

ROWEROWE WARMIŃSKO-MAZURSKIE

propozycje tras i wycieczek
(część I)

www.mazury.travel

ROWEROWE WARMIŃSKO-MAZURSKIE

propozycje tras i wycieczek
(część I)

Autor: Robert Wróbel
Koordynacja (Amistad sp. z o.o.): Dorota Bucka
Koordynacja (Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego): Anna Jaroszek
Redakcja: Barbara Gąsiorowska
Korekta: Aurelia Hołubowska
Konsultacje (UMWWM): Ewelina Kuper-Pińska, Rafał Śliwiak
Fotografie: Robert Wróbel, Mariusz Szapiel, Milan Rzepkowski, archiwum UMWWM
Opracowanie map: Wydawnictwo Compass
Projekt graficzny i skład: Michał Tincel

Wydawca:
 Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
 Departament Turystyki i Sportu
 ul. Mariańska 3, 10-052 Olsztyn

Opracowanie wydawnicze:
 Amistad sp. z o.o.
 pl. Na Groblach 8/2
 31-101 Kraków
 e-mail: biuro@amistad.pl, www.amistad.pl

Wydanie I, Olsztyn 2021

ISBN: 978-83-65670-19-9

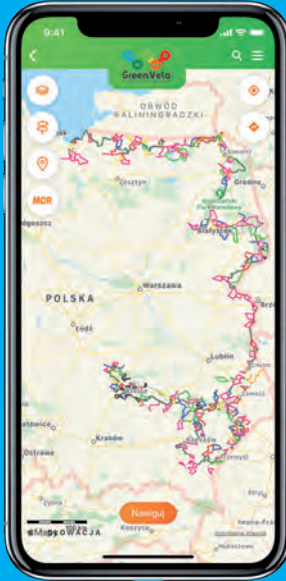
Wstęp	4
Historia regionu	11
Trasy rowerowe	13
1 Świecząca trasa rowerowa	18
2 Pętla Węgorzewska	24
3 Z wizytą u Indian – północne okolice Giżycka	32
4 Wokół Jeziora Gołdapiwo	36
5 Do Częstochowy Północy	42
6 Wokół jeziora Ukiel w Olsztynie	48
7 Trasa rodzinna z Giżycka do Wilkas	54
8 Wokół Jeziora Druzno	60
9 Między dwiema rzekami Polski północnej – Gołdapą i Węgorapą	66
10 Przez lasy i zapomniane wioski, brzegami jezior i Kanału Mazurskiego	76
11 Rowerowa wyprawa po zdrowie – Pętla Gołdapska	82
12 Szlakiem Kolejowym (Ormeta – Lidzbark Warmiński)	88
13 Mała Pętla Mamr	96
14 Dookoła jeziora Dejguny	102
15 Szlak czerwony w gminie Miłomłyn	108
16 Śladami rodu Dohnów pomiędzy Ormetą a Pasłękiem	114
17 Olsztyn – Stare Jabłonki	122
18 Szlak Kanału Elbląskiego	132
19 Czerwony Szlak Grodzisk Pruskich	142
20 Błękitna Wstęga Jezior	162
21 Olsztyńska i Warmińska Łyżostrada (Olsztyn – Lidzbark Warmiński)	172
22 Szlak rowerowy MTB Kadyny	182
23 MTB Bitwa o twierdzę Boyen	188
24 Szlak czerwony w gminie Górowo Haweckie	192
Spis MPR-ów	198

Wstęp

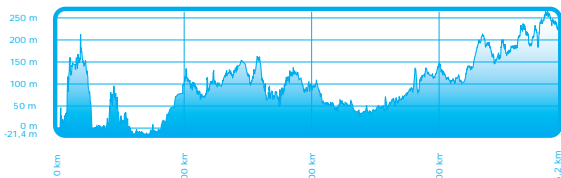
Przewodnik, który trzymacie Państwo w rękach, zawiera propozycje 24 tras wycieczek rowerowych, wytyczonych wokół warmińsko-mazurskiego odcinka Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo. Opisane w przewodniku trasy, wykorzystując infrastrukturę Green Velo, poszerzają ofertę dla rowerzystów, prowadzą do ciekawych miejsc i przez tereny atrakcyjne przyrodniczo, dając możliwość pełniejszego poznania regionu.

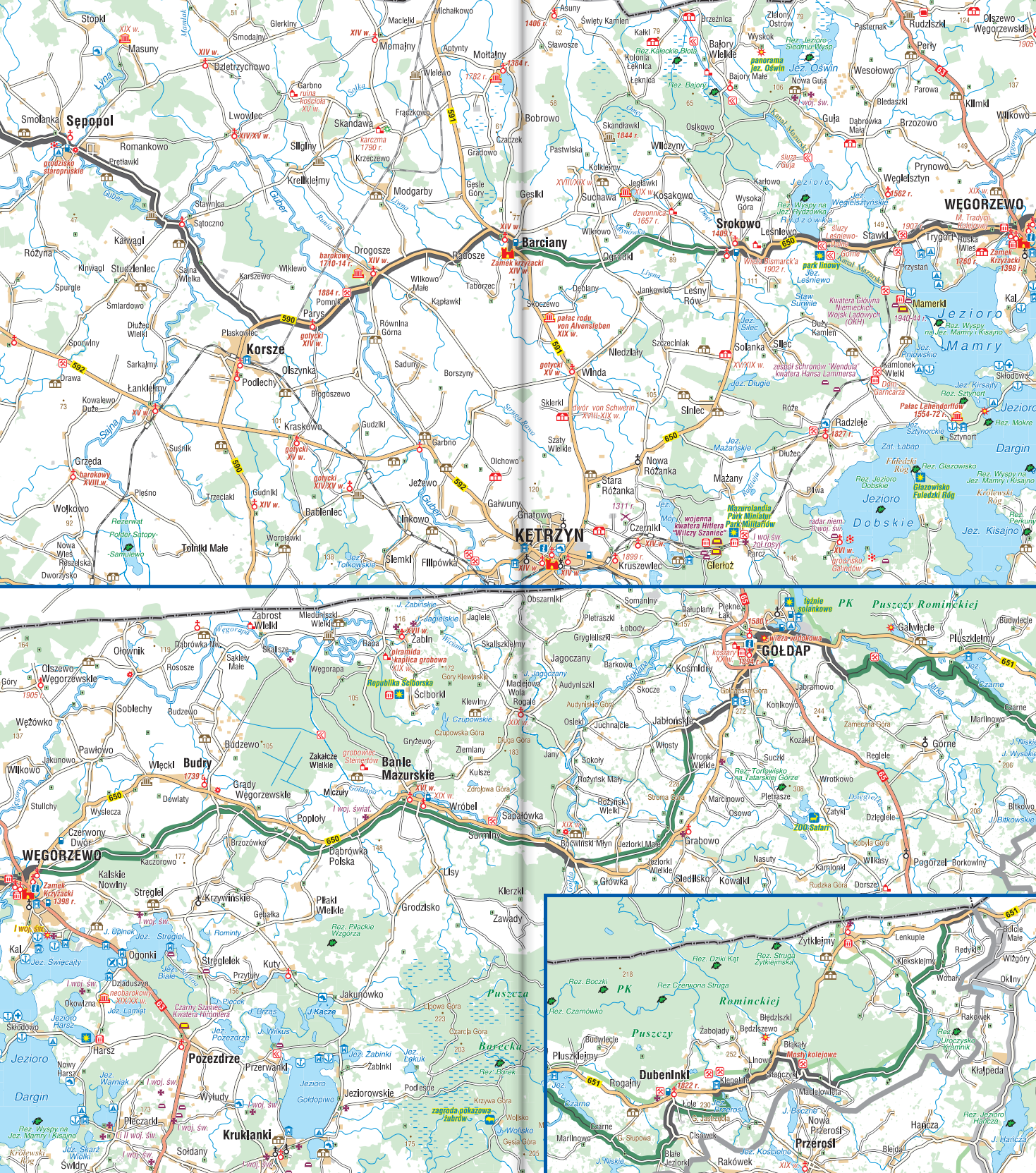
Więcej o szlaku Green Velo

Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo ma prawie 2000 km. Przebiega przez tereny pięciu województw wschodniej Polski: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, lubelskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego. Pod względem różnorodności atrakcji turystycznych jest to bez wątpienia najciekawszy szlak rowerowy w Polsce. Prowadzi w większości drogami asfaltowymi: wydzielonymi ścieżkami rowerowymi lub drogami publicznymi o małym natężeniu ruchu. Oznakowano go pomarańczowymi tabliczkami z symbolem roweru i logo trasy. Szeroki opis wszystkich atrakcji szlaku można znaleźć w drukowanych materiałach informacyjnych, dostępnych w punktach informacji turystycznej na trasie, oraz na stronie internetowej www.greenvelo.pl, skąd można też pobrać wersje elektroniczne tych materiałów w formacie PDF.

Profil wysokościowy warmińsko-mazurskiego odcinka szlaku Green Velo

Warmińsko-mazurski odcinek szlaku Green Velo

Ma prawie 400 km. Przebiega przez północną część województwa, wzdłuż granicy z Rosją (obwodem kalingradzkim). Obejmuje trzy tzw. królestwa rowerowe: „Nad Zalewem Wiślanym”, „Warmia i okolice” oraz „Północne Mazury”. Łączy przy tym kilka krain historycznych. Na

Trójkąt granic Wisztyńc, w pobliżu którego kończy się warmińsko-mazurski odcinek Green Velo

zachodzie przecina Pobrzeże Gdańskie: Żuławy Wiślane, Wysoczyznę Elbląską, Równinę Warmińską i Wybrzeże Staropruskie. Następnie prowadzi przez Nizinę Staropruską, w skład której wchodzi Wzniesienia Górowskie, Równina Ornecka i Nizina Sępolska. Na wschodzie województwa przebiega przez Pojezierze Mazurskie z Krainą Wielkich Jezior Mazurskich, Krainą Węgorapy i Wzgórzami Szeskimi.

Trasa rozpoczyna się w Elblągu, na Wysoczyźnie Elbląskiej, cechującej się największymi przewyższeniami w regionie. To kraina historycznego Powiśla, które w przeszłości nosiło nazwę Prus Królewskich. Tu mieszkali niegdyś mennonicy, którzy osuszali okolice tereny. Następnym etapem, prowadzącym przez Warmię, z jej dawnymi stolicami Fromborkiem

Okolice Galin

Zamek krzyżacki w Barcianach

i Braniewem, jest w większości nizinny, z łagodnymi pagórkami. Fromborskie Wzgórze Katedralne, na którym mieszkał i pracował Mikołaj Kopernik, należy do najbardziej znanych polskich atrakcji turystycznych. Dawną stolicą Warmii jest także położony dalej na trasie Lidzbark Warmiński. Przez ponad 600 lat w największym zamku księstwa rezydowali biskupi. Opuszczając Warmię, wjeżdżamy na tereny Mazur. Tutaj ponownie robi się bardziej pagórkowato, a zwierczeniem wzniesień są tzw. Mazury Garbate, czyli okolice Gołdapi.

Po drodze zmienia się charakter zabytków. O ile gotyckie zamki i kościoły można zobaczyć wzdłuż całego szlaku, o tyle wiele innych elementów krajobrazu kulturowego będzie się różniło od siebie w każdej z odwiedzanych krain, miały one bowiem inną historię, a ich ludność odróżniały zwyczaje, wierzenia, sztuka, a nawet język. Warto zwrócić uwagę na różnice w sztuce sakralnej pomiędzy Warmią a pozostałymi terenami województwa. Warmia to jego jedyna część, w której można zobaczyć barokowe kościoły, a na niegdyś protestanckich Mazurach zachowały się dawne świątynie ewangelickie.

Przy okazji porównywania różnic kulturowych warto zwrócić uwagę na kuchnię poszczególnych regionów, nie tylko tę typową dla dawnej Warmii czy Mazur. Specjalnością Mazur Garbatych są przykładowo pochodzące z Litwy kartacze.

Gęstość zaludnienia w województwie warmińsko-mazurskim wynosi niecałe 60 os./km², w części północnej regionu ten wskaźnik jeszcze się obniża. Małe, liczące kilka tysięcy mieszkańców miasteczka, wcale nie są tu rzadkością. Na drogach lokalnych

MOR w Górowie Iławeckim

przebiegających w pobliżu północnej granicy kraju natężenie ruchu samochodowego jest nieduże, a naturalny krajobraz pozostał w niewielkim stopniu przekształcony przez działalność człowieka.

Trasa rowerowa – propozycja wycieczki, która nie musi być oznakowana w terenie.

Szlak rowerowy – oznakowana jednym kolorem trasa rowerowa (nie musi być wydzieloną drogą rowerową, może prowadzić zarówno po szosach asfaltowych, jak i po leśnych ścieżkach).

Oznakowanie szlaku rowerowego – standardowo to biały kwadrat z konturami roweru w górnej części oraz kolorem szlaku w dolnej. Znaki są malowane na drzewach i słupach lub umieszczone na osobnych tabliczkach.

Wybierając się na wycieczkę rowerową, warto mieć przy sobie mapę regionu, a także opis trasy.

Jak korzystać z przewodnika?

Na początku opisu każdej trasy znajdziecie Państwo podstawowe informacje, takie jak: przebieg z kilometrażem, profil wysokościowy, szacunkowy czas przejazdu i zwiedzania atrakcji, poziom trudności, kategorię trasy, proporcjonalny udział określonych typów nawierzchni oraz stan oznakowania.

Szczegółowy opis przebiegu trasy został uzupełniony o uwagi dotyczące m.in. możliwych utrudnień, objazdów czy sugerowanego na daną trasę typu roweru. Podano w nim także informacje związane z dojazdem do trasy komunikacją publiczną z możliwością przewozu rowerów.

Każdy opis kończy się wykazem pobliskich Miejsc Przyjaznych Rowerzystom Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo (MPR-ów). Są to rekomendowane i certyfikowane obiekty, m.in. noclegowe i gastronomiczne.

Do każdej trasy dołączono mapę, na której – oprócz jej przebiegu – zaznaczono także lokalizacje MPR-ów.

MPR-y i MOR-y

MPR-y – Miejsca Przyjazne Rowerzystom. Wśród MPR-ów są m.in. restauracje, hotele, muzea i zabytki, które oferują specjalne udogodnienia dla turystów rowerowych. W tej kategorii znajdują się także centra informacji turystycznej oraz punkty usługowe i serwisowe.

MOR-y – Miejsca Obsługi Rowerzystów to zaprojektowane wzdłuż szlaku strefy odpoczynku. Miejsca Obsługi Rowerzystów są umiejscowione w odległości ok. 15 km od siebie.

rodzina

Kategorie tras**rodzina** – do 20 km**rekreacyjna** – od 20 do 50 km**długodystansowa** – od 50 do 100 km**wyczynowa** – trasa MTB, niezależnie od długości

łatwa

Poziom trudności**łatwa / średnia / trudna**

Poziom trudności jest związany z rodzajem nawierzchni i sumą przewyżeń, nie zależy natomiast od długości trasy. Dłuższe, ale łatwe trasy można zatem podzielić na krótsze odcinki, które sprawdzą się także dla rodzin z dziećmi.

dobre

Oznakowanie**dobre** – trasa jest dobrze oznakowana na całej długości**niepełne** – na oznakowanej trasie w terenie brakuje znaków**częściowe** – oznakowane są tylko niektóre odcinki trasy**brak** – całkowity brak oznakowania w terenie

1,5 h

2 h

Czas

orientacyjny czas przejazdu

orientacyjny czas zwiedzania

Kategorie MPR-ów

informacja turystyczna

Kolor ikony odpowiada kolorowi kółka, którym dany obiekt jest oznaczony na mapie.

punkt usługowy

atrakcja turystyczna

obiekt gastronomiczny

obieg noclegowy

Rodzaje nawierzchni**asfaltowa / polbruk** – drogi o najlepszej, twardej nawierzchni**gruntowa ulepszona** – drogi o dobrej, utwardzonej nawierzchni**gruntowa szutrowa** – drogi o dobrej, ale nieutwardzonej nawierzchni**kocie łby** – bruk ułożony z okrągłych, nietłuczonych kamieni

informacje

atrakcje na trasie

dojazd

Historia regionu

Region ma ciekawą, pod wieloma względami skomplikowaną historię. Pierwotnie był zamieszkiwany przez Prusów, którzy w XIII w. zostali podbici przez zakon krzyżacki. Krzyżacy założyli tu ponad 1400 wsi i prawie 100 miast, czyli zdecydowaną większość istniejących dzisiaj miejscowości.

W wyniku wojny trzynastoletniej, zakończonej w 1466 r., część ziem (Prusy Królewskie z Malborkiem oraz Warmia) została włączona do Polski. Państwo zakonne istniało jeszcze do 1525 r. W tym roku na krakowskim rynku ostatni wielki mistrz złożył hołd królowi polskiemu, potwierdzając swoją lenną zależność (tzw. hołd pruski).

Tak powstały Prusy Książęce, które jako pierwszy kraj wprowadziły naukę Marcina Lutra jako oficjalnie obowiązującą. Dlatego też region był zróżnicowany religijnie i kulturowo. Mazury stały się ewangelickie, a Warmia, która od kilku dekad należała do Polski i pod władzą biskupów warmińskich cieszyła się dużą autonomią, pozostała katolicka.

W wyniku I rozbioru Polski Warmię włączono do Prus, a w 1773 r. utworzono nową prowincję: Prusy Wschodnie, ze stolicą w Królewcu. Ostatecznie więc wszystkie ziemie obecnego województwa znalazły się w granicach Prus, a w 1871 r. stały się oficjalnie częścią Niemiec.

W XIX w. Prusy Wschodnie były z trzech stron otoczone przez Rosję i należące do niej Królestwo Polskie. Aby umocnić obronność niemieckiej „wyspy” wschodniej, zaczęto intensywnie rozbudowywać linie kolejowe i fortyfikacje (w tym twierdzę Boyen w Giżycku). Jeszcze przed I wojną światową powstawały schrony, a w trakcie II wojny światowej znane kompleksy dowodzenia (Wilczy Szaniec w Gerłożu, kwatery w Mamerkach koło Węgorzewa czy Hochwald w Pozezdrzu).

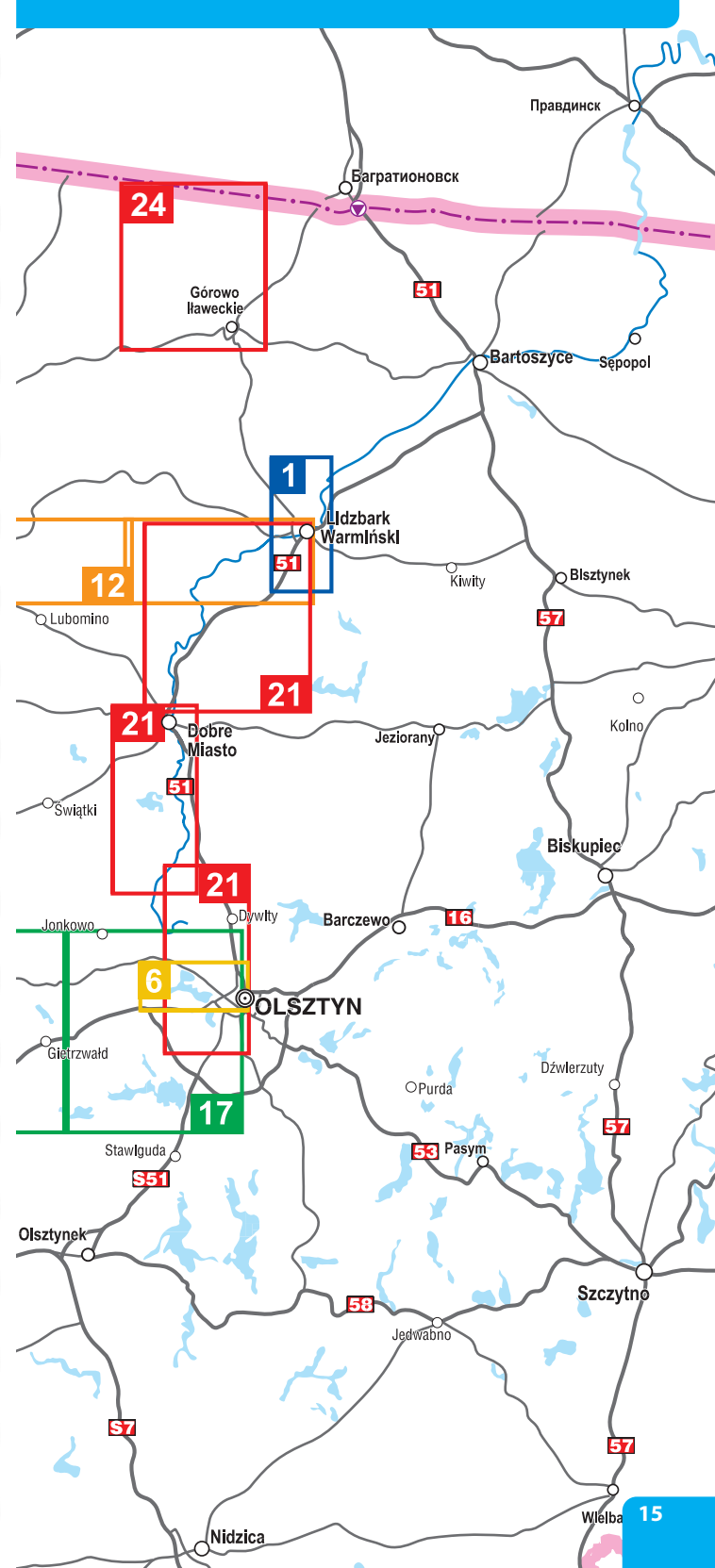
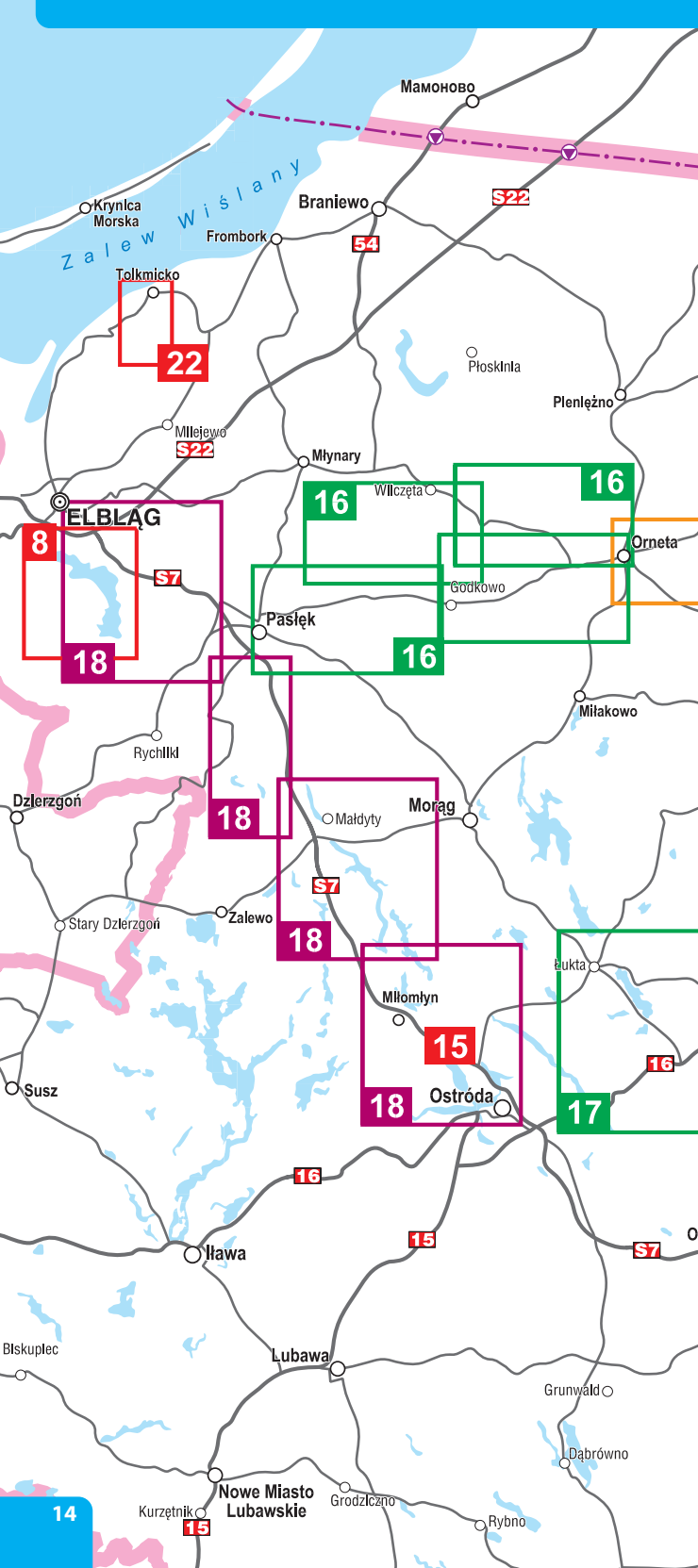
Po I wojnie światowej, w wyniku przegranej przez Polskę plebiscytu z 11 lipca 1920 r., Prusy Wschodnie pozostały niemieckie. W 1945 r. prowincja została podzielona, a jej część południowa została oficjalnie przyznana Polsce. Jest to obecne województwo warmińsko-mazurskie, którego granice tylko w części zachodniej są inne niż dawniej.

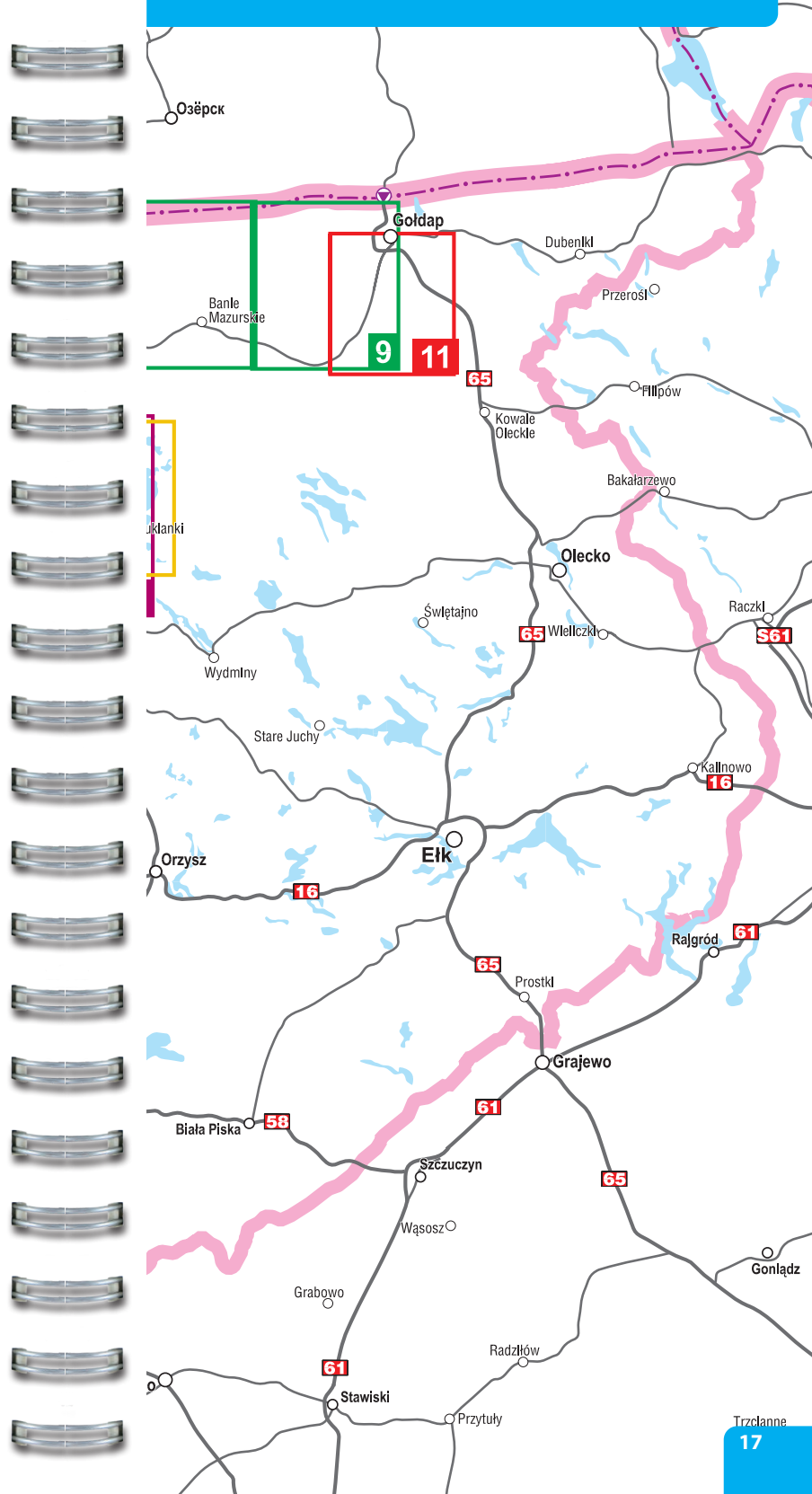
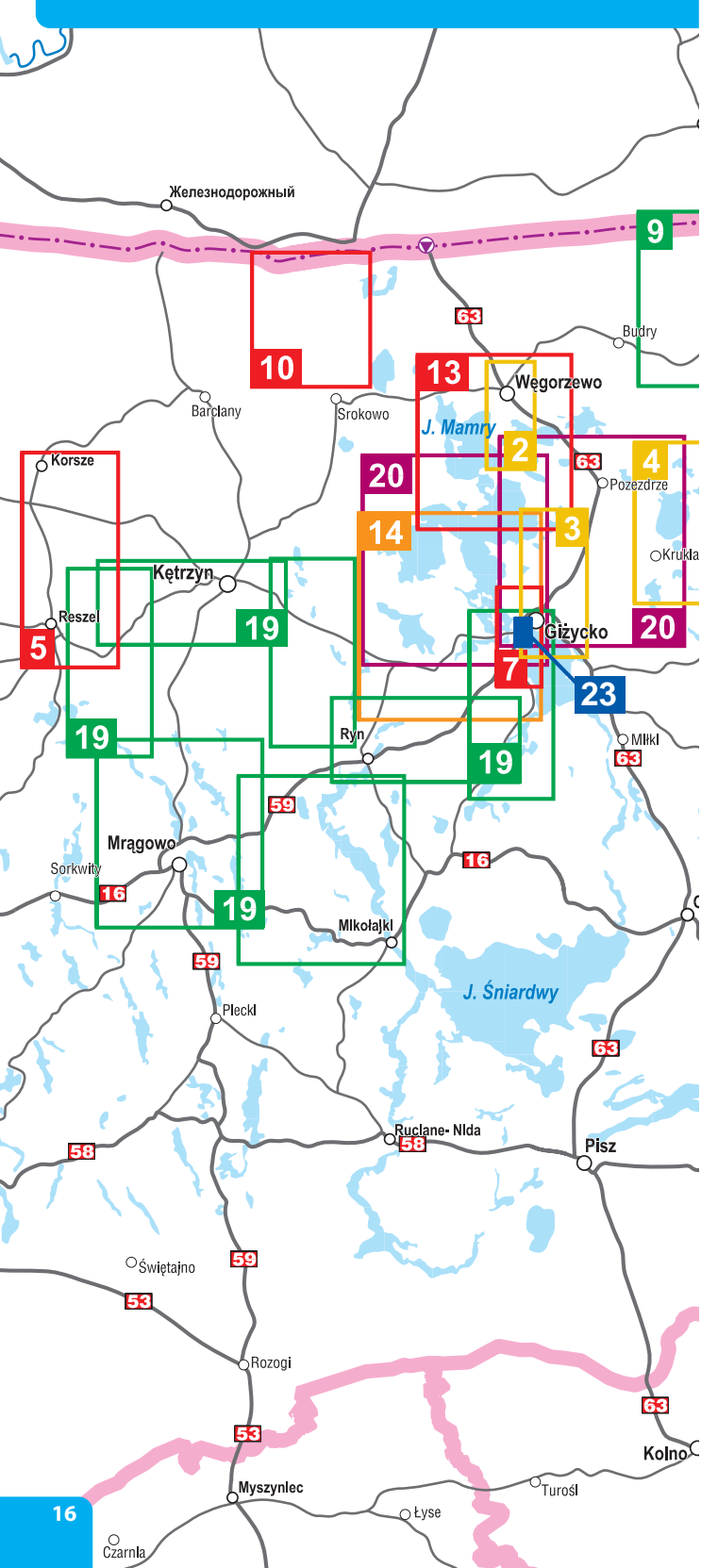

Krużganki na dziedzińcu zamku biskupiego w Lidzbarku Warmińskim

TRASY ROWEROWE

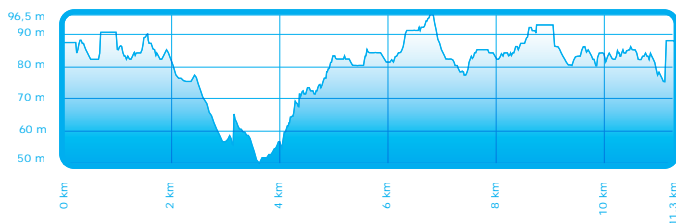

1 Świecząca trasa rowerowa

Lidzbark Warmiński (0,0 km) • Koniewo (6,0 km) • Wielochowo (8,9 km) • Lidzbark Warmiński (11,3 km)

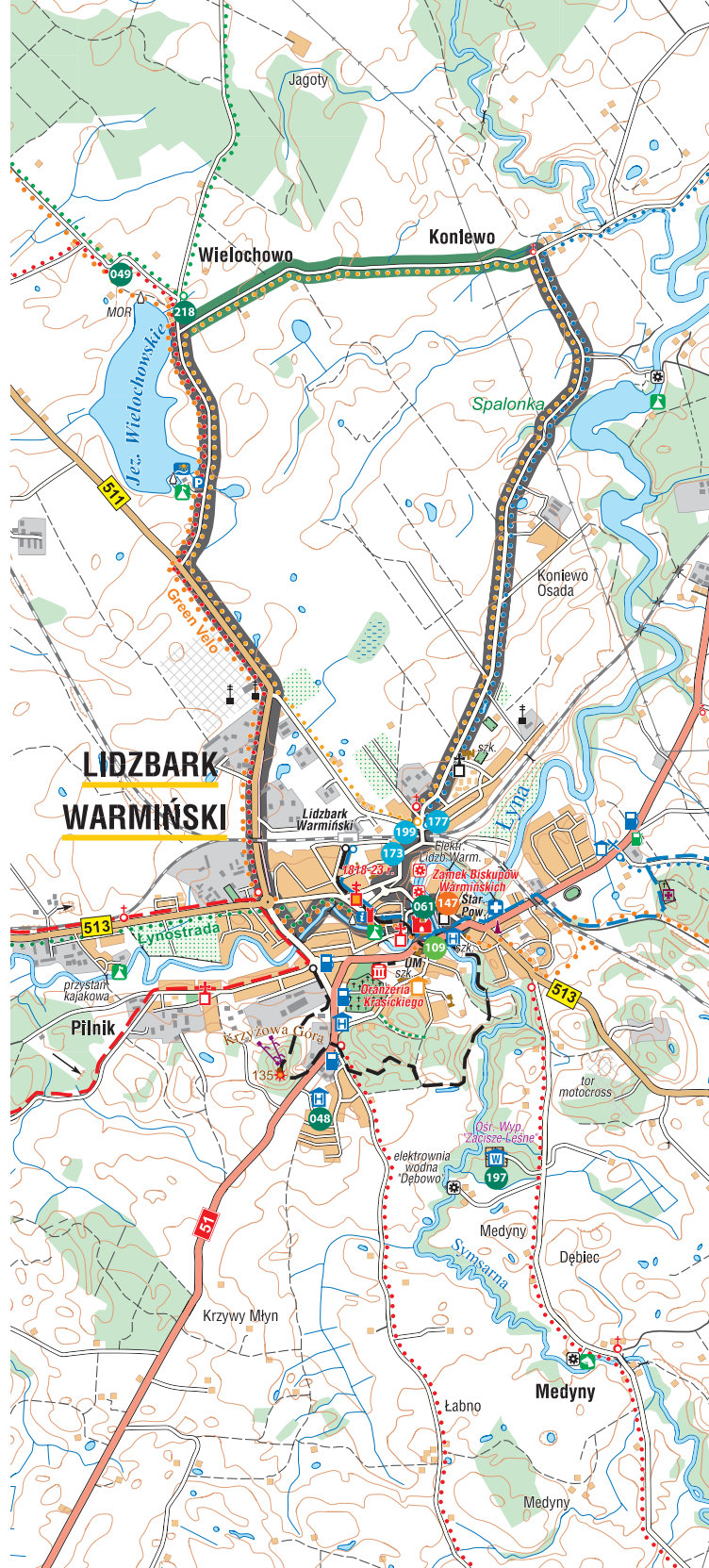
Trasa prowadzi przez okolice Lidzbarka Warmińskiego, określanego mianem jednej z pereł Warmii. Miasto jest dawną stolicą tego regionu. Tutaj znajduje się zamek biskupów warmińskich, majestatyczna budowla z krużgankami, bywa nazywany Wawelem Północy. Zachwyca także dawny letni pałac biskupa – Oranżeria Krasińskiego. Trasa jest bardzo atrakcyjna widokowo, po drodze można zaplanować przerwę na zagospodarowanej plaży w Wielochowie.

Trasa rozpoczyna się przy ulicy Polnej, w północno-wschodniej części miasta. Początkowo kierujemy się na północ, po drodze mijając kościół pw. św. Andrzeja Boboli z Ogrodem Biblijnym (zob. s. 22). Za Lidzbarkiem Warmińskim rozciąga się morenowy krajobraz wysoczyzny płaskiej, charakteryzujący się niezbyt dużymi wzniesieniami. Asfaltową szosą jedziemy w kierunku Koniewa, po czym zjeżdżamy w lewo utwardzoną drogą szutrową zgodnie z drogowym znakiem. To jedyny nieasfaltowy odcinek trasy przed Wielochowem. Po dotarciu do Wielochowa wjeżdżamy na szlak Green Velo i kierujemy się w lewo. Opuszczając miejscowość, mijamy kąpielisko miejskie z plażą, pomostami i punktami gastronomicznymi. Docieramy do drogi wojewódzkiej nr 511 i wjeżdżamy na ścieżkę rowerową, której początek stanowi świecząca trasa (zob. s. 22). Stąd wydzieloną drogą rowerową szlaku Green Velo wracamy do Lidzbarka Warmińskiego.

Trasa jest w większości asfaltowa, o bardzo dobrych parametrach, przebiega przez tereny charakteryzujące się łagodnym ukształtowaniem, bez stromych zjazdów i podjazdów.

Jest też bardzo dobrze oznakowana jako żółty szlak rowerowy. Początkowy odcinek do Koniewa (6 km) pokrywa się ze szlakiem niebieskim,

1 ŚWIECĄCA TRASA ROWEROWA

natomiast na ostatnim etapie z Wielochowa do Lidzbarka Warmińskiego (2,3 km) z czerwonym szlakiem rowerowym. Ten ostatni odcinek to także fragment szlaku Green Velo.

Lidzbark Warmiński leży przy drodze krajowej nr 51, na północ od Olsztyna. Nie ma możliwości dojazdu do miasta z rowerem komunikacją publiczną. W pobliżu Lidzbarka Warmińskiego można dojechać pociągami relacji Olsztyn – Elk (stacje między Barczewem a Korszami). Planowane jest też uruchomienie linii Olsztyn – Braniewo ze stacjami w Dobrym Mieście i Orniecie (odpowiednio 25 km i 32 km od Lidzbarka Warmińskiego).

Koniewo

Lidzbark Warmiński

Ponad 600-letnia, historyczna stolica Warmii, położona w sercu regionu, w widłach rzeki Łyny i jej dopływu Symsarny, na pograniczu Pojezierza Mazurskiego i Niziny Sępopolskiej. Urokliwe miasteczko zachwyca malowniczymi zakolami rzek, terenami zielonymi oraz wieloma zabytkami.

Najcenniejszym z nich jest potężny, czteroskrzydłowy **zamek gotycki**, zwany Perłą Północy. Jego budowę rozpoczął w 1350 r. biskup warmiński Jan z Miśni. Dawna siedziba biskupów składa się z dobrze zachowanego, XIV-wiecznego zamku właściwego i przedzamcza. Przebywali tu wybitni politycy i ludzie kultury, zbierały się sejmiki warmińskie i odbywały się sądy. Obecnie w zamku mieści się Muzeum Warmińskie [pl.zamkowy.1, 11-100Lidzbark Warmiński, tel. 89767 21 11, https://lidzbark.muzeum.olsztyn.pl](http://pl.zamkowy.1,11-100LidzbarkWarmiński, tel. 897672111, https://lidzbark.muzeum.olsztyn.pl). W jego wnętrzu na szcze-

Zamek w Lidzbarku Warmińskim

gólną uwagę zasługują: Wielki Refektarz z poczem biskupów warmińskich, wystawa prezentująca sławnych mieszkańców zamku, a także kolekcje sztuki sakralnej od gotyku po barok oraz malarstwa polskiego z końca XIX i z XX w. Na polecenie biskupa został też zbudowa-

ny klasycystyczny letni pałacyk – **Oranżeria Krasickiego**, obecnie pięknie zrewitalizowany i nazwany Oranżerią Kultury. Organizowane są tu wystawy, koncerty i inne działania artystyczne.

Ważnym zabytkiem architektury sakralnej jest gotycki **kościół parafialny pw. św. św. Piotra i Pawła** [pl. Kościelny 1, 11-100Lidzbark Warmiński, tel. 89 767 23 15, www.parafialidzbark.pl](http://pl.kościelny.1,11-100LidzbarkWarmiński, tel. 897672315, www.parafialidzbark.pl). Wzniesiony pierwotnie w 1315 r., dwa razy spłonął. Budowę obecnie istniejącej świątyni rozpoczęto w 2. poł. XIV w. Ołtarz główny pochodzi z lat 1912–1915. Kolejnym XIV-wiecznym zabytkiem jest **Wysoka Brama** [ul. Wysokiej Bramy 2, 11-100Lidzbark Warmiński](http://ul.WysokiejBramy.2,11-100LidzbarkWarmiński), do której przylegają dwie neorenesansowe kamienice. W pobliżu Wysokiej Bramy znajduje się drewniana cerkiew prawosławna, która została wybudowana w latach 1821–1823 jako świątynia ewangelicka.

Dzisiejszy Lidzbark Warmiński kojarzy się z bogatym kalendarzem wydarzeń kulturalnych, m.in. Biesiadami Humoru i Satyry, koncertami jazzowymi oraz festiwalami kulinarnymi.

Nową atrakcją będzie infrastruktura uzdrowskowa, miasto stara się bowiem o status uzdrowiska i buduje łącznie solankowe. **Park Uzdro-**

Zrewitalizowany park wzdłuż murów miejskich przy ul. Krzywej

wiskowy Doliny Symsarny jest potocznie nazywany „Lidzbarskimi Serpentykami”. Taką nazwę zawdzięcza meandrującej rzece. Spacerując parkiem, można odkryć pamiątki historii – Górę Okartową, z której już w średniowieczu prowadzono miejskie wodociągi, pozostałości umocnień Trójkąta Lidzbarskiego, dawne miejsce straceń, pomnik bohaterów wojny 1870–1871 czy pozycję rosyjsko-pruską z 1807 r. Chętni mogą także pobudzić zmysły węchu, słuchu i dotyku, spacerując wzdłuż ścieżki sensorycznej. Park to idealne miejsce na spacer, jogging, nordic walking czy jazdę rowerem.

W Lidzbarku Warmińskim funkcjonują także **Termy Warmińskie** – jedyny tego typu obiekt w województwie warmińsko-mazurskim. To

1 ŚWIECĄCA TRASA ROWEROWA

doskonale miejsce do wypoczynku i relaksu, zarówno dla tych, którzy aktywnie uprawiają sport, jak i dla tych, którzy mają ochotę na chwilę wytchnienia od codzienności. Obiekt składa się z części sportowej i rekreacyjnej, w której korzystać można z szeregu atrakcji wodnych. Są to m.in. baseny, zjeżdżalnia multimedialna z efektami świetlnymi i akustycznymi, hydromasaże, bicz wodny, a także strefa saun.

Na trasie rowerowej znajduje się też ciekawy **Ogród Biblijny** przy kościele pw. św. Andrzeja Boboli [ul. Polna 34a, 11-100 Lidzbark Warmiński](http://ul.Polna.34a,11-100LidzbarkWarmiński), www.paraflia-lidzbark.pl/pages/ogrod-biblijny. Ogród zajmuje ok. 900 m². Umieszczono w nim konstrukcje architektoniczne nawiązujące do scen biblijnych i posadzono ok. tysiąca roślin kilkudziesięciu gatunków, których nazwy można odnaleźć w Piśmie Świętym.

★ Wielochowo

Miejscowość stała się znana dzięki **świecącej ścieżce rowerowej**. Liczący ok. 100 m odcinek trasy biegnie wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 511. Ma niebieską nawierzchnię, która nocą emituje ciemnonie-

bieskie światło. Poprawia to widoczność, a więc i bezpieczeństwo rowerzystów. Ścieżka świeci dzięki luminoforom, specjalnym substancjom syntetycznym, które ładują się przy wykorzystaniu światła dziennego, a potem oddają nagromadzoną energię. Zimą efekt świecenia jest trochę słabszy. Polecamy zaplanowanie przejazdu wieczorem. W Wielochowie jest też **plaża z kąpieliskiem**.

Świecąca ścieżka rowerowa, fot. M. Rzepkowski

Mikołaj Kopernik w Lidzbarku Warmińskim

Mikołaj Kopernik był Warmiakiem! Szczególnie silne związki astronoma z miastem przypadły na lata 1503–1509. W 1503 r. Kopernik przyjechał na Warmię po studiach we Włoszech, jako młody doktor prawa kanonicznego i lekarz. Początkowo dbał o zdrowie wuja, biskupa warmińskiego Łukasza Watzenrodego. Przebywając w stolicy Warmii, poznawał bliżej tajniki jego polityki wobec kapituły, stanów pruskich (ówczesnych sejmików) oraz zakonu krzyżackiego i dworu polskiego. Stał się doradcą biskupa.

W wolnych chwilach Kopernik realizował własne zainteresowania i korzystał z bogatej biblioteki biskupów. To właśnie w Lidzbarku Warmińskim opracował pierwszy zarys teorii heliocentrycznej. Później, jako poseł i jako lekarz, wspierał kolejnych biskupów.

Centrum Informacji Turystycznej, ul. Dębowa 3, 11-100 Lidzbark Warmiński, tel. 570 899 399

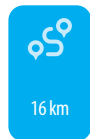
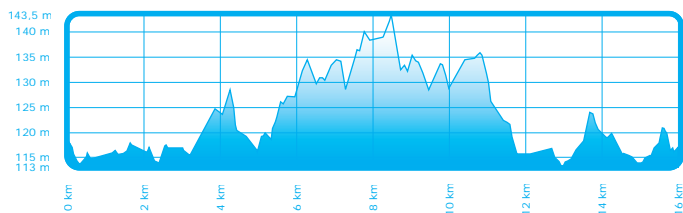
- 173** Artan Salon i Serwis Rowerowy, ul. Kajki 2, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 177** Wypożyczalnia Rowerów Marcin Kozłowski, ul. Krzywa 4, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 199** Ziśnio Pracownia. Galeria, ul. Krzywa 4a, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 109** Hotel Krasicki**** History & SPA, pl. Zamkowy 1/7, 1-100 Lidzbark Warmiński
- 147** Hotel Krasicki**** History & SPA, pl. Zamkowy 1/7, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 048** PPHU Magor Janusz Górecki – Hotel Górecki, ul. Olsztyńska 4, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 049** Gospodarstwo Agroturystyczne Rowerowa Przystań „Jankesówka”, Wielochowo 43, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 061** Hotel Krasicki**** History & SPA, pl. Zamkowy 1/7, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 197** Ośrodek Wypoczynkowy Zacisze Leśne, Medyny 4, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 218** Maurella Domek pod Skarpą, Wielochowo 6 A, 11-100 Lidzbark Warmiński

2 Pętla Węgorzewska

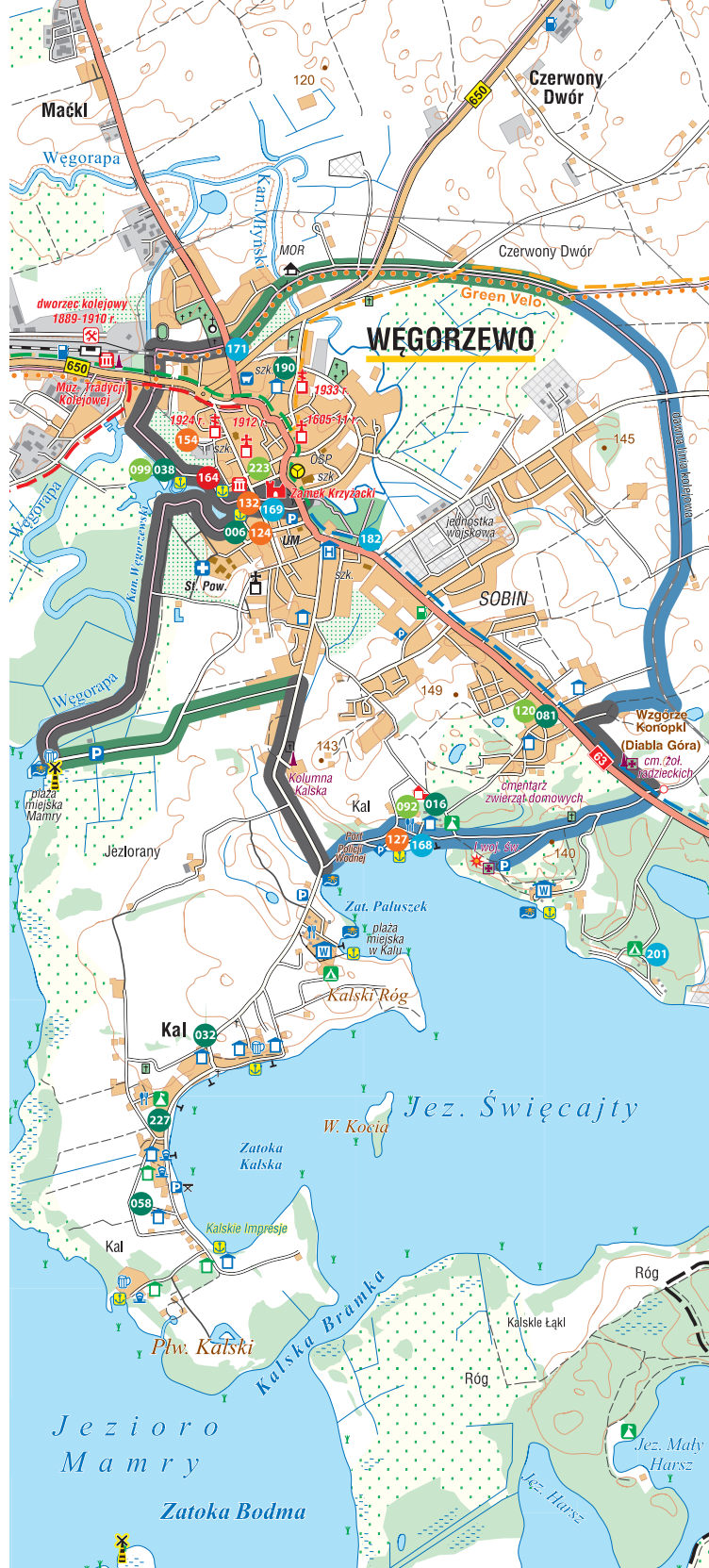
Biuro Informacji Turystycznej w Węgorzewie (0,0 km) • plaża miejska Mamry (2,6 km) • plaża miejska w Kalu (4,4 km) • cmentarz wojenny i punkt widokowy nad jeziorem Świąćajty (7,0 km) • Wzgórze Konopki (8,2 km) • stadion miejski i Kanał Młyński (14,5 km) • Ekomarina (15,7 km) • Biuro Informacji Turystycznej w Węgorzewie (16,0 km)

Krótką pętlą dla całej rodziny, na której jest wiele miejsc do odpoczynku i zwiedzania. Proponowana wycieczka zaczyna się nieopodal Muzeum Kultury Ludowej z Parkiem Etnograficznym. Dalej po drodze są m.in. zamek krzyżacki z XIV w., plaża i moło nad jeziorem Mamry, Kalska Kolumna (ciekawostka dla miłośników historii), punkt widokowy na wzgórzu nad jeziorem Świąćajty z cmentarzem z czasów I wojny światowej oraz owiana legendą Góra Konopki z cmentarzem żołnierzy radzieckich. Nieopodal trasy, przy wejździe do Węgorzewa, sezonowo działa też Muzeum Tradycji Kolejowej.

Wycieczkę rozpoczynamy przy Biurze Informacji Turystycznej w Węgorzewie, nieopodal Ekomariny i Muzeum Kultury Ludowej. Na początku jedziemy wzdłuż rzeki Węgorapy w kierunku zamku krzyżackiego. Tu trasa przecina rzekę, a następnie wzdłuż niej prowadzi do zadbanej plaży miejskiej Mamry (ul. Braci Ejsmontów 8). Dalej kierujemy się szutrową ulicą Kopernika do ulicy Zbożowej, a następnie ulicą Jasną do plaży miejskiej w graniczącej z Węgorzewem miejscowości Kal. Po drodze, po lewej stronie mijamy niewielki park i cmentarz z Kolumną Kalską, zabytkiem pochodzącym prawdopodobnie z 1573 r.

Z plaży w Kalu wyjeżdżamy drogą szutrową w lewo, w stronę lasu. Będąc już w lesie, podążamy zgodnie z drogowskazami w kierunku cmentarza z czasów I wojny światowej. Jest to jedna z najładniej położonych nekropoli na Mazurach, rozciąga się stąd przepiękny widok na jezioro Świąćajty.

Jadąc dalej, docieramy do drogi krajowej nr 63. Przecinamy ją i po drugiej stronie szosy wjeżdżamy na ścieżkę rowerową, która doprowadza nas do Góry Konopki z cmentarzem żołnierzy radzieckich. Następnie jedziemy w prawo ulicą Konopki do dawnego nasypu kolejowego. Tędy przebiega szlak Green Velo z bardzo dobrą, utwardzoną nawierzchnią. Przed Węgorapą można odpocząć, korzystając z Miejsca Obsługi Rowerzystów (ul. Armii Krajowej 12). Przy Kanale Młyńskim kierujemy się w lewo i wzdłuż Węgorapy wracamy do Ekomariny.

 Trasa o bardzo dobrej nawierzchni. W Węgorzewie jest to głównie asfalt, a w terenie utwardzony szuter. Niektóre odcinki prowadzą wydzielonymi ścieżkami rowerowymi. Pod względem ukształtowania terenu trasa charakteryzuje się łagodnymi pagórkami, bez stromych zjazdów i podjazdów. W okolicy przeważają łąki oraz, na południu, tereny leśne.

 Węgorzewo nie ma stałego połączenia kolejowego. W sezonie letnim bywa uruchamiane połączenie turystyczne z Kętrzynem. Miasto leży przy drodze krajowej nr 63 w odległości 26 km na północ od Giżycka, gdzie znajduje się najbliższa czynna całoroczna stacja kolejowa.

Jezioro Mamry, fot. arch. UMWWM

Węgorzewo

Nazwa miasta nawiązuje oczywiście do węgorzy, z których od średniowiecza słynęła okolica. W XV w. Krzyżacy przy zamku, na Węgorapie, zbudowali węgornię, czyli pułapkę do połowu tych ryb. Była to duża, skrzyniowa konstrukcja z drewna, którą przez wieki modernizowano. Funkcjonowała jeszcze po 1945 r.

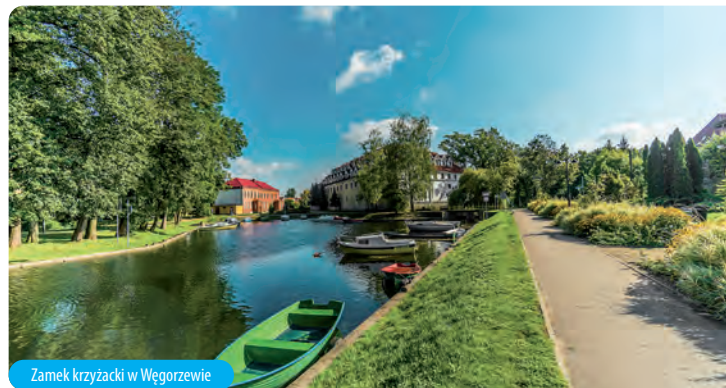
Razem z prawami miejskimi w 1571 r. Węgorzewo otrzymało herb. Jest on unikalny, ponieważ przedstawia przestrzenny obiekt mury, który przypomina **Kolumnę Kalską**. To ceglany pomnik, który został wzniesiony przed 1573 r. Umieszczono na nim cztery charakterystyczne tablice z wierszem napisanym po polsku, niemiecku, litewsku

i po łacinie. Opowiada on o tragicznej historii dwóch par kochanków z Kalu: Pawła, Benedykta, Gertrudy i Róży, którzy wbrew rodzicom oddali się zakazanej miłości. Istnieje przypuszczenie, że w momencie nadawania praw miejskich kolumna była tak słynna, że właśnie z nią kojarzyło się miasto.

Kolumna Kalska

Najstarszym zabytkiem Węgorzewa jest **zamek krzyżacki ul. Zamkowa 7, 11-600 Węgorzewo** z XIV w. Pierwotną warownię zaczęto budować w 1398 r., miała ona kształt nieregularnego pięcioboku. Od 1525 r. była siedzibą książęcego starosty, w 1656 r. została zniszczona przez Tatarów. Po odbudowie obiekt stał się barokową rezydencją. Później pełnił różne funkcje: sądu, lazaretu wojskowego i więzienia. W latach 1734 i 1736 przebywał w nim król Stanisław Leszczyński, zanim udał się na wygnanie do Francji. W 1835 r. zamek spłonął. Po odbudowie zatracił średniowieczny

Zamek krzyżacki w Węgorzewie

charakter. Kolejny pożar wybuchł w styczniu 1945 r., spowodowany przez Armię Czerwoną. Ocalały z niego historyczne mury. Zamek został odbudowany w latach 80. XX w. Obecnie znajduje się w rękach prywatnych.

Warto odwiedzić węgorzewskie **Muzeum Kultury Ludowej ul. Portowa 1, 11-600 Węgorzewo, tel. 87 427 52 78, www.muzeum-wegorzewo.pl**. W jego zbiorach znajdują się przedmioty codziennego użytku, sprzęt gospodarczy,

tkaniny i odzież, akcesoria obrzędowe oraz wyroby sztuki ludowej. Z muzeum sąsiaduje **Park Etnograficzny** nad rzeką Węgorapą, gdzie eksponowane są przykłady tradycyjnego budownictwa mazurskiego. W skansenie można też spotkać kozy unikalnej, mazurskiej rasy.

Droga spacerowa nad Węgorapą wiodąca w kierunku ul. Braci Ejsmontów

Zamek krzyżacki i Muzeum Kultury Ludowej znajdują się przy **bulwarze Loir et Cher**. Ma on ok. 1,5 km długości i ciągnie się od Kanału Młyńskiego wzdłuż Węgorapy. Przy bulwarze mieszczą się także punkt informacji turystycznej i Ekomarina z przystanią Żeglugi Mazurskiej.

W Węgorzewie są też miejsca pamięci związane z I i II wojną światową. **Cmentarz wojenny Jägerhöhe** z 1917 r. jest położony na wzgórzu, dawniej nazywanym Saksońskim, 18 m nad poziomem jeziora Świąćajty. Rozciąga się stąd wspaniały widok na okolicę. Nekro-

Cmentarz wojenny nad jeziorem Świąćajty, fot. arch. UMWWM

polia ma kształt podkowy otoczonej murem z głazów. Półkola z kamieni to tzw. kręgi bohaterów. W środku założenia uwagę zwraca drewniany krzyż o wysokości 15 m. Dookoła cmentarza zasadzono sosny, jedna z nich rozdziela się na pięć pni.

Cmentarz żołnierzy

Armii Czerwonej poległych w styczniu 1945 r. znajduje się na Górze Konopki. Poświęcony ich pamięci pomnik, odsłonięty w 1968 r., ma prawie 7 m wysokości. Cmentarz został założony, gdy rozpoczęto przenoszenie okolicznych grobów w jedno miejsce. **Góra Konopki** (zwana też Diabłą Górą) to ciekawe miejsce, wspominane w kilku mazurskich legendach.

W sezonie letnim w budynku dworca kolejowego czynne jest **Muzeum Tradycji Kolejowej** ul. Jaracza 4, 11-600 Węgorzewo, tel. 87 427 16 07, 87 427 14 00, 662 488 696, www.facebook.com/MuzeumTradycjiKolejowej. Prezentowane są w nim eksponaty związane z kolejnictwem Prus Wschodnich, takie jak rozkłady jazdy, urządzenia, narzędzia czy mapy.

Latem można też odpocząć na strzeżonej **plaży miejskiej** ul. Braci Ejsmontów 8, 11-600 Węgorzewo, tel. 87 428 52 34, która jest jedną z najładniejszych na Mazurach. Przyciąga odwiedzających nie tylko ze względu na lokalizację nad drugim co do wielkości jeziorem w Polsce oraz rzeką Węgorapą, ale też dzięki bardzo dobrej infrastrukturze. Na plaży znajdują się boiska do siatkówki plażowej, przebieralnie, toalety i mała gastronomia. Bliskość obszarów chronionych sprawia, że można tu spotkać m.in. czaple siwe, perkozy czy żurawie.

Zimą na jeziorze Świąćajty wielokrotnie organizowano zawody boje-
rowe. Węgorzewo słynęło z nich do 1945 r. Rywalizowano tutaj o tytuł mistrza Niemiec, ścigali się tu sportowcy m.in. ze Szwecji, Estonii, Łotwy, Polski, a w 1936 r. odbyły się nawet mistrzostwa Starego Kontynentu. Dziś Węgorzewo bywa nazywane bojerową stolicą Europy.

Piotr i Mieczysław Ejsmontowie

Bracia urodzili się w 1940 r. na Białorusi, skąd w 1945 r. wraz z rodzicami przybyli do Węgorzewa. Żeglarsstwo stało się ich pasją życiową już od szkoły podstawowej. Cały czas marzyli o dalekomorskich rejsach, ale uniemożliwiała to sytuacja polityczna lat 50. W 1959 r. Piotr i Mieczysław wypożyczyli żaglówkę „Powiew”, którą udali się w rejs, rzekomo do Świnoujścia. Tam jednak udało im się wypłynąć na szeroki Bałtyk. Następnego dnia zawinęli na Bornholm, gdzie wzbudziła sensację, także tym, że nie poprosili o azyl, a tylko o prowiant na dalszą żeglugę. Bracia Ejsmontowie zostali przekazani polskiej ambasadzie i aresztowani. Polski sąd umorzył jednak postępowanie. Następnie, pełniąc służbę na różnych jednostkach Marynarki Wojennej, spróbowali ucieczki na Zachód. W 1965 r. ich statki w tym samym czasie znalazły się w Kopenhadze. Bracia opuścili je i poprosili duńskie władze o azyl polityczny, który otrzymali. Pracując w Danii, uzbierali w 1967 r. pieniądze na jacht „John”, którym próbowali przepłynąć Atlantyk. Niestety to im się nie udało. Druga próba, podjęta nowym jachtem „John II” w 1968 r., zakończyła się sukcesem. Bracia dotarli do Florydy.

Po przybyciu do Stanów Piotr i Mieczysław Ejsmontowie powrócili do swoich marzeń o rejsie dookoła świata. Rozpoczęli go w 1969 r. Po wielu perypetiach, przymusowych naprawach jachtu i zmianach trasy, ostatnią wiadomość wysłali z okolic Ameryki Południowej. W 1970 r. oficjalnie ogłoszono, że jacht zatonął wraz z całą załogą.

Król Stanisław Leszczyński w Węgorzewie

W 1736 r. na węgorzewskim zamku gościł król Stanisław Leszczyński – uciekał on z kraju przed wojskami rosyjskimi, które wyniosły na tron polski Augusta III Sasa. Z Węgorzewa Stanisław Leszczyński udał się do Francji.

- 164** Biuro Informacji Turystycznej w Węgorzewie, bulwar Loir et Cher 4, 11-600 Węgorzewo, tel. 514 004 352, info@it.wegorzewo.pl, www.it.wegorzewo.pl

- 168** Róża Wiatrów, ul. Wodociągowa 1, 11-600 Węgorzewo (sezonowo IV–XI)
- 169** Reggae Burger, ul. Braci Ejsmontów 8, 11-600 Węgorzewo (sezonowo V–IX)
- 171** „Leder” Katarzyna Lewandowska, ul. Armii Krajowej 8b, 11-600 Węgorzewo
- 182** PKN Orlen 1038 Węgorzewo, ul. Generała Józefa Bema 13, 11-600 Węgorzewo
- 201** Domki letniskowe Leśny Zakątek, ul. Leśna 2, 11-600 Węgorzewo (sezonowo V–IX)

- 092** Róża Wiatrów, ul. Wodociągowa 1, 11-600 Węgorzewo (sezonowo IV–XI)
- 099** Przystań Statków Pasażerskich Żeglugi Mazurskiej sp. z o.o. w Węgorzewie, bulwar Loir et Cher 2, 11-600 Węgorzewo (sezonowo VI–VIII)
- 120** Spływy kajakowe rzekami Sapiną i Węgorapą, ul. Wczasowa 36, 11-600 Węgorzewo (sezonowo V–IX)
- 223** Galeria Rękodzieła Mazurskiego w Węgorzewie - Fundacja Skarbiec Mazurski, Plac Wolności 7, 11-600 Węgorzewo

- 124** Zakład Gastronomiczno-Hotelarski Jerzy Dziokan, ul. Wańkowicza 3, 11-600 Węgorzewo
- 127** Róża Wiatrów, ul. Wodociągowa 1, 11-600 Węgorzewo (sezonowo IV–XI)
- 132** Reggae Burger, ul. Braci Ejsmontów 8, 11-600 Węgorzewo (sezonowo V–IX)
- 154** Restauracja Gościniec u Kalicha, ul. Portowa 4a, 11-600 Węgorzewo

- 006** Zakład Gastronomiczno-Hotelarski Jerzy Dziokan, ul. Wańkowicza 3, 11-600 Węgorzewo

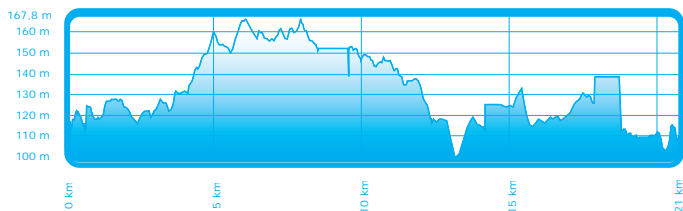

- 016** Róża Wiatrów, ul. Wodociągowa 1, 11-600 Węgorzewo
- 032** Niebieska Tawerna Przystań „Unia”, Kal 9, 11-600 Węgorzewo
- 038** Przystań Statków Pasażerskich Żeglugi Mazurskiej sp. z o.o. w Węgorzewie, bulwar Loir et Cher 2, 11-600 Węgorzewo (sezonowo VI–VIII)
- 058** Willa Dwa Jeziora, Kal 23j, 11-600 Węgorzewo
- 081** Aga – całoroczny domek, ul. Wczasowa 36, 11-600 Węgorzewo
- 190** Szkolne Schronisko Młodzieżowe przy Liceum Ogólnokształcącym w Węgorzewie, ul. Bolesława Prusa 8, 11-600 Węgorzewo
- 227** Agroturystyka u Bartnika, Kal 17, 11-600 Węgorzewo

3 Z wizytą u Indian – północne okolice Giżycka

Giżycko (0,0 km) • Sulimy (3,0 km) • Spytkowo (7,5 km) • Indiańska Wioska w Spytkowie (9,0 km) • Pieczarki (11,5 km) • Świdry (13,3 km) • Antonowo (17,7 km) • Giżycko (21,0 km)

Trasa wspaniale nadaje się na rodzinną wycieczkę. Jej urozmaiceniem będzie z pewnością zwiedzanie Indiańskiej Wioski w Spytkowie.

Ślāk zaczyna się obok giżyckiego Centrum Informacji Turystycznej przy ulicy Zajęczka 2. Stąd kierujemy się w stronę kościoła ewangelicko-augsburskiego z 1827 r. Obiekt został zaprojektowany przez bardzo znanego berlińskiego architekta Karola Fryderyka Schinkla.

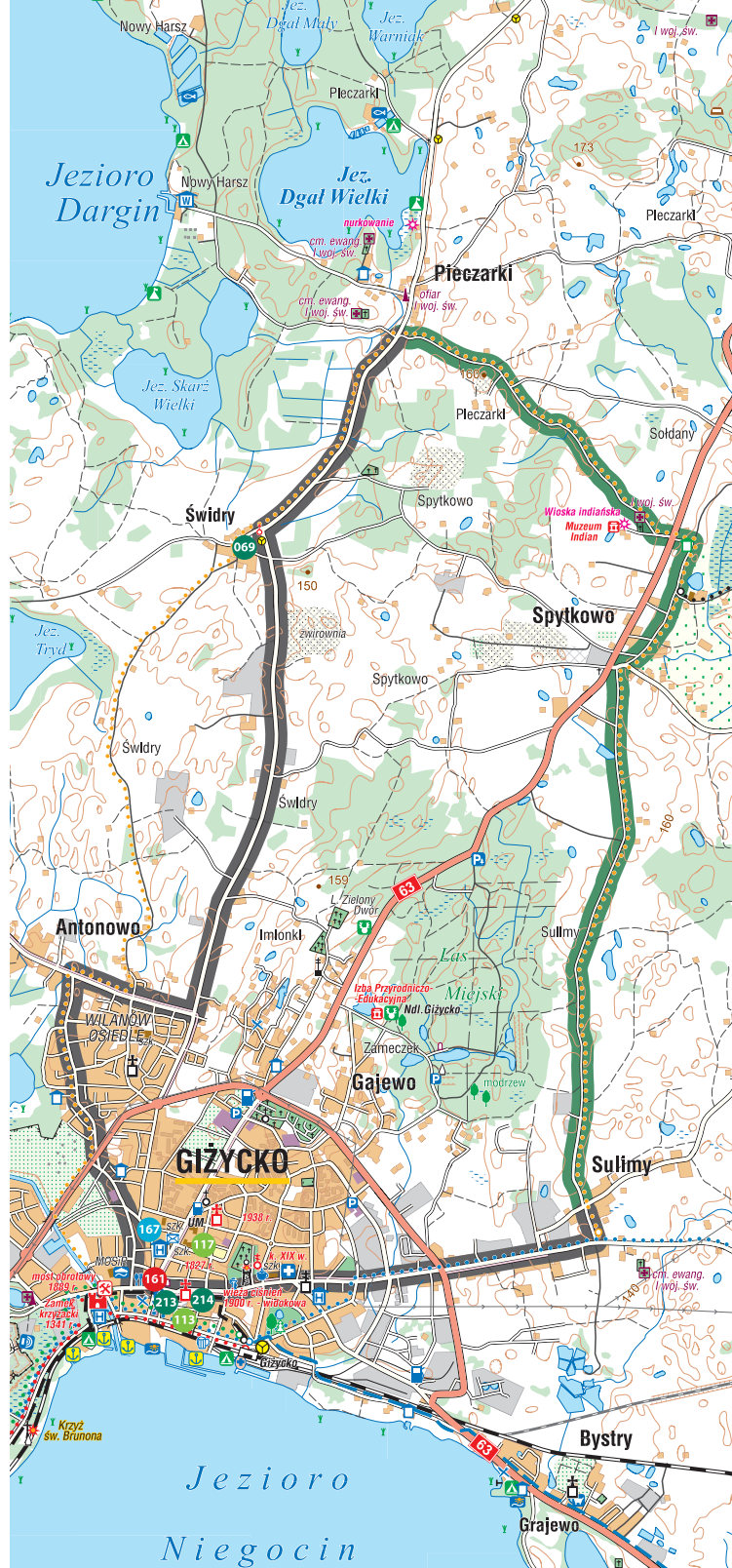
Następnie ulicą Warszawską jedziemy w kierunku widocznej po prawej stronie wieży ciśnień (zob. s. 34). Po drodze, przy ulicy Warszawskiej 19, widzimy wmurowaną tablicę, upamiętniającą Wojciecha Kętrzyńskiego (zob. ramka na s. 34), który urodził się w tym miejscu w 1836 r.

Od wieży ciśnień jedziemy dalej ulicą Suwalską cały czas prosto, aż dotrzemy do Sulim. Przejżdżając przez tę miejscowość, nadal kierujemy się prosto.

Następnie skręcamy w lewo, w drogę szutrową, która prowadzi do Spytkowa. W tej miejscowości warto zjechać z trasy, aby odwiedzić Indiańską Wioskę (zob. s. 35).

Pasaż Portowy w Giżycku

3 Z WIZYTĄ U INDIAN – PÓŁNOCNE OKOLICE GIŻYCKA

Po przecięciu drogi krajowej nr 63 jedziemy dalej szutrem do Pieczarek. Docieramy do asfaltowej drogi rowerowej i skręcamy w lewo. Przez Świdry dojeżdżamy do granicy Giżycka. Skręcamy w prawo, następnie drogą rowerową wzdłuż ulicy Sympatycznej jedziemy w kierunku Antonowa. Jest to dzielnica Giżycka, zabudowana domami jednorodzinnymi. Na koniec skręcamy w lewo, w ulicę Serdeczną, która prowadzi z powrotem do centrum miasta.

Trasa w całości oznakowana kolorem żółtym ma bardzo komfortową nawierzchnię, w mieście w większości asfaltową, w terenie szutrową. Część trasy przebiega wydzielonymi ścieżkami rowerowymi. Szlak prowadzi przez łagodnie pofalowane tereny, bez stromych zjazdów i podjazdów.

Przez Giżycko przejeżdżają pociągi regionalne kursujące na trasie Olsztyn – Elk. Jest też kilka połączeń dalekobieżnych.

Wojciech Kętrzyński

Urodził się w Giżycku w 1836 r. jako Adalbert von Winkler. Zmarł w 1918 r. we Lwowie. Poznając historię rodziny, odkrył, że pochodzi ona z miejscowości Kętrzyno na Kaszubach, a więc z dawnej Polski. Mimo że sam urodził się w Prusach Wschodnich, a więc w Niemczech, postanowił odkryć polskość swojego rodu. W 1856 r. zmienił imię i nazwisko. Z czasem stał się znanym polskim historykiem. Od jego nazwiska po II wojnie światowej Rastembork nazwano Kętrzynem.

Wieża ciśnień

Wieża ciśnień ul. Warszawska 37, 11-500 Giżycko, tel. 87 428 51 70, 503 091 955, www.wieza-gizycko.pl, wzniesiona w 1900 r., jest w całości zbudowana z czerwonej cegły. Ma 25 m wysokości, a jej najwyższa kondygnacja osiąga 162 m n.p.m. Na jej szczycie znajdują się kawiarnia i taras widokowy, z którego można obejrzeć panoramę Giżycka i okolic. Aby na niego wejść,

należy pokonać 129 stopni. Można też wjechać windą. W pozostałej części wieży utworzono lokalne muzeum. Na ekspozycji znajdują się dokumenty, zdjęcia i drobne przedmioty, które obrazują codzienne życie ludzi mieszkających w okolicy na przestrzeni minionych lat.

Port w Giżycku, w tle wieża ciśnień

Plaża miejska

Ogólnodostępna, piaszczysta, szeroka plaża miejska ul. Nadbrzeżna, 11-500 Giżycko, tel. 87 429 27 53, www.mosirgizycko.pl znajduje się blisko centrum miasta, nad jeziorem Niegocin. Dla aktywnych dostępne są dwa boiska piaskowe oraz jedno trawiaste do siatkówki, a także boiska do koszykówki i dwa boiska do piłki nożnej 5-osobowej. Latem na niewielkiej scenie odbywają się koncerty i inne wydarzenia kulturalne. Nieopodal znajduje się port Żegluga Mazurskiej, skąd można wypłynąć w rejs statkiem pasażerskim.

Indiańska Wioska w Spytkowie

Jedyna w swoim rodzaju Indiańska Wioska Spytkowo 48, 11-500 Giżycko, tel. 502 448 504, poczta@muzeumindian.pl, www.muzeumindian.pl to przykład żywego muzeum. Można tu nie tylko obejrzeć największą w Polsce prywatną kolekcję eksponatów związanych z Indianami Ameryki Północnej, obejmującą m.in. stroje, wyroby rękodzielnicze i broń, ale też wziąć udział w warsztatach mydlarskich, zielarskich czy wypieku chleba.

Indiańska Wioska w Spytkowie, fot. arch. UMWWM

161 Centrum Promocji i Informacji Turystycznej, ul. J. Zajęczka 2, 11-500 Giżycko, tel. 87 428 52 65, info@gizycko.turystyka.pl, www.gizycko.turystyka.pl

167 Biuro Usług Turystycznych Wama-Tour, ul. Konarskiego 1/1, 11-500 Giżycko

113 Biuro Turystyki Aktywnej Gertis – noclegi, ul. Dąbrowskiego 14, 11-500 Giżycko (sezonowo V–IX)

117 Pracownia Ceramiczna Ogniem Malowana, ul. Traugutta 4/1, 11-500 Giżycko

069 Biuro Turystyki Aktywnej Gertis – noclegi, Świdry, 11-500 Giżycko (sezonowo VI–VIII)

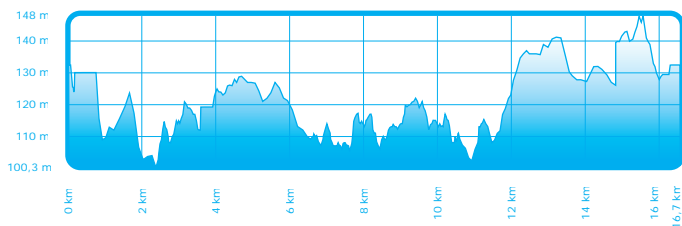
213 Hotel Cesarski***, pl. Grunwaldzki 8, 11-500 Giżycko

214 Hotel Giżycko***, pl. Grunwaldzki 11, 11-500 Giżycko

4 Wokół Jeziora Gołdapiwo

Krukłanki (0,0 km) • Przerwanki (4,9 km) • Jasieniec (10,5 km) • Jeziorowskie (12,0 km) • Krukłanki (16,7 km)

Bardzo łatwy szlak dla całej rodziny. Na trasie wycieczki są dwa miejsca, w których można odpocząć nad wodą, jedno po zachodniej stronie jeziora, drugie w miejscowości Jeziorowskie.

Szlak rozpoczyna się obok Punktu Informacji Turystycznej przy ulicy 22 Lipca w Krukłankach. Stąd wyruszamy na północ, w kierunku pobliskiego kościoła pw. Wniebowzięcia NMP. Za kościołem skręcamy w lewo i jedziemy do końca ulicy Wczasowej. Dalej droga szutrowa prowadzi nas do wsi letniskowej Przerwanki. Po drodze mijamy jezioro Gołdapiwo

(zob. s. 40) i mamy pierwszą okazję, aby odpocząć na plaży. Można tu wypożyczyć kajaki i wybrać się na spływ rzeką Sapina.

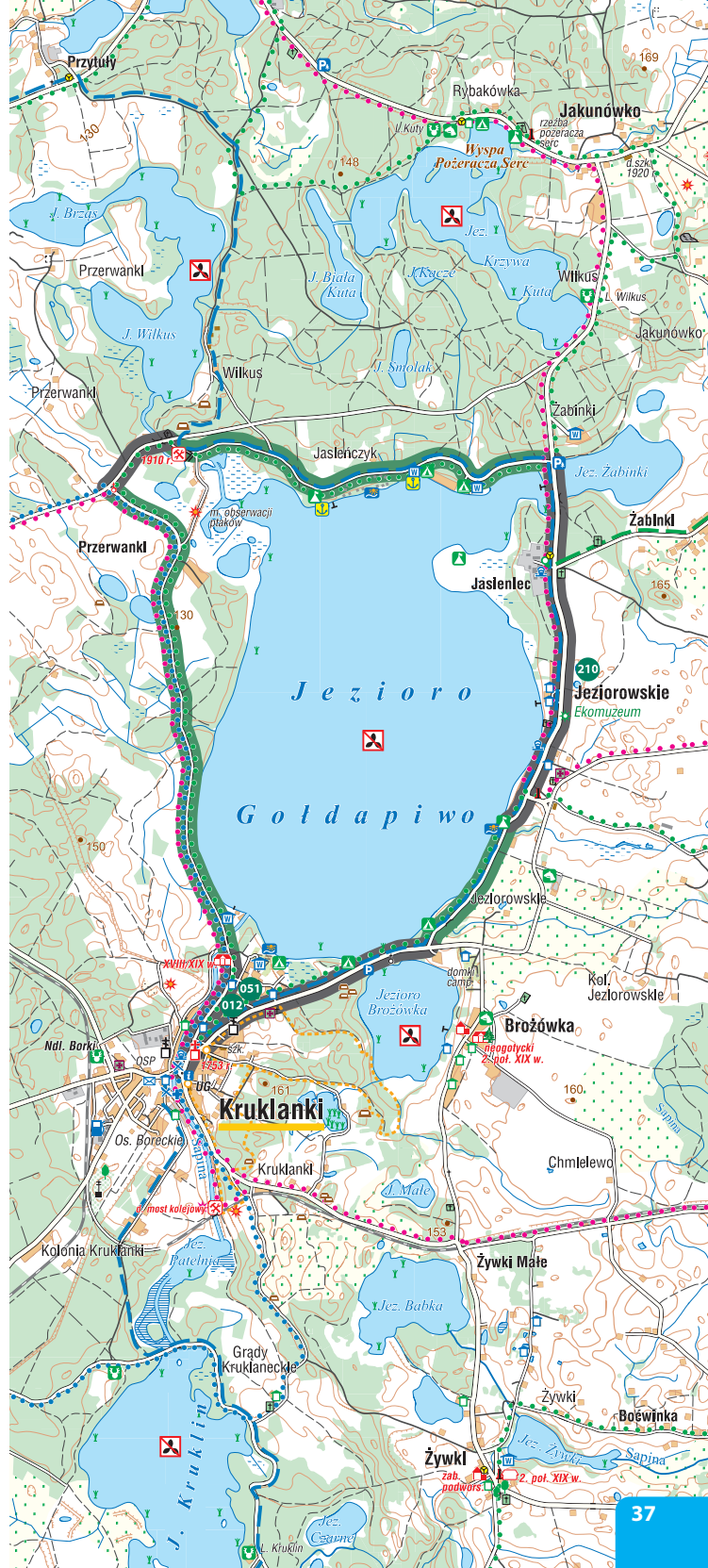
Po dotarciu do Przerwanek kierujemy się cały czas w lewo. Na rozwidleniu z kapliczką Niepokalanej Maryi Dziewicy skręcamy

asfalterem w prawo, a za mostem na Sapinie ponownie w prawo, w drogę szutrową. Po prawej stronie mijamy jednokomorową śluzę Przerwanki (zob. s. 40). Tereny, przez które płynie Sapina, zostały uznane za biocentra, tj. obszary najmniej przekształcone pod względem przyrodniczym.

Droga szutrowa ma dobrą nawierzchnię. Prowadzi północnym brzegiem jeziora, nad którym zlokalizowane są liczne ośrodki wypoczynkowe. Latem jest często używana przez pieszych. Koło Przerwanek,

Rzeka Sapina

Kapliczka Niepokalanej Maryi Dziewicy w Przerwankach

w rejonie wsi Jasięczyk, znajdują się tereny wpisane do centralnego rejestru terenów uzdrowiskowych Polski ze względu na lecznicze walory powietrza.

Po dotarciu do drogi asfaltowej skręcamy w prawo do Jasięcia. Potem jedziemy pomiędzy jeziorem Gołdapiwo a jego zatoką nazywaną Żabinkami. Przejeżdżamy przez Jasieniec (drogą rowerową) i Jeziorowskie. Są to popularne miejscowości letniskowe, brak w nich jednak bezpośredniego dostępu do jeziora. Na rozwidleniu w Jeziorowskich trzymamy się prawej odnogi, kierując się wzdłuż brzegu jeziora. Na końcu wsi znajduje się mała, ogólnodostępna plaża. Po dotarciu do drogi asfaltowej skręcamy w prawo i jedziemy dalej prosto do Kruklanek.

Na ostatnim odcinku, po minięciu kanału łączącego jeziora Gołdapiwo i Brożówka, możemy natknąć się po dwóch stronach drogi na pozostałości łącznie sześciu schronów i wartowni z czasów I i II wojny światowej, należących do Giżyckiego Rejonu Umocnionego.

Szlak oznakowany kolorem niebieskim prowadzi przez łagodnie ukształtowane tereny bez większych wzniesień. Trasa została poprowadzona lokalnymi drogami o małym ruchu samochodowym.

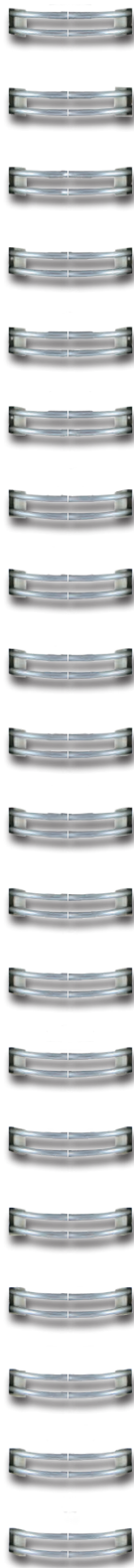

Kruklanki są położone 6 km na wschód od drogi krajowej nr 63, łączącej Giżycko z Węgorzewem. Nie ma możliwości dojazdu bezpośrednio na trasę z rowerem komunikacją publiczną. Najbliższa stacja kolejowa znajduje się w Giżycku, 13 km od Kruklanek.

Kruklanki

Wieś została założona w 1545 r. i musiała dobrze się rozwijać, skoro już w 1574 r. wybudowano w niej kościół. Obecnie cenny zabytek architektury jest **kościółem parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP**. W okresie intensywnego rozwoju gospodarczego na przełomie XIX i XX w. powstały tutaj dwie linie kolejowe. Kruklanki znalazły się na trasie z Giżycka do Węgorzewa, poprowadzono stąd także linię do Olecka. Do

Ruiny mostu kolejowego nad Sapiną, fot. arch. UMWWM

dziś zachowały się pozostałości dawnych obiektów kolejowych: budynki dworcowe w Kruklankach, nasypy, wiadukty i mosty, a także **ruiny mostu kolejowego nad Sapiną** (kilkaset metrów na południe od jeziora Patelnia) – najbardziej znane miejsce w okolicy Kruklanek. Wykonany z żelbetonu, pięcioprzęsłowy most powstał w 1908 r. Należał do największych budowli kolejowych na Mazurach. W 1945 r. został zaminowany, jednak – według niepotwierdzonych informacji – nie wysadzili go żołnierze, tylko okoliczni mieszkańcy. Widząc radzieckie grabieże, odpalili przygotowane wcześniej ładunki, aby uniemożliwić transport łupów koleją.

Kruklanki liczą obecnie ok. 1300 mieszkańców i są znaną miejscowością turystyczną.

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Kruklankach

Jezioro Żabinki

★ Jezioro Gołdapiwo

Akwen o powierzchni 862 ha, jego maksymalna głębokość sięga 26,9 m, długość wynosi 5,4 km, a szerokość 2,7 km. Gołdapiwo ma owalny kształt, jedynie w północno-wschodniej części przechodzi w wydłużoną, otoczoną wzgórzami zatokę, uznawaną też za odrębne jezioro o nazwie Żabinki. Brzegi Gołdapiwa są z reguły wysokie, pagórkowate. Przez jezioro przebiega szlak kajakowy rzeki Sapiny. Ze względu na położenie w pobliżu Puszczy Boreckiej, która jest ostoją dziko żyjących żubrów, akwen został objęty strefą czyszy.

★ Śluza Przerwanki

Śluza, wybudowana w 1910 r., ma drewniane wrota otwierane mechanizmem napędzanym ręcznie. Jej powstanie związane było z budową Kanału Mazurskiego. Jezioro Gołdapiwo miało być zbiornikiem rezerwowego zasilania kanału w wodę, a śluza była elementem regulacyjnym. To jedyna w Polsce śluza funkcjonująca na rzece niemającej statusu drogi

Śluza Przerwanki

wodnej, ponieważ Sapina jest właściwie tylko szlakiem kajakowym (choć do jeziora także żeglarskim).

Szlakiem Fortyfikacji Giżyckiego Rejonu Umocnionego

Do I wojny światowej uważano, że na Mazurach – po wybudowaniu twierdzy Boyen – naturalne przeszkody w postaci jezior są wystarczające. Rosyjskie działania wojenne w sierpniu i wrześniu 1914 r. oraz walki o Kruklanki sprawiły jednak, że w latach 1915–1917 zdecydowano o budowie czterech punktów oporu. W latach 30. XX w. dobudowano kolejne umocnienia, tworząc największy węzeł oporu na Mazurach. W rejonie kruklaneckim wykorzystano w tym celu także naturalne przeszkody terenowe – lasy, jeziora i pagórki. Ten silnie ufortyfikowany teren nie odegrał jednak większej roli w czasie II wojny światowej. Zastosowane przez Armię Czerwoną manewry oskrzydłające spowodowały szybkie wycofanie się wojsk niemieckich.

W okolicach Kruklanek zachowało się ponad 80 różnych obiektów fortyfikacyjnych. Sieć budowli rozciąga się od jeziora Gołdapiwo, pomiędzy jeziorami Brożówka, Małe, Babka i Patelnia, do jeziora Kruklin. Łączy je Szlak Fortyfikacji Giżyckiego Rejonu Umocnionego. Przez Kruklanki przebiegają też drogowy Szlak Fortyfikacji Mazurskich oraz ścieżka przyrodniczo-edukacyjna „Odkryj z nami tajemnice Kruklanek”.

Informacja Turystyczna w Kruklankach, ul. 22 Lipca, 11-612 Kruklanki, tel. 87 421 73 01, 508 168 322 (sezonowo, w okresie wakacyjnym)

012 Na Zaciszu, ul. 22 Lipca 29c, 11-612 Kruklanki

051 Aga Gospodarstwo Gościnne kat. **, ul. 22 Lipca 23, 11-612 Kruklanki

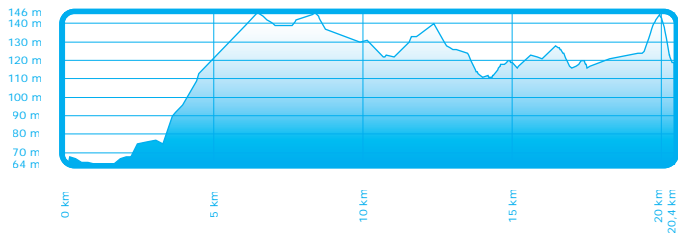
210 Agroturystyka Żabie Oko, Jasieniec 9, 11-612 Kruklanki

5 Do Częstochowy Północy

Korsze (0,0 km) • Reszel (14,0 km) • Święta Lipka (20,4 km)

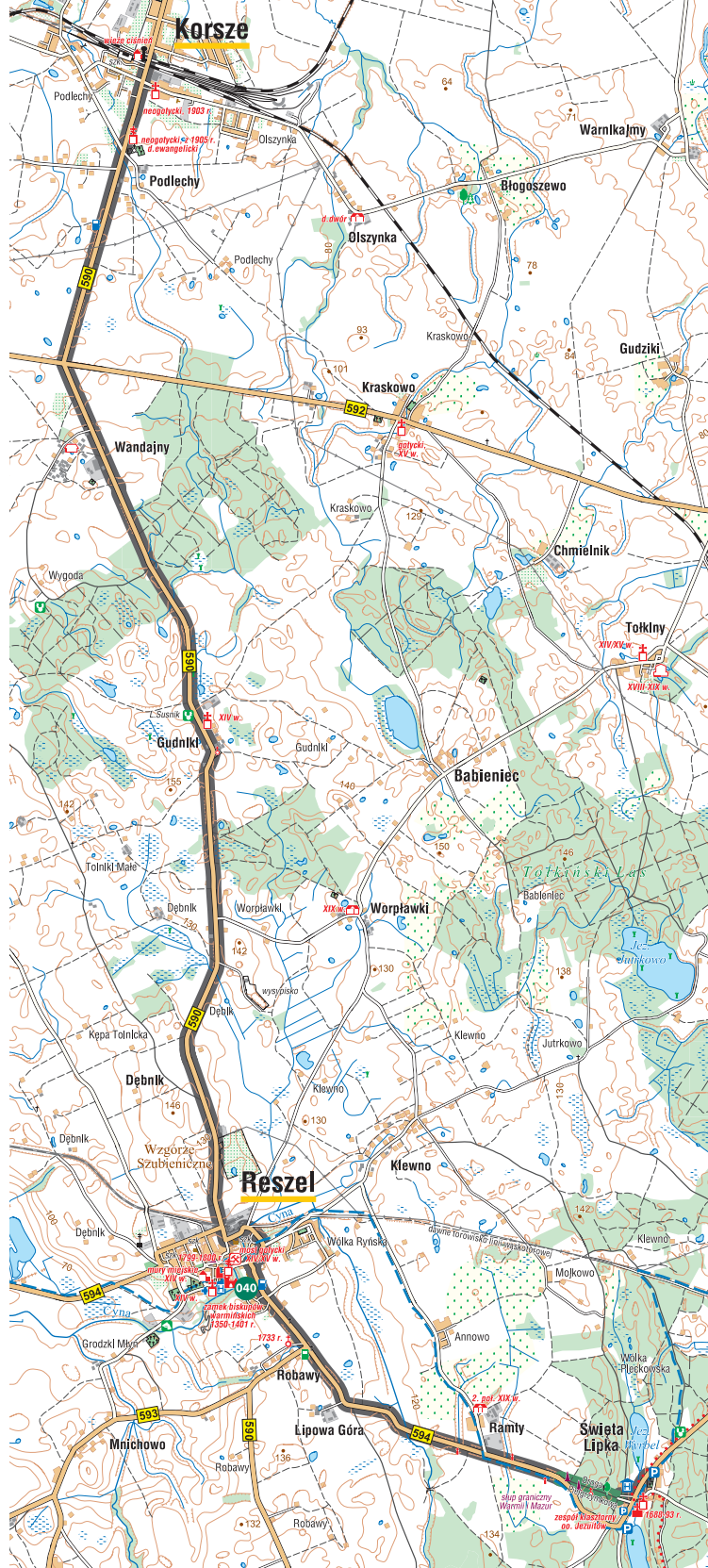
Trasa atrakcyjna zwłaszcza dla osób zainteresowanych historią regionu i turystyką religijną. Jej główne atrakcje to zabytki Reszla i Świętej Lipki, wśród nich znane sanktuarium maryjne, zwane Częstochową Północy.

Wycieczkę rozpoczynamy w centrum Korsza, na ulicy Mickiewicza. Nie daleko znajduje się kościół rzymskokatolicki pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Początkowo kierujemy się drogą wojewódzką nr 590 na południe, mijając po lewej stronie cerkiew pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła. Przecinamy drogę wojewódzką nr 592 i jedziemy dalej zgodnie z drogowskazem w kierunku Reszla. Po drodze przejeżdżamy przez niewielkie Wandajny i docieramy do Gudnika. Warto zatrzymać się w tej miejscowości, aby obejrzeć jej zabytki (zob. s. 45).

Kolejny odcinek trasy prowadzi z Gudnika do Reszla (zob. s. 45). To niewielkie, ale bardzo ważne dla historii Warmii miasto. Za Reszlem nadal kierujemy się drogą wojewódzką nr 590 na południe. Wyjeżdżając z miasta, możemy skorzystać z kilkusetmetrowej drogi rowerowej.

Zmierzamy w kierunku Świętej Lipki znaną trasą pielgrzymkową, przy której stoją kapliczki. Blżej tej miejscowości przekraczamy oznaczoną brązową tablicą turystyczną granicę pomiędzy Warmią a Mazurami. Aby dotrzeć do sanktuarium maryjnego, można jechać drogą asfaltową – to propozycja dla rowerzystów szosowych, albo wcześniej, na rozwidleniu, drogą szutrową przy ostatniej kapliczce wjechać do lasu. Na tym odcinku mija się starą kolumnę maryjną zwieńczoną figurą Matki Bożej. Jest to zabytkowy słup graniczny z 1750 r., który rozdzielał niegdyś Prusy Książęce od Prus Królewskich, a obecnie wyznacza granicę między Mazurami a Warmią. W dolinie widać barokową fasadę sanktuarium.

5 DO CZĘSTOCHOWY PÓŁNOCY

Można wydłużyć trasę o 4 km, jadąc ze Świętej Lipki dalej na wschód, do Beżławek. W miejscowości znajduje się zabytkowy kościół z XVI w. (zob. s. 47), z którym wiąże się legenda o Świętym Graalu.

Trasa jest krótka i w całości asfaltowa. Teren też nie jest trudny, dominują niewielkie, łagodne pagórki.

Przez Korsze przejeżdżają pociągi regionalne kursujące na trasie Olsztyn – Elk. Jest też kilka połączeń dalekobieżnych.

Aleja prowadząca z Wandajn do Korsze

Korsze

Miejscowość została założona w XV w. Jej nazwa pochodzi prawdopodobnie od pierwotnej nazwy osady w języku pruskim, czyli Cohorsen, później Karsens albo Kors, co w pokrewnym języku litewskim znaczy „orzech laskowy” („karšis”, „karše”). Do początku XIX w. Korsze stanowiły majątek ziemski. Czynnikiem decydującym o rozwoju wsi była rozbudowa sieci kolejowej w Prusach Wschodnich w 2. poł. XIX w. Szczególne położenie Korsze – niemal dokładnie w centralnym punkcie Prus Wschodnich – przesądziło o wyborze tej miejscowości jako węzła kolejowego na przecięciu dwóch najstarszych w Prusach Wschodnich linii kolejowych (Królewiec – Elk i Toruń – Wystruń). Rok 1945 przyniósł poważne zniszczenia (40%), ponieważ Korsze były bronione przez cofające się niemieckie oddziały pancerne. Prawa miejskie miejscowość uzyskała w 1962 r.

W mieście są trzy **zabytkowe wieże ciśnień** z XIX/XX w. Najstarsza z nich powstała w 1890 r. Jedna ma stalowy, kulisty zbiornik typu Klönne. W Polsce są jedynie trzy wieże z tego typu zbiornikiem (pozostałe dwie w Dąbrównie i Runowie Pomorskim). W 1903 r. oddano do użytku neogotycki **kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego**, a w kolejnym roku – kościół ewangelicki (obecnie cerkiew prawosławna).

Gudniki

Niewielka wieś, która może się poszczycić ciekawymi zabytkami. Lokowano ją w 1340 r. Znajduje się tu **kościół pw. św. Andrzeja Boboli** z XIV w., murowany z cegły i kamienia polnego, z drewnianą kruchtą z XVIII stulecia. Wyposażenie wnętrza pochodzi z XVII i XVIII w. Na uwagę zasługuje płyta nagrobna szwedzkiego lekarza Johana Bernarda Varnbarena z 1647 r., wykonana z czerwonego marmuru. Przy kościele stoi obelisk upamiętniający mieszkańców wsi poległych w czasie I wojny światowej. Dalej przy drodze wiodącej w stronę Reszła można zobaczyć **ruiny kaplicy grobowej** przedstawicieli rodu von der Groeben.

Kościół w Gudnikach

Reszel

Dawny gród pruskiego plemienia Bartów, który nosił staropruską nazwę Resel, a w 1241 r. został zdobyty przez Krzyżaków. Miasto lokowano w 1337 r. i od początku budowane było według wcześniej ustalonego planu. Do dziś zachował się średniowieczny układ urbanistyczny z wielkością murów obronnych i niektórymi basztami.

W 1631 r. wypędzeni z Braniewa jezuita przejęli zabudowania klasztorne pozostałe po zakonie augustianów i utworzyli w Reszlu kolegium. W XIX w. planowano tu nawet utworzenie uniwersytetu. Reszel był znany jako miasto artystów, zatrudnianych często przy pracach w Świętej Lipce. Podczas II wojny światowej miasto nie doznało większych zniszczeń.

Reszel jest członkiem założycielem polskiej sieci miast Cittaslow.

Najbardziej rozpoznawalnym zabytkiem Reszła jest **gotycki zamek** ul. Podzamecz 3, 11-440 Reszel, tel. 89 755 01 09, www.zamek-reszel.com, wzniesiony w latach 1350–1401. To masywna budowla ze strzelistą neogotycką wieżyczką, okrągłą basztą i bramą prowadzącą na dziedziniec. Był jedną z rezydencji biskupów warmińskich, w tym ostatniego z nich – Ignacego Krasickiego. Obecnie w zamku dostępne są komnaty gościnne, działa też galeria, która organizuje wystawy sztuki współczesnej. Można wejść na wieżę oraz zwiedzić znajdujące się w podziemiach muzeum z wystawą narzędzi tortur. Wśród 50 oryginalnych eksponatów zobaczymy m.in. fotel czarownicy, żelazną dziewicę, kołysek Judasza oraz torturę wody. W Sali Rycerskiej przedstawiono historię rycerstwa europejskiego, a w Komnacie Rycerskiej można podziwiać zbroje

Zamek biskupi w Reszlu, fot. arch. UMWWM

Kościół pw. św. św. Piotra i Pawła w Reszlu

(m.in. tę imitującą zbroję mitycznego króla Artura), broń białą (w tym miecz imitujący legendarny miecz Excalibur) oraz broń palną.

Kolejnym średniowiecznym zabytkiem Reszla jest **kościół pw. św. św. Piotra i Pawła**. Jego budowę rozpoczęto w połowie XIV w. Jest to trójnawowa świątynia z prezbiterium oraz okazałą wieżą. Po pożarze z 1806 r. została odbudowana i od nowa wyposażona w latach 1822–1843. W ołtarzu głównym znajduje się obraz przedstawiający patronów kościoła, autorstwa Antoniego Jana Blanka (1785–1844), pochodzącego z Warmii profesora sztuk pięknych na Uniwersytecie Warszawskim.

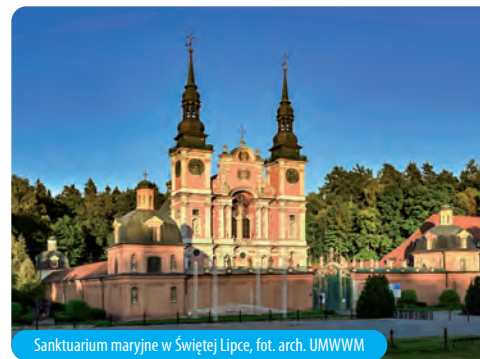
Mierząca 51,2 m wieża kościelna jest dostępna dla zwiedzających. Wewnątrz niej można zobaczyć mechanizm zegara z 1913 r. oraz dzwony kościelne, a z jej szczytu obejrzeć panoramę miasta i okolic.

Pośrodku rynku stoi **zabytkowy ratusz** w stylu klasycystycznym, zbudowany w latach 1815–1820. Portyk wejściowy jest ozdobiony dwoma kolumnkami, a na dachu znajduje się wieżyczka zegarowa z hełmem i iglicą.

★ Sanktuarium maryjne w Świętej Lipce

Sanktuarium Matki Bożej **Święta Lipka 29, 11-440 Reszel, tel. 89 755 14 81, www.swlipka.pl** już od średniowiecza przyciągało pielgrzymów nie tylko z regionu, ale też z dalekich stron Polski. Nazywane jest Częstochową Północy. W skład zespołu budowli, uważanego za perłę baroku, wchodzi: bazylika, krużganki i dom zakonny ojców jezuitów. Na kościelny dziedziniec wchodzi się przez barokową bramę triumfalną z 1. poł. XVIII w. Bogate i różnorodne wyposażenie świątyni – rzeźby w kamieniu i drewnie, malarstwo ścienne i obrazy na płótnie, wyroby złotnicze i snycerskie oraz dzieła artystycznego kowalstwa i ślusarstwa – zachowało się w stanie prawie niezmiennym. Warto

zwrócić uwagę na barokowe organy z ruchomymi figurkami, wykonane w 1721 r. Krótkie koncerty oraz robiące duże wrażenie pokazy ruchomych elementów ozdabiających instrument odbywają się latem co godzinę. W ołtarzu głównym znajduje się obraz Matki Boskiej Świętoliipskiej. Warto także zwiedzić muzeum prezentujące eksponaty związane z sanktuarium, usytuowane nieopodal domu pielgrzyma.

Sanktuarium maryjne w Świętej Lipce, fot. arch. UMWWM

Kościół w Bezlawkach ★

Kościół z 1513 r., utworzony w domu głównym wcześniejszego zamku, który był pierwszy raz wzmiankowany w 1402 r. Wewnątrz świątyni godna zobaczenia jest drewniana konstrukcja wieży dobudowanej ok. 1728 r. Z kościołem związana jest legenda o Świętym Graalu. Według niej kielich, w którym zebrano krew Chrystusa, trafił do Anglii. Stamtąd po bitwie pod Hastings (1066), rozegranej podczas inwazji Normanów na Anglię, dzieci pokonanego króla Harolda II, zabierając ze sobą Graala, udały się przez Litwę i Kijów do Bizancjum. Dwoch synów króla pozostało na Litwie. Świdrygiełło, czyli młodszy brat Jagiełły (pochodzącego według podań od starszego syna Harolda), miał przywieźć kielich do Bezlawk. W czasie wojny polsko-krzyżackiej latem 1520 r., gdy oddziały tatarskie podeszły pod wieś, kielich został rzekomo zamurowany w ścianie kościoła, a potem zaginął w niewyjaśnionych okolicznościach. Za dowód jego ukrycia uważany jest otwór wybity w ścianie, wysoko, w miejscu zamurowanego okna.

Ostatnia europejska czarownica

W Reszlu spalono na stosie ostatnią w Europie kobietę oskarżoną o czary. Wydarzyło się to w 1811 r. Ofiarą była Barbara Zdunk. Zarzucano jej nie tylko czary, ale przede wszystkim podpalenie. W 1807 r. część miasta spłonęła, a przyczyny pożaru były niejasne. Proces trwał trzy lata. Sprawa winy budziła kontrowersje, jednak sąd w Królewcu zatwierdził wyrok. Przed spaleniem skazaną uduszono.

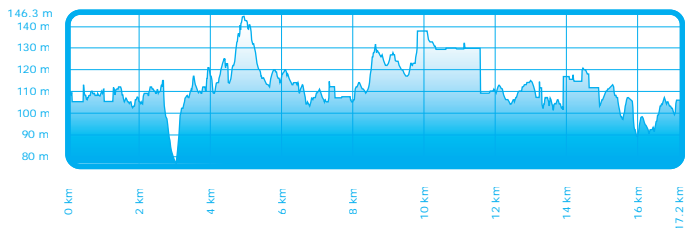
Punkt Informacji Turystycznej w Reszlu, Rynek 24, 11-440 Reszel, tel. 89 755 39 09, promocja@ugreszel.pl, www.ugreszel.pl

040 Zamek Reszel – pokoje gościnne, ul. Podzamcze 3, 11-440 Reszel

6 Wokół jeziora Ukiel w Olsztynie

Centrum Rekreacyjno-Sportowe „Ukiel” (0,0 km) • Centrum Żeglarstwa Wodnego i Lodowego „Słoneczna Polana” (2,6 km) • Łupstych (6,6 km) • Gutkowo (10,5 km) • Likusy (12,4 km) • Olsztyńskie Centrum Kajakarstwa (15,5 km) • Centrum Rekreacyjno-Sportowe „Ukiel” (17,2 km)

Niedługa, lecz bardzo urokliwa i urozmaicona trasa prowadzi wzdłuż linii brzegowej największego olsztyńskiego jeziora. Po drodze znajduje się wiele miejsc do odpoczynku nad wodą, w tym atrakcyjnie zagospodarowane nabrzeże plaży miejskiej przy Centrum Rekreacyjno-Sportowym „Ukiel”.

Trasa rozpoczyna się przy plaży miejskiej CRS „Ukiel” i prowadzi w stronę kąpieliska. Drogą rowerową biegnącą wzdłuż ulicy Miłej objeżdżamy półwysep, a następnie skręcamy na ścieżkę rowerową, która prowadzi wzdłuż brzegu jeziora do Centrum Żeglarstwa Wodnego i Lodowego „Słoneczna Polana”. Jedziemy dalej lasem, utwardzonym szutrem i drogą gruntową, wzdłuż brzegu jeziora do wsi Łupstych. Po drodze mijamy m.in. zabytkową drewnianą chatę oraz dawną szkołę. Po prawej stronie zlokalizowana jest niestrzeżona plaża. Następnie nowym traktem rowerowym poprowadzonym wzdłuż ulicy Żurawiej docieramy do Gutkowa, dzielnicy Olsztyna. Warto zatrzymać się na chwilę, aby zwiedzić tutejszy kościół pw. św. Wawrzyńca (zob. s. 51). Niedaleko znajduje się jezioro Tyrsko z rezerwatem Redykajny

Drewniany dom w Łupstychu

(zob. s. 52), można je obejść ścieżką. Następnie wracamy nad jezioro Ukiel w pobliżu kolejnej niestrzeżonej plaży. Drogą rowerową wzdłuż ulicy Bałtyckiej kierujemy się na południe, do ulicy Grabowej, a następnie ulicą Limbową do Olsztyńskiego Centrum Kajakarstwa. Stąd, najpierw pomostem, a później nadjeziorną promenadą

prowadzącą wzdłuż ulicy Żeglarskiej, wracamy do plaży miejskiej, gdzie zamykamy pętlę.

Trasa o bardzo dobrej nawierzchni prawie w całości pokrywa się z wytyczonym szlakiem biegowym „Ukiel”, oznakowanym niebieskim symbolem biegacza. Prowadzi zarówno po pagórkowatym terenie leśnym, jak i płaskimi drogami asfaltowymi. Nieliczne strome podjazdy występują na odcinku wzdłuż południowej części jeziora. Większość trasy stanowią bezpieczne, wydzielone drogi rowerowe.

W Olsztynie są dwa dworce kolejowe (do trasy bliżej jest z dworca Olsztyn Zachodni) i kilka przystanków kolejowych (najbliższe trasy są: Śródmieście, Bałtycka, Dajtki). Do plaży miejskiej CRS „Ukiel” można też wygodnie dojechać autobusami komunikacji miejskiej linii 307 (kursującej w wakacje), a także linii 107 i 113 (od strony ul. Sielskiej) oraz 101, 106, 111 i 127 (od strony ul. Bałtyckiej).

Jeziro Ukiel

Ukiel, zwany też potocznie Jeziorem Krzywym, ze względu na liczne zatoki i „pokrzywiony” kształt, to największe jezioro Olsztyna. Ma 412 ha powierzchni. Składa się z czterech basenów: północnego, zwanego

Centrum Rekreacyjno-Sportowe „Ukiel”, fot. arch. UMWWM

Drewniany pomost w zatoczce nieopodal Olsztyńskiego Centrum Kajakarstwa, fot. arch. UMWWM

Gutkowskim (pot. Zatoka Kopernika), środkowego, zwanego Przejmą (pot. Pacyfik), zachodniego, zwanego Łupstychem (pot. Łabędzia Szyja), oraz południowego, zwanego Olsztyńskim (pot. Zatoka Grunwaldzka). Linia brzegowa akwenu jest bardzo urozmaicona. Jezioro ma wysokie, przeważnie strome, miejscami zalesione brzegi, są też miejsca z dobrym dostępem do wody i z dzikimi plażami. Zbiornik stanowi letnie centrum rekreacyjne Olsztyna. Mało jest miast w Polsce z tak dużym akwenem o bardzo dobrze zagospodarowanych brzegach.

W trzech miejscach nad jeziorem zlokalizowane są obiekty nowoczesnego kompleksu **Centrum Rekreacyjno-Sportowe „Ukiel”** ul. Kapitańska 23, 10-558 Olsztyn, tel. 89 527 12 03, crs@ukiel.olsztyn.eu, www.ukiel.olsztyn.eu. Jego główna część znajduje się przy ulicy Kapitańskiej. Tam mieszczą się m.in. budynek kapitanatu, wypożyczalnia sprzętu pływającego oraz trzy kąpieliska. Plażowicze mają do dyspozycji szatnie i prysznice, a także wiele atrakcji, wśród nich platformy wypoczynkowe, place zabaw, pomosty spacerowe i widokowe. To także główny punkt bazy sportowej. Miłośnicy aktywnego wypoczynku znajdą tu: 11 boisk do siatkówki plażowej, boisko do koszykówki, zespół boisk wielofunkcyjnych oraz skatepark (zimną snowpark). Na terenie obiektu działa również kilka lokali gastronomicznych. Druga część kompleksu – Olsztyńskie Centrum Kajakarstwa – znajduje się przy ulicy Olimpijskiej. Tutaj również działa wypożyczalnia sprzętu sportowego, a także siłownia z odnową biologiczną, są też dostępne dwa boiska i całoroczna hala do siatkówki plażowej. Trzeci obiekt należący do CRS „Ukiel” to Centrum Żeglarstwa Wodnego i Lodowego „Słoneczna Polana” przy ulicy Sielskiej. Poszczególne obiekty łączy rozbudowana sieć ścieżek pieszo-rowerowych.

Gutkowo

Z drogi prowadzącej przez to olsztyńskie osiedle, do niedawna podmiejską wieś, bardzo dobrze widać otoczony drzewami gotycki **kościół pw. św. Wawrzyńca** ul. Bałtycka 135, 11-041 Olsztyn. To drugi

Kościół pw. św. Wawrzyńca w Gutkowie

najstarszy kościół Olsztyna (po konkatedrze pw. św. Jakuba). Został zbudowany ok. 1400 r. Dolną, gotycką część wieży wzniesiono z kamieni polnych, górną wykonano z drewna. To na tę wieżę wszedł Napoleon, by obserwować rosyjskie wojska (zob. ramka obok). Wewnątrz kościoła można

obejrzeć odrestaurowane średniowieczne malowidła. Obok świątyni stoi **pomnik poświęcony poległym w I wojnie światowej**, otoczony 12 żeliwnymi krzyżami. Zbudowany z kamieni obelisk został zwieńczony krzyżem i ozdobiony czterema kulami ułożonymi na podstawie. Na tablicy widnieją nazwiska poległych mieszkańców okolicznych wsi.

★ Rezerwat przyrody Redykajny

Rezerwat torfowiskowy położony w Lesie Miejskim zajmuje powierzchnię ok. 10 ha. Jego teren podlega ochronie już od 1907 r. Ochroną został objęty obszar torfowiska przejściowego z fragmentami torfowisk wysokiego i niskiego. Rosną tu rośliny reliktywne, pochodzące z okresu polodowcowego, wśród nich: mchy torfowce, roszki, welnianki, modrzewnica północna, bagno zwyczajne, borówka bagienna i turzyca

Pomnik poświęcony ofiarom I wojny światowej w Gutkowie

strunowa. Z ciekawych zwierząt można tu zobaczyć jedyne w Polsce przedstawiciela płazów bezogonowych prowadzącego nadrzewny tryb życia, czyli rzekotkę drzewną.

Napoleon w Gutkowie

W 1807 r. Napoleon spędził około miesiąca na Warmii. Do Gutkowa przyjechał 3 lutego. Rosjanie byli wtedy w pobliskim Jonkowie. Rankiem następnego dnia wódz francuski wszedł na wieżę gotyckiego kościoła w Gutkowie, by obserwować wojska przeciwnika. Francuzi zaatakowali. Niestety przeciwnik wycofał się pod osłoną nocy i dopiero po rozpoczęciu natarcia Napoleon zorientował się, że jego wojska walczą z tylną strażą wycofującej się armii.

Mikołaj Kopernik w Olsztynie

Olsztyn należał dawniej do kapituły warmińskiej. W latach 1516–1521 (z przerwą na przełomie 1519 i 1520 r.) funkcję administratora jej dóbr pełnił Mikołaj Kopernik, który przez blisko pięć lat mieszkał w tym mieście.

W czasie pobytu w olsztyńskim zamku Kopernik zajmował się również astronomią. Pozostałością po jego pracy jest unikalna tablica astronomiczna, namalowana własnoręcznie przez najwybitniejszego polskiego astronoma na ścianie krużganka. Przy jej użyciu Kopernik analizował pozorny ruch Słońca na podstawie obserwacji promieni słonecznych w dniach poprzedzających równonoc wiosenną i jesienną oraz dniach następujących po nich.

W Olsztynie jest więcej obiektów związanych z najbardziej znanym mieszkańcem miasta. Nieopodal zamku, przy Starym Mieście znajduje się Ławeczka Kopernika. Można na niej usiąść obok odlanej z brązu postaci astronoma i zrobić sobie pamiątkowe zdjęcie. W parku po drugiej stronie zamku stoi pomnik Mikołaja Kopernika, odsłonięty w 1916 r. W 1973 r., z okazji jubileuszu 500. rocznicy urodzin Kopernika, w Olsztynie zostało otwarte planetarium, które funkcjonuje do dziś. Placówka jest wyposażona w nowoczesny, cyfrowy system projekcyjny. Nieopodal, w dawnej wieży ciśnień, mieści się obserwatorium astronomiczne.

Miejska Informacja Turystyczna, pl. Jana Pawła II 1, 10-101 Olsztyn, tel. 89 521 03 98, www.facebook.com/mit.olsztyn, info@olsztyn.eu

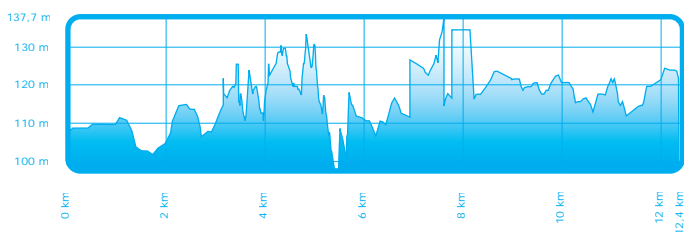
Wojewódzkie Centrum Informacji Turystycznej, ul. Staromiejska 1, 10-017 Olsztyn, tel. 89 535 35 65, www.mazury.travel, info@mazurytravel.com.pl

7 Trasa rodzinna z Giżycka do Wilkas

Giżycko (0,0 km) • Wilkasy (7,2 km) • Giżycko (12,4 km)

Trasa urozmaicona wieloma atrakcjami. W Giżycku prowadzi wzdłuż Kanału Łuczańskiego. Głównym zabytkiem miasta jest twierdza Boyen, która była ostatnim z wybudowanych, najnowocześniejszym pruskim fortem. Wspaniałymi miejscami do odpoczynku na trasie są plaża w Giżycku oraz port w Wilkasach, nieopodal którego znajduje się Papugarnia Mazury – można w niej pospacerować wśród latających papug.

Trasa rozpoczyna się obok Centrum Promocji i Informacji Turystycznej w Giżycku, przy ulicy Zajczka 2. Stąd kierujemy się w stronę pobliskiego hotelu Wodnik, a następnie skręcamy w lewo, w ulicę 3 Maja, i docieramy do Kanału Łuczańskiego (zob. s. 57), wzdłuż którego prowadzi ścieżka pieszo-rowerowa. Skręcamy w prawo. Po prawej stronie trasy ciągną się ogródki działkowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego.

Docieramy do mostu nad kanałem – można tu skorzystać ze schodów albo skrócić w prawo i po kilkudziesięciu metrach wjechać w aleję Wojska Polskiego. Kierując się w lewo, wjeżdżamy na most i jedziemy w kierunku koszar 15 Giżyckiej Brygady Zmechanizowanej, które zobaczymy po lewej stronie. Na rondzie kontynuujemy jazdę prosto, trzymając się alei Wojska Polskiego. Po prawej stronie znajdują się mieszkania komunalne z lat 30. XX w., po lewej mijamy najpierw siedzibę Żeglugi Mazurskiej, a później współczesny kościół pw. Ducha Świętego Pocieszyciela.

Skręcamy w prawo, w kierunku twierdzy Boyen (zob. s. 57), wokół której realizowany jest projekt budowy ścieżek rowerowych (stan na listopad 2020). Przed jeziorem Popówka Mała mijamy po prawej stronie cmentarz wojenny z I wojny światowej. Nieopodal na jeziorze utworzono Wake

Kościół ewangelicko-augsburski w Giżycku

Park, a dalej park linowy. Przed nami ciągnie się wał zewnętrzny twierdzy. Droga prowadzi dalej w prawo, pomiędzy wałem a murem Carnota, z dobrze widocznymi narożnikami bastionu, do Bramy Kętrzyńskiej.

Następnie kierujemy się drogą asfaltową w prawo, do drogi krajowej nr 59. Wzdłuż niej wytyczono ścieżkę Mazurskiej Pętli Rowerowej. Po 160 m wjeżdżamy do lasu, w drogę szutrową, która miejscami ma gorszą nawierzchnię. Na tym

odcinku napotykamy też fragmenty wybetonowane. Docieramy do brukowanej drogi wiodącej wzdłuż Kanału Niegocińskiego. Znajdujemy się teraz na tzw. Wyspie Giżyckiej, położonej pomiędzy dwoma kanałami. Przejeżdżamy drogą pieszo-rowerową przez kanał w kierunku Wilkas. Na rondzie skręcamy w lewo, w stronę portu Wilkasy. Tutaj można zatrzymać się na odpoczynek na plaży i skorzystać z oferty punktów gastronomicznych.

Opuszczając port w Wilkasach, skręcamy w lewo drogą rowerową i mijamy po lewej stronie Papugarnię Mazury (zob. s. 59). Po dotarciu do portu Tabat kierujemy się w lewo, do drogi krajowej nr 59. Tu skręcamy w prawo, na ścieżkę rowerową do Giżycka. Po przejechaniu przez Kanał Niegociński kierujemy się ponownie w prawo, w stronę Wzgórza św. Brunona (zob. ramka obok). Następnie po lewej stronie mijamy koszar, za którymi droga rowerowa skręca w lewo, do parku Rogera Goemaere'a. My natomiast kierujemy się w prawo, w stronę zamku krzyżackiego (zob. s. 59), którego dom główny jest obecnie częścią hotelu, i mostu obrotowego (zob. s. 59).

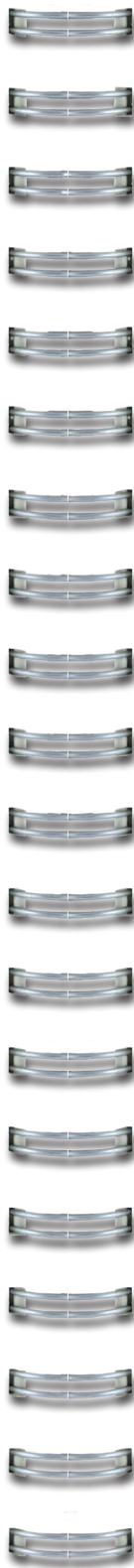
Ostatni odcinek trasy prowadzi na drugą stronę Kanału Łuczańskiego, do ulicy Olsztyńskiej, ale nie wprost, tylko kładką pieszo-rowerową, która została estetycznie wkomponowana w krajobraz. W nocy jest ładnie oświetlona różnokolorowymi lampkami ledowymi. Kładka została wyróżniona jako „Top Inwestycja Komunalna 2020”.

Trasa rekreacyjna z bardzo dobrą nawierzchnią. Nie poleca się przejazdu rowerami szosowymi leśnego odcinka, ale można go ominąć, jadąc ścieżką Mazurskiej Pętli Rowerowej do Kanału Niegocińskiego.

Przez Giżycko przejeżdżają pociągi regionalne kursujące na trasie Olsztyn – Elk. Jest też kilka połączeń dalekobieżnych.

Krzyż św. Brunona

Krzyż stoi na wzgórzu, z którego rozciąga się panorama jeziora Niegocin. Został postawiony w 1909 r. dla upamiętnienia misjonarza Brunona z Kwerfurtu, który w 1009 r. poniósł męczeńską śmierć. Miejsce, w którym zginął, nie jest historycznie potwierdzone, ale miasto Kwerfurt jest obecnie miastem partnerskim Giżycka. Wzdłuż drogi prowadzącej na wzgórze stoją kamienne stacje drogi krzyżowej.

Wzgórze św. Brunona

Roger Goemaere

Francuski polityk, który w czasie wojny działał w ruchu oporu. W latach 90. ubiegłego stulecia był przewodniczącym rady generalnej francuskiego departamentu Loir-et-Cher i wielkim rzecznikiem partnerstwa tego departamentu z Giżyckiem i Mazurami. Zmarł w 2000 r. W latach 90. często bywał w Giżycku. Jego imieniem nazwano tutejszy park.

Kanał Łuczański

Kanał łączący jeziora Niegocin i Kisajno został przekopany w latach 1765–1772. Był jednym z pierwszych kanałów na Mazurach. Ma 2130 m długości, a jego głębokość sięga 1,9 m.

Twierdza Boyen

Twierdza Boyen ul. Turystyczna 1, 11-500 Giżycko, www.twierdza.gizycko.pl leży na zachód od Giżycka, na wąskim przesmyku pomiędzy dużymi jeziorami Niegocin i Kisajno. Potocznie jest nazywana twierdzą, mimo że w rzeczywistości to fort artyleryjski z miejscem na ok. 80 dział. Nazwa została jej nadana, by uczcić inicjatora jej budowy generała Hermanna von Boyena. Trzy z sześciu bastionów nazwano od jego imion – Leopold, Ludwig, Hermann, a trzy pozostałe zostały nazwane od słów jego rodzowego zawołania – Recht (Prawo), Schwert (Miecz), Licht (Światło).

Twierdza stanowi dobry przykład pruskiej szkoły fortyfikacyjnej. Była głównym ogniwem w łańcuchu umocnień zamykających od wschodu wstęp na teren państwa pruskiego. Została zbudowana w latach

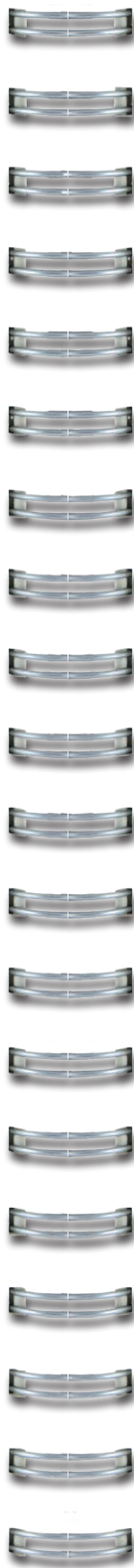

Twierdza Boyen w Giżycku, fot. arch. UMWWM

1844–1856 na obszarze liczącym ok. 100 ha, a jej wały osiągały prawie 30 m wysokości. Przez wał zewnętrzny, czyli tzw. przeciwwale, przechodziło się muirowaną zewnętrzną poterną (podziemnym przejściem), która była zakrzywiona. Takie rozwiązanie miało uniemożliwić przeciwnikowi ostrzał głównego wejścia. Przed poterną znajduje się okienko wysuniętej wartowni, widać stąd Bramę Giżycką. Jest to główne i reprezentacyjne wejście od strony miasta. Po lewej i prawej stronie ciągnie się sucha fosa. Na koronie przeciwwału znajduje się przedpiersie, które stanowiło osłonę dla żołnierzy na tzw. ławie strzeleckiej. Po lewej stronie widać otaczający całą twierdzę ceglany mur Carnota z otworami strzelniczymi, o długości ok. 2,3 km, a po prawej – kaponierę (wysunięty przed mury obiekt, służący do aktywnej obrony, z którego można było prowadzić ogień z broni maszynowej nie tylko w kierunku wejścia, ale też suchej fosy, w przypadku gdyby wał został sforsowany przez przeciwnika).

W sierpniu 1914 r. Rosjanie bezskutecznie próbowali okrążyć i zdobyć twierdzę. Podczas II wojny światowej nie pełniła już funkcji obronnych, ale nadal miała znaczenie militarne. Mieściła się w niej placówka wywiadu, przetrzymywano tu jeńców rosyjskich, od których pozyskiwano informacje. W twierdzy przechowywano także zrabowane dzieła sztuki. Niektórzy uważają, że mogła tutaj trafić legendarna Bursztynowa Komnata.

Obecnie w koszarowcu działa galeria, w której prezentowane są m.in. duża makieta twierdzy Boyen, sala żołnierska oraz umundurowanie żołnierzy rosyjskich i pruskich z okresu I wojny światowej, wystawa poświęcona historii Giżycka, sala regionalna, wystawa rękodzieła (gobeliny) i sala NSZZ Solidarność w Giżycku. W pomieszczeniach laboratorium prochowego mieści się ekspozycja broni. Zobaczyć tu można m.in. broń palną czarnoprochową, broń i amunicję myśliwską, a także destrukty XX-wiecznej broni palnej – karabiny Mosin i Mauser, pistolet maszynowy PPSz, bagnety i części wyposażenia wojskowego z epoki oraz dioramy. W stajni z wozownią prezentowana jest stała ekspozycja związana przede wszystkim z przeznaczeniem i funkcją tego obiektu, a w warsztacie zbrojmistrza – wystawa dotycząca historycznej funkcji obiektu, przedstawiająca wyposażenie kuźni. Obecnie prowadzona jest rewitalizacja muru Carnota (stan na listopad 2020).

Zamek krzyżacki w Giżycku

Wzniesiony ok. połowy XIV w. zamek jest jednym z najcenniejszych zabytków Giżycka. W XVI w. przebudowano go w stylu renesansowym na dwór myśliwski, a w połowie XIX w. częściowo przekształcono na potrzeby oficerów twierdzy Boyen. W 1945 r. został opuszczony. Po remoncie przeprowadzonym w latach 60. XX w. utworzono w nim hotel. W 2011 r. zachowaną część zamku odrestaurowano i dobudowano do niej nowe obiekty. Pierwotny dom główny zamku stanowi obecnie środkową część rozbudowanego hotelu St. Bruno.

Most obrotowy

Most został zbudowany w 1898 r. Miał stanowić połączenie Giżycka z twierdzą Boyen. Jego przeszło obraca się w bok, a nie podnosi, jak w przypadku mostów zwodzonych. Most jest obracany ręcznie przez jednego człowieka, a cała operacja otwierania zajmuje ok. 5 minut. W latach 90. XX w. zastosowano napęd elektryczny, który jednak się nie sprawdził, ponieważ most ze zbyt dużą siłą uderzał o ścianę kanału.

Papugarnia Mazury

ul. Olsztyńska 19c, 11-500 Wilkasy, tel. 883 391 017,
<https://papugarniamazury.business.site>

161 Centrum Promocji i Informacji Turystycznej, ul. J. Zajęczka 2, 11-500 Giżycko, tel. 87 428 52 65, info@gizycko.turystyka.pl, www.gizycko.turystyka.pl

167 Biuro Usług Turystycznych Wama-Tour, ul. Konarskiego 1/1, 11-500 Giżycko

095 Wind-Czarter, ul. Olsztyńska 9a, 11-500 Wilkasy (sezonowo V–IX)

113 Biuro Turystyki Aktywnej „Gertis” – noclegi, ul. Dąbrowskiego 14, 11-500 Giżycko (sezonowo V–IX)

114 Centrum Edukacji i Promocji Rybactwa, ul. Olsztyńska 54, 11-500 Wilkasy

117 Pracownia Ceramiczna Ogniem Malowana, ul. Traugutta 4/1, 11-500 Giżycko

141 Hotel Mazury, al. Wojska Polskiego 56, 11-500 Giżycko

039 Hotel Mazury, al. Wojska Polskiego 56, 11-500 Giżycko

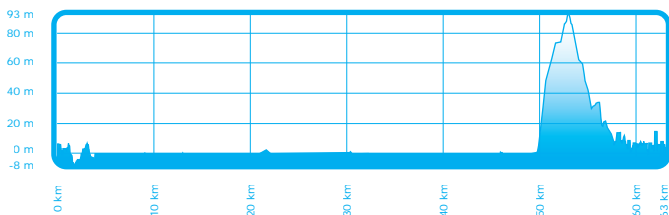
213 Hotel Cesarski***, pl. Grunwaldzki 8, 11-500 Giżycko

214 Hotel Giżycko***, pl. Grunwaldzki 11, 11-500 Giżycko

8 Wokół Jeziora Druzno

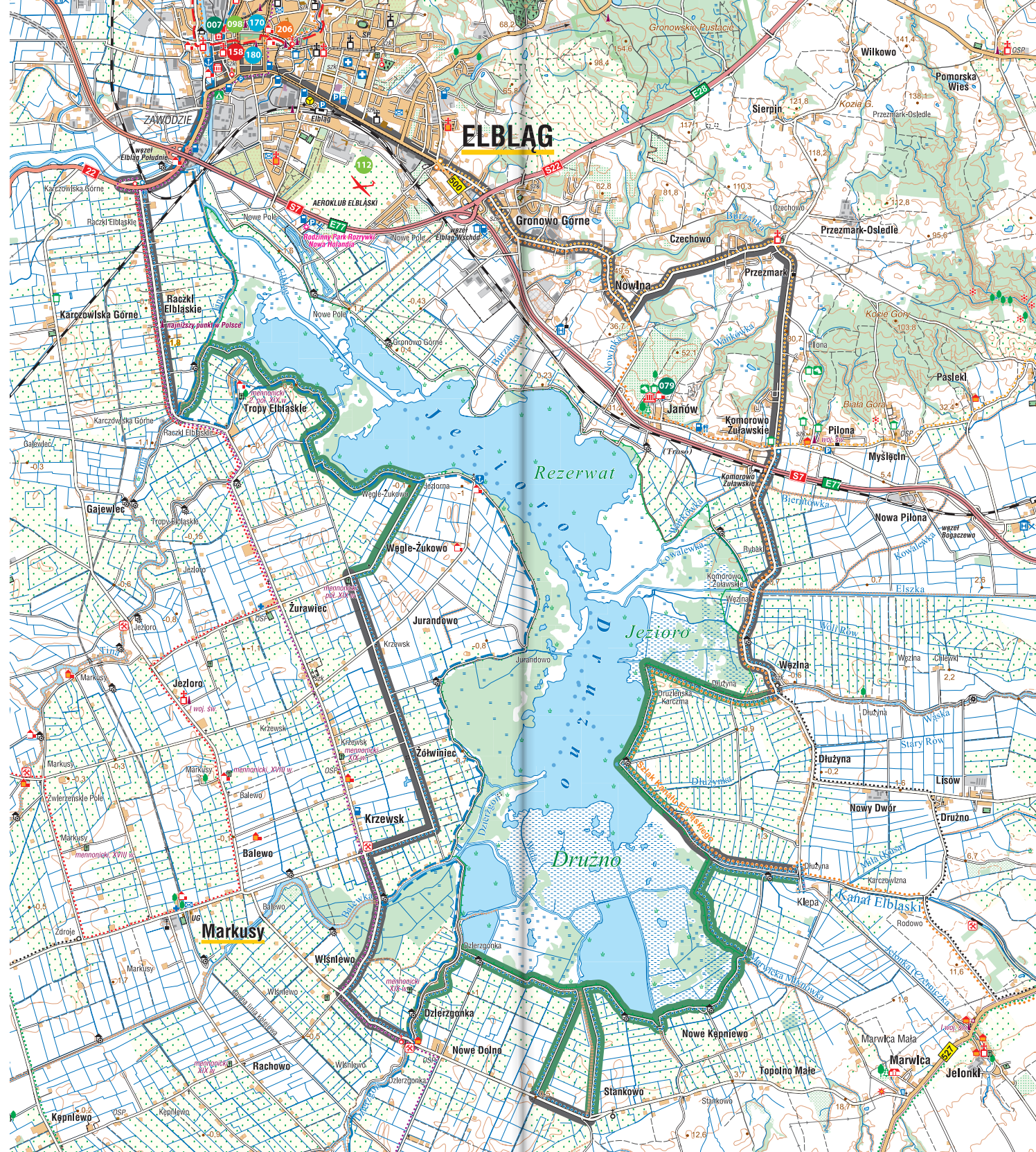
- Elbląg (0,0 km) • Raczek Elbląskie (5,0 km) • Węgle (13,9 km) • Żukowo (17,7 km) • Jurandowo (19,3 km) • Żółwiniec (21,0 km) • Krzewsk (22,3 km) • Dzierzgonka (25,0 km) • Nowe Dolno (29,2 km) • Stankowo (31,0 km) • Klepa (39,5 km) • Dłużyna (40,1 km) • Wężyna (46,0 km) • Komorowo Żuławskie (50,0 km) • Elbląg (63,0 km)

Szlak jest bardzo atrakcyjny widokowo. Krajobraz deltowy Żuław spotyka się tu z moreną Wysoczyzny Elbląskiej. Na trasie znajduje się najniższy punkt w Polsce, czyli depresja w Raczkach Elbląskich (1,8 m p.p.m.), a w Jelonkach można zobaczyć gotycki kościół z XIV w. i charakterystyczne dla Żuław chaty podcieniowe. Malowniczy odcinek biegnie wzdłuż Kanału Elbląskiego (zob. s. 112). Przed wyruszeniem na szlak lub po zakończeniu wycieczki warto zaplanować zwiedzanie Elbląga (zob. s. 62).

- 63 km
- 5h / 2h
- łatwa
- rekreacyjna
- dobrze
- asfalt | polbruk
- gruntowa ulepszona

Wyjeżdżając z Elbląga, kierujemy się drogą asfaltową w kierunku Raczek Elbląskich. Prosta trasa prowadzi do mostu na rzece Tinie. Minąwszy go, skręcamy w lewo i jedziemy drogą z płyt betonowych wzdłuż Tyny, a następnie wzdłuż brzegów jeziora Druzno. W Węglach możemy opuścić szlak i dojechać prosto do dawnego zajazdu Trzy Róże (Drei Rosen). Jest to drewniany obiekt, stojący na wysokiej kamiennej podmurówce, z wystawką, ścianką kolankową, gankiem, lukarnami i zdobieniami na szczytach. Po lewej stronie, nad brzegiem jeziora Druzno znajduje się przystań wędkarska Polskiego Związku Wędkarskiego – obiekt szlaku kulturowego Kanału Elbląskiego. Droga przebiega granicą rezerwatu przyrody Jezioro Druzno. Wracamy na oznakowany szlak rowerowy i oddalamy się od jeziora Druzno. Jedziemy przez Jurandowo i Żółwiniec w kierunku Krzewska. W Krzewsku mijamy stację pomp nad rzeką Białką i jedziemy w kierunku Wiśniewa zosą asfaltową aż do Dzierzgonki. Tu przejeżdżamy przez zabytkowy most obrotowy i skręcamy w lewo. Wałem rzeki Dzierzgoni,

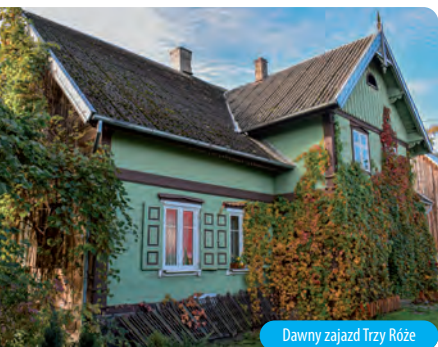
drogą wyłożoną płytami betonowymi dojeżdżamy ponownie do jeziora Druzzno. Jedziemy wzdłuż jego wałów aż do wałów Marwickiej Młynówki. Stąd brukiem wracamy do drogi asfaltowej wzdłuż

Kościół w Jelonek

Brzeźnicy. Podnóżem wałów dojeżdżamy do ujścia Kanału Elbląskiego do Druzzna i docieramy do Klepy. W Klepie wjeżdżamy na most na Kanale Elbląskim. Tuż za mostem skręcamy w lewo, dojeżdżamy do kanału. Tu możemy skręcić w prawo szlakiem

niebieskim lub w lewo na Szlak Kanału Elbląskiego (kolor oznakowania pomarańczowy z symbolem pochylni) i Szlak Krainy Kanału Elbląskiego (kolor oznakowania zielony) do Jelonek. Jelonek to ciekawa miejscowość. Warto zboczyć z trasy, by zobaczyć kościół z XIV w., a także pochylnię Jelonek na Kanale Elbląskim. W centrum wsi stoi pomnik upamiętniający poległych podczas I wojny światowej z olbrzymim głazem narzutowym. W Jelonek trasa łączy się z rowerowym Szlakiem Kanału Elbląskiego. Z Jelonek możemy wrócić na trasę Wokół Jeziora Druzzno tą samą drogą do mostu w Klepie lub czarnym szlakiem łącznikowym z pochylni Jelenie do Wężyny. Z Klepy możemy kontynuować jazdę oznakowanymi

Dawny zajazd Trzy Róże

szlakami – Wokół Jeziora Druzzno (kolor niebieski) i Kanału Elbląskiego (kolor pomarańczowy) aż do Wężyny i Komorowa Żuławskiego. Tu kończy się przebieg Szlaku Wokół Jeziora Druzzno. Kierujemy się drogą asfaltową na północ, następnie pokonujemy

kilkukilometrowy odcinek z płyt do Wężyny, dalej jedziemy asfaltem w lewo do Komorowa Żuławskiego. W Komorowie mamy wybór, możemy skręcić w lewo i jechać Szlakiem Kanału Elbląskiego (kolor pomarańczowy) lub jechać prosto i ostrym podjazdem na Wysoczyznę Elbląską dotrzeć do Przechmarka Szlakiem Pocztylionia (kolor żółty). Ostatni odcinek trasy prowadzi drogą lokalną do Nowiny i dalej drogą rowerową do Elbląga.

Oznakowanie szlaku (kolor niebieski) zostało odnowione w 2020 r., jest bardzo czytelne i przejrzyste. Trasę poprowadzono w najbliższym sąsiedztwie brzegów jeziora Druzzno, drogami technicznymi, w większości wzdłuż wałów. Znaczne odcinki mają nawierzchnię z betonowych

Najniższy punkt w Polsce – depresja w Raczkach Elbląskich

plyt typu JOMB, którymi wykładane są żuławskie drogi biegnące przy jeziorach. Z tego powodu na szlak polecane są rowery crossowe i górskie z dobrą amortyzacją.

Trasa prowadzi przez płaskie, odkryte tereny Żuław. Najbardziej wymagający odcinek znajduje się przed Przechmarkiem, przy wjeździe na Wysoczyznę Elbląską. Ten odcinek można skrócić, jadąc z Komorowa Żuławskiego prosto do Elbląga Szlakiem Kanału Elbląskiego (oznakowanym kolorem pomarańczowym, z symbolem pochylni).

Elbląg jest skomunikowany kolejowo z dużymi węzłami przesiadkowymi w Malborku i Olsztynie, a przez nie z Gdańskiem, Tczewem, Słupskiem, Koszalinem, Szczecinem, Elkiem i Białymstokiem.

Elbląg

To najstarsze miasto województwa warmińsko-mazurskiego. Prawa miejskie otrzymało w 1237 r. W 1945 r. śródmieście zostało dotknięte zniszczeniami wojennymi. Zachowało się kilka średniowiecznych zabytków, wśród nich kościół katedralny pw. św. Mikołaja z XIII–XV w., Brama Targowa z 1309 r. i pozostałości fortyfikacji miejskich, kościół poddominikański pw. NMP z XIII–XVI w. (obecnie Galeria EL) i kościół pw. Bożego Ciała z XIII–XV w. Od lat 80. XX w. śródmieście jest odbudowywane, a nowe budynki stylizuje się na historyczne.

Zwiedzanie warto zacząć od spaceru po starówce, gdzie można podziwiać zrekonstruowane kamieniczki. Interującym średniowiecznym elementem Starego Miasta jest Ścieżka Kościelna. To wąskie przejście pomiędzy kamienicami, które łączy obecnie ulicę Świętego Ducha z ulicą Mostową. W dawnych czasach wznosiły się przy niej trzy kościoły: pw. Świętego Ducha, pw. św. Mikołaja i przyklastorny kościół pw. NMP. Bardzo wysoką budowlą (97 m, co odpowiada wysokości n.p.m. pochylni Buczyniec) jest kościół katedralny pw. św. Mikołaja z wieżą z tarasem widokowym. Średniowieczna świątynia była

kilka razy przebudowywana, mocno ucierpiała podczas pożaru w 1777 r. i II wojny światowej. W jej wnętrzu znajduje się wiele średniowiecznych zabytków sztuki sakralnej. Charakterystycznym obiektem jest również Brama Targowa, element miejskich murów obronnych. Przy budowli stoi figura Piekarzyka. Według podań to właśnie dzielny czeladnik piekarski obronił miasto i mieszkańców przed Krzyżakami, odcinając linię podtrzymującą brzoń w Bramie Targowej i tym samym blokując wejście do miasta.

W mieście zabytkowa architektura sąsiaduje z innymi atrakcjami turystycznymi. Wśród nich warto wymienić **Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu** [bulwar Zygmunta Augusta 11, 82-300 Elbląg, tel. 55 232 72 73 wew. 43, muzeumel@elblag.com.pl, www.muzeum.elblag.pl](#). Placówka udostępnia zwiedzającym bogate zbiory archeologiczne i ekspozycje multimedialne, które obrazują m.in. historię miasta i okolic oraz funkcjonowanie dawnej osady Truso. Na wystawie można także obejrzeć kolekcję ceramiki kadyńskiej – jedną z największych w Europie. Muzeum znajduje się na terenie, na którym stał kiedyś zamek krzyżacki. Zachowały się po nim resztki murów, słodownia i piwnice.

Kolejnym wartym odwiedzenia miejscem jest mieszczące się w średniowiecznych murach **Centrum Sztuki Galeria EL**, [ul. Kuśnierska 6, 82-300 Elbląg, tel. 55 625 67 84, galeria-el@galeria-el.pl, www.galeria-el.elblag.eu](#), polecane przede wszystkim amatorom lokalnej twórczości. Prace plastyczne gromadzone są tutaj od lat 60. XX w. Na terenie miasta dodatkowo znajduje się kolekcja form przestrzennych.

Kościół katedralny pw. św. Mikołaja w Elblągu

Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu, fot. arch. UMWWM

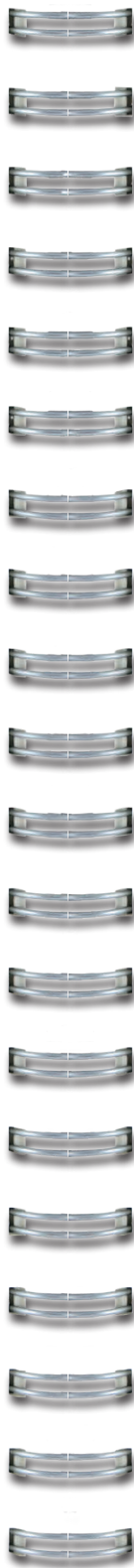
Kanał Elbląski przed Jelonkami

Odprężenie na łonie natury można zaplanować w leśnym parku miejskim **Bażantarnia** o powierzchni 369 ha. Rozciąga się ona na wzgórzach Wysoczyzny Elbląskiej, poprzecinanych strumykami, porośniętych lasem bukowo-grabowym, w którym kryją się pomniki przyrody i głaz narzutowy Diabelski Kamień. Można tu spotkać sarny, jelenie, dziki i lisy oraz posłuchać śpiewu ptaków. W otulinie Bażantarni znajduje się **Góra Chrobrego**, stanowiąca naturalny punkt widokowy, z którego można podziwiać Elbląg i okolice.

Na obrzeżach miasta położony jest park rozrywki **Nowa Holandia** **Nowe Pole 1b, 82-300 Nowe Pole, tel. 55 615 10 85, www.rpc.nowaholandia.pl**, polecany głównie rodzinom z dziećmi. Obejmuje on obszary przyrodnicze ze ścieżkami edukacyjnymi, osadę wikingów, dmuchańce, minizoo i wiele innych atrakcji.

Jezioro Druzzno

Druzzno to płytki zbiornik położony na południe od Elbląga, na Żuławach Wiślanych. Dawniej był częścią zatoki Morza Bałtyckiego, lecz przez nanoszenie osadów przez Wisłę, Nogat i inne rzeki został z czasem odcięty. Obecnie przechodzi przez niego tor wodny, będący przedłużeniem Kanału Elbląskiego. Jezioro stanowi rezerwat chroniący głównie miejsca lęgowe ptactwa wodnego i błotnego. Charakterystyczną cechą akwenu jest zmieniający się poziom wody (różnica sięga nawet 1 m). Zmiany te są powodowane przez wiatry, intensywne parowanie i przesiąkanie wody na tereny depresyjne.

Jezioro Druzzno, widok od strony zachodniej

W IX w. nad Druzznem, w okolicach dzisiejszego Janowa, znajdował się ważny dla południowego Bałtyku port handlowy Truso. Pełnił on rolę centrum wymiany handlowej pomiędzy Prusami a wikingami, przez których osada została założona. Trasa rowerowa przebiega w pobliżu miejsca odnalezienia pozostałości osady. Jest to obecnie pole uprawne nieopodal drogi S7.

Wysoczyzna Elbląska

Płaskowzgórze o wysokości do 198,5 m (Góra Srebrna), które opada stromymi krawędziami ku Żuławom Wiślany, Zalewowi Wiślanemu i Równinie Warmińskiej. Wzniesienie porastają w większości lasy mieszane.

- **158** Punkt Informacji Turystycznej w Elblągu, Ratusz Staromiejski, ul. Stary Rynek 25, 82-300 Elbląg, tel. 55 239 33 77, e-mail: ielblag@umelblag.pl, www.ielblag.pl
- **170** Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe Varius Bogdan Uhryn, Biuro Podróży Variustur, ul. 1 Maja 14, 82-300 Elbląg
- 180** PKN Orlen Bliska 479 Elbląg, ul. Tysiąclecia 2, 82-300 Elbląg
- **098** Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu, bulwar Zygmunta Augusta 11, 82-300 Elbląg
- 112** Aeroklub Elbląski, ul. Lotnicza 8b, 82-300 Elbląg
- **206** Restauracja La Bottle, ul. Stary Rynek 63-64, 82-300 Elbląg (sezonowo VI–XII)
- 007** Camping nr 61, ul. Panieńska 14, 82-300 Elbląg (sezonowo V–IX)
- **079** Agroturystyka „Pałac w Janowie”, Janów 1, 82-300 Elbląg

9 Między dwiema rzekami Polski północnej – Gołdąpą i Węgorapą

Gołdap (0,0 km) • Jabłońskie (5,5 km) • Włosty (8,5 km) • Rożyński Mały (18,1 km) • Sokoly (19,5 km) • Juchnacie (21,2 km) • Widgiry (35,3 km) • Jagiele (38,0 km) • Żabin (41,7 km) • piramida w Rapie (43,9 km) • Lasy Skaliskie (56,0 km) • Kanał Brożajcki (58,2 km) • Popioły (66,0 km)

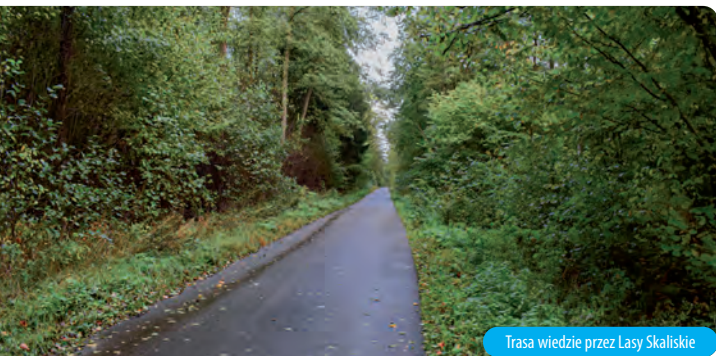
Trasa prowadzi przez bardzo pagórkowate tereny. Na początkowym etapie, ze względu na brak zwartych kompleksów leśnych dookoła rozciąga się pofalduwany teren. Druga część szlaku przebiega wśród cechujących się drzewostanem mieszanym Lasów Skaliskich, dobrą drogą, przez obszar chroniony.

					asfalt polbruk
66 km	5 h 1 h	średnia	rekreacyjna	brak	gruntowa ulepszona gruntowa szutrowa kociełby

Trasa zaczyna się w centrum Gołdapi, obok Centrum Informacji Turystycznej przy placu Zwycięstwa. Pierwszy odcinek pokrywa się ze szlakiem Green Velo, którym docieramy do miejscowości Jabłońskie. Tutaj znajduje się pierwsze Miejsce Obsługi Rowerzystów (MOR).

Za Jabłońskimi drogę przecina nasyp kolejowy, po którym przebiega dalej szlak Green Velo. My jedziemy prosto drogą asfaltową. Na tym etapie

teren jest jeszcze płaski. Po przejechaniu Włosty trafiaamy na rozwidlenie drogi. Trasa prowadzi dalej drogą asfaltową do Rożyńska Wielkiego. W tym miejscu można skrócić wycieczkę o ok. 11 km (skręcając za Włostami w utwardzony szuter w prawo, aby po ok. 3 km dojechać do Juchnajć), tracąc jednak możliwość przejażdżki wzdłuż rzeki Goldap.

Trzymając się trasy, jedziemy dalej w kierunku Rożyńska Wielkiego. Po prawie 3 km skręcamy drogą asfaltową w prawo, zgodnie z drogowszkazem na Rożyńsk Mały (zob. s. 72). Po lewej stronie, wśród roślinności, można dostrzec Goldapę. Będziemy jechać wzdłuż niej przez najbliższe kilka kilometrów.

Po przejechaniu przez most na Gołdapie skręcamy w prawo. Po lewej stronie znajduje się zagospodarowana rekreacyjnie, niewielka wyspa, na której można odpocząć. Dalej przez Jany i Sokoly, wciąż trzymając się w pobliżu rzeki, docieramy do miejscowości Juchnajcie. Trasa prowadzi w lewo, ponownie przecinając rzekę. Przy moście zachowały się pozostałości infrastruktury hydrotechnicznej. Kilkadziesiąt metrów od tego miejsca, we wsi dostępny jest teren rekreacyjny z wiatą.

Dalej jedziemy drogą asfaltową do Rogali, gdzie wznosi się neogotycki kościół pw. św. św. Piotra i Pawła. Za wsią można zjechać z trasy i odwiedzić Klewiny z punktem widokowym na Czarnej Górze. Znajduje się tam również prosty, bestylowy dwór z XIX w. Prowadzi do niego brukowana aleja stuletnich dębów i jesionów, która ma 1,6 km długości.

Docierając do kolejnej na trasie miejscowości – Widgiry, po prawej stronie widzimy wiatę rekreacyjną. Utwardzonym szutrem jedziemy dalej, przez Jagiele i Stary Żabin (położony 0,5 km od granicy państwa) do Żabina. Przed wsią, po lewej stronie, zachował się cmentarz z czasów I wojny światowej. Będąc w Żabinie, warto zwrócić uwagę na

Odcinek brukowany wiodący w kierunku Zabrostu Wielkiego

Kościół pw. św. św. Piotra i Pawła w Rogalach

Zabytkowa wieża ciśnieni z tarasem widokowym w Gołdapi, fot. arch. UMWWM

późnogotycki kościół pw. Narodzenia NMP (zob. s. 72).

Trasa prowadzi następnie do skrzyżowania w Rapie. Tu należy koniecznie zboczyć ze szlaku w lewo (800 m), aby zobaczyć słynną piramidę (zob. s. 72). Przy rozjeździe, z lewej strony znajduje się zaniedbany dawny, park dworski.

Z Rapy kierujemy się w prawo, przez Mieduniszki Małe, wzdłuż rzeki Węgorapy do Mieduniszek Wielkich. Udając się na wprost, można dojechać do dawnej osady Brożajcie (oddalonej o ok. 0,5 km od trasy), w której znajdują się ruiny dworu z parkiem. Podążając szlakiem, powinniśmy przejechać przez most. Kolejny, ponadtrzykilometrowy

odcinek prowadzi drogą brukowaną do Zabrostu Wielkiego (zob. s. 73).

Na rozwidleniu za mostem na Węgorapie w Zabroście Wielkim skręcamy w lewo i jedziemy utwardzonym szutrem w stronę lasu. W Skalisku na drodze pojawia się asfalt. Pokonujemy nią ok. 1,4 km, po czym skręcamy w lewo, w drogę szutrową prowadzącą do lasu. Docieramy do Kanału Brożajckiego i podążamy dalej wzdłuż niego do miejscowości Śluza. Stąd kierujemy się na zachód, na rozwidleniu w lewo, drogą wzdłuż linii lasu do Wydutek, a następnie, po pokonaniu mostu na Gołdapi, do Popiołów.

Na trasę warto wybrać się rowerem turystycznym, crossowym lub górskim, chociaż z wyjątkiem ostatniego etapu można ją przejechać także rowerem szosowym. Ze względu na mały ruch samochodowy szlak jest bardzo bezpieczny, a po drodze znajduje się kilka miejsc do odpoczynku, wśród nich są: MOR w Jabłońskich oraz place rekreacyjne w Rożyńsku Małym, Juchnajciach i Widgirach.

Gołdap leży tuż przy granicy z obwodem kaliningradzkim, przy drodze krajowej nr 65, 68 km na północ od Elku i 57 km na północny zachód od Suwałk. Nie ma możliwości dojazdu do miasta z rowerem komunikacją publiczną.

Gołdap – Mazurski Zdrój

Gołdap leży na Mazurach Garbatych, na skraju Puszczy Rominckiej. Obecnie obszar ten jest zaliczany do Mazur, ale historycznie nazywany był Małą Litwą, ponieważ zamieszkiwali go głównie Litwini, którzy po

Neogotycki budynek Szkoły Podstawowej im. Noblistów Polskich w Gołdapi

holdzie pruskim w 1525 r. przyjęli protestantyzm. Pierwotna nazwa miejscowości to Szyłajty, współczesna pochodzi od rzeki.

Zabudowa miejska Gołdapi bardzo ucierpiała podczas II wojny światowej. Spośród **zabytkowych obiektów** przetrwały m.in. gotycki kościół pw. NMP Matki Kościoła, dawniej ewangelicki (wzniesiony w 1578 r., przebudowany w XVII i XVIII w., odbudowany w latach 1981–1984), kościół pw. św. Leona z 1894 r., wieża ciśnieni z przełomu XIX i XX w. oraz kamienice z XIX w.

Gołdap należy do sieci miast Cittaslow. To również jedyne w województwie warmińsko-mazurskim **uzdrowisko**, z okazałymi łąkami w pobliżu jeziora Gołdap. W centrum znajduje się duży i zadbane park miejski z placem Zwycięstwa, fontanną i pięknym mostkiem. Z błot borowinowych i najczystszej w Polsce powietrza korzystają kuracjusze usytuowanego w podmiejskim lesie Kumiecie sanatorium Wital. Leczą tu niedomagania narządu ruchu i układu oddechowego, a także reumatyzm. Część budynków zajmowanych przez sanatorium należała w czasie wojny do kompleksu kwatery Naczelnego Dowództwa Wojsk Lotniczych (Luftwaffe). W lesie Kumiecie wzniesiono, na wzór innych mazurskich kwater sztabowych, solidne schrony oraz kilka budynków towarzyszących. Kompleks nosił kryptonim „Robinson”.

Widok z Pięknej Góry

Atrakcyjne są również **okolice miasta**. Odwiedzający znajdą tu zarówno piękne krajobrazy, jak i bogatą infrastrukturę turystyczną. Najwyższym wzniesieniem jest Szeska Góra (309 m n.p.m.), malownicze okolice Żytkiem otrzymały nazwę „polskich prerii”, a świerkowe lasy Puszczy Rominckiej porównywane są z tajgą syberyjską. Na południe od miasta, na stokach Wzgórz Szeskich, działa Centrum Sportowo-Rekreacyjne „Piękna Góra”, a na Gołdapskiej Górze (272 m n.p.m.) ośrodek narciarski ze sztucznie naśnieżanymi trasami zjazdowymi, wyciągami krzesełkowym i dwoma orczykowymi oraz torem saneczkowym. Przy dolnej stacji wyciągów znajduje się obiekt noclegowy z restauracją.

Warto wiedzieć, że w Gołdapi mieści się Światowe Centrum Smakoszy Kartaczy. Nie dziwi więc, że właśnie tu organizowane są corocznie mistrzostwa w ich jedzeniu. To danie jest specjalnością okolicy.

W Gołdapi znajduje się międzynarodowe przejście graniczne z Rosją (obwód kaliningradzkim).

★ Rożyńsk Mały

We wsi miało niegdyś swoją siedzibę Państwowe Gospodarstwo Rolne. Zachowały się po nim zabudowania gospodarcze. Obecnie znajduje się tu minizoo „Wiejska Zagroda”, z alpakami, miniaturowymi kucykami, kozami, ptactwem ozdobnym, małpkami, lamami oraz szynszylami.

★ Kościół pw. Narodzenia NMP w Żabinie

Późnogotycka świątynia z początku XVI w., z niską wieżą i nieproporcjonalnie długim korpusem. Kolebkę nawy głównej podtrzymują pseudohelleńskie kolumny, a wystrój jest stylizowany na neobarokowy i neogotycki.

★ Piramida w Rapie

Unikatowy grobowiec w kształcie piramidy znajdujący się ok. 30 km na zachód od Gołdapi, niedaleko wsi Rapa. Niegdyś należał do rodziny Fahrenheitów, właścicieli majątku w Bejnunach (obecnie po stronie rosyjskiej). Prawdopodobnie wybudował go w 1812 r. zrozpaczony ojciec Friedrich von Fahrenheit po śmierci trzyletniej córki Ninette. Jej ciało zostało odpowiednio

Piramida w Rapie

zabalsamowane i złożone w podwójnej trumnie. Budowlę usytuowano na końcu specjalnie usypanej grobli. Pochowano w niej siedmioro przedstawicieli rodu.

Grobowiec był widoczny z dworu w Rapie, ponieważ stał na osi widokowej biegnącej przez park. Dwór spalono, jego ruiny znajdują się na końcu zaniedbanej alei parkowej, w pobliżu zarastających sadzawek.

Zabrost Wielki ★

W 1914 r., w czasie I wojny światowej, wieś została zniszczona przez Rosjan, w latach 1916–1917 odbudowano ją według całościowego planu berlińskiego architekta Carla Kujatha. Do dzisiaj przetrwała w niezmiennym kształcie, co sprawia, że jest to najlepiej zachowana zabytkowa

Tradycyjna zabudowa Zabrostu Wielkiego

wieś Warmii i Mazur. Chałupy z podcieniami, wzniesione w konstrukcji ryglowej, mają charakterystyczny układ: dom mieszkalny jest ustawiony bokiem do drogi, stodoła szczytem, a pomiędzy budynkami znajdują się ozdobne bramy. Za ostatnimi zabudowaniami wsi można zobaczyć granitowy głaz z wyrytą datą 1914, przypuszczalnie upamiętniający bitwę stoczoną tu we wrześniu tego roku. Za mostem na Węgorapie, w pobliżu cmentarza, wznosi się pagórek (95 m n.p.m.) o nazwie Zamkowa Góra. Prawdopodobnie pierwotnie znajdował się tam gród pruski. W końcu XIV w. zastąpiła go strażnica krzyżacka.

Lasy Skaliskie ★

Nazwa kompleksu leśnego pochodzi od nazwiska Pawła Skalicha. Ze względu na swój porywczy charakter stracił on posadę na dworze w Królewcu. Po odebraniu przywilejów, przydzielono mu ziemie na północ od Bań Mazurskich. Obecnie jest to obszar specjalnej ochrony ptaków, w którego skład wchodzi Lasy Skaliskie oraz doliny rzek Węgorapy

Rzeka Goldapa w okolicach Rożyńska Małego

i Gołdapy. Teren jest bardzo urozmaicony – od zabagnionych dolin rzecznych, torfowisk, poprzez duże kompleksy leśne, do łąk i pól uprawnych. Moczary, bagna i liczne ciekły są naturalną barierą dla człowieka, dzięki czemu występuje tu ogromne bogactwo fauny i flory. Wśród zwierząt można spotkać m.in. łosie, rysie, kuny, lisy, jenoty, borsuki, wydry i bobry. To jedno z nielicznych miejsc, gdzie wciąż żyją watahy wilków. Jest to również ważny teren bytowania żurawi. Ponadto występują tu m.in. bielik, orlik krzykliwy, jarząbek, dzięcioł średni i dzięcioł czarny, Na północy tego obszaru meandruje rzeka Węgorapa. Jej starorzecze to miejsce wyjątkowej urody i idealne siedlisko dla ptactwa wodnego.

★ Kanał Brozajcki

Przekopany w 1733 r. kanał przecina Lasy Skaliskie. W latach 1844–1850 przeprowadzano tu prace melioracyjne, wykopano m.in. kanał dopływowy, przy pomocy którego osuszono jezioro Miryt, obecnie bagno Minta. Na kanale zobaczyć można wiele urządzeń hydrotechnicznych: stopnie wodne i śluzy, jest też elektrownia wodna w miejscowości Brozajcie. Obecnie kanał stanowi mało wymagający szlak kajakowy.

Kanał Brozajcki w miejscowości Brozajcie

160 Centrum Informacji Turystycznej w Gołdapi, pl. Zwycięstwa 16, 19-500 Gołdap, tel. 87 615 20 90, poczta@frg.pl, www.uzdrowiskogoldap.pl

166 Mobilna wypożyczalnia sprzętu turystycznego (rowerów, nart), Jabłońskie 34, 19-500 Gołdap

184 PKN Orlen 4163 Gołdap, ul. Warszawska 2, 19-500 Gołdap

221 Przedsiębiorstwo Gastronomiczno-Usługowe Katarzyna Kuśtowska (Matrioszka), ul. Partyzantów 27 a, 19-500 Gołdap

096 Ekoturystyka Dwór Klewiny, Klewiny 3, 19-520 Banie Mazurskie

110 Piękna Góra – Anna Rudziewicz, Konikowo 11, 19-500 Gołdap

148 Piękna Góra – Anna Rudziewicz, Konikowo 11, 19-500 Gołdap

220 Przedsiębiorstwo Gastronomiczno-Usługowe Katarzyna Kuśtowska (Matrioszka), ul. Partyzantów 27 a, 19-500 Gołdap

019 Ekoturystyka Dwór Klewiny, Klewiny 3, 19-520 Banie Mazurskie

029 Apartamenty Euphoria, Osiedle I 21b, 19-500 Gołdap

037 Hotelik Gołdap, pl. Zwycięstwa 21, 19-500 Gołdap

065 Piękna Góra – Anna Rudziewicz, Konikowo 11, 19-500 Gołdap

074 Jakubówka – Ewa Zaremba, Konikowo 12, 19-500 Gołdap

085 Centrum Dydaktyczno-Szkoleniowe Gołdap, ul. Partyzantów 31, 19-500 Gołdap

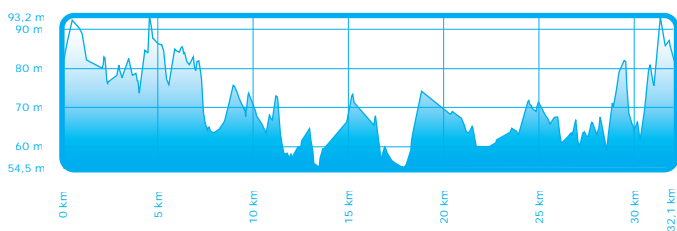
207 Drewniana Osada, Jabłońskie 34, 19-500 Gołdap

219 Przedsiębiorstwo Gastronomiczno-Usługowe Katarzyna Kuśtowska (Matrioszka), ul. Partyzantów 27 a, 19-500 Gołdap

10 Przez lasy i zapomniane wioski, brzegami jezior i Kanału Mazurskiego

Parking leśny w okolicach Osikowa (0,0 km) • Kanał Mazurski (2,2 km) • punkt widokowy nad jeziorem Oświn (5,2 km) • Wyskok (6,5 km) • Bajory Wielkie (9,2 km) • Brzeźnica, Kanał Mazurski (13,4 km) • Kałki (14,9 km) • Skandławki (21,4 km) • Jegławki (24,5 km) • Wilczyny (28,1 km) • parking leśny w okolicach Osikowa (32,1 km)

Walorami trasy są malownicze widoki, liczne jeziora i stare, zapomniane przez czas wioski, w których zachowały się pozostałości dawnych dworów i przedwojenne, ceglane, kryte czerwoną dachówką zabudowania gospodarcze. Jednak największym atutem szlaku jest piękna przyroda i dziki charakter tych okolic.

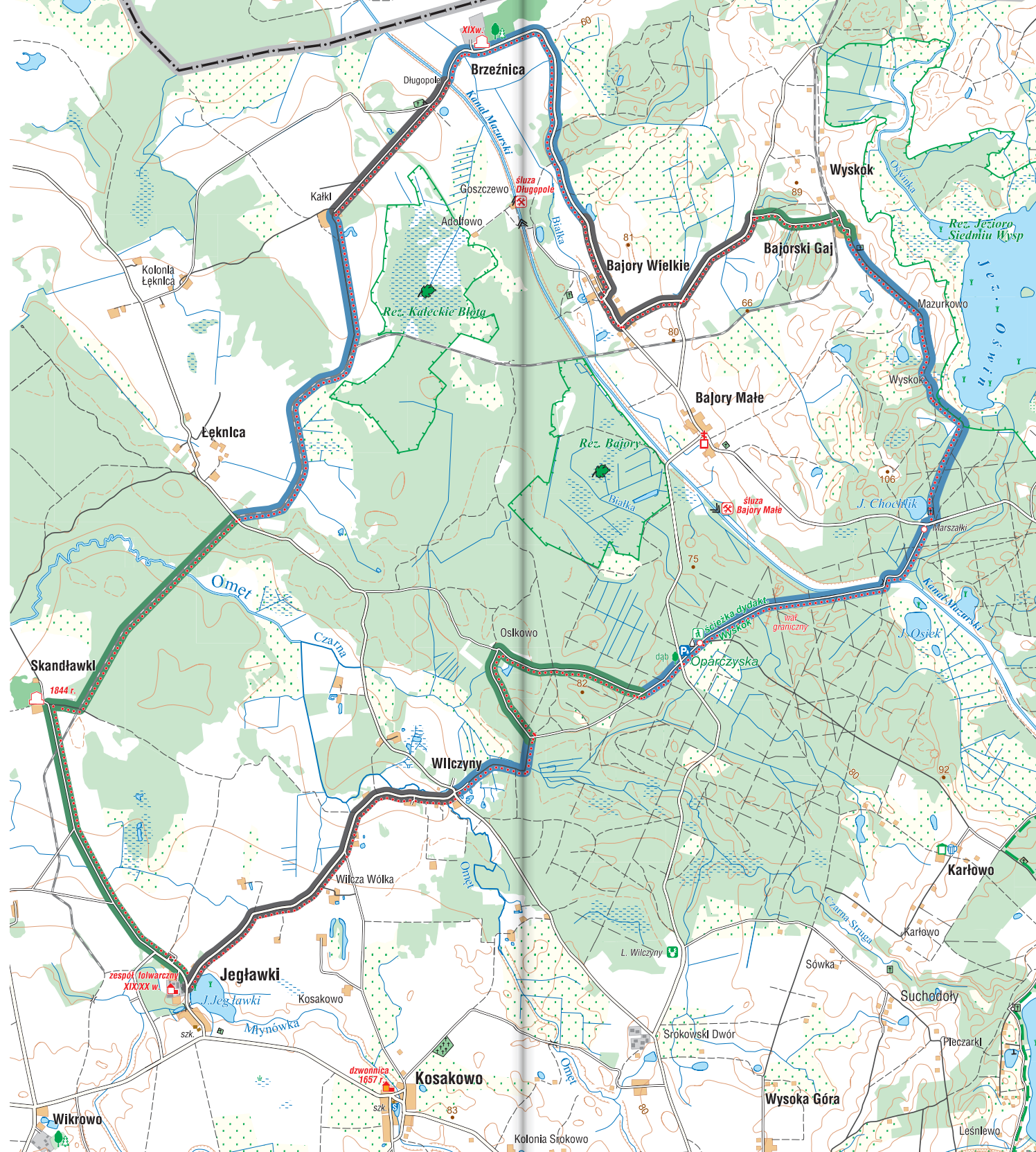

					asfalt polbruk
32,1 km	3,5 h 1 h	średnia	rekreacyjna	niekompletne	gruntowa ulepszona
					gruntowa szutrowa

Szlak rozpoczyna się na dużym parkingu leśnym z wiatami oraz miejscem na ognisko. Wyruszając z niego szutrową drogą, mijamy kilka tablic edukacyjnych, m.in. dotyczących krzyżackich wałów granicznych i Kanału Mazurskiego.

Następnie przejeżdżamy przez Kanał Mazurski starym drewnianym mostem. Po dotarciu do osady leśnej Marszałki jedziemy kilkadziesiąt metrów prosto, po czym skręcamy w lewo, w kierunku jeziora Oświn. Możemy stąd podziwiać piękną panoramę akwenu. Jest także szansa, że zobaczymy tu wolno żyjące koniki polskie.

We wsi Wyskok (ok. 1 km od granicy państwa) skręcamy w lewo. Teren jest tu łagodnie pagórkowaty. Dalej, za miejscowością Bajorski Gaj skręcamy w prawo, do wsi Bajory Wielkie. Można tu zjechać z trasy w lewo, aby obejrzeć dwie nieukończone śluzy na Kanale Mazurskim.

Pelikany na Mazurach

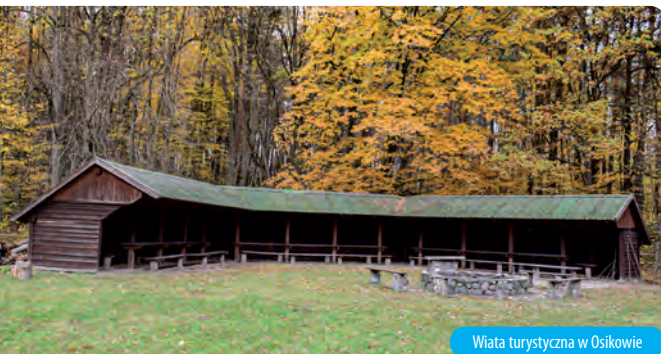
W latach 70. XX w. w pobliżu stawu w Bajorach Wielkich zaobserwowano pelikana! Fakt pojawiania się tych ptaków na Mazurach potwierdzają ornitologowie. Co ciekawe, w XVII w. pelikana w okolicach Węgorzewa zaobserwował także pastor Jerzy Andrzej Helwing, znany ze swego zamilowania do nauk przyrodniczych.

Miejsce przeznaczone do odpoczynku w Bajorach Wielkich

Następną miejscowością na trasie jest Brzeźnica. Mijamy w niej dworek z zaniedbanym parkiem (zob. s. 79) i dalej drogą asfaltową, przez most na kanale docieramy do miejscowości Kałki. Tutaj zobaczyć można kolejny dwór (zob. s. 80), ten jest pięknie odrestaurowany. Objeżdżamy zabudowania dworskie drogą szutrową i kierujemy się prosto na południe. Przecinamy asfaltową szosę i jedziemy lasem do Skandławek. Szlak prowadzi dalej w lewo, natomiast z prawej strony widać zabytkowy, ale niestety również zaniedbany dwór (zob. s. 80).

Ostatni odcinek trasy wiedzie drogą wyłożoną betonową trylinką do Jegławek. Miejscowość i pałac (zob. s. 81) są znane z literatury. Opisał je urodzony tu w 1934 r. Arno Surmiński (zob. ramka s. 81).

Włata turystyczna w Osikowie

Naprzeciwko pałacu kierujemy się drogą wzdłuż północnego brzegu stawu w stronę Wilczyn i dalej Osikowa.

Szlak oznaczony kolorem czerwonym został w całości poprowadzony po drogach wyłączonych z ruchu lub po drogach lokalnych o małym i bardzo małym natężeniu ruchu, nie ma na nim niebezpiecznych skrzyżowań. Ze względu na rodzaj nawierzchni na trasę polecane są rowery crossowe i górskie.

Osikowo leży blisko granicy z obwodem kaliningradzkim, 23 km na północny zachód od Węgorzewa i ok. 30 km na północ od Kętrzyna. Nie ma możliwości dojazdu do początku trasy z rowerem komunikacją publiczną. Najbliższa czynna stacja kolejowa znajduje się w Kętrzynie.

Rezerwat przyrody Jezioro Siedmiu Wysp

Rezerwat faunistyczny o powierzchni 1763 ha obejmuje jezioro Oświn (zwane także Jeziorem Siedmiu Wysp) wraz z otaczającym je terenem – torfowiskami, trzcinowiskami, rozlewiskami, bagnami, lasami i łąkami. Został utworzony głównie w celu ochrony ptactwa wodnego i błotnego, m.in. perkoza dwuczubego, zausznika, bąka, gęgawy, cyraneczki, płaskonosa, kani czarnej, orlika krzykliwego, bielika i derkacza. Oświn to także jedyne jezioro w Polsce, nad którym występuje owad z rzędu chrzączek *Limnephilus externus*. Rezerwat jest wpisany na listę konwencji ramsarskiej, która chroni obszary wodno-błotne o znaczeniu międzynarodowym.

Koniki polskie w rezerwacie przyrody Jezioro Siedmiu Wysp, fot. arch. UMWWM

W północnej części jeziora, w okolicach wsi Zielony Ostrów, od lat 90. XX w. żyją wolno koniki polskie. Obecnie dwa stada liczą kilkadziesiąt sztuk. W czasie ciężkich zim koniki dokarmiane są sianem.

Kanał Mazurski

Kanał przebiega przez terytorium Polski i Rosji. W założeniach miał mieć ok. 50 km długości i połączyć Wielkie Jeziora Mazurskie z Bałtykiem poprzez rzeki Łynę i Pregolę, jednak nigdy nie został ukończony. Pierwsze

zaawansowane plany jego przekopania powstały w XIX w. Ostateczny projekt zaakceptowano w 1908 r., a budowę rozpoczęto w 1911 r. Dwie wojny światowe wpłynęły na opóźnienia prac. Mimo dużego stopnia zaawansowania (ok. 90%) w 1942 r. ostatecznie przerwano budowę.

Kanał Mazurski przed Marszałkami

Rezerwat przyrody Kałeckie Błota

Rezerwat utworzony w 1988 r. w celu zachowania ekosystemu różnych gatunków zwierząt wodnych i błotnych. Na jego terenie pojawiły się bobry, które przystosowały ten obszar do swoich potrzeb. W pobliżu znajduje się też rezerwat przyrody Bajory, chroniący podobne siedliska.

Krzyżacki wał graniczny

Ciekawym zabytkiem, zlokalizowanym przy początku szlaku, jest krzyżacki wał graniczny. Główny wał, ciągnący się na zachód od jeziora Oświn w kierunku Jeziora Arklickiego, wzniesiono z wykorzystaniem naturalnych warunków. Położony był pomiędzy podmokłymi dolinami strumieni i bagiennymi obniżeniami, uzupełniając walory obronne terenu. Z obydwu stron wału ciągnęły się rowy. Szerokość całego założenia wynosiła 11 m. Pod wałem znajduje się warstwa spalenizny ze zwęglonymi pniami i gałęziami. Wał o pierwotnej wysokości 2,5 m usypano z piasku wykopanego z rowów w czasie, gdy grubsze fragmenty drewna jeszcze się tliły. Prawdopodobnie w pobliżu znajdował się jeszcze jeden element umocnień – przesieka wykonana z powalonych drzew, tworzących trudną do przejścia zaporę.

Dwór w Brzeźnicy

Dwór został wybudowany w 1. poł. XIX w. To parterowy budynek z dwukondygnacyjnymi ryzalitami w części środkowej, znajdującymi się od frontu i od ogrodu. Na frontowej ścianie jest też przeszklony ganek z czterema kolumnami podtrzymującymi taras z ozdobną balustradą. Wokół dworu rozciąga się park krajobrazowy z zachowanym starodrzewem. Na dachach dworu i budynków gospodarczych można zobaczyć ok. 20 gniazd bocianich. Po 1945 r. obiekt należał do Państwowego Gospodarstwa Rolnego. W lesie, w odległości ok. 1 km od zabudowań majątku znajduje

Dwór w Brzeźnicy

się cmentarz rodowy jego właścicieli z zachowanymi nagrobkami. Sama miejscowość Brzeźnica należała od XV w. do 1824 r. do bardzo wpływowego pruskiego rodu Schliebenów, później do Totenhoferów.

★ Dwór w Kałkach

Zespół dworski zbudowano w latach 20. XX w. Dwór jest jednopiętrowy, z podwyższoną częścią środkową, czyli ryzalitem, od frontu i parku. Po 1945 r. majątek ziemski w Kałkach funkcjonował jako gospodarstwo rolne należące do PGR-u Brzeźnica. Obecnie obiekt wraz z zabudowaniami gospodarczymi stanowi własność prywatną.

★ Dwór w Skandławkach

Dwór pochodzi z 1844 r. Został wybudowany według planów znanego niemieckiego architekta Leona von Klenzego (przedstawiciela romantyzmu historycznego w architekturze niemieckiej) dla rodziny Siegfriedów, która mieszkała tu do 1945 r. Jest to klasycystyczny, parterowy budynek. Po II wojnie światowej majątek został upaństwowiony i włączony do PGR-u w Jegławkach. Obecnie jest własnością prywatną, ale teren nie jest zabezpieczony.

Dwór w Skandławkach

Pałac w Jegławkach

Najbardziej znana rezydencja w okolicy. W latach 1821–1944 Jegławki należały do rodziny Siegfriedów. Pałac został wzniesiony w 1848 r. jako siedziba rodu. Zbudowano go w stylu angielskiego neogotyku, z elementami typowymi dla włoskich willi podmiejskich. Po II wojnie światowej należał do Państwowego Gospodarstwa Rolnego. Obecnie budynek został odnowiony. W skład zespołu pałacowo-parkowego wchodzi duży park oraz liczne zabudowania gospodarcze. Pałac charakteryzuje się nieregularnym kształtem – poszczególne części budynku są jedno-, dwu- lub trójkondygnacyjne.

Pałac w Jegławkach

Jegławki w literaturze i filmie

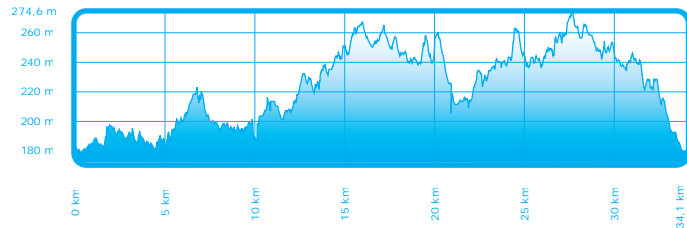
Majątek ziemski w Jegławkach oraz sama wieś zostały opisane przez niemieckiego pisarza, jej dawnego mieszkańca Arno Surmińskiego. W książce „Wieś w Prusach Wschodnich” (niem. „Ein Dorf in Ostpreußen”) autor opisuje historię miejscowości, ludzi, kulturę, rodowy pałac Siegfriedów oraz ich powojenne losy. Bardzo często wplata też osobiste wątki i wspomnienia oraz zamieszcza liczne fotografie. Książka stała się popularna w Niemczech, a sam Surmiński otrzymał w 2011 r. w Olsztynie tytuł honorowego obywatela województwa warmińsko-mazurskiego. To najwyższe wyróżnienie przyznawane przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

W 2009 r. polski reżyser Jan Jakub Kolski wybrał pałac w Jegławkach na główne miejsce zdjęć do swojego filmu „Wenecja”, który powstał w oparciu o książkę „Sezon w Wenecji” Włodzimierza Odojewskiego.

11 Rowerowa wyprawa po zdrowie – Pętla Gołdapska

Gołdap (0,0 km) • Piękna Góra (2,3 km) • Suczki (4,6 km) • Pietrasze (7,8 km) • Bezkrawe Safari (10,25 km) • Zatyki (10,8 km) • Rudzie (16,3 km) • Nasuty (18,2 km) • Rudzie (20,9 km) • Grabowo (23,6 km) • Jabłońskie (30,3 km) • Gołdap (34,1 km)

Trasa pozwala poznać tzw. Mazury Garbate. Prowadzi przez malowniczy, bardzo pofalowany teren. Coś dla siebie znajdą na niej zarówno miłośnicy zwierząt, jak i aktywnej rekreacji czy dobrej kuchni, szlak przebiega bowiem w pobliżu parku safari i fermy jeleni, a także obok Centrum Sportowo-Rekreacyjnego „Piękna Góra”, gdzie latem można skorzystać z parku linowego, pograć w kręgle czy spróbować specjalności regionu – kartaczy.

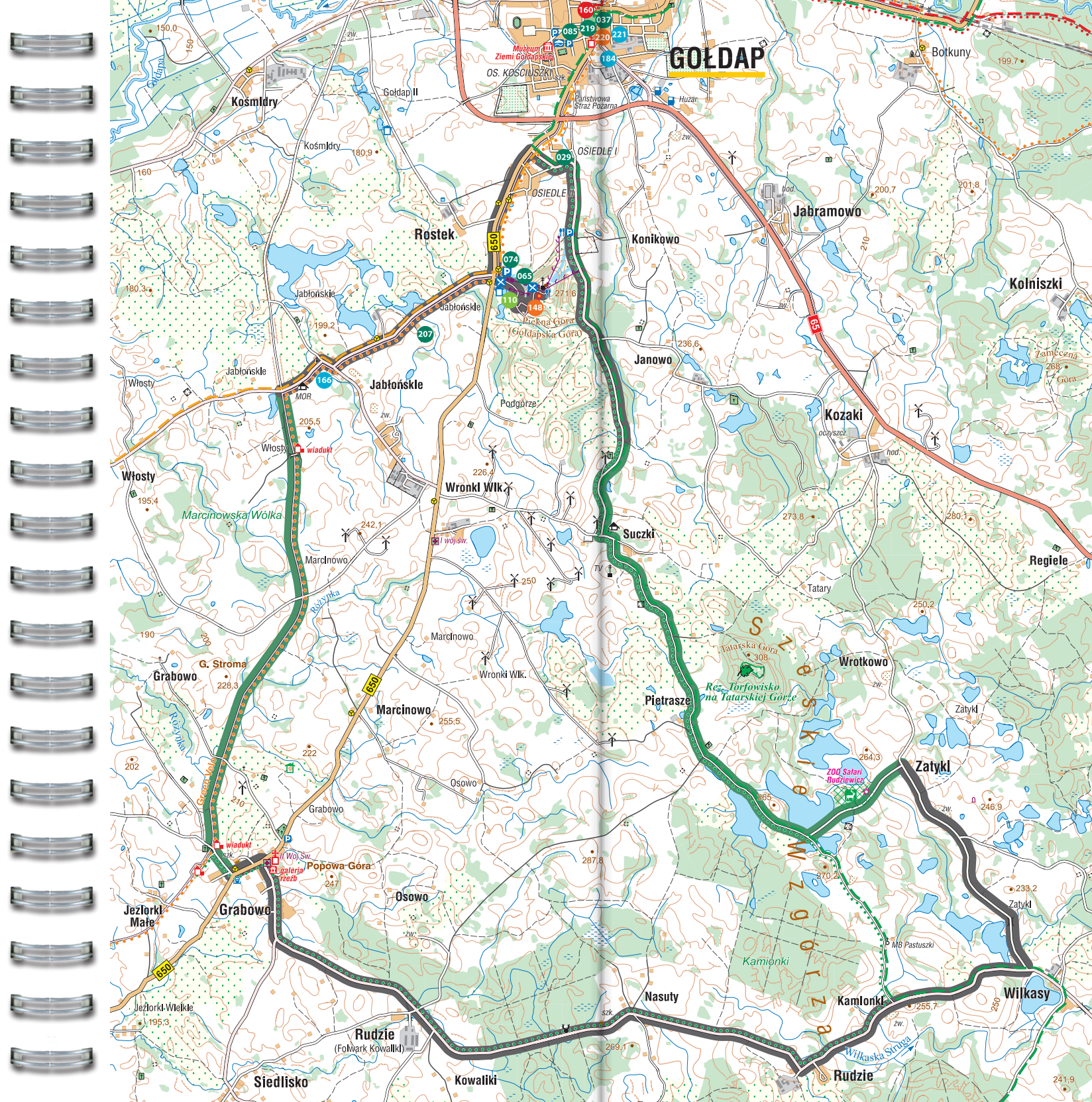

34,1 km	3 h 2 h	łatwa	rekreacyjna	asfalt polbruk gruntowa ulepszona

Startujemy w Gołdapi, przy ulicy Wojska Polskiego (drodze wojewódzkiej nr 650), na szlaku rowerowym Green Velo. Ulicą Pod Piękną Górą kierujemy się na południe, do ulicy Konstytucji 3 Maja. Po prawej stronie mijamy Centrum Sportowo-Rekreacyjne „Piękna Góra” (zob. s. 85).

Kawiarnia obrotowa na Piękną Górze, fot. arch. UMWWM

Za miastem zjeżdżamy z drogi asfaltowej na dobrą, utwardzoną drogę gruntową. Na skrzyżowaniu z prostopadłą drogą szutrową skręcamy w lewo, a po chwili w prawo. Docieramy do miejscowości Suczki. Jej nazwa pochodzi prawdopodobnie od przezwiska Suczko. Mieszkańcy wsi, jako pierwsi w Prusach Wschodnich, już w 1933 r. dobrowolnie zmienili jej nazwę, przemianowując ją na Hitlershöhe, czyli Wzgórze Hitlera. Na wzniesieniu znajduje się wiata dla rowerzystów. Rozciąga się stąd wspaniała panorama okolicznych wzgórz, pastwisk i łąk. Na południu dobrze widoczny jest zielony masyw Tatarskiej Góry (308 m n.p.m.), jednego ze szczytów Wzgórz Szeskich (zob. s. 85).

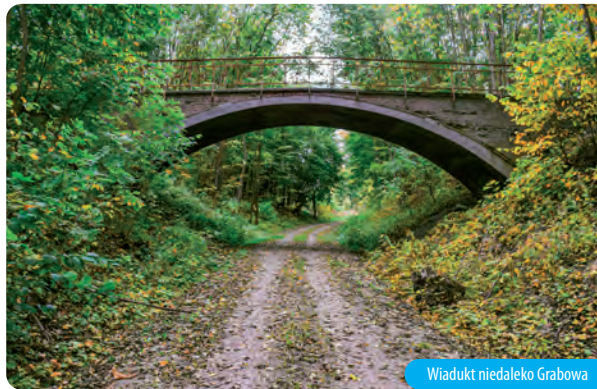

Wiata w Suczkach

Jedziemy dalej dobrym szutrem przez wieś Pietrasze. Po lewej stronie mijamy ogrodzenie, za którym żyją zwierzęta Bezkrawego Safari (zob. s. 86). Zanim jednak dotrzemy pod wejście główne tego zoo, możemy skorzystać z wiaty rowerowej, malowniczo usytuowanej nad niewielkim jeziorem. Za wiatą skręcamy w lewo, w kierunku wejścia na teren parku.

Następną miejscowością na trasie są Zatyki. Tu wjeżdżamy na drogę asfaltową i kierujemy się w prawo, do rozwidlenia dróg przed wsią Wilkasy, na którym ponownie skręcamy w prawo. Jedziemy dalej dłuższym odcinkiem wzdłuż zagrodzonego terenu po lewej stronie. Należy on do fermy jeleni w Rudziach. To jedno z bardziej spektakularnych w skali europejskiej przedsięwzięć w nowej gałęzi rolnictwa, jaką jest fermowa hodowla jeleniowatych. Ferma zajmuje ok. 350 ha, jej ogrodzenie ma 33 km, a stado liczy ponad 1350 sztuk.

W Rudziach skręcamy w prawo i kierujemy się przez Nasuty do Grabowa (zob. s. 86). Na początku miejscowości, po prawej stronie usytuowane jest miejsce rekreacyjne, gdzie można odpocząć.

Wiadukt niedaleko Grabowa

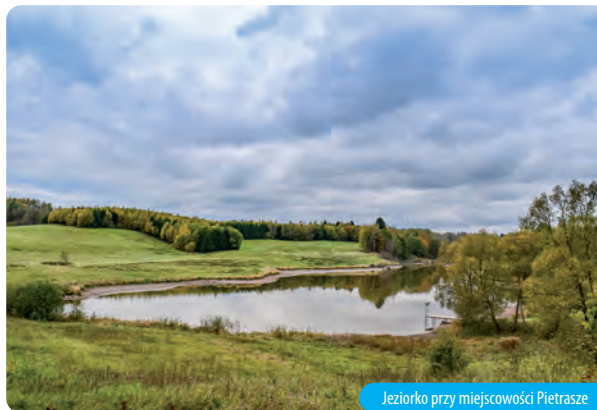
Kolejny odcinek trasy prowadzi drogą wojewódzką nr 650. Kierujemy się w lewo, a następnie niebieskim szlakiem rowerowym jedziemy w stronę Rożyńska Wielkiego. Zanim jednak tam dotrzemy, wjeżdżamy na nasyp kolejowy, po którym biegnie szlak Green Velo. Skręcamy w prawo i przez Jabłońskie wracamy do Gołdapi.

Trasa jest bardzo bezpieczna, prowadzi drogami o minimalnym natężeniu ruchu samochodowego. Przebiega jednak przez teren mocno pofalowany, co – nawet mimo bardzo dobrej nawierzchni – może sprawiać problemy początkującym rowerzystom. Po drodze można skorzystać z miejsc do odpoczynku: wiat rowerowych w Suczkach oraz nad jeziorem nieopodal Bezkrawego Safari.

Gołdap leży tuż przy granicy z obwodem kaliningradzkim, przy drodze krajowej nr 65, 65 km na północ od Elku i 54 km na północny zachód od Suwałk. Nie ma możliwości dojazdu do miasta z rowerem komunikacją publiczną. Najbliższa czynna stacja kolejowa znajduje się 65 km od Gołdapi, w Giżycku.

Jeziorko przy miejscowości Pietrasze

Wzgórz Szeskie

Wzgórz Szeskie to pasmo moren czołowych, rozciągających się w układzie południkowym między Oleckiem a Gołdapią na przestrzeni ok. 30 km. Ich nazwa pochodzi od wsi Szeszki. Wzgórz odznaczają się wyraźnym garbem w krajobrazie. W ich północnej części wysokości względne przekraczają 100 m. Najwyższym wzniesieniem jest Góra Szeska (309 m n.p.m.) – trzecie pod względem wysokości wzgórze polskich pojezierzy (po Wieżycy i Dylewskiej Górze). Na północ od niej ciągnie się pas wzgórz, których kulminacje stanowią: Góra Rudzka (284 m n.p.m.), Góra Tatarska (308 m n.p.m.) i Gołdapska Góra, zwana potocznie Piękną Górą (272 m n.p.m.). Klimat jest tu wyraźnie chłodniejszy (średnia temperatura jest o ok. 0,5–1°C niższa w porównaniu do reszty województwa). Ukształtowanie terenu i długo zalegająca pokrywa śnieżna umożliwiają uprawianie narciarstwa zjazdowego i biegowego.

Droga przed Bezkrawym Safari

Naturalne walory okolicy wykorzystuje **Centrum Sportowo-Rekreacyjne „Piękna Góra”** Konikowo 11, 19-500 Gołdap, tel. 505 980 713, recepcja@zajazd-rudziewicz.pl, www.zajazd-rudziewicz.pl. Zimą działa tu ośrodek narciarski, a od wiosny do jesieni licznie odwiedzają ją amatorzy uprawiania turystyki rowerowej. Na wzniesieniu znajduje się park linowy, który zapewnia dostateczną dawkę adrenaliny. Dostępne są trzy trasy alpinistyczne o łącznej długości 540 m. W zajeździe u podnóża góry mieści się kręgielnia, dysponująca dwoma torami o długości 25,51 m, a na szczycie wzniesienia znajduje się kawiarnia, która obraca się wokół własnej osi. Pełny obrót wykonuje w ciągu 50 minut. W tym czasie można podziwiać panoramę Mazur Garbatych z Gołdapią oraz tajemniczą Puszcza Romincką w oddali.

Zwierzęta wolno żyjące w Bezkrawym Safari, fot. arch. UMWWM

★ Bezkrawe Safari

Leżące koło Gołdapi Bezkrawe Safari [Konikowo 11, 19-500 Gołdap](#), tel. 505 980 713, repcja@zajazd-rudziewicz.pl, www.zajazd-rudziewicz.pl to 300 ha ogrodzonego terenu, stanowiącego wybieg dla danieli, jeleni europejskich i jeleni mandżurskich, a także jedynych w Europie jeleni marali. Mieszkają tu również muflony, dzikie owce arui, koniki Przewalskiego, tarpany, długowłose jaki, guanako, lamy, konie, kucyki, krowy ras highland i hereford, owce kameruńskie i skuddy, kozy, a nawet zebry i wielbłądy. Można też obserwować przedstawicieli awifauny: bieliki, żurawie, czaple i gniazdujące na bagnach kormorany oraz egzotyczne ptaki, wśród nich trusie i pawie. Gospodarstwo zwiedza się w samochodzie terenowym.

Malownicze tereny Bezkrawego Safari, fot. arch. UMWWM

Kapliczka w Grabowie

Grabowo ★

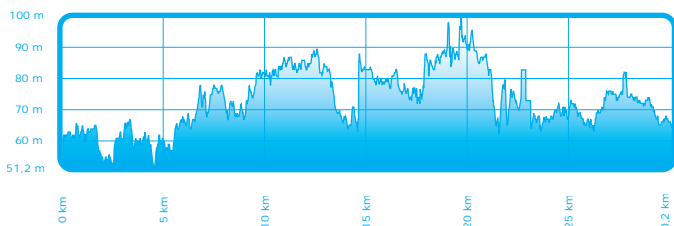
Wieś założona w 1585 r. Z tego okresu pochodzi późnogotycki kościół (koniec XVI w.), przebudowany w 1680 i 1732 r. (wtedy dobudowano wieżę).

- 160** Centrum Informacji Turystycznej w Gołdapi, pl. Zwycięstwa 16, 19-500 Gołdap, tel. 87 615 20 90, poczta@frg.pl, www.uzdrowiskogoldap.pl ⓘ
- 166** Mobilna wypożyczalnia sprzętu turystycznego (rowerów, nart), Jabłońskie 34, 19-500 Gołdap ⓘ
- 184** PKN Orlen 4163 Gołdap, ul. Warszawska 2, 19-500 Gołdap
- 221** Przedsiębiorstwo Gastronomiczno-Usługowe Katarzyna Kuśtowska (Matrioszka), ul. Partyzantów 27 a, 19-500 Gołdap ⓘ
- 110** Piękna Góra – Anna Rudziewicz, Konikowo 11, 19-500 Gołdap ★
- 148** Piękna Góra – Anna Rudziewicz, Konikowo 11, 19-500 Gołdap ⓘ
- 220** Przedsiębiorstwo Gastronomiczno-Usługowe Katarzyna Kuśtowska (Matrioszka), ul. Partyzantów 27 a, 19-500 Gołdap ⓘ
- 029** Apartamenty Euphoria, Osiedle I 21b, 19-500 Gołdap
- 037** Hotelik Gołdap, pl. Zwycięstwa 21, 19-500 Gołdap
- 065** Piękna Góra – Anna Rudziewicz, Konikowo 11, 19-500 Gołdap
- 074** Jakubówka – Ewa Zaremba, Konikowo 12, 19-500 Gołdap
- 085** Centrum Dydaktyczno-Szkoleniowe Gołdap, ul. Partyzantów 31, 19-500 Gołdap
- 207** Drewniana Osada, Jabłońskie 34, 19-500 Gołdap
- 219** Przedsiębiorstwo Gastronomiczno-Usługowe Katarzyna Kuśtowska (Matrioszka), ul. Partyzantów 27 a, 19-500 Gołdap ⓘ

12 Szlakiem Kolejowym (Orneta – Lidzbark Warmiński)

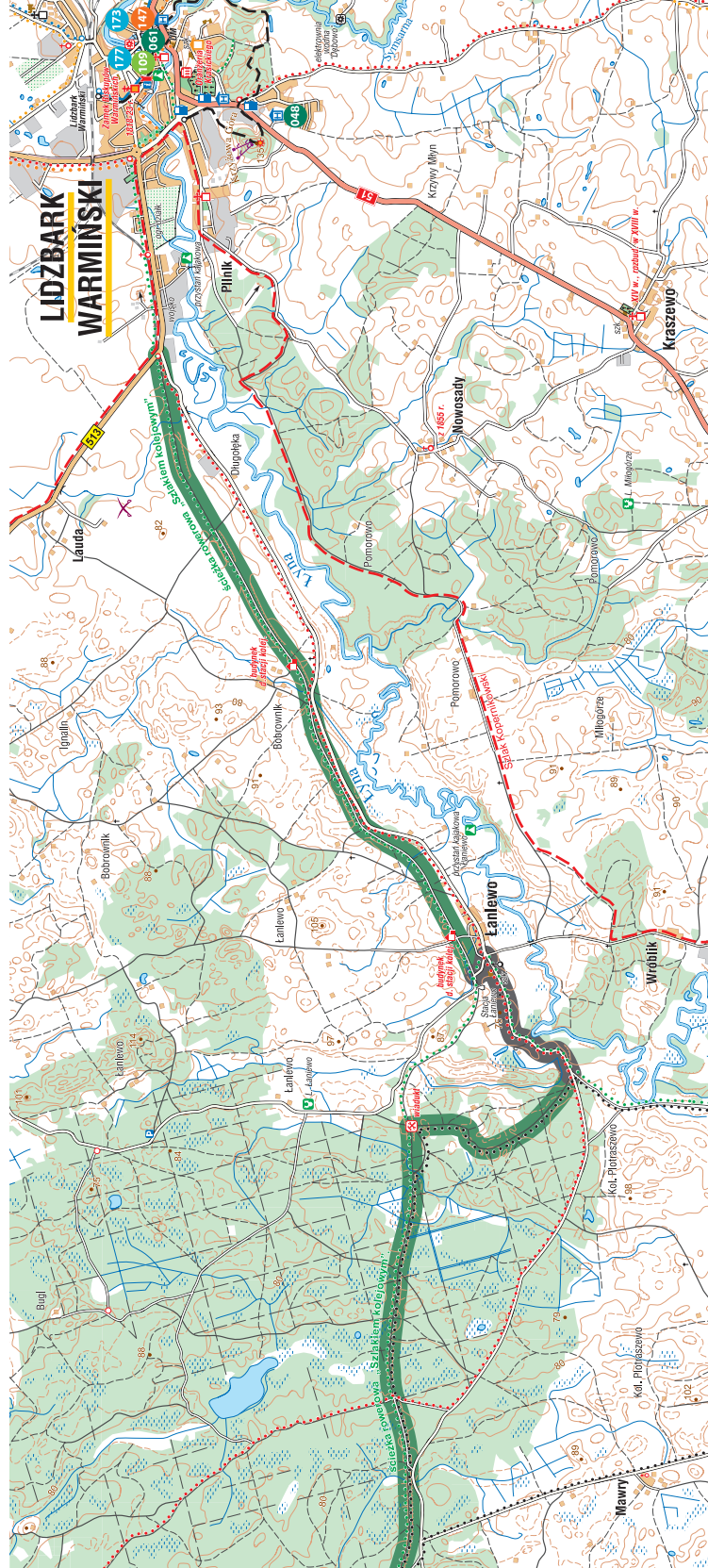
Orneta (0,0 km) • stacja Opin (7,0 km) • stacja Łaniewo (23,0 km) • Lidzbark Warmiński (30,2 km)

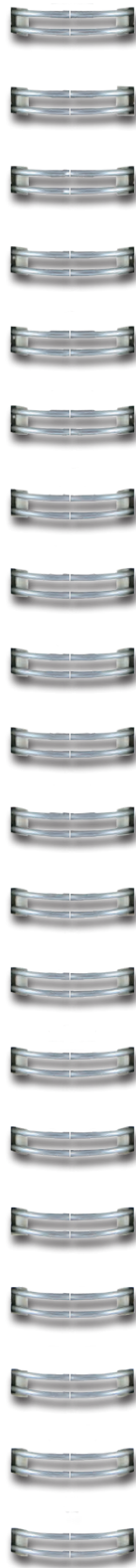
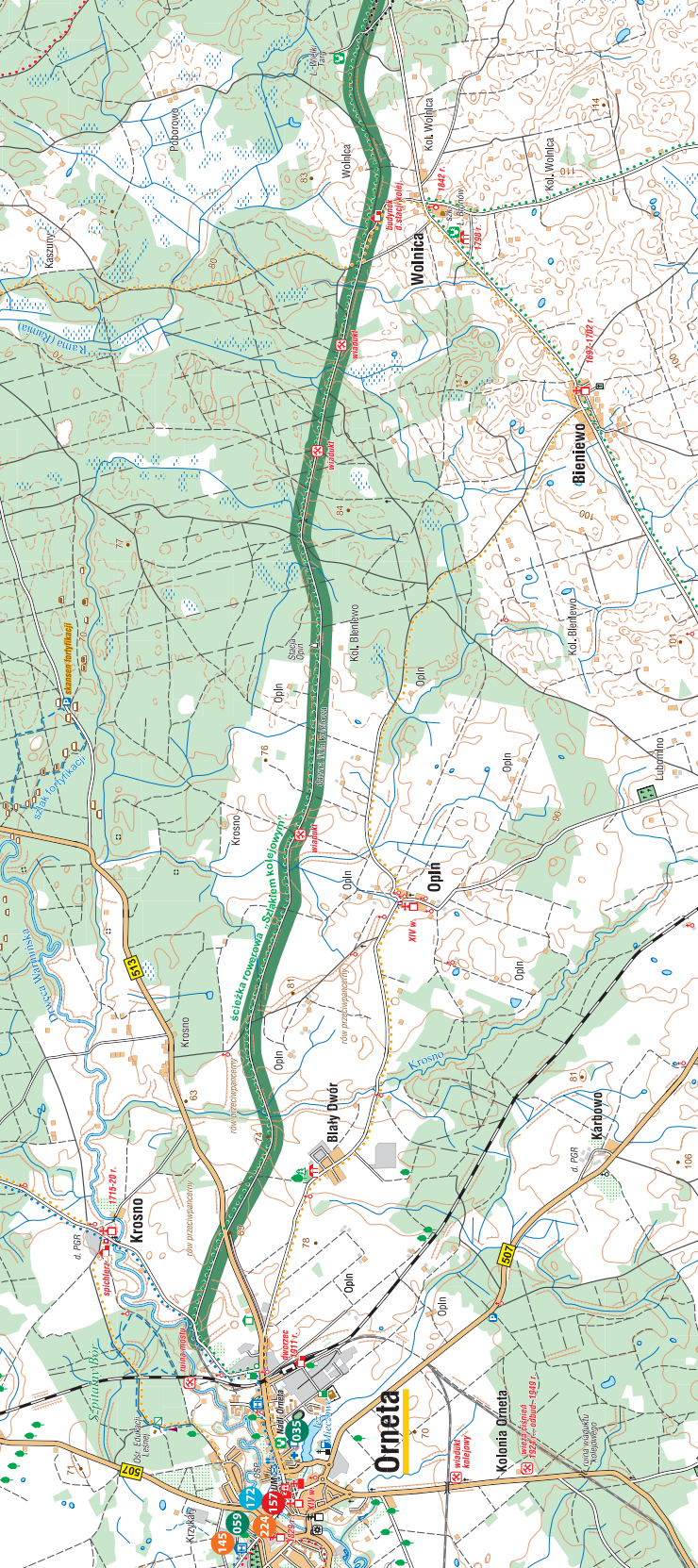
Szlak rowerowy niemal na całej długości został poprowadzony dawnym torowiskiem z Ornety do Lidzbarka Warmińskiego, będącym pozostałością po linii funkcjonującej w latach 1905–1945. Trasa wiedzie przez tereny zróżnicowane krajobrazowo – od otwartych przestrzeni po obszary leśne. Atrakcyjność ścieżki podnoszą piękne widoki oraz bliskość przyrody.

30,2 km	2,5 h 5 h	łatwa	rekreacyjna	częściowe	asfalt polbruk gruntowa ulepszona
---------	--------------	-------	-------------	-----------	--

Szlak rozpoczyna się przy zjeździe z ulicy Krośnieńskiej. Na początek przecinamy drogę wojewódzką nr 513 na wschód od Ornety i, mijając ustawiony obok niej herb miasta, przejeżdżamy na drugą stronę, by kontynuować jazdę nasypem kolejowym. Trasa nie prowadzi bezpośrednio przez wieś Opin, ale można z niej zszednąć, by obejrzeć tutejszy kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (zob. s. 93). By do niego dotrzeć,

Szlak wytyczono na dawnym torowisku

należy przed Opinem zjechać z nasypu kolejowego. Najlepiej wrócić na trasę tą samą drogą.

Pierwszy odpoczynek można zaplanować na tzw. stacji rowerowej w Opinie. Jest tu wiata ze stojakami, malowniczo usytuowana w lesie. Po wyjeździe z lasu, widzimy w oddali wieś Wolnica. Znajduje się tam kaplica z 1842 r. – prostokątna budowla, murowana i otynkowana, z drewnianą sygnaturką. By ją zobaczyć, należy zjechać z nasypu kolejowego pierwszą drogą w lewo. Na trasę wracamy następnie krótką drogą łącznikową.

Przed nami długi odcinek leśny. Przed Łaniewem droga prowadząca torowiskiem jest zamknięta. Aby ominąć ten fragment trasy, należy najpierw skręcić w prawo, a następnie na rozwidleniu dróg przy wolnostojącym budynku – w lewo. Po dotarciu do drogi asfaltowej trzeba kierować się w lewo, do Łaniewa, a w centrum wsi skręcić ostro w lewo. Na zakręcie, po lewej stronie znajduje się stacja rowerowa Łaniewo. Szlak do Lidzbarka Warmińskiego prowadzi stąd w prawo, na wschód.

Dałej jedziemy ponownie torowiskiem, często przy zabudowaniach stojących wśród pól i łąk. Szlak kończy się przy drodze wojewódzkiej nr 513. Do centrum Lidzbarka Warmińskiego jest stąd ok. 2,5 km. W mieście można odpocząć na przystani kajakowej nad Łyną. By do niej dotrzeć, należy skręcić w prawo, w ulicę Przystaniową. Warto też zajrzeć na Bulwar nad Łyną, gdzie w pięknym parku ustawiono wiaty dla rowerzystów jadących szlakiem Green Velo.

Zabudowania dawnej stacji kolejowej w Wolnicy

Szerokość drogi dla rowerów na dawnym torowisku wynosi 2 m, nawierzchnia została utwardzona na niemal całej długości. Trasa jest łatwa i nieuciążliwa, praktycznie nie ma na niej wzniesień i spadków. Szlak oznakowano kolorem zielonym. Należy uważać przed Łaniewem, ponieważ droga została zamknięta i do Łaniewa prowadzi nieoznakowany objazd. Po drodze można odpocząć na stacjach rowerowych w Opinie i Łaniewie oraz na przystani kajakowej nad Łyną w Lidzbarku Warmińskim.

Wjazd na szlak w Lidzbarku Warmińskim

Przez dworzec kolejowy w Orniecie przejeżdżają pociągi relacji Olsztyn – Braniewo.

Orneta

Niewielkie miasto nad Drwęcą Warmińską, założone w XIV w., jest jedną z najpiękniejszych miejscowości Warmii. W latach 1341–1350 Orneta była stolicą biskupstwa warmińskiego. Obecnie należy do sieci miast Cittaslow. Tutejszy **kościół pw. św. Jana Chrzyciela i św. Jana Ewangelisty** to jeden z najciekawszych gotyckich zabytków w Polsce. Okazała świątynia stoi w południowo-zachodnim narożniku rynku (pl. Wolności). Wyposażenie kościoła jest niezwykle bogate i różnorodnie stylistycznie. We wnętrzu zachwyca trójkondygnacyjny ołtarz z wielkimi złożonymi posągami. Unikatowa jest ceramiczna dekoracja zewnętrznych ścian kościoła w postaci szerokich kilkustrefowych fryzów (ok. 1390–1450), niespotykana nigdzie w takiej skali. Innym zabytkiem architektury sakralnej jest **cerkiew prawosławna pw. św. Mikołaja**, która była dawniej kościołem ewangelickim. Wzniesiona w latach 1829–1830, według projektu pochodzącego prawdopodobnie z berlińskiej pracowni znanego architekta Karola Fryderyka Schinkla, jest utrzymana w stylu klasycystycznym, rzadko występującym na tym terenie w XIX w. Parafia prawosławna w Orniecie powstała po przesiedleniu do miasta ludności ukraińskiej w czasie akcji „Wisła”.

Równina Ornecka w okolicach Opina

Pośrodku rynku, z zachowanym średniowiecznym układem urbanistycznym, wznosi się **gotycki ratusz** z XIV w. W jego barokowej wieżyczce znajduje się najstarszy dzwon na Warmii, pochodzący z 1384 r. Ratusz powstał w miejscu dawnego domu kupieckiego. W budynku działa obecnie Galeria Dziedzictwa Ornety, prezentująca eksponaty historyczne. Z dawnej zabudowy zachowały się kamienie z podcieniami z XVII–XIX w.

Opin

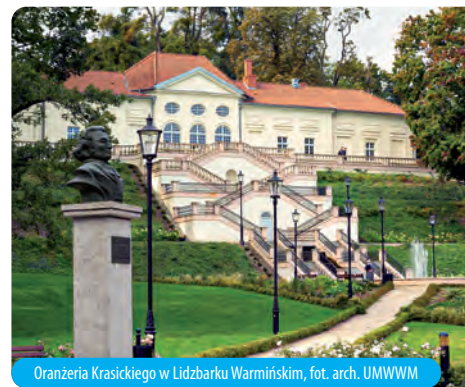

We wsi znajduje się kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego z XIV w., przebudowany w XIX w., o bezstylowych elewacjach i barokowo-gotyckim wystroju wnętrza.

Lidzbark Warmiński

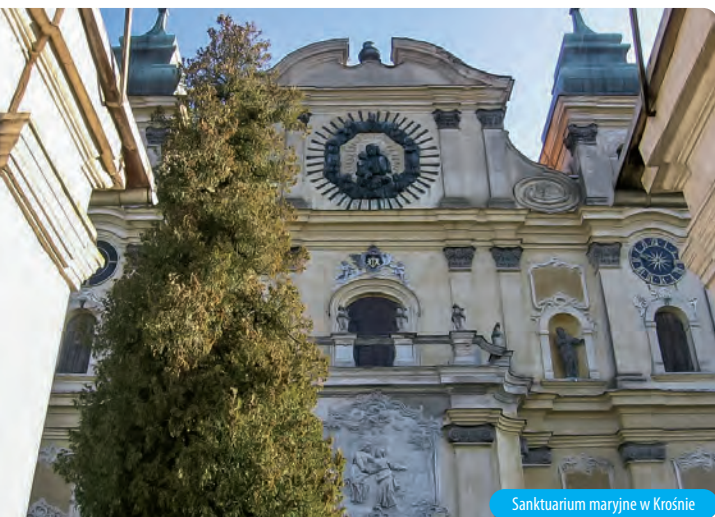
Lidzbark Warmiński to 16-tysięczne miasteczko, malowniczo położone nad Łyną i Symsarną, należące do sieci Cittaslow. Brzegi rzek łączy 20 mostków, kładek, mosteczków – nic dziwnego, że Lidzbark Warmiński bywa nazywany polską Wenecją. Warto odpocząć na **Bulwarze nad Łyną**. W otoczeniu pięknej przyrody powstały tu ścieżki rowerowe i piesze, fontanna, scena, siłownia na świeżym powietrzu i plac zabaw. Tablice informacyjne oraz trzy figury postaci związanych z Lidzbarkiem Warmińskim (biskupa Ignacego Krasickiego, Mikołaja Kopernika i Napoleona Bonaparte) zachęcają do samodzielnego odkrywania historii miasta (więcej o jego zabytkach zob. s. 20).

Oranżeria Krasickiego w Lidzbarku Warmińskim, fot. arch. UMWWM

★ Sanktuarium maryjne w Krośnie

Według średniowiecznej legendy w Drwęcy Warmińskiej znaleziono cudowną figurkę Matki Boskiej. W pobliżu tego miejsca ok. 1400 r. postawiono pierwszą, drewnianą kaplicę, w której umieszczono otaczaną

Sanktuarium maryjne w Krośnie

kultem rzeźbę. Nową, większą kaplicę z muru pruskiego wzniesiono w 1593 r. W latach 1710–1714 zmieniono bieg rzeki, aby w miejscu kaplicy można było wybudować kościół z obejściami krążankowymi. Zespół pielgrzymkowy w Krośnie Krosno, 11-130 Orneta, tel. 55 242 28 84, 690 949 031, nmp@sanktuariumkrosno.pl, www.sanktuariumkrosno.pl wzorowany był na znanym założeniu architektonicznym w Świętej Lipce. Kompleks składa się z kościoła, krążanków z kaplicami narożnymi i domu księży emerytów. Barokowe wyposażenie wnętrza świątyni to siedem ołtarzy, ambona, empora muzyczna i prospekt organowy.

„Zwinięte tory”

W 1905 r. oddano do użytku linię kolejową Orneta – Lidzbark Warmiński – Sątopy-Samulewo o długości 64 km. W 1926 r. powstała kolejna linia w regionie: Orneta – Słobity. Wzrosło tym samym znaczenie linii wybudowanej w 1905 r., ponieważ stała się ona ważnym łącznikiem Królewskiej Kolei Wschodniej pomiędzy linią Toruń – Wystruć a węzłem ełckim. Rosjanie rozebrali tę linię w okresie od lutego do maja 1945 r. Pozostały po niej tylko stacje kolejowe, pozostałości krawędzi peronowych, kilka wiaduktów i przesieka w lesie. W 2011 r. na dawnym torowisku utworzono szlak rowerowy, który bywa też nazywany trasą „zwiniętych torów”.

Centrum Informacji Turystycznej w Lidzbarku Warmińskim, ul. Dębowa 3, 11-100 Lidzbark Warmiński, tel. 570 899 399, it@lidzbarkwarminski.pl

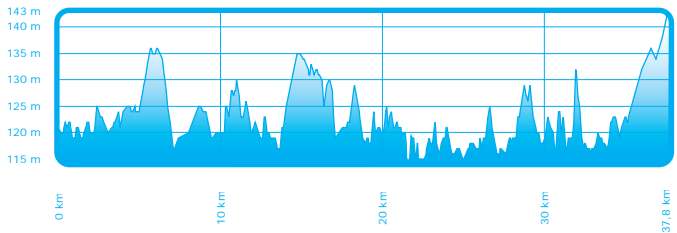
- 157** Informacja Turystyczna w Ornecie, ul. Rycerska, 11-130 Orneta (sezonowo V–IX)
- 172** PU Viking, ul. Podleśna 18a/5, 11-130 Orneta
- 173** Artan Salon i Serwis Rowerowy, ul. Kajki 2, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 177** Wypożyczalnia Rowerów Marcin Kozłowski, ul. Krzywa 4, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 109** Hotel Krasicki**** History & SPA, pl. Zamkowy 1/7, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 145** Hotel i restauracja „Cztery Pory Roku”, ul. Braniewska 12, 11-130 Orneta
- 147** Hotel Krasicki**** History & SPA, pl. Zamkowy 1/7, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 224** Pizzeria Factory, ul. Zamkowa 4/8, 11-130 Orneta
- 035** Ośrodek Sportu i Rekreacji w Ornecie – Sportowa Baza Noclegowa Olimp, ul. Sportowa 7, 11-130 Orneta
- 048** PPHU Magor Janusz Górecki – Hotel Górecki, ul. Olsztyńska 4, 11-100 Lidzbark Warmiński
- 059** Hotel i restauracja „Cztery Pory Roku”, ul. Braniewska 12, 11-130 Orneta
- 061** Hotel Krasicki**** History & Spa, pl. Zamkowy 1/7, 11-100 Lidzbark Warmiński

13 Mała Pętla Mamr

Węgorzewo (0,0 km) • Trygort (4,2 km) • Przystań (8,1 km) • Kanał Mazurski (9,4 km) • Mamerki (10,0 km) • Kamionek Wielki (14,2 km) • Sztynort (18,6 km) • Harsz (26,5 km) • Okowizna (28,7 km) • Ogonki (31,4 km) • Kolonia Rybacka (33,4 km) • Węgorzewo (37,8 km)

Trasa prowadząca wokół jeziora Mamry oferuje wiele atrakcji. Po drodze można m.in. zobaczyć jeden z najlepiej zachowanych w Polsce kompleksów schronów niemieckich z okresu II wojny światowej – Kwaterę Naczelnego Dowództwa Wojsk Lądowych w Mamerkach oraz kompleks pałacowo-parkowy w Sztynorcie.

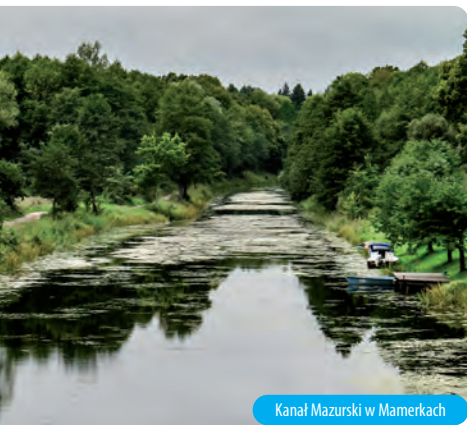

- 37,8 km
- 3 h / 5 h
- łatwa
- rekreacyjna
- brak
- asfalt | polbruk

Wycieczkę Małą Pętlą Mamr rozpoczynamy w Węgorzewie. Stąd szlakiem rowerowym Green Velo kierujemy się na zachód, wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 650 do Trygortu. Przejeżdżamy obok Muzeum Tradycji Kolejowej (zob. s. 98). Za Trygortem, blisko MOR-u „Jezioro Mamry” można odpocząć na plaży, z której roztacza się piękny widok na jezioro.

Następnie, kierując się na południe, przejeżdżamy przez miejscowość Przystań, mijamy Kanał Mazurski i docieramy do Kwatery Naczelnego Dowództwa Wojsk Lądowych III Rzeszy „Mauerwald” w Mamerkach.

Za Mamerkami droga asfaltowa prowadzi dalej przez Pniewo do skrzyżowania w Kamionku Wielkim. Tu

Kanał Mazurski w Mamerkach

Przystań jachtowa w Sztynorcie

skręcamy w lewo i przez Sztynort Mały jedziemy do Sztynortu. Na wzgórzach, po lewej stronie zobaczymy najstarszy dąb w okolicy, rosnący przy jednej z najpiękniejszych alei na Mazurach, objętej ochroną w ramach rezerwatu przyrody Sztynort (zob. s. 100). Został zasadzony w 1681 r. Wiek drzewa szacowany jest więc na ok. 300 lat. Będąc w Sztynorcie, warto zwiedzić zespół pałacowo-parkowy (zob. s. 99), później można odpocząć w marinie nad Jeziorem Sztynorckim.

Ze Sztynortu wyjeżdżamy drogą prowadzącą przez las w kierunku przesmyku łączącego jeziora Kirsajty i Dargin, będące częścią kompleksu Mamr. Panorama z przerezuconego nad przesmykiem mostu sztynorckiego jest z pewnością jednym z najczęściej fotografowanych mazurskich widoków.

Docieramy do Harszu. Tu skręcamy w lewo, zgodnie z drogowskazem na Ogonki. Nad jeziorem Harsz jest zagospodarowana plaża z miejscem do odpoczynku, a sam zbiornik należy do największych na Mazurach. Jadąc dalej drogą asfaltową, mijamy dworek z zabudowaniami gospodarczymi w Okowiźnie.

W Ogonkach, kolejnej miejscowości na trasie, szlak łączy się z drogą krajową nr 63. Skręcając w nią w lewo, zobaczymy jezioro Świącjayty z plażą i pomostem. Przed bunkrem w Ogonkach wjeżdżamy na drogę rowerową, która prowadzi z powrotem do Węgorzewa. Bunkier jest widoczny z drogi, więc łatwo go znaleźć. Jest dostępny do zwiedzania, ale bardzo zniszczony.

Na trasie nie ma stromych podjazdów, a nawierzchnia asfaltowa zapewni komfort jazdy. Szlak został wytyczony drogami lokalnymi o małym natężeniu ruchu samochodowego, a na odcinkach,

gdzie jest on większy, wydzielonymi drogami rowerowymi. Po drodze można skorzystać z miejsc do odpoczynku: MOR-u, „Jezioro Mamry” koło Trygortu, mariny w Sztynorcie i plaży w Ogonkach.

Węgorzewo nie ma stałego połączenia kolejowego. W sezonie letnim bywa uruchamiane połączenie turystyczne z Kętrzynem. Wtedy można również skorzystać ze stacji w Trygortcie, Przystani, Mamerkach i Kamionku Wielkim.

Muzeum Tradycji Kolejowej

Muzeum ul. Jaracza 4, 11-600 Węgorzewo, tel. 87 427 16 07, 87 427 14 00, 662 488 696, www.facebook.com/MuzeumTradycjiKolejowej funkcjonuje sezonowo w budynku dworca kolejowego. Prezentowane eksponaty są związane z kolejnictwem Prus Wschodnich, wśród nich znajdują się rozkłady jazdy, urządzenia, narzędzia i mapy.

Kwatera Naczelnego Dowództwa Wojsk Lądowych w Mamerkach

Kwatera w Mamerkach tel. 698 793 104, mamerki2@wp.pl, www.mamerki.com powstała w latach 1940–1944. Zbudowano ją na potrzeby 40 najwyższych generałów i feldmarszałków, 1500 oficerów i żołnierzy Wehrmachtu. Składała się z ok. 250 obiektów, w tym 30 schronów żelbetonowych, które przetrwały do naszych czasów niezniszczone. Korytarze i wnętrza schronów są dostępne dla turystów. Zachowały się także zejścia do kanałów. Obecnie na terenie kompleksu działa Muzeum II Wojny Światowej.

Schron kompleksu w Mamerkach, fot. arch. UMWWM

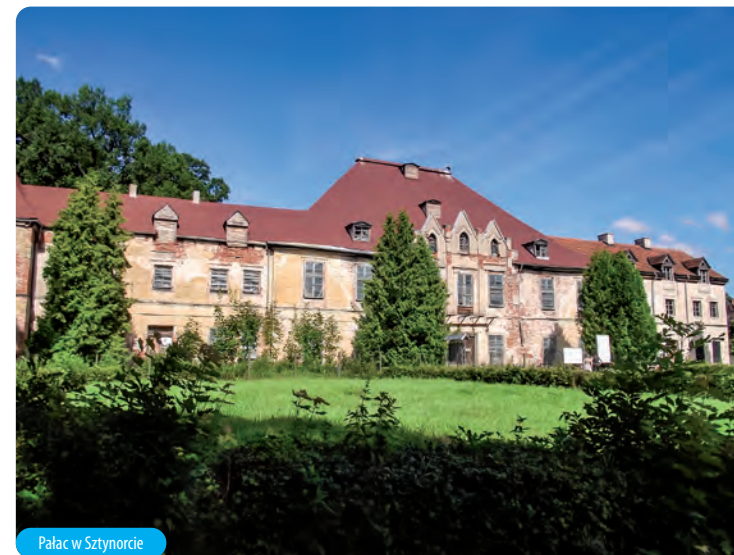

Widok na jezioro Mamry z wieży widokowej w Mamerkach

Można tu przejść przez zainscenizowane wnętrze U-boota, zobaczyć replikę Bursztynowej Komnaty, a na zakończenie wizyty wejść na 38-metrową wieżę widokową, z której rozciąga się wspaniały widok na jezioro Mamry.

Zespół pałacowo-parkowy w Sztynorcie

W latach 1572–1945 Sztynort był główną siedzibą rodową Lehndorffów, jednego z najpotężniejszych rodów szlachty pruskiej. Zachowany do dziś pałac zbudowano w latach 1689–1691. Od północy otaczał go

Pałac w Sztynorcie

rozległy park, który był ówczesnie jednym z największych tego typu założeń w regionie. Zdobiły go dywany kwiatowe oraz różnorodne gatunki krzewów i drzew. Wytyczono w nim również regularne aleje dębowe. Na terenie parku zachował się klasycystyczny pawilon ogrodowy z przełomu XVIII i XIX w., neogotycka kaplica oraz renesansowe rzeźby. Do dziś przetrwały też wiekowe dęby, które są pomnikami przyrody. Do końca XIX w. przy pałacu działała stadnina koni krwi arabskiej.

Podczas działań wojennych w 1945 r. pałac w Sztynorcie nie uległ zniszczeniu. Do początku 1947 r. mieściła się w nim kwatera wojsk sowieckich. W okresie powojennym budynek pełnił funkcję stołówki PGR-u, który użytkował też zabudowania gospodarcze założenia. Po likwidacji PGR-u zespół pałacowy podupadł. Obecnie obiekt należy do Polsko-Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury, która przeprowadza prace remontowe.

Z wizytą w Sztynorcie

Częstym gościem sztynortkiego pałacu był biskup Ignacy Krasicki, który miał ponoć powiedzieć hrabiemu Ernstowi Heinrichowi von Lehndorffowi: „Kto ma Sztynort, ten posiada Mazury”.

Od lipca 1941 do 20 listopada 1944 r. w Sztynorcie przebywał Joachim von Ribbentrop – minister spraw zagranicznych III Rzeszy.

Rezerwat przyrody Sztynort

W granicach rezerwatu znajdują się aleja dębowa w Sztynorcie, fragment lasu olszowo-jesionowego, a także zatoki jeziora Kirsajty, stanowiące miejsce gniazdowania ptaków wodno-błotnych oraz ich koncentracji w czasie jesiennych i wiosennych migracji.

164 Biuro Informacji Turystycznej w Węgorzewie, bulwar Loir et Cher 4, 11-600 Węgorzewo, tel. 514 004 352, infotur@wegorzewo.pl, www.wegorzewo.pl

168 Róża Wiatrów, ul. Wodociągowa 1, 11-600 Węgorzewo (sezonowo IV–XI)

169 Reggae Burger, ul. Braci Ejsmontów 8, 11-600 Węgorzewo (sezonowo V–IX)

171 „Leder” Katarzyna Lewandowska, ul. Armii Krajowej 8b, 11-600 Węgorzewo

182 PKN Orlen 1038 Węgorzewo, ul. Generała Józefa Bema 13, 11-600 Węgorzewo

201 Domki letniskowe Leśny Zakątek, ul. Leśna 2, 11-600 Węgorzewo (sezonowo V–IX)

092 Róża Wiatrów, ul. Wodociągowa 1, 11-600 Węgorzewo (sezonowo IV–XI)

099 Przystań Statków Pasażerskich Żeglugi Mazurskiej sp. z o.o. w Węgorzewie, bulwar Loir et Cher 2, 11-600 Węgorzewo (sezonowo VI–VIII)

120 Spływy kajakowe rzeką Sapiną i Węgorapą, ul. Wczasowa 36, 11-600 Węgorzewo (sezonowo V–IX)

223 Galeria Rękodzieła Mazurskiego w Węgorzewie - Fundacja Skarbiec Mazurski, Plac Wolności 7, 11-600 Węgorzewo

124 Zakład Gastronomiczno-Hotelarski Jerzy Dziokan, ul. Wańkowicza 3, 11-600 Węgorzewo

127 Róża Wiatrów, ul. Wodociągowa 1, 11-600 Węgorzewo (sezonowo IV–XI)

132 Reggae Burger, ul. Braci Ejsmontów 8, 11-600 Węgorzewo (sezonowo V–IX)

154 Restauracja Gościniec u Kalicha, ul. Portowa 4a, 11-600 Węgorzewo

202 Restauracja Baba Pruska, Sztynort 11, 11-600 Węgorzewo (sezonowo IV–X)

006 Zakład Gastronomiczno-Hotelarski Jerzy Dziokan, ul. Wańkowicza 3, 11-600 Węgorzewo

016 Róża Wiatrów, ul. Wodociągowa 1, 11-600 Węgorzewo

032 Niebieska Taverna Przystań „Unia”, Kal 9, 11-600 Węgorzewo

034 Gospodarstwo agroturystyczne „Zacisze”, Trygort 33, 11-600 Węgorzewo

038 Przystań Statków Pasażerskich Żeglugi Mazurskiej sp. z o.o. w Węgorzewie, bulwar Loir et Cher 2, 11-600 Węgorzewo (sezonowo VI–VIII)

058 Willa Dwa Jeziora, Kal 23j, 11-600 Węgorzewo

081 Aga – całoroczny domek, ul. Wczasowa 36, 11-600 Węgorzewo

190 Szkolne Schronisko Młodzieżowe przy Liceum Ogólnokształcącym w Węgorzewie, ul. Bolesława Prusa 8, 11-600 Węgorzewo

227 Agroturystyka u Bartnika, Kal 17, 11-600 Węgorzewo

14 Dookoła jeziora Dejguny

Giżycko (0,0 km) • Wilkasy (4,5 km) • Wronka (8,4 km) • Szczybały Giżyckie (11,3 km) • Sterławki Małe (15,5 km) • Sterławki Wielkie (20,2 km) • Kronowo (25,7 km) • Doba (30,5 km) • Bogacko (37,7 km) • Sterławki Małe (41,7 km) • Wronka (44,9 km) • Wilkasy (49,3 km) • Giżycko (52,0 km)

Trasa miejscami wymagająca, zwłaszcza w północnej części, mija za to wiele miejsc nad wodą, w których można odpocząć. Atrakcją przyrodniczą jest także aleja lipowa, prowadząca do kaplicy rodu Schenk zu Tautenberg, która niewątpliwie należy do najbardziej imponujących obiektów tego typu na Mazurach. Uzupełnienie wycieczki rowerowej może stanowić zwiedzanie Giżycka – zamku krzyżackiego, twierdzy Boyen, wieży ciśień z tarasem widokowym – oraz pobyt na jednej z najładniejszych mazurskich plaż.

					asfalt polbruk
52,0 km	5 h 2 h	trudna	rekreacyjna	brak	gruntowa ulepszona gruntowa szutrowa

Wycieczkę dookoła jeziora Dejguny rozpoczynamy przy Centrum Promocji i Informacji Turystycznej w Giżycku. Przejeżdżamy mostem obrotowym (zob. s. 59) na drugą stronę Kanalu Łuczańskiego (zob. s. 57) i jedziemy dalej, obok parku Rogera Goemaere'a (zob. ramka s. 57), w kierunku Wzgórza św. Brunona (zob. ramka s. 57).

Okolice Wronki

Następnie przecinamy Kanał Niegociński i zwracamy się do Wilkas. W tej miejscowości można skorzystać z miejsca do odpoczynku przy marinie.

Na rondzie w Wilkasach kierujemy się na Mrągowo drogą krajową nr 59, a później skręcamy w prawo, w ulicę Lipową, zgodnie z drogowskazem „Wronka 4”. We Wronce skręcamy w lewo, na południe, w stronę Szczybał Giżyckich. Przed miejscowością jest ostry zakręt w prawo. Po drodze, nad Jeziorem Okrągłym można odpocząć na niewielkiej, dzikiej plaży.

Dojeżdżamy do Sterławek Małych. Przy pierwszych zabudowaniach tej miejscowości skręcamy w lewo, by uniknąć jazdy drogą wojewódzką nr 592. Kierujemy się w lewo, a następnie jedziemy szutrem do drogi asfaltowej, którą skręcamy w lewo do Sterławek Wielkich.

Za wsią jedziemy dalej drogą asfaltową, zgodnie z drogowskazem „Kronowo 4”. W Kronowie do dyspozycji turystów są wiata i niewielka plaża nad jeziorem. Tu rozpoczynamy objazd zatoki jeziora Dejguny. Za wsią kierujemy się szutrem w prawo. Jedziemy dalej przez las i skręcamy ponownie w prawo przed wyjazdem na otwartą przestrzeń. Nawierzchnia szutrowa na drodze leśnej jest bardziej nierówna. Po prawej stronie mijamy podmokły teren rozlewiskowy jeziora Dejguny, a po lewej, po wyjeździe z lasu, przed miejscowością Doba – aleję potężnych lip, która prowadzi do ruin kaplicy rodu Schenk zu Tautenberg (zob. s. 107).

W Dobie wjeżdżamy na drogę asfaltową i kierujemy się w prawo, na Dziewiszewo. Przed miejscowością skręcamy ponownie w prawo, w drogę o szutrowej nawierzchni, a na rozwidleniu dróg szutrowych kierujemy się w lewo, w stronę lasku.

Aleja w Dobie

Docieramy do wsi Kamionki. Jest tu duża plaża, nie ma na niej jednak infrastruktury turystycznej. Z plaży kierujemy się w prawo, drogą szutrową na południe, do wsi Bogacko. Tu również można odpocząć na plaży.

W Bogacku wjeżdżamy na asfalt, a na rozwidleniu dróg za wsią skręcamy z niego w prawo i jedziemy dalej wśród pól uprawnych.

Docieramy do drogi wojewódzkiej nr 592. Skręcamy w stronę Sterławek Małych, przejeżdżamy przez przejazd kolejowy, a po dotarciu do miejscowości odbijamy w lewo, w drogę szutrową, objeżdżając przystanek autobusowy.

Okolice Sterławek Małych

Wśród pól uprawnych zwracamy się dalej do Wronki. We wsi skręcamy dwa razy w lewo i przejeżdżamy przez przejazd kolejowy. Drogą szutrową docieramy do osiedla domów jednorodzinnych należącego już do Wilkas. Tutaj można odpocząć na plaży z pomostem nad jeziorem Tajty.

Następnie ulicą Przemysłową kierujemy się na wschód, do centrum Wilkas. Wjeżdżamy na asfalt, a po dotarciu do drogi krajowej nr 59 udajemy się biegnącą wzdłuż niej ścieżką pieszo-rowerową do Kanału Niegocińskiego. Tu skręcamy w prawo, przejeżdżamy ścieżką rowerową obok Wzgórza św. Brunona i znaną nam już drogą wracamy do Giżycka.

Na zakończenie wycieczki warto zaplanować zwiedzanie Giżycka: zamku krzyżackiego (zob. s. 59), twierdzy Boyen (zob. s. 57) i wieży ciśnien z tarasem widokowym (zob. s. 34).

Na wycieczkę wokół jeziora Dejguny najlepiej wybrać się rowerem crossowym lub górskim. To propozycja polecana przede wszystkim tym, którzy lubią drogi szutrowe. Stanowią one ponad połowę trasy. Drogi wokół północnej części jeziora zaliczają się do trudnych. Odpoczynek można zaplanować nad wodą, na plażach w Kronowie, Kamionkach i Bogacku oraz w marinie w Wilkasach, a także w zajezdni Biały Młyn w Sterławkach Wielkich, w którym serwowane są dania kuchni regionalnej.

Przez Giżycko przejeżdżają pociągi regionalne kursujące na trasie Olsztyn – Elk. Jest też kilka połączeń dalekobieżnych.

Jeziro Dejguny

Akwen ma bardzo zróżnicowaną linię brzegową, z kilkoma półwyspami. Wśród nich jest tzw. Lisi Ogon, zlokalizowany między Grzybowem a Kronowem. U jego nasady znajdują się bunkry z czasów II wojny światowej. W latach 1941–1944 przypuszczalnie działała w nich centrala łączności

Rozlewiska jeziora Dejguny

obsługująca Wilczy Szaniec. W tym okresie jezioro stało się terenem wojskowym. Na wyspie wzniesiono budynek (zniszczony w 1945 r.), który był użytkowany przez nazistowskich dygnitarzy. Według miejscowych opowieści w jeziorze zatopiony został sprzęt wojskowy: nie tylko niemiecki, ale także należący do Armii Czerwonej. W południowej części zbiornika usypano groblę, w wyniku czego powstało nieduże jezioro Dejgunek. W 1896 r. została nią poprowadzona linia kolejowa z Kętrzyna do Giżycka,

Rowerzyści na szlaku w okolicy Sterławek Małych

najstarsza na Mazurach. Na północnym brzegu jeziora znajdowała się miejscowość Dejguny, która w 1945 r. została spalona. Nie zachowały się po niej żadne ślady.

Jezioro Szkolne

Jezioro Dejguny jest zwyczajowo nazywane przez mieszkańców Jeziorem Szkolnym. Lokalna nazwa nawiązuje do zajęć praktycznych dla uczniów Szkoły Rybackiej w Giżycku, które dawniej odbywały się nad tym akwenem.

★ Sterławki Wielkie

W centrum wsi znajduje się kościół pw. Opatrzności Bożej, a naprzeciw niego, na placu obok przystanku autobusowego stoi pomnik upamiętniający jubileusz 600-lecia miejscowości. Kościół zbudowano w 1832 r. Projekt świątyni został opracowany w pracowni architekta Karola Fryderyka Schinkla. Kościół odnowiono w 1884 r., wówczas dobudowano do niego wieżę o wysokości 38 m. Wśród elementów wyposażenia warto zwrócić uwagę na drewniany krucyfiks z XVIII w. oraz mosiężną ośmioboczną chrzcielnicę z XVII w.

Przy drodze, w dawnym młynie mieści się zajazd Biały Młyn. Jest to bardzo popularna restauracja serwująca dania kuchni regionalnej.

Kościół w Sterławkach Wielkich

Ruiny kaplicy rodu Schenk zu Tautenberg

Kaplica została wybudowana w 1844 r. Do dziś z budowli zachowały się jedynie dwie ściany – przednia i tylna. Ruiny kaplicy są usytuowane na niewielkim wzniesieniu, wśród drzew. Na drzwiach budowli można zobaczyć pozostałości po płaskorzeźbach: trupiej czaszce i śmierci. Według legendy kaplicę wybudowano z cegieł pochodzących z ruin zamku krzyżackiego, który miał się znajdować na wyspie Gilmie w pobliżu Doby.

161 Centrum Promocji i Informacji Turystycznej, ul. Zajęczka 2, 11-500 Giżycko, tel. 87 428 52 65, info@gizycko.turystyka.pl, www.gizycko.turystyka.pl

167 Biuro Usług Turystycznych Wama-Tour, ul. Konarskiego 1/1, 11-500 Giżycko

093 Koncha Port, Wrony 17, 11-500 Giżycko

095 Wind-Czarter, ul. Olsztyńska 9a, 11-500 Wilkasy (sezonowo V–IX)

113 Biuro Turystyki Aktywnej Gertis – noclegi, ul. Dąbrowskiego 14, 11-500 Giżycko (sezonowo V–IX)

117 Pracownia Ceramiczna Ogniem Malowana, ul. Traugutta 4/1, 11-500 Giżycko

200 Wypożyczalnia jachtów Nautika.pl, Wrony 13b, 11-500 Giżycko (sezonowo IV–X)

141 Hotel Mazury, al. Wojska Polskiego 56, 11-500 Giżycko

039 Hotel Mazury, al. Wojska Polskiego 56, 11-500 Giżycko

069 Biuro Turystyki Aktywnej Gertis – noclegi, Świdry 11, 11-500 Giżycko (sezonowo VI–VIII)

213 Hotel Cesarski***, pl. Grunwaldzki 8, 11-500 Giżycko

214 Hotel Giżycko***, pl. Grunwaldzki 11, 11-500 Giżycko

15 Szlak czerwony w gminie Miłomłyn

Miłomłyn (0,0 km) • Faltyjanki (6,3 km) • Tarda (11,3 km) • Winiec (15,7 km) • Miłomłyn (24,3 km)

Trasa prawie w całości prowadzi lasami. Trzykrotnie krzyżuje się z Kanałem Elbląskim: dwa razy w Miłomłynie, a trzeci raz przed Liksajni, gdzie po prawej stronie drogi rośnie ogromny dąb uznany za pomnik przyrody. Obok dębu, od strony kanału stoi pomnik upamiętniający flisaków, którzy polegli podczas I wojny światowej.

130 m
120 m
110 m
100 m
90 m
80 m
70 m
60 m

0 km 5 km 10 km 15 km 20 km 24,3 km

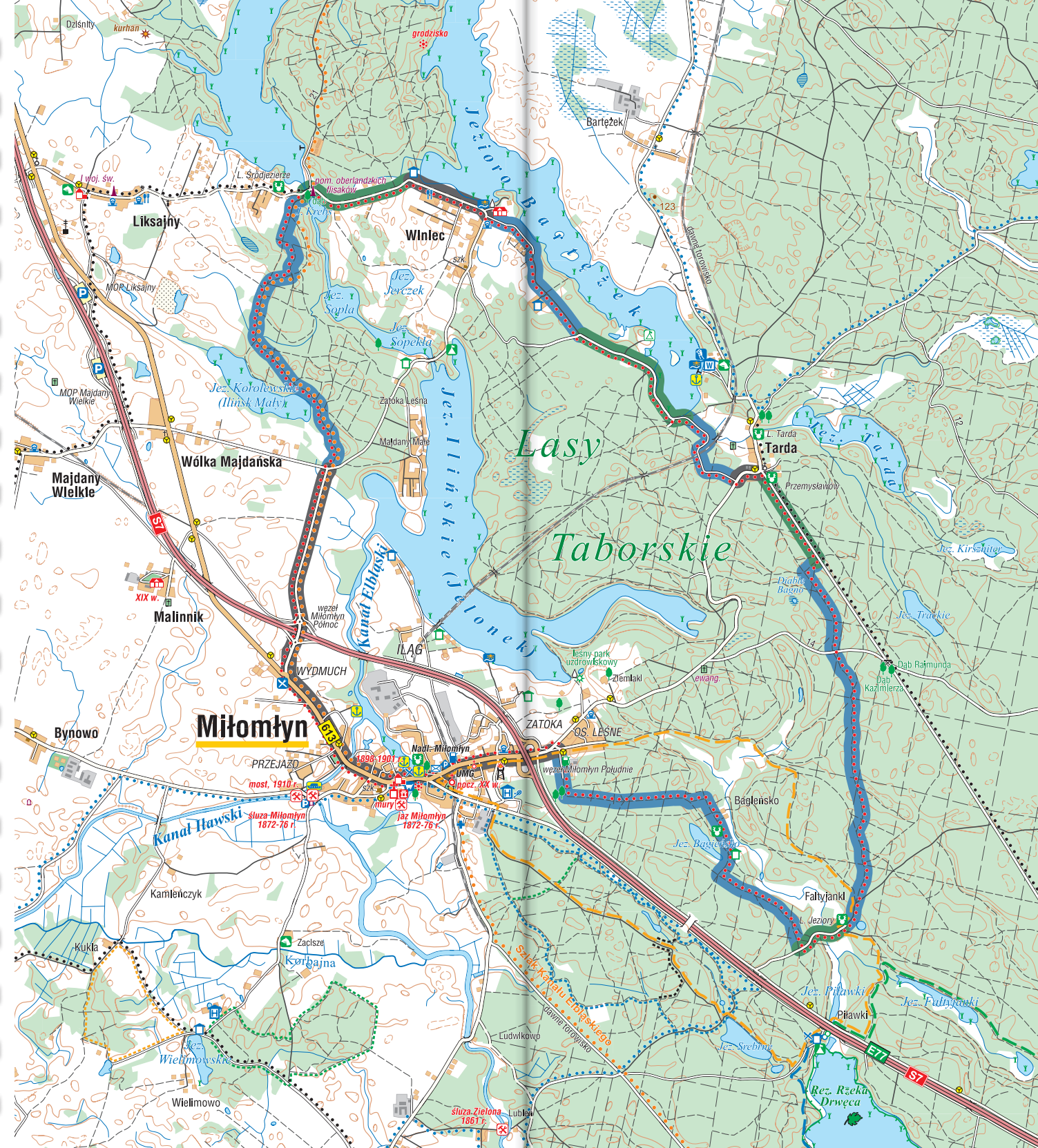
					asfalt polbruk gruntowa ulepszone
24,3 km	2,5 h 1 h	łatwa	rekreacyjna	niepełne	gruntowa szutrowa

Szlak rozpoczyna się w centrum Miłomłyna (zob. s. 111), przy neogotyckim kościele pw. św. Bartłomieja. Po wjeździe na szlak, pierwszy raz przecinamy Kanał Elbląski. Po lewej stronie mijamy skwer z pomnikiem Danuty Siedzikówny „Inki” (zob. ramka poniżej). Nieopodal skweru umieszczono tablicę informacyjną dotyczącą pozostałości krzyżackiego zamku w Miłomłynie.

Związki „Inki” z Miłomłynem

Danuta Siedzikówna „Inka” – sanitariuszka 5 Wileńskiej Brygady AK mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki” – na przełomie 1945 i 1946 r. pracowała w Nadleśnictwie Miłomłyn pod przybranym nazwiskiem Obuchowicz. 28 sierpnia 1946 r. została zamordowana, a miejsce jej pochówku UB utajniło. Jej szczątki odnaleziono w 2014 r. na Cmentarzu Garnizonowym w Gdańsku.

Na rozjeździe obok siedziby straży pożarnej skręcamy w lewo, w ulicę Twardą. Kierujemy się na wschód. Przy ulicy Twardej znajduje się urząd gminy z punktem informacji turystycznej. Dalej, po prawej stronie wznosi

Kościół pw. św. Bartłomieja w Miłomłynie, fot. arch. UMWWM

się poewangelicka kaplica z lat 1931–1932, obecnie rzymskokatolicki kościół filialny pw. św. Elżbiety. 300 m dalej warto zbroczyć w prawo i, podążając zgodnie z drogowskazem, zjechać kilkadziesiąt metrów w ulicę Hotelową, przy której znajduje się wieża widokowa.

Jadąc dalej ulicą Twardą, za wiaduktem drogowym skręcamy w prawo, w prowadzącą do lasu szutrową ulicę Jarzębinową. Kolejny odcinek szlaku przebiega przez las. Po ok. 4 km, mijając Leśnictwo Bagieńsko, dojeżdżamy do Faltyjanek – niewielkiej osady z kilkoma zabytkowymi, drewnianymi chałupami.

Następny etap prowadzi 6 km lasem w kierunku północnym. Należy uważać na oznakowanie, ponieważ w niektórych miejscach go brakuje. Dojeżdżamy do letniskowej miejscowości Tarda, położonej nad jeziorem Bartężek. Kontynuujemy wycieczkę krótkim odcinkiem drogi asfaltowej, przy której znajduje się wiatka postojowa z tablicą informacyjną. Kolejną miejscowością letniskową nad jeziorem Bartężek jest Winiec. Tu także możemy odpocząć pod wiatą.

Jeziro Bartężek

Pomnik oberlandzkich flisaków

Pomnik stoi obok mostu łączącego brzegi Kanału Elbląskiego między Wińcem a Liksajnamy. Został ufundowany przez samych flisaków, którzy chcieli uczcić swoich towarzyszy poległych podczas I wojny światowej. Obecnie brakuje na nim oryginalnego napisu „Opuścić banderę 1914–1918. Oberlandzcy flisacy towarzyszom broni”. Przepływające kanałem statki opuszczały w tym miejscu banderę na znak hołdu. Obok pomnika rośnie dąb – pomnik przyrody.

Pomnik flisaków

Za Wińcem docieramy do jeziora Krebs i ponownie przecinamy Kanał Elbląski. Za mostem skręcamy w lewo w drogę szutrową. Wracamy do Miłomłyna rowerowym Szlakiem Kanału Elbląskiego, który pokrywa się tutaj ze szlakiem czerwonym.

Przy wjeździe do Miłomłyna możemy odbić ze szlaku w lewo i zgodnie z drogowskazem przejechać 600 m ulicą Tartaczną do śluzy komorowej na Kanale Elbląskim. Ustawiono przy niej tablicę poświęconą Janowi Pawłowi II, który pływał po kanale kajakiem w latach 1959 i 1973. Obok zasadzono dąb.

Szlak wspaniale nadaje się na rodzinne wycieczki rekreacyjne. Mimo niewielkich pagórków trasa należy do łatwych i jest dostępna dla każdego turysty. Przebiega w większości drogami gruntowymi o dobrych parametrach, a ze względu na znikomy ruch samochodowy jest bardzo bezpieczna.

Kanał Elbląski w Liksajnamy

Miłomłyn leży przy drodze S7, 13 km na północ od Ostródy, gdzie znajduje się najbliższa stacja kolejowa.

Miłomłyn

Na początku XIV w., w miejscu wcześniejszej osady, Krzyżacy zbudowali zamek i młyn. Obok powstało targowisko Liwemühl (Młyn nad Liwą). Później jego nazwa ewoluowała, zmieniając się w Liebemühl. Obecna nazwa jest jej polskim tłumaczeniem.

Miłomłyn uzyskał prawa miejskie w 1335 r. Status miasta utracił po II wojnie światowej ze względu na duże zniszczenia oraz małą liczbę mieszkańców (w 1945 r. było ich tylko ok. 400). Otrzymał go w 1998 r., obecnie liczy ok. 2,5 tys. mieszkańców.

Do rozwoju Miłomłyna w XIX w. przyczyniła się budowa Kanału Elbląskiego w latach 1844–1860 oraz doprowadzenie kolei w 1893 r. Uruchomiona wówczas linia kolejowa Ostróda – Elbląg została rozebrana w 1945 r. Druga z przebiegających przez Miłomłyn linii kolejowych, zbudowana w 1903 r., łączyła Ostródę i Morąg. Dzięki tym inwestycjom na przełomie XIX i XX w. Miłomłyn stał się węzłem dróg wodnych i kolejowych oraz ośrodkiem handlu drewnem.

Jednym z głównych zabytków miasta jest neogotycki **kościół pw. św. Bartłomieja**, wzniesiony w latach 1898–1901. Po starszej świątyni, zbudowanej w 1341 r., pozostała gotycka wieża, obecnie dzwonnica, oraz północna ściana nawy, która dziś pełni funkcję muru. Wewnątrz kościoła warto zwrócić uwagę na barokowy ołtarz główny, witraże, organy, ambonę z 1715 r., znajdującą się pod nią kamienną chrzcielnicę z 1720 r. oraz granitową kropielnicę z XIV–XV w.

W Miłomłynie zachowały się także pozostałości **murów miejskich** z XIV w.

Widok na Miłomłyn z wieży widokowej

Obszar ochrony uzdrowskiej

W 2016 r. Miłomłyn wraz z sołectwami Bagieńsko i Tarda uzyskała status obszaru ochrony uzdrowskiej. Na podstawie badań stwierdzono tu odpowiednie warunki bioklimatyczne oraz możliwość leczenia borowiną dolegliwości związanych z chorobami dróg oddechowych, schorzeniami reumatologicznymi i urazami ortopedycznymi. Leśny Park Uzdrowski znajduje się przy ulicy Leśnej w Miłomłynie.

★ Kanał Elbląski

Kanał Elbląski został uznany za jeden z siedmiu cudów Polski. Jego całkowita długość, do której wliczono też długość odgałęzień, wynosi 151,7 km, a główny odcinek między Ostródą a Elblągiem ma 84 km. Różnica po-

Kanał Elbląski w Miłomłynie

ziomów wody sięga 103,4 m. Aby ją pokonać, zamiast śluz na kanale wybudowano pięć pochylni, po których przetacza się statki na platformach ustawionych na szynach. Urządzenia wyciągowe są napędzane mechanicznie siłą przepływu wody. Do dziś pochylnie (Buczyniec, Kąty, Oleśnica, Jelenie i Całuny) funkcjonują w tradycyjny sposób. Ponadto na kanale działają cztery śluzy (Miłomłyn, Zielona, Ostróda i Mała Rus).

Kanał zbudowano w latach 1844–1860. Jego projektantem i głównym budowniczym był Georg Jacob Steenke. Kanał pełnił początkowo ważną rolę gospodarczą. Dzięki niemu transportowano towary z Mazur Zachodnich do Elbląga, skąd docierały nad Bałtyk. Były to głównie płody rolne (zwłaszcza zboże) i drewno (sosna taborska). Niedługo po otwarciu kanału uruchomiono linię kolejową, przez co utracił on swe funkcje gospodarcze. Stał się za to rozpoznawalną atrakcją turystyczną. Obecnie kilku armatorów oferuje od wiosny do jesieni rejsy turystyczne kilkunastoma trasami.

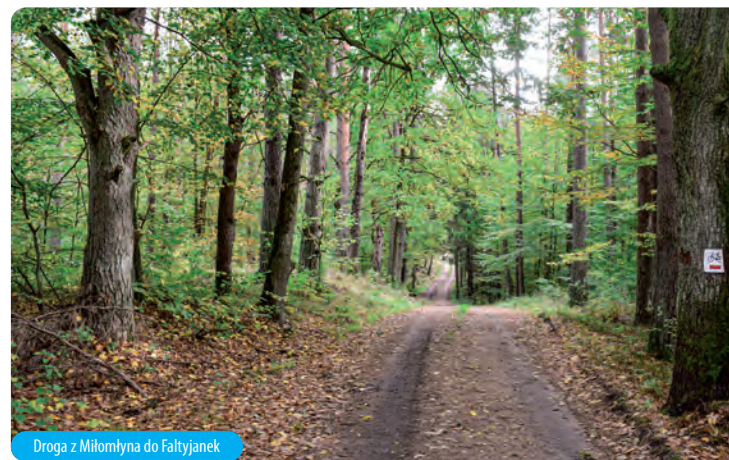
Lasy Taborskie ★

Lasy Taborskie mają charakter mieszany, jednak w ich składzie gatunkowym dominuje sosna, wyraźnie przeważająca nad innymi drzewami, takimi jak dąb, buk czy grab. Tutejszy ekotyp, czyli lokalna odmiana sosny, wyróżnia się zarówno ogólnym pokrojem drzew, jak i jakością pochodzącego z nich drewna. Sosny taborskie charakteryzują się brakiem gałęzi w dolnej i środkowej części pnia oraz brakiem zewnętrznych śladów po nich. W konsekwencji drewno nie ma sęków wewnętrznych, dzięki czemu stanowi cenny i wartościowy surowiec, zwłaszcza przy produkcji sklejki i do celów szkodniczych. Dawniej wykorzystywane było m.in. do budowy masztów żaglowców.

Dla ochrony starodrzewu sosnowego, mającego 250–270 lat, w pobliżu miejscowości Tabórz, na północ od Ostródy, został utworzony rezerwat przyrody Sosny Taborskie.

Napoleon a sprawa taborska

Postępująca za armią Napoleona ekspedycja naukowa zainteresowała się jakością tutejszych sosen, a sam władca nakazał wysłanie do Francji ich nasion. W 1900 r. na światowej wystawie w Paryżu sośnie taborskiej nadano miano najlepszego surowca sosnowego świata.

Droga z Miłomłyna do Faltyjanek

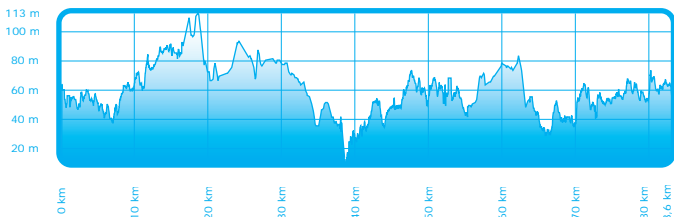
Punkt Informacji Turystycznej w Miłomłynie, ul. Twarda 12, 14-140 Miłomłyn, tel. 89 642 58 22, projekty@milomlyn.pl (budynek UMiG Miłomłyn, pokój nr 4)

16 Śladami rodu Dohnów pomiędzy Ornetą a Pasłękiem

Ornetą (0,0 km) - Godkowo (16,0 km) - Surowe (17,6 km) - Pasłek (36,7 km) - Słobity (52,3 km) - Gładysze (63,5 km) - Osetnik (69,2 km) - Chwałęcín (72,6 km) - Ornetą (83,6 km)

Trasa polecana zarówno miłośnikom historii, jak i rowerzystom lubiącym rekreacyjną jazdę wśród malowniczych krajobrazów. Po drodze mija się wiele zabytków, m.in. ruiny pałacu w Słobitach oraz odrestaurowany pałac w Gładyszach (niegdyś oba należały do rodu Dohnów). Na szlaku są też historyczne miasta Ornetą i Pasłek oraz jedno z bardziej znanych miejsc kultu na Warmii – sanktuarium Męki Pańskiej, którym ustanowiono kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Chwałęcínie.

- 83,6 km
- 6 h / 5 h
- średnia
- rekreacyjna
- brak
- asfalt | polbruk

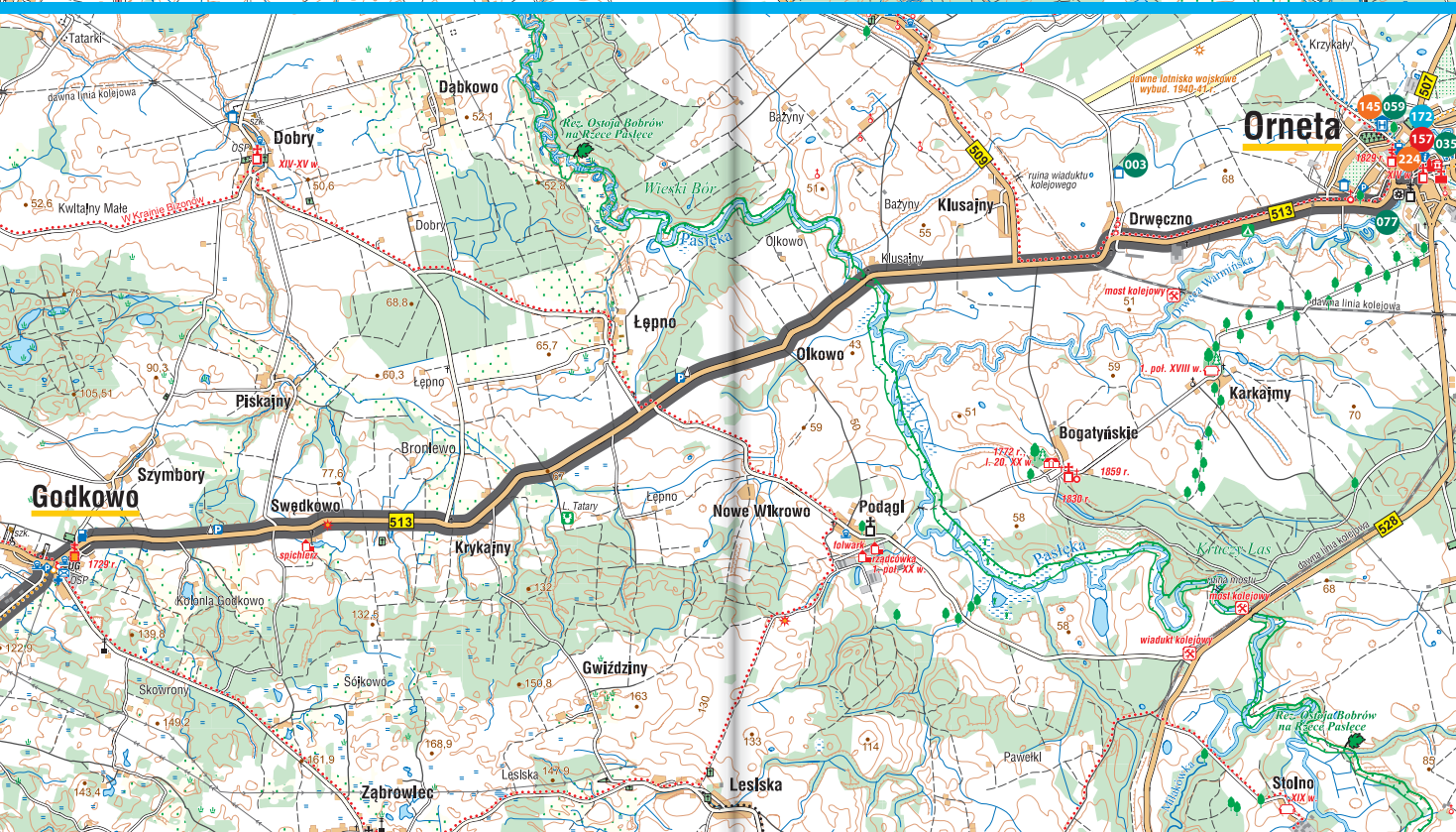
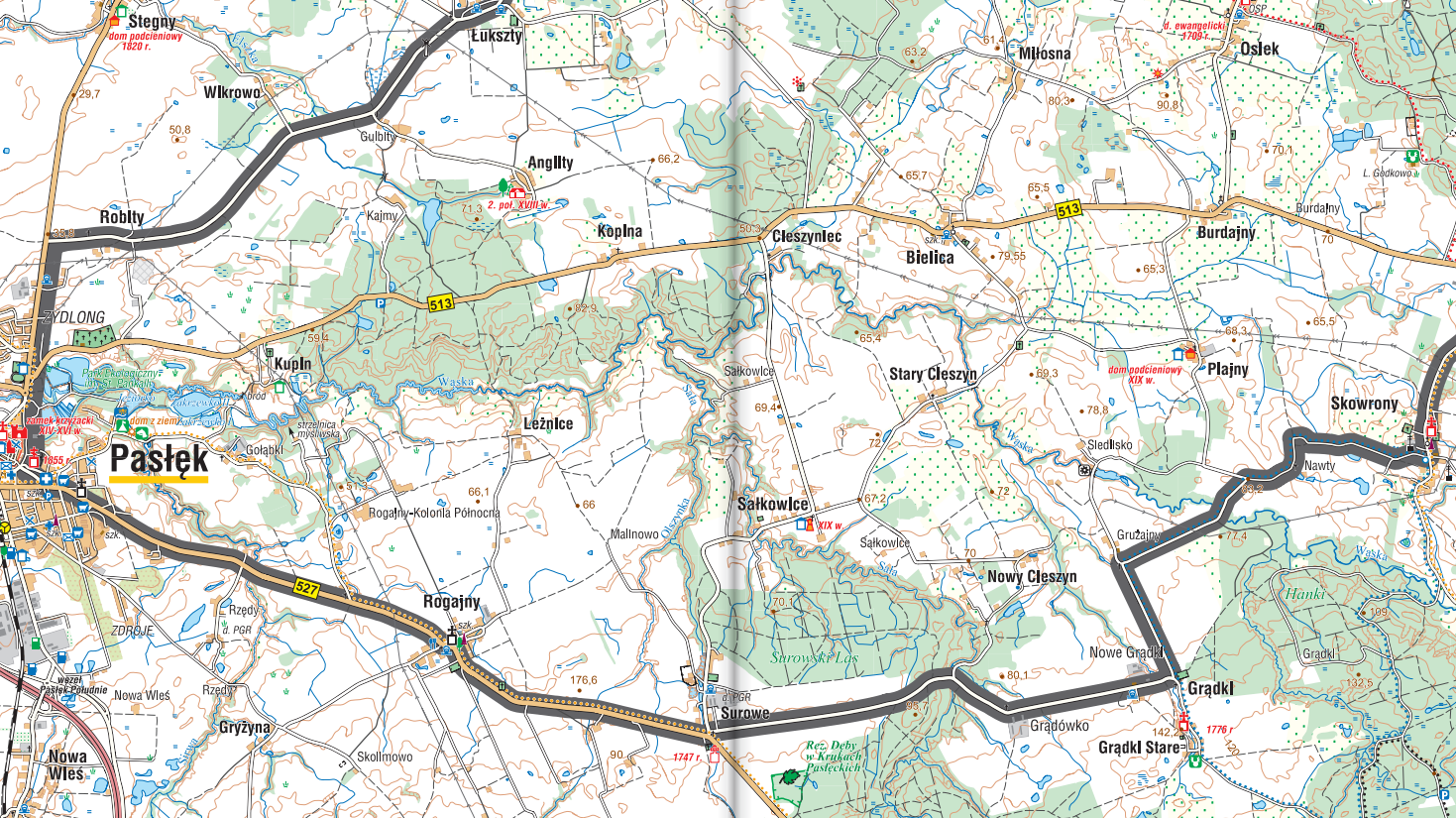
Z Ornety wyjeżdżamy drogą wojewódzką nr 513 w kierunku Pasłęki. Przez kilka pierwszych kilometrów jedziemy wydzieloną ścieżką rowerową. Po drodze, w Godkowie możemy obejrzeć drewnianą cerkiew pw. Opieki Matki Bożej.

Przenosiny cerkwi

Cerkiew pw. Opieki Matki Bożej, która obecnie stoi w Godkowie, pochodzi z miejscowości Kupna na Podkarpaciu. Pozostałości zabytkowej świątyni zostały tu przeniesione i zrekonstruowane w 2012 r.

Z Godkowa kierujemy się za drogowskazem na Niebrzydowo. Do miejscowości Surowe jedziemy drogami lokalnymi, na niektórych odcinkach w szpalerach drzew. Teren jest tu raczej płaski. W Skowronach mijamy kościół pw. Wniebowzięcia NMP (dawniej ewangelicki), wybudowany

w połowie XIV w. w miejscu pruskiego grodu. Skracamy w prawo i zniszczonym asfaltem jedziemy dalej przez Nawty i Gruzajny. Po dotarciu do miejscowości Grądkł kierujemy się ponownie w prawo. Cały czas asfaltem, przez most na rzece Sale, zmierzamy do Surowych. Trasa prowadzi dalej drogą wojewódzką nr 527 przez Rogajny do Pasłęka, ale w tym miejscu warto zjechać z niej niecałe 3 km do Kwitajny, aby zobaczyć barokowy zespół pałacowo-parkowy (zob. s. 119).

Po dotarciu do Pasłęka kierujemy się na zachód, w stronę ulicy Zamkowej. Równą kostką brukową zjeżdżamy w dół, na drogę wojewódzką nr 505 w stronę Fromborka. Następnie, za Pasłękiem, skręcamy w kierunku miejscowości Robity i jedziemy prosto do Łukszt. Na końcu wsi, na rozwidleniu dróg kierujemy się w lewo, na północ. Mijając Leśnictwo Stępniowo i osadę Górski Las, dojeżdżamy do osady Słobity-Stacja. Trzymając się drogi asfaltowej, skręcamy w prawo, a następnie w lewo. Docieramy do centrum wsi ze sporym stawem i wiatą, gdzie można odpocząć. Będąc w Słobitach, warto obejrzeć dwa tutejsze zabytki: ruiny pałacu rodu Dohnów, które można zobaczyć z drogi, oraz neogotycki kościół poewangelicki z XIX w. z wysoką wieżą (zob. s. 119), do którego dojeżdża się brukowaną drogą pod górkę.

Z centrum Słobit jedziemy dalej prosto, do drogowskazu „Wilczęta 6”. W tym miejscu skręcamy w lewo, po czym przejeżdżamy przez Karwiny. Za lasem trasa prowadzi wśród pól uprawnych. Docieramy do Wilcząt. Pośrodku miejscowości stoi krzyż. Skręcamy w prawo w drogę wojewódzką nr 509 do Gładysz. Przed wsią, w lesie po lewej stronie szosy znajduje się mauzoleum rodziny Dohnów. Gładysze również należały do tego potężnego rodu. Tutejszy pałac jest pięknie odrestaurowany.

Dalej jedziemy drogą wojewódzką nr 509, a potem skręcamy z niej do Osetnika. Tutaj, na zakręcie warto odbić z trasy w lewo. Tuż przy drodze zachowały się ruiny kościoła z XVIII w., zniszczonego podczas II wojny światowej. Na jednej ze ścian nadal wisi krzyż.

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty w Ornece

Kolejną wartą odwiedzenia miejscowością jest Chwałęcín, niewielka wieś z bardzo znanym sanktuarium (zob. s. 120). Stąd przez Augustyny i dalej bardzo szeroką drogą asfaltową przez Krzykały wracamy do Ornety.

Na trasę można wybrać się rowerem szosowym, turystycznym, crosowym lub górskim.

Dworce kolejowe znajdują się w Ornecie (na linii Olsztyn – Braniewo) oraz w Pasłęku (na linii Olsztyn – Elbląg).

Pasłęk

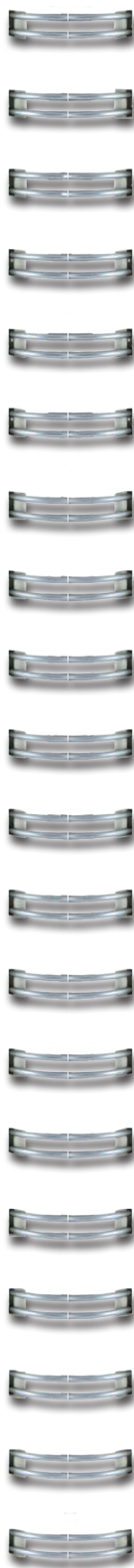
Niewielkie miasteczko, które otrzymało prawa miejskie w 1297 r. Pierwszymi osadnikami byli Holendrzy, sprowadzeni do osuszania tutejszych terenów. Dlatego przez długi okres miasto nazywano Holland (pol. Hoład Pruski, niem. Preußisch Holland).

W Pasłęku jest wiele urokliwych zabytków, zachowanych pomiędzy współczesnymi budynkami. W dawnym **zamku krzyżackim** obecnie mają swoje siedziby urząd miasta i dom kultury. Obok wznosi się gotycki **kościół pw. św. Bartłomieja** z XIV w. z głównie barokowym wystrojem. Ciekawostką jest, iż odnaleziono podziemny tunel, który łączy zamek z kościołem. Pasłęcka starówka do dzisiaj otoczona jest **murami obronnymi** o długości ok. 1200 m i wysokości 8 m, wzniesionymi w 1320 r. Są to najdłuższe średniowieczne mury w województwie warmińsko-mazurskim. Zachowały się też dwie dawne **bramy miejskie: Młyńska i Kamienna**. Z XIV w. pochodzi także pasłęcki **ratusz**, który w 1945 r. został w 80% zniszczony przez wojska radzieckie. Zniszczeniom uległy również sąsiadujące z ratuszem budynki miejskie. Po wojnie zabytki odbudowano.

Warto też obejrzeć dawną renesansową **kaplicę cmentarną** z 1598 r. Od lat 60. XX w. użytkują ją wspólnie ewangelicy i prawosławni, jest zatem jednocześnie cerkwią prawosławną pw. św. Onufrego i kościołem

Droga z Robit do Łukszt

Kościół pw. św. Bartłomieja w Pasłęku

ewangelicko-augsburskim pw. św. Jerzego. Po 1812 r. w Pasłęku zaczęli osiedlać się Żydzi. Pamiątką po tej społeczności jest bardzo dobrze zachowany **kirkut**. Groby pochodzą z 2. poł. XIX w., a najstarsza macewa – z 1860 r.

Atrakcyjną przestrzeń do odpoczynku na terenie miasta stanowi **Park Ekologiczny** – urokliwy kompleks leśny z kąpieliskiem nad jeziorem, ścieżkami spacerowymi, miejscami do biwakowania i grillowania.

Kwitajny

Atrakcją miejscowości jest zespół pałacowo-parkowy składający się z pałacu (wzniesionego w 1740 r., przebudowanego w latach 1840–1850 w stylu neorenesansowym), oranżerii z XIX w. i otaczającego budynki niewielkiego parku ze stawami. Majątek należał do Dönhoffów, jednego z najważniejszych pruskich rodów. W 1939 r. jego właścicielką była hrabina Marion Dönhoff, późniejsza dziennikarka, rzeczniczka pojednania polsko-niemieckiego, autorka książek o Prusach Wschodnich.

Słobity

We wsi zachowały się ruiny manierystycznego pałacu rodu Dohnów, wzniesionego w latach 1622–1624, znacznie rozbudowanego w latach 1696–1723. Była to piękna rezydencja z dwukondygnacyjną salą balową i apartamentami królewskimi, a przy tym jeden z pięciu pałaców w Prusach Wschodnich, w których zatrzymywał się władca podczas swych podróży po kraju. W marcu 1945 r. pałac został spalony. Zachowały się tylko majestatyczne mury obwodowe jego korpusu. Słobity były główną siedzibą rodu, który na przestrzeni wieków powiększył swoje włości o majątki w Bielicy, Gładyszach, Kamieńcu, Markowie, Karwinach, Karwitach, Kątach i Sasinach, a także w Morągu i Prakwicach.

Będąc w Słobitach, warto także obejrzeć neogotycki kościół ewangelicki z XIX w. z wysoką wieżą. Na jego zewnętrznej ścianie

Ruiny pałacu w Słobitach

umieszczono tablicę poświęconą mieszkańcom wsi poległym podczas I wojny światowej. Ciekawe jest, że przedstawiono na niej drzewa i leśne zwierzęta, m.in. ptaki, wiewiórki i ślimaka.

Chwałęcin

To jedno z ośmiu znanych miejsc pielgrzymkowych na Warmii. Późnobarokowy kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego [Chwałęcin, 11-130 Orneta](#), tel. 660 169 540, [www.facebook.com/chwalecin](#), [kluczem do wrót sanktuarium dysponuje pani sołtys, mieszkająca po drugiej stronie drogi](#), z klasycystyczną fasadą, stoi

Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego

przy drodze w centrum wsi. Pierwotnie znajdowała się tu kaplica ze słynącym z łask „czarnym krucyfiksem”, odnalezionym w XVI w. w lesie nad Wałszą. Podczas epidemii dżumy w 1709 r. kapituła warmińska ślubowała wznieść w tym miejscu

kościół. Jego budowę zakończono w 1728 r. Wygląd świątyni i dodanej w XIX w. bramy nawiązuje do sanktuarium w Świętej Lipce. Wnętrze zachwyca późnobarokową polichromią z 14 scenami legendy Krzyża Świętego. Ponadto zachował się bogaty późnobarokowy wystrój o wysokiej wartości artystycznej, w tym rokokowe konfesjonały i ambona z XVIII w. Uznawany za cudowny, gotycki „czarny krucyfix” z ok. 1400 r. znajduje się w ołtarzu głównym.

„Wenecja” w Chwałęcinie

W 2009 r. reżyser Jan Jakub Kolski kręcił na terenie sanktuarium w Chwałęcinie zdjęcia do filmu „Wenecja”.

Informacja Turystyczna w Pasłęku, ul. Bolesława Chrobrego 7, 14-400 Pasłęk, pitpaslek@gmail.com (sezonowo)

157 Informacja turystyczna w Ornecie, ul. Rycerska, 11-130 Orneta, tel. 601 088 258, www.orneta.pl (sezonowo V–IX)

172 PU Viking, ul. Podleśna 18a/5, 11-130 Orneta

145 Hotel i restauracja „Cztery Pory Roku”, ul. Braniewska 12, 11-130 Orneta

224 Pizzeria Factory, ul. Zamkowa 4/8, 11-130 Orneta

003 Dom Myśliwski „Sagalasówka” – Natalia i Wojciech Bryccy, Krzykały 28, 11-130 Orneta

035 Ośrodek Sportu i Rekreacji w Ornecie – Sportowa Baza Noclegowa „Olimp”, ul. Sportowa 7, 11-130 Orneta

059 Hotel i restauracja „Cztery Pory Roku”, ul. Braniewska 12, 11-130 Orneta

068 Zajazd Bankietowo-Weselny Dolina Sadosiów – Mariusz Sadowski, Dobry 24, 14-407 Godkowo

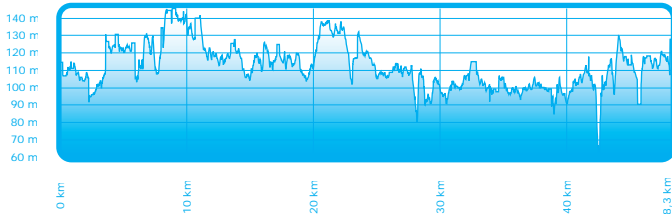
077 Gospodarstwo ogrodniczo-agroturystyczne „Ekolandia”, Krystyna i Antoni Kierul, ul. Elbląska 99, 11-130 Orneta (sezonowo IV–X)

17 Olsztyn – Stare Jabłonki

Olsztyn (0,0 km) • Olsztyn-Dajtki (4,5 km) • Gronity (8,0 km) • Naterki (10,3 km) • Sząbruk (13,4 km) • Unieszewo (15,6 km) • Łąjsy (19,5 km) • Gietrzwałd (23,0 km) • Woryty (24,9 km) • Worliny (31,6 km) • Wynki (34,1 km) • Kątno (45,8 km) • Stare Jabłonki (48,3 km)

Trasa jest bardzo atrakcyjna ze względu na urozmaicone ukształtowanie terenu. Po drodze przejeżdża się m.in. przez znany z sanktuarium maryjnego Gietrzwałd. W pobliżu szlaku znajdują się warte odwiedzenia Arboretum Leśne w Kudypach oraz rezerwat przyrody Ostoja Bobrów na Rzece Pasłęce.

					asfalt polbruk
48,3 km	3,5 h 3 h	średnia	rekreacyjna	niepelne	gruntowa ulepszona gruntowa szutrowa

By dotrzeć do szlaku czerwonego z centrum Olsztyna, kierujemy się drogą rowerową wzdłuż alei Roberta Schumana. Wycieczkę rozpoczynamy w olsztyńskiej dzielnicy Dajtki, przy skrzyżowaniu ulic Żytniej i Żniwnej, nieopodal kościoła pw. Matki Boskiej Różańcowej z przełomu XIX i XX w. Początkowo kierujemy się ulicą Żniwną, która prowadzi przez osiedle domów

Wiadukt kolejowy w olsztyńskiej dzielnicy Dajtki

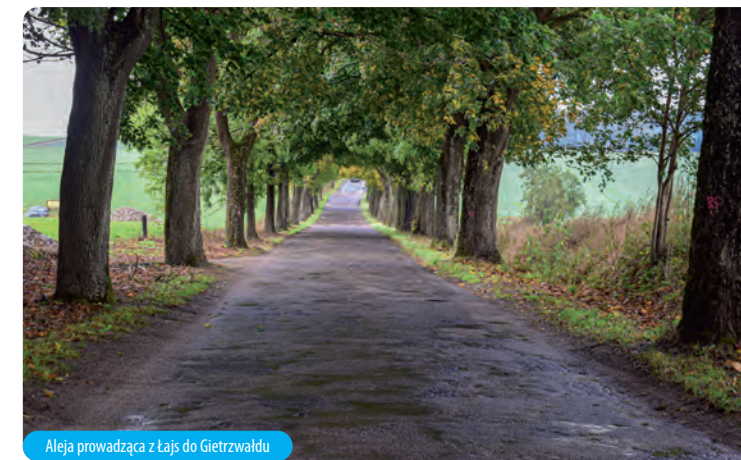

Włata Parlament w Naterkach

jednorodzinnych. Gdy opuszczamy teren zabudowany, droga asfaltowa zmienia się w szutrową. Przejeżdżamy pod wiaduktem kolejowym i skręcamy w prawo.

Kolejny odcinek szlaku prowadzi przez Lasy Kudypskie. W Gronitach, na rozwidleniu dróg, stoi krzyż poświęcony francuskim jeńcom wojennym, którzy stracili życie w latach 1871–1873 podczas budowy nasypu kolejowego na trasie Olsztyn – Ostróda. Tu można zjechać z trasy (ok. 2,8 km), aby zwiedzić Arboretum Leśne w Kudypach (zob. s. 131). Po drodze mija się kapliczkę wzniesioną prawdopodobnie dla upamiętnienia ofiar zarazy. Z Kudyp wracamy tą samą drogą do Gronit (można też dojechać drogą asfaltową bezpośrednio do Naterek).

Z Gronit wyjeżdżamy ulicą Naterską. Jej przedłużeniem, po przecięciu olsztyńskiej obwodnicy, jest ulica Diamentowa w Naterkach, miejscowości znanej z 18-dłokowego pola golfowego Mazury Golf and Country Club. W centrum wsi, na placu Na Rozdrożu stoją duże wiaty, nazwane Parlament oraz Sejmik. Jest to wspaniałe miejsce do odpoczynku.

Aleja prowadząca z Łajs do Gietrzwałdu

Dalej jedziemy drogą asfaltową przez las do Sząbruka (zob. s. 128), a następnie szosą o małym natężeniu ruchu samochodowego kierujemy się do Unieszewa. Za Unieszewem skręcamy w prawo na pierwszym skrzyżowaniu, koło kapliczki, a w Cegłowie, przed linią kolejową skręcamy w lewo, w stronę Łajs. Objeżdżamy teren dawnego majątku szlacheckiego (zob. s. 128) i kierujemy się na północ. Przecinamy linię kolejową i jedziemy dalej drogą asfaltową prosto do Gietrzwałdu (zob. s. 128).

Jak Szafałd stał się Unieszewem

Przed 1945 r. Unieszewo nosiło nazwę Schönfelde (pol. Szafałd). W 1945 r. żołnierze radzieccy zamordowali tutejszego proboszcza. Według niepotwierdzonych przekazów za wstawiennictwem ks. prałata Jana Hanowskiego parafia otrzymała nowego proboszcza w zamian za przyrzeczenie złożone pułkownikowi radzieckiej armii Jurijowi Unieszewowi, że ten przejdzie do historii. Dlatego podolsztyńska wieś zmieniła nazwę na Unieszewo.

Za Gietrzwałdem pokonujemy stromy podjazd Warmińską Aleją Krajobrazową do Woryt. Tu rozpoczyna się leśna droga szutrowa, którą jedziemy dalej do drogi wojewódzkiej nr 531. Skręcamy w prawo, przejeżdżamy przez znajdujący się w ciągu tej drogi most na Pasłęce (rezerwat przyrody Ostoja Bobrów na Rzece Pasłęce, zob. s. 130) i jedziemy dalej w kierunku Worlin, jednak przed tą miejscowością skręcamy w pierwszą drogę asfaltową w lewo, zgodnie z drogowskazem „Wynki 2”. Po lewej stronie mijamy jezioro Łoby, nad którym znajduje się mała plaża z pomostem. To dobre miejsce do odpoczynku. Przy drodze stoją kapliczki z XIX i XX w. oraz obelisk poświęcony poległym w 1945 r.

Wyjeżdżając z Wynek, na rozwidleniu dróg skręcamy w lewo. Kierujemy się przez las do letniskowej wsi Kątno, położonej na wschodnim brzegu jeziora Szelań Wielki. Następnie

Kościół pw. św. Mikołaja w Sząbruku

Kamień Pamięci w lesie przed Kątnem

asfaltową szosą, przecinając drogę krajową nr 16, docieramy do Starych Jabłonek. Za przejazdem kolejowym jedziemy w prawo, do dworca kolejowego. Nieco dalej, przy drodze znajduje się schron z czasów II wojny światowej.

Lotnicze sosny ze Starych Jabłonek

Stare Jabłonki zaczęły się rozwijać w XX w. jako ośrodek turystyczny z pensjonatami, ośrodkami wypoczynkowymi i restauracjami. W latach 30. XX w. sosny z okolicznych lasów zostały docenione przez niemiecki przemysł lotniczy. Dlatego zaczęto je nazywać „sosnami lotniczymi”. Praca przy ich wyrębie stanowiła dla wielu mieszkańców miejscowości główne źródło utrzymania.

Trasa ma bardzo dobrą nawierzchnię, a przy tym omija drogi z większym natężeniem ruchu samochodowego. Są na niej za to spore zjazdy i podjazdy, dlatego polecamy wybrać się na nią rowerem turystycznym,

Plaża w Wynekach

crossowym lub górskim. Szlak jest oznakowany kolorem czerwonym. Odpoczynek warto zaplanować w Gronitach, gdzie znajduje się wiatra turystyczna, oraz na niestrzeżonej plaży z pomostem w Wynkach. W Gietrzwałdzie można skorzystać z oferty Domu Pielgrzyma, Ośrodka Szkolno-Wypoczynkowego Fundacji Przyjaciół Sanktuarium Matki Bożej Gietrzwałdzkiej, a także Karczmy Warmińskiej (zob. s. 130).

W Olsztynie są dwa dworce kolejowe (do początku trasy bliżej jest z dworca Olsztyn Zachodni) oraz kilka przystanków kolejowych (najbliższy przystanek Dajtki). Do miejsca startu można też wygodnie dojechać autobusami komunikacji miejskiej linii 107 i 113. Stacje kolejowe są także w położonych na trasie miejscowościach Naterki i Unieszewo oraz w Starych Jabłonkach, w których kończy się proponowana wycieczka.

Sząbruk

W centrum wsi znajduje się **późnogotycki kościół** z ok. 1500 r., rozbudowany na początku XX w. Jego wnętrze zdobią polichromie z 1510 r. Przed kościołem stoi pomnik upamiętniający mieszkańców poległych podczas I wojny światowej, obok umieszczono tablice z informacjami o miejscowości.

Łajsy

We wsi zachowały się zabudowania majątku szlacheckiego, istniejącego tu już w XVIII w., który stanowił własność polskich rodzin Jankowskich, Zabińskich i Orłowskich. Do majątku należały folwark i cegielnia. Z drogi widać neorenesansowy **pałac** z lat 1881–1882.

Gietrzwałd

Nad wsią dominuje **kościół** z końca XV w. Najstarszym zabytkiem jego wnętrza jest gotycka drewniana pieta z 1425 r. Na bocznej ścianie starej części

Panorama Gietrzwałdu z kościołem pw. Narodzenia NMP, fot. arch. UMWWM

Źródelko w sanktuarium w Gietrzwałdzie, fot. arch. UMWWM

świątyni znajduje się obraz rodziny NMP z XVII w. Kościół został częściowo przebudowany w 1877 r., jego rzut przybrał wówczas kształt krzyża rzymskiego. Spośród elementów wyposażenia świątyni najbardziej znany jest obraz przedstawiający Matkę Boską z Dzieciątkiem. Jego uroczysta koronacja odbyła się w 1967 r. z udziałem kardynała Stefana Wyszyńskiego i kardynała Karola Wojtyły. W 1970 r. kościół otrzymał godność bazyliki mniejszej.

Gietrzwałd jest znanym miejscem objawień Matki Bożej. Warto wiedzieć, że są to jedyne objawienia w Polsce, których prawdziwość została potwierdzona przez Kościół katolicki. Objawienia rozpoczęły się 27 czerwca 1877 r., kiedy to 13-letnia Justyna Szafrąńska, przygotowująca się do przyjęcia sakramentu pierwszej komunii świętej, zobaczyła po raz pierwszy Matkę Bożą na klonie, który rósł przy kościele. Również koleżanka Justyny, 12-letnia Barbara Samulowska doznawała objawień. Dziewczynki widziały Matkę Bożą jeszcze wielokrotnie. 8 września Piękna Pani pobłogosławiła pobliskie źródelko i poleciła dziewczynkom odmawiać codziennie różaniec. Ostatnie spotkanie

Przydrożny krzyż w okolicach Gietrzwałdu

z nią miało miejsce 16 września 1877 r. Wkrótce w miejscu objawień pierwsi chorzy poczuli doznawać uzdrowień. Obecnie przed kościołem, w miejscu objawień znajduje się kapliczka z figurą Matki Bożej. Tradycja codziennego odmawiania różańca kultywowana jest do dziś. Naprzeciwko kościoła stoi dom Andrzeja Samulowskiego z pamiątkową tablicą.

Andrzej Samulowski

Żyjący w latach 1840–1928 działacz warmiński od 1878 r. mieszkał w Gietrzwałdzie. Był współzałożycielem „Gazety Olsztyńskiej”, prowadził bibliotekę i księgarnię dla polskiej ludności południowej Warmii.

Będąc w Gietrzwałdzie, warto również odwiedzić niezwykłą **Karczmę Warmińską** ul. Kościelna 1, 11-036 Gietrzwałd, tel. 89 512 34 23, www.karczma.pl. To restauracja inna niż wszystkie. Uwagę gości przyciąga oryginalny wystrój oraz starannie odtworzone wnętrza. Można tu spróbować tradycyjnych warmińskich potraw oraz wziąć udział w organizowanych imprezach, np. biesiadach warmińskich czy wieczorach żydowskich.

Woryty

We wsi zachowała się charakterystyczna dla Warmii zabudowa. Pierwotne, historyczne budynki z czerwonej cegły mają dachy pochylone pod kątem 45 stopni, pokryte czerwoną ceramiczną dachówką. Budynki najczęściej są ustawione kalenicowo w stronę drogi.

Rezerwat przyrody Ostoja Bobrów na Rzece Pasłęce

W skład terenów chronionych wchodzi rzeka Pasłęka i jezioro Isąg oraz przylegające do nich lasy, a także pasy przybrzeżne. Rezerwat

Rzeka Pasłęka przy Łęguckim Młynie

Leśne Arboretum Warmii i Mazur w Kudypach, fot. arch. UMWWM

utworzono w celu ochrony bobrów. To największy rezerwat województwa warmińsko-mazurskiego.

Arboretum Leśne w Kudypach

Arboretum Kudypy 4, 11-036 Gietrzwałd, tel. 89 527 90 90, www.kudypy.olsztyn.lasy.gov.pl to ogród botaniczny, w którym prezentowana jest różnorodność drzew. Jego teren został podzielony na działki: flory polskiej (z ok. 300 gatunkami rodzimych drzew i krzewów), kolekcyjny (z ponad 700 gatunkami drzew) oraz las naturalny – najciekawszy przyrodniczo fragment wiekowego lasu z pomnikowymi drzewami. Ciekawą atrakcją edukacyjną stanowi lapidarium geologiczne, czyli kolekcja kamieni i głazów narzutowych. W tutejszej Izbie Edukacyjnej jest kącik przyrodniczy, który ukazuje piękno przyrody Lasów Kudypskich, ich roślinność i żyjące w nich zwierzęta. W pozostałej części znajdują się eksponaty historyczne związane z pracą leśników oraz wystawa geologiczna. W okresie od listopada do kwietnia arboretum jest nieczynne.

Wojewódzkie Centrum Informacji Turystycznej, ul. Staromiejska 1, 10-017 Olsztyn, tel. 89 535 35 65, info@mazurytravel.com.pl, www.facebook.com/mazury.travel, www.mazury.travel

Miejska Informacja Turystyczna, pl. Jana Pawła II 1 (w przyziemiu ratusza, wejście od ul. 1 Maja), 10-101 Olsztyn, tel. 89 521 03 98, info@olsztyn.eu, www.facebook.com/mit.olsztyn

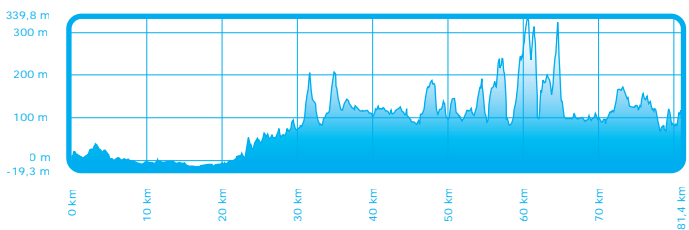
Informacja Turystyczna w Gietrzwałdzie, ul. Kościelna 1, 11-036 Gietrzwałd, tel. 89 512 32 90, it@gietrzwald.pl

18 Szlak Kanału Elbląskiego

Elbląg (0,0 km) • Gronowo Górne (1,3 km) • Nowina (3,5 km) • Janów (5,8 km) • Komorowo Żuławskie (7,3 km) • Węzina (11,3 km) • Karczowizna (19,1 km) • Jelonki (21,9 km) • pochylnia Jelenie (23,1 km) • pochylnia Oleśnica (25,4 km) • pochylnia Kąty (28,2 km) • Kąty (29,2 km) • pochylnia Buczyniec (31,2 km) • Drulity (33,6 km) • Dargowo (35,9 km) • Marzewo (37,6 km) • Karczemka (39,8 km) • Mąldyty (45,8 km) • Wilamowo (49,5 km) • Głędy (53,1 km) • Kanał Bartnicki (57,7 km) • Liksajny (61,7 km) • Miłomłyn (69,1 km) • Ostróda (81,4 km)

Rowerowy Szlak Kanału Elbląskiego, łączący Elbląg (a tym samym szlak Green Velo) z Ostródą, prowadzi możliwie najbliżej drogi wodnej Kanału Elbląskiego. Ukształtowanie terenu na trasie wycieczki jest urozmaicone, od równinnych terenów Żuław, przez strome wzniesienia w okolicach pochylni na kanale, po łagodnie pofałdowany krajobraz morenowy. Najbardziej charakterystyczną atrakcją trasy są niewątpliwie pochylnie na Kanale Elbląskim, jedyne tego typu urządzenia hydrotechniczne w Polsce. Sam Kanał Elbląski – zabytek techniki – został uznany za jeden z siedmiu cudów Polski.

					asfalt polbruk
81,4 km	7 h 4 h	średnia	długo- dystansowa	dobre	gruntowa ulepszona gruntowa szutrowa kocie łby

Szlak rozpoczyna się w Elblągu, przy rondzie Kaliningrad. Pierwszy odcinek prowadzi przez Nowinę i Janów (zob. s. 136) do Komorowa Żuławskiego. W tej miejscowości skręcamy w prawo, na wiadukt nad drogą S7 i linią kolejową. Jedziemy dalej prosto przez Węzinę i Dłużynę w kierunku Klepy. Przed mostem na Kanale Elbląskim skręcamy w prawo, a następnie w lewo. Od tego miejsca jedziemy wzdłuż kanału drogą z płyt betonowych do Karczowizny. Tutaj zaczyna się droga asfaltowa, która prowadzi do kolejnego mostu. Przejeżdżamy nim na drugi brzeg kanału i udajemy się dalej drogą gruntową do Jelonek.

W Jelonkach wjeżdżamy na asfaltową ścieżkę rowerową. Na tym etapie wycieczki mijamy trzy z pięciu pochylni Kanału Elbląskiego (Jelenie,

Na trasie między pochylniami Oleśnica a Kątami

Oleśnicę i Kąty). Za Kątami szlak oddala się od Kanału Elbląskiego i prowadzi drogą wojewódzką nr 526 w kierunku Lepna. Aby dostać się do pochylni Buczniec, należy zjechać z trasy w prawo.

Jak działa pochylnia?

Urządzenia pochylni, służące do przeciągania wózków ze statkami po torach, napędzane są siłą spadku wody. Odcinki kanału pomiędzy pochylniami połączono przekopami. Woda spływa nimi z wyżej położonego odcinka (południowego) do niższej położonej (północnej), napędzając mechanizm. Przejeżdżając obok pochylni, warto przyjrzeć się działaniu tych niezwykłych zabytków hydrotechniki. Przy pochylni Buczniec można zwiedzić górne stanowisko pochylni oraz Izbę Historii Kanału Elbląskiego Buczniec 1a, 14-140 Pasłek, www.ihke.pl. Izbą jest czynna od 1 V do 30 IX, od wtorku do niedzieli, w godz. 10.00–17.00.

Maszynownia pochylni Buczniec

Kolejny odcinek trasy prowadzi szosą asfaltową do Marzewa. Po drodze, przejeżdżając przez skrzyżowanie, widzimy wiszący poniżej most Moniera – zabytkowy (1894) obiekt z żelbetu, który jest najstarszą tego typu konstrukcją w północnej Polsce, a dalej, w Drulitach, klasycystyczny zespół pałacowy i folwarczny z połowy XIX w., obecnie obiekt noclegowy.

Z Marzewa starą drogą nr 7, biegnącą wzdłuż drogi ekspresowej S7, jedziemy do wsi Karczemka. Tu ponownie przejeżdżamy nad Kanałem Elbląskim i od razu skręcamy w lewo, pod ogromny most w ciągu drogi S7. Nieco dalej odbijamy w prawo i jedziemy w stronę Małdyt kilkukilometrowym odcinkiem drogi technicznej biegnącej wzdłuż trasy S7.

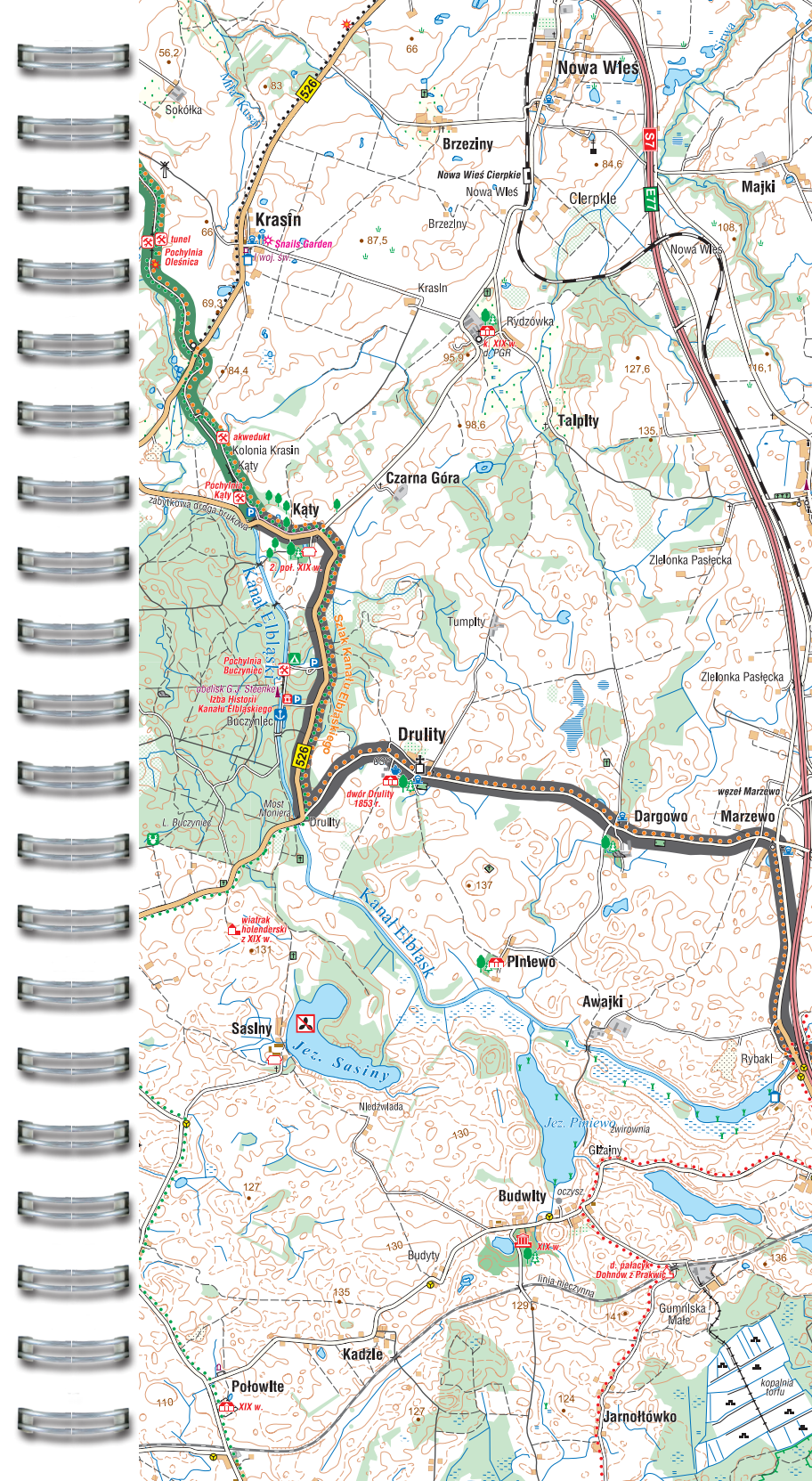
Pochylnia Kąty

W Małdytach, obok Zajazdu pod Kłobukiem skręcamy do centrum miejscowości, jedziemy ulicą Zamkową i skręcamy w prawo w ulicę Leśną, która prowadzi dalej do Wilamowa. Na skrzyżowaniu w Wilamowie warto zboczyć kilkanaście metrów ze szlaku, aby obejrzeć kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej (zob. s. 139). Jeśli chcemy odpocząć, możemy pojechać dalej prosto, do plaży nad jeziorem Ruda Woda.

Z Wilamowa wygodna szutrówka prowadzi nas dalej, na południe, do miejscowości Głędy, a następnie w kierunku Liksajn, gdzie ponownie

Kanał Elbląski przed pochylnią Oleśnica

przejeżdżamy na drugą stronę Kanału Elbląskiego. Przy moście, nad kanałem rośnie majestatyczny dąb, obok niego stoi oryginalny pomnik oberlandzkich flisaków (zob. s. 110).

Po dotarciu do drogi asfaltowej w Majdanach Małych kierujemy się w prawo, do Miłomylna (zob. s. 111). Z Miłomylna wyjeżdżamy starą drogą krajową nr 7 i skręcamy zgodnie z oznakowaniem na Samborowo. Około kilometra dalej dostrzegamy przyczółki zniszczonego wiaduktu kolejowego, za którymi skręcamy z asfaltu w lewo, pod górę, na nasyp kolejowy.

Ostatni odcinek trasy prowadzi dawnym torowiskiem do Ostródy, a następnie ścieżką pieszo-rowerową wzdłuż Jeziora Drwęckiego do przystani pasażerskiej Żegluga Ostródzko-Elbląskiej.

! Szlak prowadzi przez tereny o zróżnicowanej rzeźbie. Na początkowym etapie jest płasko, w okolicach pochylni na Kanale Elbląskim pojawiają się natomiast ostre zjazdy i podjazdy. Za Buczyńcem ciągną się łagodniejsze wzgórza moreny czołowej. Trasę można pokonać zarówno rowerem szosowym, jak i turystycznym, crossowym lub górskim. Dobrymi miejscami do odpoczynku są m.in. wiata przy pochylni Kąty i plaża w Wilamowie.

🚆 Koleją można dojechać zarówno do początku trasy w Elblągu, jak i do punktu końcowego w Ostródzie. Po drodze jest także stacja kolejowa w Komorowie Żuławskim.

★ Kanał Elbląski

Kanał Elbląski to unikalny w skali światowej szlak wodny i jedna z najpiękniejszych dróg wodnych w Europie. Wybudowany w latach 1844–1860, funkcjonuje do dziś w niezmienionej formie. Więcej o kanale i jego historii można przeczytać na s. 112 oraz w ramce na s. 134.

★ Janów

W Janowie znajduje się zespół pałacowo-parkowy z 1886 r., wybudowany w miejscu dawnego dworu z XIV w. Naprzeciwko niego, po prawej stronie stoi tabliczka informująca o istniejącej w tym miejscu, nad brzegami jeziora, wczesnośredniowiecznej osadzie Truso, opisaną przez anglosaskiego podróżnika Wulfstana w IX w. Była to osada handlowa założona przez wikingów.

★ Zajazd pod Kłobukiem w Małdytach

Obiekt mocno związany z historią Prus Wschodnich i Oberlandu. W XVII w. stanowił część dużego kompleksu pałacowo-parkowego, będącego we władaniu Augusta II Mocnego. W 1813 r., w czasie kampanii rosyjskiej stacjonował tu Napoleon.

Około 1820 r. budynek dzisiejszego zajazdu (dawna oficyna) został przebudowany, zyskując formę neogotyckiego pałacyku, którą zachował do czasów obecnych. W latach 1841–1845 wynajmował go Georg Jacob Steenke, projektant i budowniczy Kanału Elbląskiego. W ścianie przy wejściu umieszczono zabytkowy reper – znak geodezyjny. Przypuszcza się, że znalazł się tutaj na polecenie projektanta i służył Steenkemu w trakcie prac przy budowie kanału.

Główny budynek pałacu uległ zniszczeniu w czasie II wojny światowej. Oprócz oficyny zachowała się brama wjazdowa oraz pozostałości parku z pomnikowymi drzewami. Na wprost wjazdu rośnie wspaniały okaz liczący ponad 150 lat tui, jednej z największych w Polsce, a w skrajnej części parku króluje ponadczterystuletni dąb Kłobuk.

Nazwa Zajazd pod Kłobukiem została zaproponowana przez Zbigniewa Nienackiego, autora znanych powieści dla młodzieży o Panu Samochodziku, mieszkającego niegdyś w pobliskim Jerzwaldzie.

Kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Wilamowie

Dawny kościół ewangelicki, zbudowany w latach 1754–1755. Ufundowała go rodzina Wilamowskich, do której należała wieś. W 1842 r. został gruntownie przebudowany w stylu klasycystycznym.

Ostróda

Ostróda to ważny ośrodek turystyczny. Obecnie kojarzona jest przede wszystkim z historią związaną z Krzyżakami, Kanałem Elbląskim oraz festiwalem muzyki reggae.

Zamek krzyżacki został zbudowany w XIV w. Warto wspomnieć, że w 1807 r. przez kilka tygodni stacjonował w nim Napoleon. Wśród głównych zabytków miasta są także trzy kościoły. Pierwszy z nich to neogotycki **kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP**, który

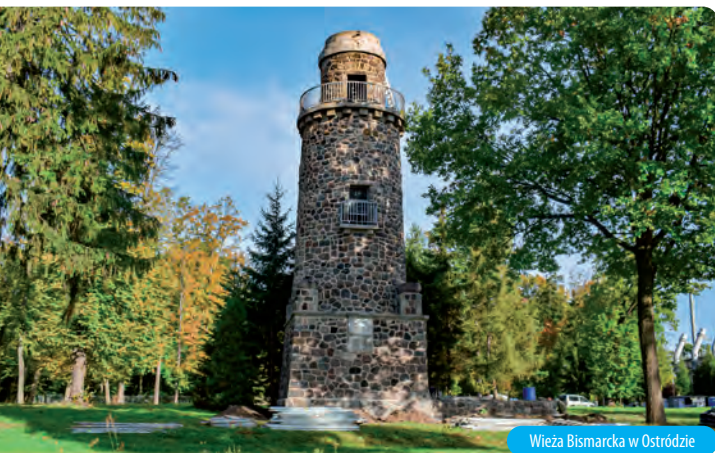
Zamek krzyżacki w Ostródzie

Kościół pw. św. Dominika Savio, fot. arch. UMWWM

wzbudza podziw swoją architekturą oraz oknami witrażowymi z postaciami świętych. W bocznej kaplicy znajduje się rzeźba z XIV w. przedstawiająca Maryję z ciałem Chrystusa, oryginalne dzieło sztuki snycerskiej. Kolejną wartą uwagi świątynią jest **ewangelicko-metodystyczny kościół Łaski Bożej**, zbudowany z cegły w stylu neogotyckim w 1907 r. Elementem wyróżniającym budowlę jest masywna wieża, zwieńczona podwójnym hełmem. Na wieży kościoła znajduje się punkt widokowy, z którego można zobaczyć piękną panoramę Ostródy. Trzecia z zabytkowych świątyń, **kościół pw. św. Dominika Savio**, została wzniesiona w XIV w. Jedynymi zachowanymi elementami wyposażenia z tego okresu są kamienne chrzcielnice. Zwiedzając kościół, warto zwrócić uwagę na gotycki portal drzwi wejściowych.

Nad brzegiem Jeziora Drwęckiego, nieopodal plaży miejskiej, stoi **Wieża Bismarcka**. Została wybudowana w 1902 r. z ciosanych kamieni narzutowych jako pierwsza tego typu budowla w Prusach

Wieża Bismarcka w Ostródzie

Wschodnich. Przy ulicach Grunwaldzkiej i Demokracji znajduje się **zespół koszarowy**, tzw. Czerwone Koszary, wzniesiony w latach 1890–1898. Podczas budowy obiektu zlikwidowano średniowieczny kopiec graniczny, tzw. Ślimaczą Górę. Drugi zespół koszarowy, tzw. Białe Koszary, został oddany do użytku w 1913 r. Obecnie w dawnych koszarach organizowany jest Ostróda Reggae Festival, największa tego typu impreza w Europie Wschodniej, na którą co roku zjeżdżają fani z kraju i zagranicy.

Warto także zwrócić uwagę na **kamień plebiscytowy**, upamiętniający plebiscyt dotyczący przynależności Prus Wschodnich po I wojnie światowej do Polski lub Niemiec. Na głazie została wyryta data plebiscytu – 11 lipca 1920 r. Kamień zachował się od tamtych czasów. Obecnie kamień plebiscytowy jest wyeksponowany w odnowionym **parku Collisa** w Ostródzie, przy ulicy 3 Maja. W latach 20. XX w. w wielu miejscowościach fundowano pomniki upamiętniające niemieckie zwycięstwo. Po II wojnie światowej monumenty te niszczone, skazując na zapomnienie miejsca, w których się znajdowały. Przez wiele lat uważano, że pomnik plebiscytowy w Ostródzie również został zniszczony. Odnaleziono go w 1999 r.

Przez Ostródę przepływa jedna z najczystszych polskich rzek – Drwęca. Cała jej dolina znalazła się w granicach **rezerwatu przyrody Rzeki Drwęca**.

Zachodniomazurska Lokalna Organizacja Turystyczna, pl. 1000-lecia Państwa Polskiego 1a, 14-100 Ostróda, tel. 501 220 085, biuro@mazury-zachodnie.pl, www.mazury-zachodnie.pl

180 PKN Orlen Bliska 479 Elbląg, ul. Tysiąclecia 2, 82-300 Elbląg

112 Aeroklub Elbląski, ul. Lotnicza 8b, 82-300 Elbląg

156 Restauracja Żuławianka (przy hotelu Żuławy w Elblągu), ul. Królewiecka 126, 82-300 Elbląg

056 Hotel Żuławy***, ul. Królewiecka 126, 82-300 Elbląg

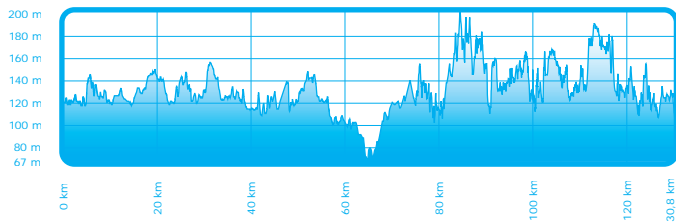
079 Agroturystyka „Pałac w Janowie”, Janów 1, 82-300 Elbląg

19 Czerwony Szlak Grodzisk Pruskich

Giżycko (0,0 km) • Wilkasy (5,1 km) • Bogaczewo (11,4 km) • Gorazdowo (14,4 km) • Monetki (20,3 km) • Stara Rudówka (23,0 km) • Ryn (30,6 km) • Nakomiady (42,3 km) • Owczarnia (46,7 km) • Kwiedzina (49,2 km) • Gierłoż (53,7 km) • Kętrzyn (61,9 km) • Święta Lipka (76,1 km) • Pilec (81,8 km) • Polska Wieś (94,7 km) • Mrągowo (100,8 km) • Jora Wielka (115,3 km) • Faszczce (124,3 km) • Nowe Sady (128,4 km) • Mikołajki (130,8 km)

Szlak prowadzi przez najbardziej znane mazurskie miasta: Giżycko, Ryn, Kętrzyn, Mrągowo i Mikołajki. Na trasie znajdują się główne atrakcje regionu, wśród nich twierdza Boyen – najlepszy przykład pruskiej sztuki fortyfikacyjnej XIX w., zamek w Rynie – drugi pod względem wielkości zamek krzyżacki w Polsce, Wilczy Szaniec – główna kwatera wojenna Adolfa Hitlera, sanktuarium w Świętej Lipce – jeden z najpiękniejszych kościołów barokowych kraju, a także najstarsze pozostałości związane z pogańskimi Prusami – kopce i grodziska, w tym największe w Nakomiadach.

					asfalt polbruk
130,8 km	11 h 7 h	trudna	długo- dystansowa	dobrze	gruntowa szutrowa kocie fby

Szlak rozpoczyna się w Giżycku, przy dworcu kolejowym. Stąd udajemy się na zachód, w kierunku Wzgórza św. Brunona (zob. ramka s. 57). Mijamy po prawej zalesioną twierdzę Boyen (zob. s. 57) i kontynuujemy wycieczkę ścieżką rowerową do drogi krajowej nr 59. Tu skręcamy w lewo i przejeżdżamy przez most na Kanale Niegocińskim. Następnie przecinamy linię kolejową w Niegocinie. Po lewej stronie widać w oddali jezioro Niegocin.

Dojeżdżamy do Wilkas. Na rondzie skręcamy w lewo, w kierunku Mikołajek. Jadąc przez tę letniskową miejscowość, po lewej stronie mijamy plażę, porty jachtowe oraz ośrodki turystyczne.

Następny, 6-kilometrowy fragment trasy przebiega drogą wojewódzką nr 643. Jest to bardzo urokliwy odcinek, prowadzący wzdłuż brzegu jeziora, przez Strzelce do Bogaczewa. W Bogaczewie skręcamy z głównej

Ekomarina w Giżycku

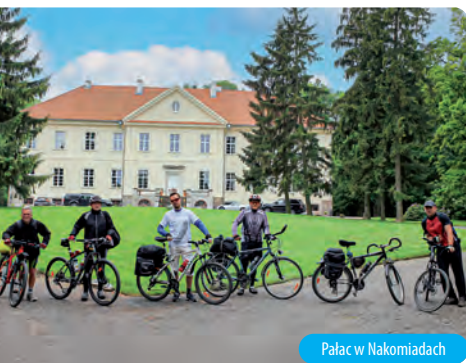
szosy w prawo, w kierunku Szczybał Giżyckich. Nie dojeżdżamy jednak do tej miejscowości. W Gorzardowie skręcamy w lewo, w drogę gruntową. Na wzniesieniu widzimy przebudowany neoklasycystyczny dwór z XIX w. z zabudowaniami gospodarczymi i pozostałościami parku.

Dalej jedziemy przez Kolonię Kozin do wsi Staropole, na jej obrzeżach skręcamy w prawo, na Monetki. Tu widzimy mały dworek z początku XX w., z charakterystycznym mansardowym dachem. W jego sąsiedztwie zachowały się pozostałości parku i zabudowania gospodarcze.

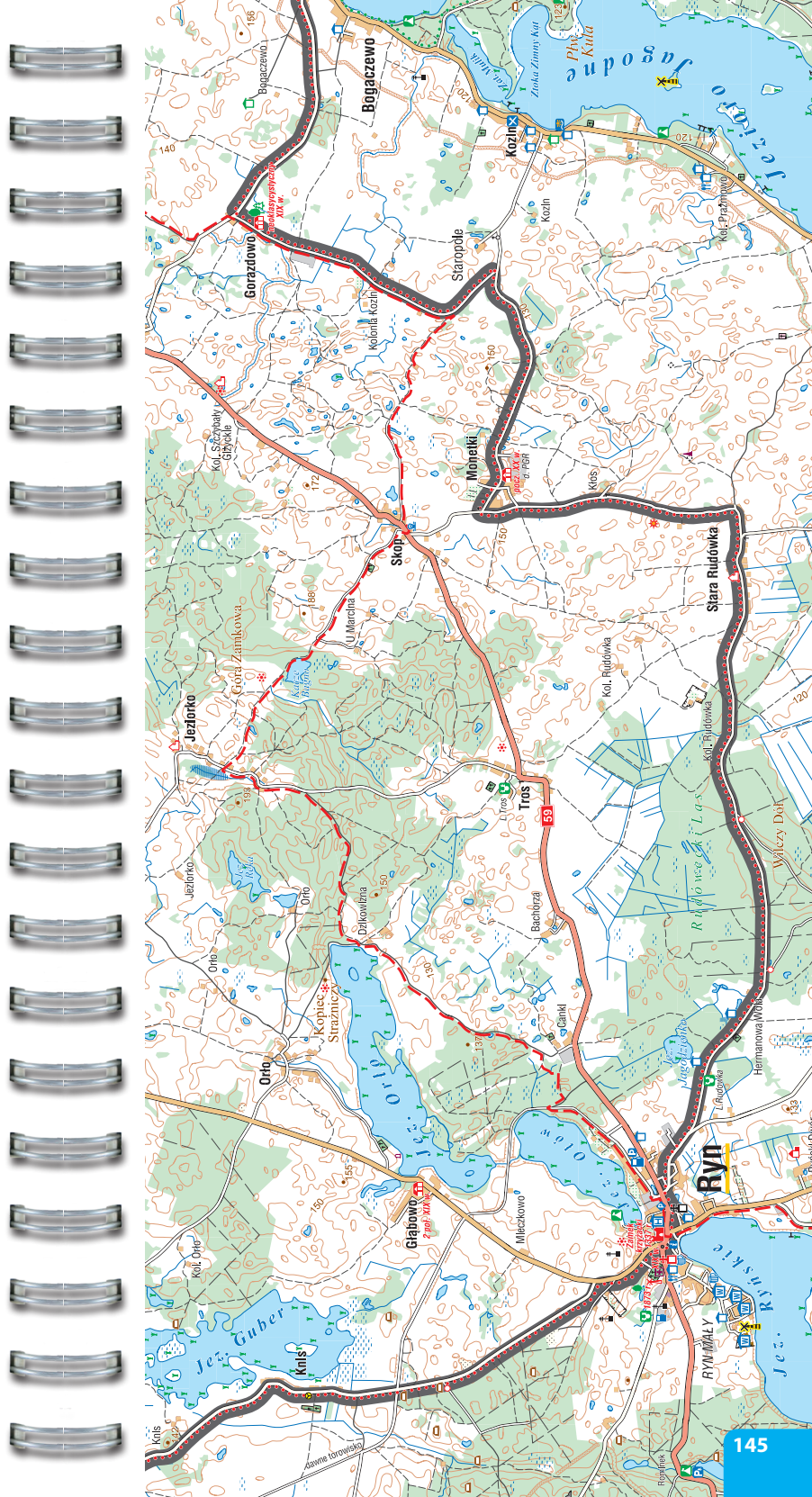
Na skrzyżowaniu dróg skręcamy w lewo. Za Starą Rudówką, na skraju lasu, przy wyjeździe na Ryn, stoi kamienny obelisk upamiętniający mieszkańców zamordowanych w styczniu 1945 r. Przejeżdżając przez Ryn, warto zwiedzić jego zabytki (zob. s. 152). Miasto opuszczamy drogą wojewódzką nr 642, udając się w kierunku Sterławek Wielkich, jednak już na obrzeżach Rynu skręcamy z niej w lewo, w malowniczą drogę przez Knis i Salpik (nazwy tych miejscowości mają pruskie pochodzenie). Przed Knisem, po lewej stronie widać ruiny schronów z okresu II wojny światowej.

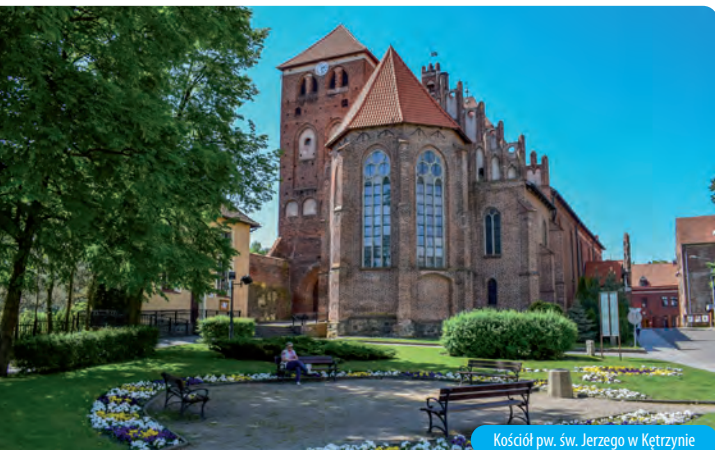
Dojeżdżamy do Nakomiad. We wsi znajduje się zespół pałacowo-parkowy (zob. s. 155). Skręcamy w prawo, na północ. Po prawej stronie, wśród podmokłych łąk nad rzeką Guber, widać Zamkową Górę (zob. s. 156).

Dalej jedziemy 2 km szosą asfaltową, po czym skręcamy w prawo i kierujemy się drogą gruntową przez las do Owczarni (zob. s. 156). Następnie przejeżdżamy przez tory, docieramy do drogi wojewódzkiej nr 592

Pałac w Nakomiadach

Kościół pw. św. Jerzego w Kętrzynie

i skręcamy w lewo, na Kętrzyn. Po 600 m, w Kwiedzinie zjeżdżamy z głównej szosy w prawo i udajemy się dalej drogą gruntową do Gierłoży. Na tym odcinku pojawia się brukowana i betonowa nawierzchnia, wykonana w czasie II wojny światowej, aby ułatwić dojazd z Wilczego Szańca do lotniska w Wilamowie. W Gierłoży znajduje się dawna kwatera Hitlera Wilczy Szaniec (zob. s. 156), niedaleko jest także park miniatur Mazurolandia (zob. s. 157).

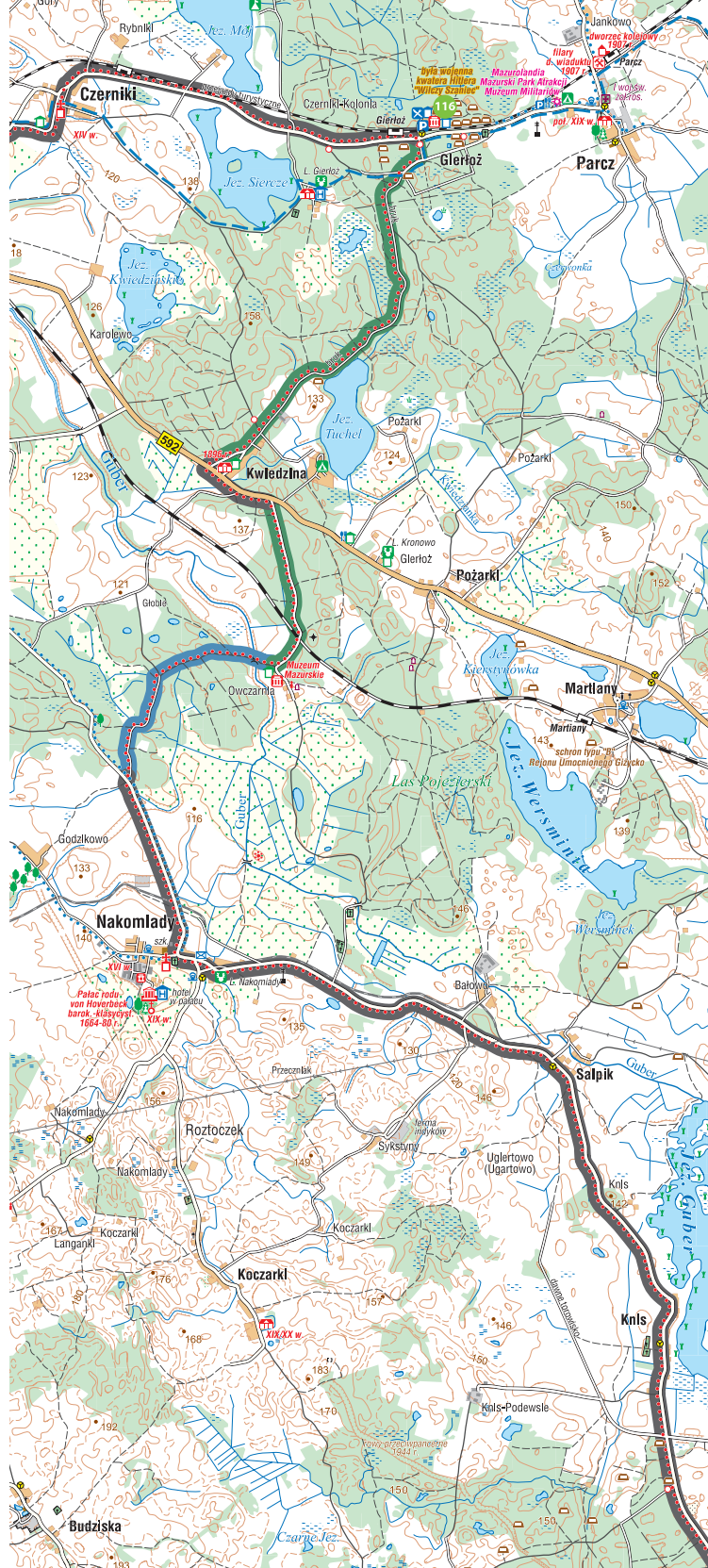
Z Gierłoży kierujemy się do drogi wojewódzkiej prowadzącej z Węgorzewa do Kętrzyna (zob. s. 157). Skręcamy w nią w lewo.

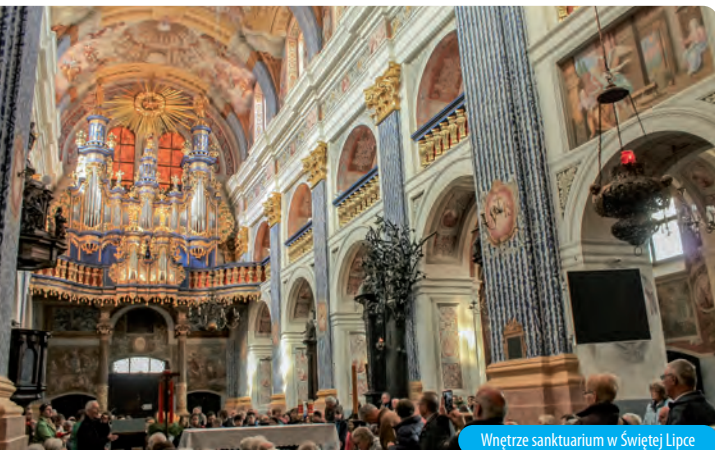
Wjeżdżając do miasta, przed rondem naprzeciwko cmentarza widzimy dwa schrony przeciwlotnicze. Z ronda zjeżdżamy w lewo, mijamy kompleks zabudowań stadniny ogierów, a na kolejnym rondzie skręcamy w prawo. Po lewej stronie, obok parkingu zachowały się pozostałości miejskich murów obronnych. Trasa prowadzi dalej przez kolejne rondo w prawo, do ulicy Sikorskiego. Przy murach miejskich warto z niej jednak zjechać w lewo, w ulicę Staromiejską, aby zwiedzić zabytki Kętrzyna: gotycki kościół pw. św. Jerzego oraz zrekonstruowany zamek krzyżacki (zob. s. 158).

Jadąc zgodnie z oznakowaniem trasy ulicą Sikorskiego, mijamy plac z neogotyckim ratuszem, po czym dojeżdżamy do kolejnego ronda, na którym skręcamy w lewo i wyjeżdżamy z Kętrzyna w kierunku Reszla drogą wojewódzka nr 594.

Przez Biedaszki, Pudwągi i Pieckowo udajemy się do Świętej Lipki, zwanej perłą baroku północnej Polski. W Świętej Lipce znajduje się znane w całej Polsce sanktuarium maryjne (zob. s. 46). Mijamy zabudowania sanktuarium z lewej strony i jedziemy pod górkę drogą asfaltową. Na rozwidleniu dróg trzymamy się prawej odnogi. Docieramy do lasu i skręcamy w prawo, w bardzo dobrą drogę szutrową.

Dalej aż do Mrągowa jedziemy wzdłuż tzw. Wielkiej Rynny Mrągowskiej. Tworzą ją jeziora Dejnowa, Kiersztanowskie i Juno, przez które

Wnętrze sanktuarium w Świętej Lipce

przebiega szlak kajakowy rzeki Dajny. Najpierw przejeżdżamy przez wieś Staniewo, następnie przecinamy Dajnę, na której zbudowano małą elektrownię wodną. Za elektrownią jedziemy dalej szutrem. Po prawej stronie czasami można dostrzec rynnowe jezioro Dejnowa. Na wzgórzu przed Pilcem, także po prawej stronie znajduje się wiejski cmentarz. Zjeżdżamy w dół drogą brukową do wsi i jedziemy nią dalej do szosy.

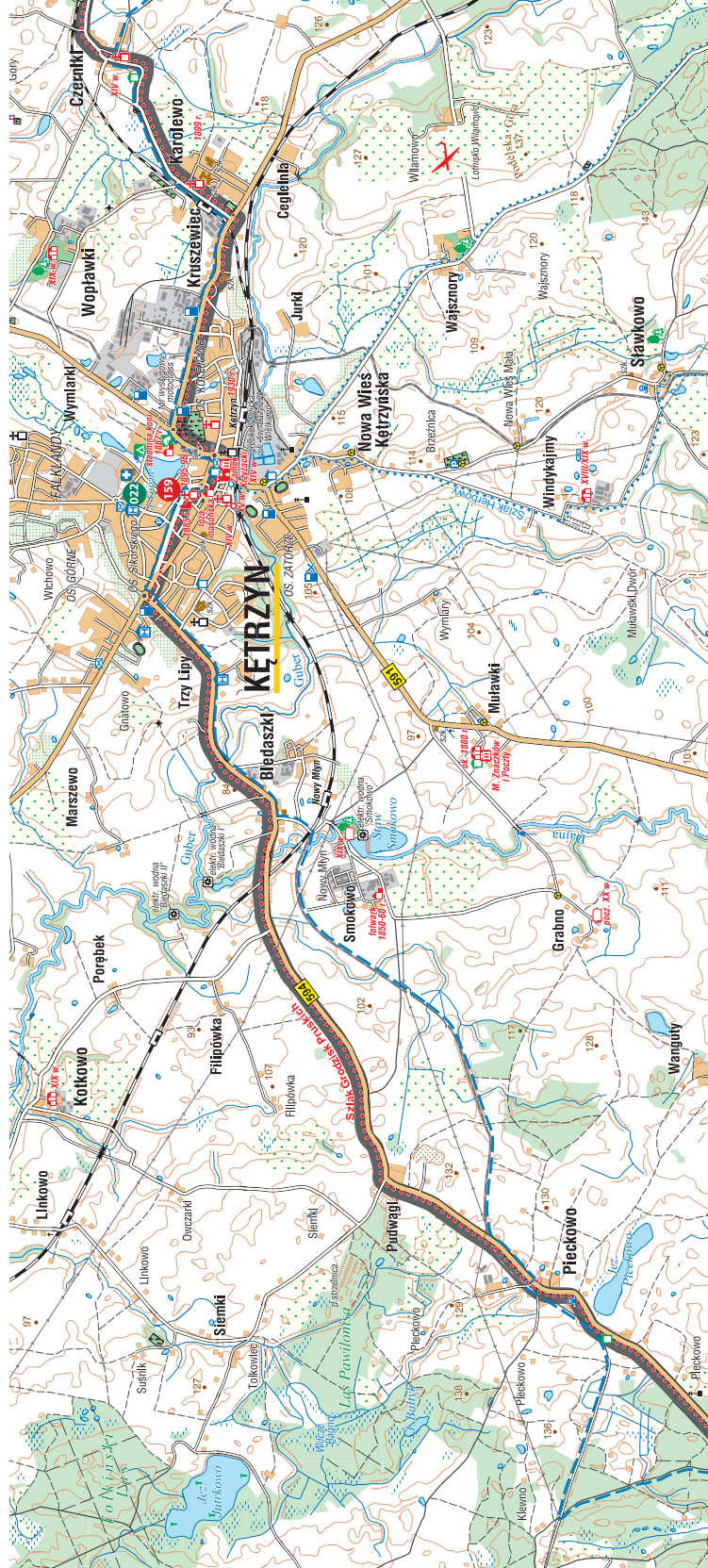
Dawne dzieje Pilca

Wieś Pilec została założona w 1326 r. Do XV w. w miejscowości istniał zamek. Według legendy na dnie Pileckiego Stawu znajduje się zatopiony kościół.

Na szosie skręcamy najpierw w lewo, a zaraz potem w prawo, kierując się drogowskazem na Burszewo. Na zjeździe z lewej strony widać most na Dajnie. Kontynuujemy wycieczkę prostą drogą wśród zabudowań. Na skraju lasu ciągnie się piękna aleja starych kasztanowców. Tu skręcamy ostro w lewo i odtąd aż do wyjazdu z lasu jedziemy drogą pożarową nr 9. Po lewej stronie mijamy ścieżkę edukacyjną „Tajemnice lasu” (zob. s. 158).

Krajobraz okolic Polskiej Wsi

Ekomarina w Mrągowie

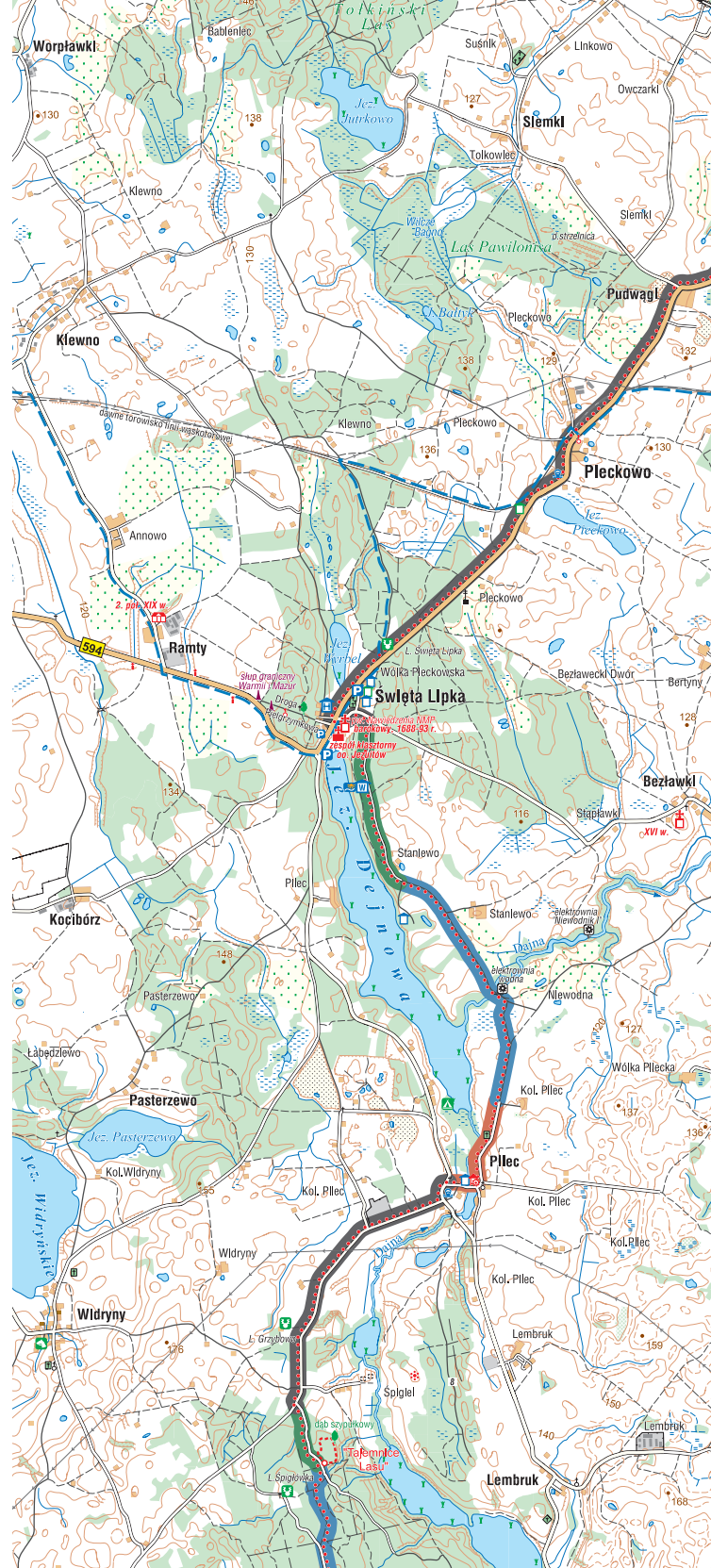
Wyjeżdżając z lasu, w oddali widzimy zabudowania. Jedziemy dalej drogą szutrową wśród łąk i pól. Na rozwidleniu w Gizwie kierujemy się drogą asfaltową w prawo, do centrum wsi. Następnie obok przystanku autobusowego skręcamy w lewo, w drogę szutrową do Kiersztanowa. Kolejny odcinek szlaku prowadzi przez las, a następnie przez łąki. Po drodze zobaczymy w dole piękną panoramę okolic z Jeziorem Kiersztanowskim. Między nim a jeziorem Juno leży wieś Kiersztanowo.

Jedziemy w kierunku widocznego w oddali masywnego krzyża, stojącego u podnóża zalesionego wzniesienia. Wyjeżdżamy z lasu i podążamy dalej drogą szutrową wśród pól w kierunku Polskiej Wsi. Gdy dotrzemy do asfaltu, kierujemy się w lewo, a zaraz potem w prawo. Na zakręcie drogi asfaltowej ponownie skręcamy w prawo. Przejedźmy obok minizoo (zob. s. 158). Na rozwidleniu dróg trzymamy się zabudowań po lewej stronie. Mijamy kaplicę św. Faustyny. Z Polskiej Wsi drogą szutrową wśród łąk i pól jedziemy do widocznego w oddali lasu. Wyjeżdżając z niego, po lewej stronie zobaczymy jezioro Piecuch. Nieco dalej zaczynają się pierwsze zabudowania Mrągowia (zob. s. 158).

W Mrągowie, przed amfiteatrem skręcamy w lewo, pod górkę. Jedziemy dalej drogą szutrową przez Tymnikowo i Czerwonki w stronę Kosewa, objeżdżając od zachodu i południa jezioro Juksty. Przed

Na trasie w okolicach Rynu

Na Szlaku Grodzisk Pruskich w okolicach Spigłówek

torami kolejowymi w Kosewie skręcamy w lewo, w aleję kasztanowców, a następnie, przed wiaduktem kolejowym, kierujemy się zgodnie z drogowszkazem do Uźranek.

W pobliżu Uźranek znajduje się najwyższe wzniesienie na Pojezierzu Mrągowskim – Królewska Góra (zob. s. 159). Mijamy neogotycki kościół z 1895 r. i dojeżdżamy do skrzyżowania w centrum wsi, obok remizy strażackiej. Skręcamy w prawo, zgodnie z drogowszkazem na Jorę Wielką. Odtąd do Mikołajek, przez Cudnochoy, Faszczę, Cimowo i Nowe Sady, będziemy jechać prawie wyłącznie asfaltem. Na tym odcinku ciągną się morenowe wzgórza, z których roztaczają się rozległe widoki. Za Faszczami skręcamy w lewo na skrzyżowaniu, przy którym stoi pomnik upamiętniający powstanie wsi.

Ostatni odcinek trasy przebiega przez Mikołajki. Mijamy po lewej stronie hotel Gołębiewski i jedziemy ścieżką pieszo-rowerową wzdłuż drogi krajowej nr 16. Szlak kończy się na placu przy kościele ewangelickim i Muzeum Reformacji Polskiej.

Szlak jest oznakowany kolorem czerwonym. Warto podzielić wycieczkę na kilka etapów, aby móc poświęcić więcej czasu na zwiedzanie położonych na trasie zabytków i innych atrakcji turystycznych.

Przez Giżycko i Kętrzyn przejeżdżają pociągi regionalne kursujące na trasie Olsztyn – Elk. Jest też kilka połączeń dalekobieżnych.

Ryn

Dawna siedziba komturii krzyżackiej. Tutejszy **zamek**, obecnie obiekt hotelowy, to druga pod względem wielkości warownia krzyżacka w Polsce. XIV-wieczna budowla stoi na wzniesieniu pomiędzy jeziorami Olów i Ryńskim. Na ryńskim zamku gościł m.in. książę Witold z rodziną.

W Rynie zachowała się charakterystyczna mazurska zabudowa małomiasteczkowa z XIX w., stary młyn (obecnie karczma) oraz holenderski

Zamek w Ryńcu, fot. arch. UMWWM

wiatrak, stojący przy skrzyżowaniu z drogą do Krzyżan. Warto zwrócić uwagę na **średniowieczny kanał podziemny**, łączący jeziora Ołów i Ryńskie (woda spływająca z jeziora Ołów napędzała niegdyś krzyżacki młyn). Różnica poziomów wody pomiędzy tymi jeziorami na odcinku ok. 200 m sięga prawie 8 m. Fragment kanału jest dobrze widoczny przy Gościńcu Ryński Młyn – restauracji serwującej dania kuchni regionalnej.

Gościńiec Ryński Młyn

Nakomiady

We wsi zachował się XVII-wieczny **pałac**, zbudowany w stylu baroku holenderskiego. Obiekt został całkowicie zrewitalizowany. Otacza go park krajobrazowy, w którym stoi kaplica rodowa von Redeckerów z XIX w. Drugim wartym uwagi zabytkiem jest **kościół pw. św. Józefa**, wzmiankowany po raz pierwszy w 1554 r. W 1932 r. świątynia przeszła gruntowny remont. Dobudowano wówczas wieżę (która zastąpiła wcześniejszą, wolnostojącą drewnianą dzwonnice), a także kruchtę i zakrystię. Ołtarz z XVII w. przesunięto w ten sposób, że opiera się o ścianę. Kiedyś było za nim zejście do krypty. Przy kościele stoi pomnik

Muzeum Mazurskie w Owczarni, fot. arch. UMWWM

poświęcony mieszkańcom wsi poległym w czasie I wojny światowej. Dodatkową atrakcją miejscowości jest manufaktura wytwarzająca repliki historycznych pieców i kominków.

★ Zamkowa Góra

Grodzisko o wymiarach 96 m na 44 m, zlokalizowane w okolicach wsi Nakomiady. W 1962 r. stanowisko było badane przez archeologów. Ustalono, że gród funkcjonował we wczesnej epoce żelaza, a prawdopodobnie także we wczesnym średniowieczu.

★ Owczarnia

Niewielki przysiółek, w którym, na terenie prywatnego gospodarstwa, urządzono **Muzeum Mazurskie**, prezentujące bogatą kolekcję oryginalnego wyposażenia domowego i gospodarczego.

★ Wilczy Szaniec

Najsłynniejsza z kwater Adolfa Hitlera z okresu II wojny światowej. Kompleks składał się z łącznie ok. 80 obiektów, w tym 50 budynków ceglanych i schronów betonowych, które w większości zostały wysadzone.

Budynek typu „barak” w Wilczym Szaniecu

Mazurski Park Miniatur w Mazurolandii, fot. M. Szapitel

Na terenie kwatery działa obecnie obiekt noclegowy z restauracją, a na turystów czekają liczne atrakcje, wśród nich przejażdżki historycznymi pojazdami i strzelnica.

Mazurolandia ★

Park Zabawy i Edukacji Mazurolandia składa się z Mazurskiego Parku Miniatur, w którym zgromadzono miniatury najsłynniejszych obiektów architektonicznych Warmii i Mazur, Muzeum Militariów oraz atrakcji dla dzieci – są wśród nich: strzelnica, grodzisko rycerskie, przymierzalnia strojów rycerskich oraz polana legend i bajek mazurskich.

Kętrzyn ★

Miasto ma prawie 30 tys. mieszkańców. Głównym zabytkiem sakralnym jest **kościół pw. św. Jerzego** z XIV w., podniesiony do rangi bazyliki

Zamek krzyżacki w Kętrzynie

mniejszej. To najlepiej zachowany kościół obronny na Mazurach. W jego wnętrzu na uwagę zasługują sklepienia kryształowe z 1515 r., XVI-wieczna ambona z przedstawieniami czołowych postaci reformacji oraz karcer. W tym samym czasie co kościół zaczęto również budować **zamek krzyżacki**. W 1945 r. zamek spłonął, ale w latach 60. XX w. został zrekonstruowany. Obecnie stanowi siedzibę muzeum. Atrakcją miasta jest kompleks **Stada Ogierów**, wybudowany w 1877 r., z 200-metrową, najdłuższą w Europie stajnią. Hodowane są tu głównie konie zimnokrwiste. Stadnina słynie z pokazów powożenia bryczkami.

Kętrzyn ma również **tradycje przemysłowe**. Wśród zakładów najbardziej rozpoznawalne są kętrzyńskie „Majonezy” oraz fabryka Philips Lighting Poland – przedsiębiorstwo założone w 1948 r., które w latach 60. XX w. funkcjonowało jako Kętrzyńska Fabryka Sprzętu Elektrotechnicznego Farel.

Farelka z Farela

Do dziś wiele osób nazywa termowentylator farelką. Określenie to pochodzi z czasów, gdy termowentylatory kętrzyńskiej firmy Farel były jednymi z niewielu dostępnych na rynku.

★ Ścieżka edukacyjna „Tajemnice lasu”

Ścieżka wytyczona wśród lasów na północ od Mrągowo. Ustawiono wzdłuż niej 13 tablic informacyjnych, są tu także liczne budki łęgowe, schrony dla nietoperzy i miejsce dokarmiania zwierząt. Przy ścieżce rośnie ogromny dąb – pomnik przyrody. Na trasie jest miejsce do odpoczynku z ławkami i stołem.

★ Minizoo w Polskiej Wsi

W zagrodach żyją tu zwierzęta wielu gatunków, zarówno domowe, jak i dzikie. Są wśród nich: owce, kozy, kucyki, świnki peruwiańskie, ptaki ozdobne, bażanty, strusie emu. Można wejść pośród nie, a nawet karmić je z ręki.

★ Mrągowo

Mrągowo otrzymało prawa miejskie na początku XV w. W odróżnieniu od innych miejscowości regionu właściwie nie zostało zniszczone podczas II wojny światowej. Wzdłuż głównych ulic starego miasta, Warszawskiej i Królewieckiej, wznoszą się zabytkowe kamienice – neogotyckie, secesyjne i neoklasycystyczne. Zachował się również historyczny **ratusz** z 1824 r., w którym obecnie mieści się oddział Muzeum Warmii i Mazur, a także **Strażnica Bośniacka**, wspomniana już w 1771 r. Zabytkowe są także trzy **kościóły**: katolicki w stylu neogotyckim z 1860 r., cerkiew prawosławna – dawna bożnica z lat 1894–1895, oraz kościół

Amfiteatr w Mrągowie

ewangelicki, który powstał w XVIII w. W parku Sikorskiego warto zobaczyć widowiskową **Wieżę Bismarcka** wybudowaną w 1906 r. Konstrukcja ma ok. 23 m wysokości. Miłośników militariów zaciekawi **Muzeum Sprzętu Wojskowego**, a w nim największa w Polsce północno-wschodniej kolekcja ok. 70 sprawnych pojazdów wojskowych.

Mrągowo słynie z wielu imprez i wydarzeń kulturalnych. Niewątpliwie największym jest Piknik Country & Folk. Inne wydarzenia znane z relacji telewizyjnych to Mazurska Noc Kabaretowa oraz Festiwal Kultury Kresowej. Mrągowska scena jest pięknie położona nad jeziorem Czos.

By ułatwić zwiedzanie miasta, wytyczono Mrągowski Szlak Turystyczny. Został on oznakowany łapą niedźwiedzi – herbem Mrągowo.

Królewska Góra

Najwyższe wzniesienie na Pojezierzu Mrągowskim (212 m n.p.m.). Jej nazwa nawiązuje do wizyty króla pruskiego Fryderyka Wilhelma IV, który w 1845 r. zatrzymał się tu w czasie swojej podróży po Prusach Wschodnich.

Mikołajki

Niewielkie miasteczko, liczące niespełna 4 tys. mieszkańców, jest jednym z głównych centrów turystycznych regionu. Ma imponującą bazę noclegową (ok. 8 tys. miejsc). Symbolem miasta jest **Król Sielaw** – można go zobaczyć w centrum Mikołajek, w fontannie na placu Wolności. Do wspaniałych przykładów XIX-wiecznego budownictwa sakralnego należy tutaj **kościół ewangelicki** z charakterystyczną, smukłą wieżą. Niedaleko mieści się **Muzeum Reformacji Polskiej** (jedno z dwóch w naszym kraju), a przy ulicy Dybowskiej zachował się **kirkut** z 1881 r., jeden z nielicznych, który przetrwał w tak dobrym stanie. Długa **promenada** zachęca do spacerów przez port wzdłuż brzegu

Kościół ewangelicki w Mikołajkach, fot. arch. UMWWM

Jeziora Mikołajskiego. Jedną z głównych atrakcji Mikołajek stanowi rejs statkiem pasażerskim, a najbardziej popularną trasą jest wycieczka na jezioro Śniardwy.

Obserwatorium IMGW

W Mikołajkach ma swoją siedzibę Obserwatorium Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej. Stacja zajmuje się pomiarami synoptycznymi oraz prowadzi badania nad promieniowaniem słonecznym. Tu zarejestrowano skażenie promieniotwórcze po awarii reaktora w Czarnobylu w 1986 r.

Stara Rudówka a polscy arianie

Stara Rudówka to wieś z połowy XVI w., która zasłynęła z pobytu w niej braci polskich. Odbyły się tutaj dwa synody arian. Likwidacja zboru arińskiego nastąpiła przypuszczalnie w 1753 r. Tutejszy majątek od 1663 r. był dzierżawiony przez poetę Zbigniewa Morsztyna, który sam należał do tej wspólnoty religijnej. Morsztyn zmarł w 1689 r. w Królewcu, a jego pogrzeb odbył się 17 stycznia 1690 r. w Rudówce. Nie wiadomo, gdzie dokładnie został pochowany. O poecie przypomina głaz z tablicą pamiątkową.

Informacja Turystyczna w Rynie, ul. Szkolna 1, 11-520 Ryn, tel. 87 421 80 61, rck-it@wp.pl, www.rck-ryn.pl

Mrągowskie Centrum Informacji Turystycznej, ul. Warszawska 26, 11-700 Mrągowo, tel. 89 741 80 39, info@it.mragowo.pl, www.it.mragowo.pl

Informacja Turystyczna w Mikołajkach, pl. Wolności 7, 11-730 Mikołajki, tel. 87 421 68 50, it@mikolajki.pl, www.mikolajki.eu

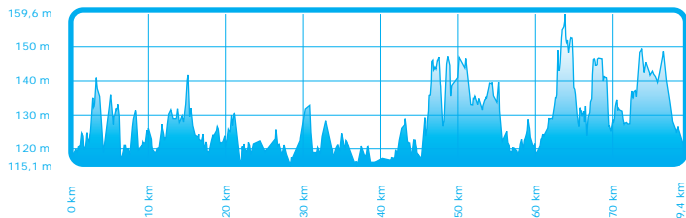
- 159** Punkt Informacji Turystycznej w Kętrzynie, pl. Piłsudskiego 10/1, 11-400 Kętrzyn, tel. 89 751 47 65, it@it.ketrzyn.pl, www.it.ketrzyn.pl
- 161** Centrum Promocji i Informacji Turystycznej w Giżycku, ul. Zajączka 2, 11-500 Giżycko, tel. 87 428 52 65, info@gizycko.turystyka.pl, www.gizycko.turystyka.pl
- 167** Biuro Usług Turystycznych Wama-Tour, ul. Konarskiego 1/1, 11-500 Giżycko
- 095** Wind-Czarter, ul. Olsztyńska 9a, 11-500 Wilkasy (sezonowo V–IX)
- 113** Biuro Turystyki Aktywnej Gertis – noclegi, ul. Dąbrowskiego 14, 11-500 Giżycko (sezonowo V–IX)
- 114** Centrum Edukacji i Promocji Rybactwa, ul. Olsztyńska 54, 11-500 Giżycko
- 116** Mazurolandia – Mazurski Park Atrakcji, Parcz 7/1, 11-400 Kętrzyn (sezonowo IV–XII)
- 117** Pracownia Ceramiczna Ogniem Malowana, ul. Traugutta 4/1, 11-500 Giżycko
- 200** Wypożyczalnia jachtów Nautika.pl, Wrony 13b, 11-500 Giżycko (sezonowo IV–X)
- 138** Restauracja Kardamon, pl. Piłsudskiego 1, 11-400 Kętrzyn
- 141** Hotel Mazury, al. Wojska Polskiego 56, 11-500 Giżycko
- 153** Pizzeria-kawiarnia Maleńka, ul. Gałczyńskiego 1, 11-400 Kętrzyn
- 022** Hotel Wanda – Marek Olenkowicz, ul. Wojska Polskiego 27, 11-400 Kętrzyn
- 039** Hotel Mazury, al. Wojska Polskiego 56, 11-500 Giżycko
- 191** Hotel Tajty, ul. Przemysłowa 17, 11-500 Wilkasy
- 213** Hotel Cesarski***, pl. Grunwaldzki 8, 11-500 Giżycko
- 214** Hotel Giżycko***, pl. Grunwaldzki 11, 11-500 Giżycko

20 Błękitna Wstęga Jezior

Giżycko (0,0 km) • Piękną Górą (3,9 km) • Kamionki (12,2 km) • Doba (18,1 km) • Radziejewo (26,7 km) • Sztynort (33,9 km) • Harsz (42,2 km) • Okowizna (46,0 km) • Pozezdrze (52,5 km) • Przerwanki (56,5 km) • Krukanki (62,4 km) • Koźuchy Wielkie (73,2 km) • Giżycko (79,4 km)

Malownicza trasa prowadząca dookoła mazurskich jezior, z licznymi punktami widokowymi. Wycieczka jest również okazją do zagłębienia się w historię regionu, w tym historię wojskowości. Po drodze można obejrzeć pałac w Sztynorcu, który był jednym z największych tego typu obiektów w Prusach Wschodnich.

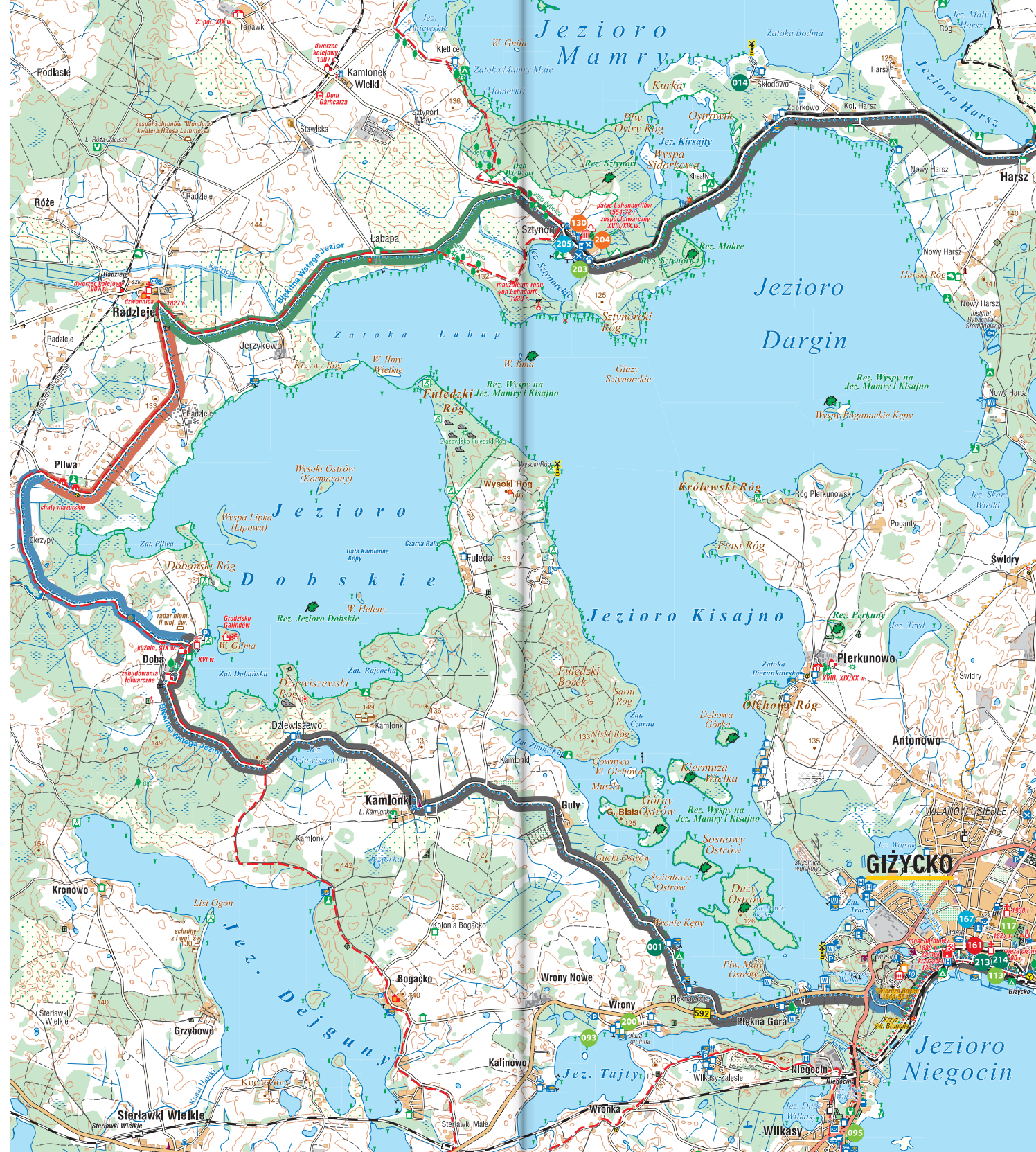
79,4 km	7 h 4 h	średnia	długo-dystansowa	dobrze
asfalt polbruk				
gruntowa ulepszona gruntowa szutrowa kocie f.b.y				

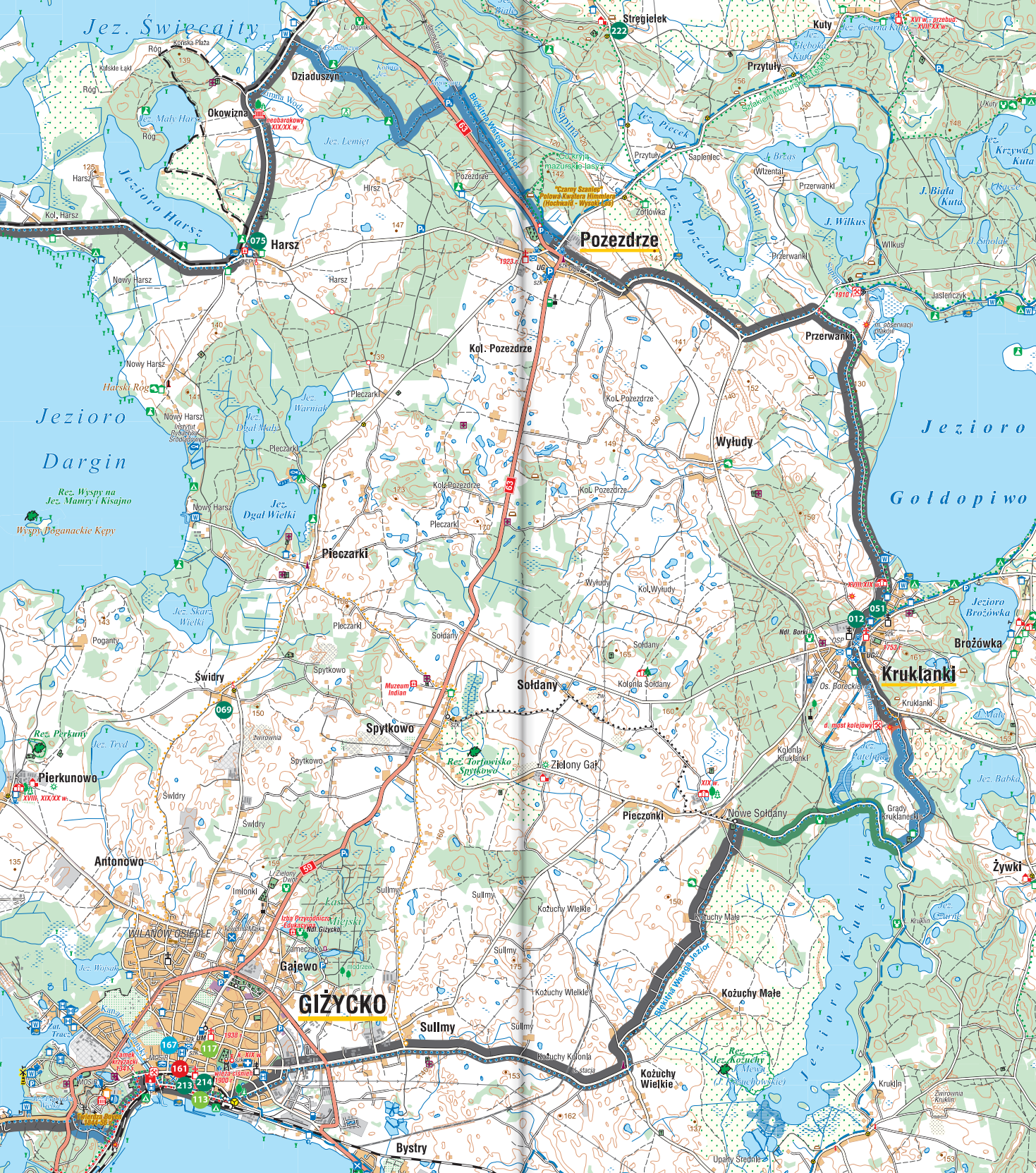
Szlak rozpoczyna się w Giżycku, przy dworcu kolejowym. Stąd ulicami Kolejową, a następnie Nadbrzeżną jedziemy w kierunku mostu obrotowego na Kanale Łuczańskim. Mijamy dawny zamek krzyżacki (zob. s. 58), obecnie hotel St. Bruno, po czym skręcamy w lewo i jedziemy dalej przez park, ścieżką rowerową do jeziora Niegocin. Przejeżdżamy obok Wzgórza św. Brunona (zob. s. 57) i twierdzy Boyen (zob. s. 57).

Aby wyjechać z miasta, udajemy się drogą gruntową do skrzyżowania drogi krajowej nr 59 z drogą wojewódzką nr 592. Skręcamy w tę drugą, kierując się na Kętrzyn. Przejeżdżamy nad kanałem łączącym jeziora Kisajno i Tajty, jednym z trzech kanałów okalających tzw. Wyspę Giżycką.

Twierdza Boyen

Następną miejscowością na trasie jest Piękna Góra. Po prawej stronie, na terenie mariny widoczne jest małe wzniesienie, kojarzone z lokalizacją grodziska legendarnego wodza Galindów Ysegupsa. Na skrzyżowaniu skręcamy w prawo, w boczną drogę asfaltową. Ten odcinek trasy pokrywa się z historycznym traktem królewskim.

Przejeżdżamy przez wieś Kamionki – przy obelisku upamiętniającym mieszkańców poległych w I wojnie światowej skręcamy w prawo. Następnie mijamy Dziewiszewo i docieramy do miejscowości Doba; szlak prowadzi tu obok zabudowań folwarcznych, gotyckiego kościółka oraz pozostałości mauzoleum rodziny Schenk zu Tautenburg.

Kamionki w czasie I wojny światowej

W 1914 r. wieś była głównym ośrodkiem mobilizacji 3 Rezerwy Dywizji Piechoty, a 28 sierpnia 1914 r. stała się miejscem zaciętej bitwy obronnej wojsk niemieckich z nacierającymi Rosjanami.

Tatarski jasyr

W Dziewiszewie, na łące w pobliżu pensjonatu znajduje się ogromny głaz granitowy, który legenda wiąże z miejscem kaźni jeńców wziętych do niewoli przez Tatarów w 1657 r.

Okołice Łąbpy

Wyspa Gilma

Największa wyspa Jeziora Dobskiego ma bogatą historię. Tu bronili się przed Krzyżakami ostatni wódz Galindów. Krzyżacy wygrali bitwę, a jako dowód swojej władzy wybudowali na wyspie niewielki zamek. Do dziś zachowały się nie tylko jego ruiny ze szczątkami murowanych kamiennych schodów, ale także pozostałości XIII-wiecznego grodziska pruskiego.

W XVII w. właściciel Doby użył cegieł z zamkowych ruin do wzniesienia rodowej siedziby. W 1657 r. jego pałac spłonął, podpalony przez Tatarów, którzy posiłkowali hetmana Gosiewskiego w karnej wyprawie do Prus. Później rezydencja została jednak odbudowana. W początkach XIX w. wyspę połączono z brzegiem jeziora drewnianym pomostem. Właściciele majątku założyli na niej park w stylu angielskim, a na pozostałościach staropruskich szańców i krzyżackich ruin zbudowali romantyczną kapliczkę.

Pałac spłonął ponownie podczas II wojny światowej.

Z Doby drogą gruntową wśród pól udajemy się przez Pilwę w kierunku wsi Radziej. Tu, przy pierwszych zabudowaniach skręcamy w prawo, w drogę gruntową do Łabapy – to niewielka osada, złożona zaledwie z kilku domów, rozciąga się jednak stąd wspaniały widok na jeziora Łabap, Dobskie oraz Kisajno.

Następną miejscowością na trasie jest Sztynort. Tuż przed nią wjeżdżamy na asfalt. Aleją dębową, założoną ok. 1683 r., docieramy do pozostałości zespołu pałacowo-parkowego rodziny Lehndorffów z XVII w. (zob. s. 99).

Nieco dalej przejeżdżamy przez most Sztynorcki – popularny punkt widokowy z panoramą jezior Kirsajty i Dargin, a następnie przez wieś Harsz z tradycyjną murowaną zabudową mazurską. Mijamy pozostałości cegielni i budynek szkoły z galerią, kierując się do położonej 2 km dalej Okowizny (zob. s. 169). Tu, obok Ośrodka Wypoczynkowego „Słoneczne

Widok z mostu Sztynorckiego na jezioro Kirsajty

Port w Sztynorcie

Wzgórze" skręcamy w prawo, na Dziaduszyn i duktem leśnym docieramy do drogi krajowej nr 63. Po drugiej stronie szosy, za parkingiem skręcamy w prawo, w leśną ścieżkę prowadzącą dawnym torowiskiem do Pozezdra (zob. s. 170). Przez wieś przejeżdżamy na wprost, oddalając się od głównej drogi, skręcającej tutaj w prawo.

Urna z Przerwanek

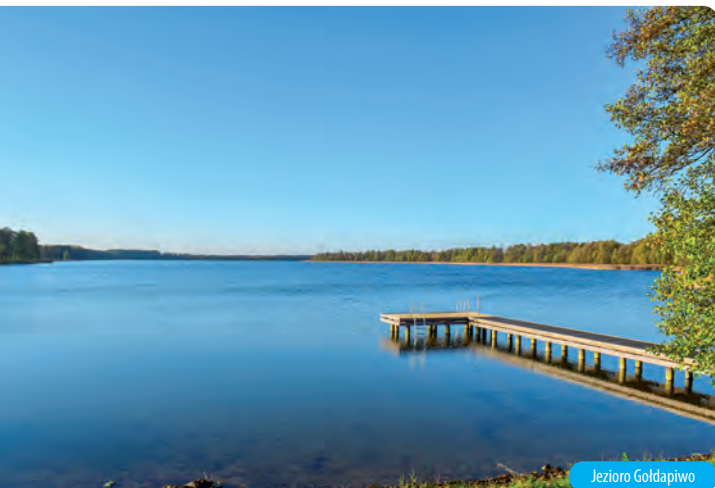
W XVIII w. na wzgórzu we wsi Przerwanek wiatr odsłonił cmentarzysko z urnami. Jedną z nich była mosiężna. Sołtys wsi postanowił zrobić z niej lichtarz.

Następnie dojeżdżamy do wsi Przerwanek. Tutaj warto nieco zjechać z trasy, aby zobaczyć śluzę Przerwanek na rzece Sapinie (zob. s. 40); w jej sąsiedztwie znajdują się schrony z czasów I i II wojny światowej. Kontynuując wycieczkę, skręcamy w prawo obok kapliczki w Przerwanekach. Dalej jedziemy polną drogą, prowadzącą wzdłuż zachodniego skraju jeziora Gołdapiwo. Mijając po drodze plażę i ośrodek wypoczynkowy, dojeżdżamy do letniskowej wsi Krukłanki (zob. s. 38) z zabytkowym kościołem i charakterystyczną zabudową wiejską z początku XX w.

Z Krukłanek udajemy się w kierunku Żywek. Około 0,5 km za wsią zjeżdżamy na drogę gruntową prowadzącą do wsi Grądy. Kilkadziesiąt metrów wcześniej znajduje się droga prowadząca do ruin mostu kolejowego w dolinie rzeki Sapiny (zob. s. 39). W pobliżu są też liczne schrony z okresu II wojny światowej.

Szlak kajakowy rzeki Sapiny

Rzeka Sapina stanowi atrakcyjny, 26-kilometrowy szlak kajakowy, który łączy jezioro Kruklin z Mamrami.

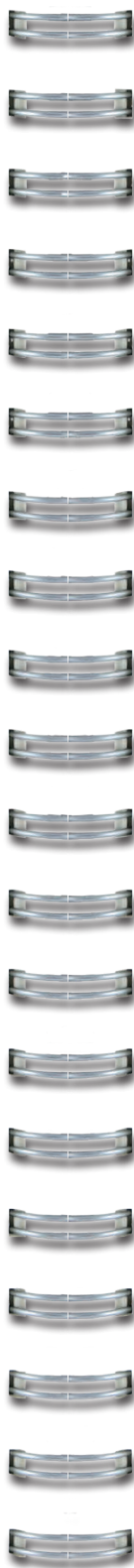
Jezioro Goldapiwo

Jadąc dalej szlakiem ponad 2 km, docieramy do drogi prowadzącej wokół jeziora Kruklin. Skręcamy w nią w prawo, w kierunku Pieczonek. Po drodze mijamy mostek na Sapinie – miejsce popularne wśród wędkarzy, a także atrakcyjny punkt widokowy.

Na skrzyżowaniu dróg w Nowych Sołdanach skręcamy w lewo. Po 200 m przecinamy drogę gruntową i kierujemy się na Kozuchy Wielkie. Jedziemy dalej 3 km drogą gruntową, po czym docieramy do asfaltowej. Obok przydrożnego krzyża skręcamy w prawo, a nieco dalej w lewo. W Kozuchach Wielkich kierujemy się w prawo na skrzyżowaniu, przy którym stoi przydrożny krzyż i pomnik z czasów I wojny światowej w formie kamiennego obelisku.

Okolice Radziej

Ostatni odcinek trasy prowadzi z powrotem do Giżycka. W Sulimach, jeszcze przed zabudowaniami wsi, ok. 100 m na lewo od drogi rośnie zagajnik, w którym znajduje się cmentarz z kwaterą żołnierską z 1914 r.

W Giżycku przejeżdżamy obok cerkwi greckokatolickiej, szpitala z 1909 r. i zabytkowej wieży ciśnień (zob. s. 34). W jej wnętrzu mieści się galeria, a na szczycie jest taras widokowy z najwyższej położoną na Mazurach kawiarnią.

Błękitna Wstęga Jezior to propozycja dla rowerzystów, którzy niekoniecznie lubią strome wzniesienia i ostre zjazdy. Trasa nie jest wymagająca, ale za to bardzo malownicza.

Przez Giżycko przejeżdżają pociągi regionalne kursujące na trasie Olsztyn – Elk. Jest też kilka połączeń dalekobieżnych.

Pałac w Okowiznie

Neobarokowy pałac z początku XX w. (obecnie w stanie ruiny), otoczony parkiem, należał do rodziny Hagenów. Imponujące są ogromne, zbudowane z czerwonej cegły budynki gospodarcze oraz stajnie. Nieopodal, po zachodniej stronie ulicy znajduje się rodzinny cmentarz właścicieli.

Radzieje

Dawna wieś królewska z unikalną osmiokątną świątynią z 1827 r., zaprojektowaną przez przyszłego króla pruskiego Fryderyka Wilhelma IV. Z dawnego wyposażenia kościoła zachowały się dwa niderlandzkie obrazy z 1. poł. XVII w.: „Pojmanie Chrystusa” i „Chrystus przed Piłatem”.

Kościół pw. Chrystusa Króla w Radziejach

Z tego okresu pochodzi również barokowy anioł chrzcielny. Drewniana, wolnostojąca dzwonnica z 1. poł. XVIII w. jest starsza od kościoła. Z trzech dzwonów ufundowanych w 1727 r. przez patrona kościoła Lehndorffa pozostał tylko jeden, najmniejszy, z herbem ofiarodawcy. Obok znajduje się cmentarz wojskowy z czasów I wojny światowej. W pobliżu wsi zachowały się pozostałości po kwatery szefa Kancelarii Rzeszy Hansa Lammersa „Wenduli”.

Dawne linie kolejowe na Mazurach

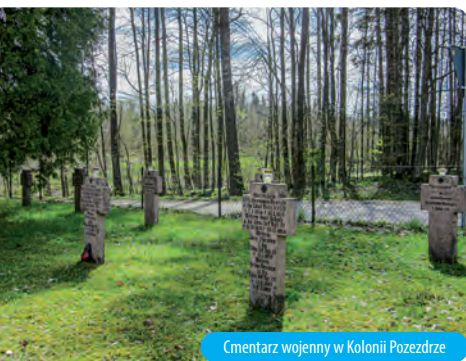
Linia kolejowa Węgorzewo – Giżycko powstała w 1905 r. Tym samym Węgorzewo stało się lokalnym węzłem kolejowym, krzyżowały się tu linie z Kętrzyna przez Krukłanki do Gołdapi oraz wiodące na północ, do Królewca i Tylży.

Pod koniec II wojny światowej toczyły się w tym rejonie zacięte walki. Rosjanie zniszczyli nie tylko Węgorzewo, ale też miejscowości wzdłuż linii kolejowych. Po wojnie teren pozostawał wyludniony, ponieważ nie było wiadomo, do którego kraju ostatecznie zostanie przyłączony. Tym łatwiej było Rosjanom rozebrać tory i już w 1945 r. wywieźć je jako łup wojenny.

Obecnie niektórymi odcinkami dawnych nasypów kolejowych prowadzą ścieżki rowerowe.

★ Pozezdrze

We wsi warto zwrócić uwagę na neoklasycystyczny kościół pw. św. Stanisława Kostki z końca XIX w. Zachowały się tu również zabudowania

Cmentarz wojenny w Kolonii Pozezdrze

folwarczne, a w sąsiedztwie szkoły stoi pomnik z czasów I wojny światowej. W pobliskim lesie można odnaleźć pozostałości kwatery ministra spraw wewnętrznych Rzeszy, dowódcy SS i policji Heinricha Himmlera, noszącej kryptonim „Hochwald”, popularnie zwanej Czarnym Szańcem.

- 161** Centrum Promocji i Informacji Turystycznej w Giżycku, ul. Zajęczka 2, 11-500 Giżycko, tel. 87 428 52 65, info@gizycko.turystyka.pl, www.gizycko.turystyka.pl

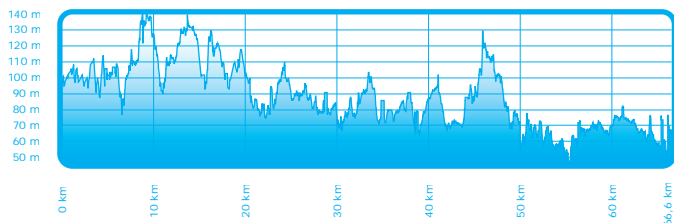
- 167** Biuro Usług Turystycznych Wama-Tour, ul. Konarskiego 1/1, 11-500 Giżycko
- 205** Wypożyczalnia Rowerów Sztynort, Sztynort 11, 11-600 Węgorzewo (sezonowo IV–X)
- 093** Koncha Port, Wrony 17, 11-500 Giżycko (sezonowo V–IX)
- 113** Biuro Turystyki Aktywnej Gertis – noclegi, ul. Dąbrowskiego 14, 11-500 Giżycko (sezonowo V–IX)
- 117** Pracownia Ceramiczna Ogniem Malowana, ul. Traugutta 4/1, 11-500 Giżycko
- 200** Wypożyczalnia jachtów Nautika.pl, Wrony 13b, 11-500 Giżycko (sezonowo IV–X)
- 203** Port Nowy Sztynort, Sztynort 11, 11-600 Węgorzewo (sezonowo IV–X)
- 130** Córka Rybaka Smażalnia Ryb, Sztynort 3d, 11-600 Węgorzewo (sezonowo V–X)
- 204** Tawerna Zęza, Sztynort 11, 11-600 Węgorzewo (sezonowo IV–X)
- 001** Elixir Hotelik Caravaning, Guty 9, 11-500 Giżycko (sezonowo V–X)
- 012** Na Zaciszu, ul. 22 Lipca 29c, 11-612 Krukłanki
- 014** Przystań Żeglarska Skłodowo, Harsz 60, 11-610 Pozezdrze (sezonowo V–X)
- 051** Aga Gospodarstwo Gościnne kat. **, ul. 22 Lipca 23, 11-612 Krukłanki
- 069** Biuro Turystyki Aktywnej Gertis – noclegi, Świdry, 11-500 Giżycko (sezonowo VI–VIII)
- 075** Stara Szkoła, Harsz 25/5, 11-610 Pozezdrze
- 213** Hotel Cesarski***, pl. Grunwaldzki 8, 11-500 Giżycko
- 214** Hotel Giżycko***, pl. Grunwaldzki 11, 11-500 Giżycko
- 222** Dworek Mazurski Lizer, Stręgielek 13, 11-610 Pozezdrze

21 Olsztyńska i Warmińska Łynostrada (Olsztyn – Lidzbark Warmiński)

Olsztyn (0,0 km) • Redykajny (15,2 km) • Brąswald (17,8 km) • Barkweda (21,7 km) • Cerkiewnik (28,8 km) • Swobodna (32,2 km) • Dobre Miasto (38,5 km) • Kunik (41,0 km) • Smolajny (43,9 km) • Łaniewo (56,2 km) • Lidzbark Warmiński (66,6 km)

Szlak prowadzi przez malownicze tereny Warmii, wśród pól, łąk i lasów. Trasa łączy dwie stolice regionu – Olsztyn i Lidzbark Warmiński, który przez ponad 600 lat był siedzibą biskupów warmińskich. Jej nazwa nawiązuje do Łyny – najdłuższej rzeki województwa. Jadąc nią, można również dotrzeć do przystani na szlaku kajakowym. W Dobrym Mieście wznosi się drugi pod względem wielkości kościół Warmii, a nieopodal, w Smolajnach znajduje się dawna letnia rezydencja biskupia.

Szlak zaczyna się w Olsztynie-Brzezinach, przy ulicy Kalinowskiego, i ciągnie się wzdłuż rzeki Łyny. Na początku jedziemy po terenie osuszonego w XVIII w. jeziora Płociduga Duża, potem przecinamy park Centralny zaprojektowany w stylu angielskim. Znajdują się tutaj aż cztery mosty łączące brzegi Łyny, jest także przystań kajakowa, wiele ścieżek dla pieszych i rowerzystów oraz fontanna ze specjalnym nocnym podświetleniem. W misie fontanny umieszczono instalację nawiązującą do pobytu Mikołaja Kopernika w Olsztynie, czyli zanurzone w wodzie półkule, które symbolizują planety Układu Słonecznego. Dla lubiących aktywną rekreację na świeżym powietrzu jest plac zabaw z elementami małej architektury rekreacyjnej oraz siłownia. Dalej jedziemy tuż obok zamku i przez park Podzamcze, drogą prowadzącą pod zabytkowymi

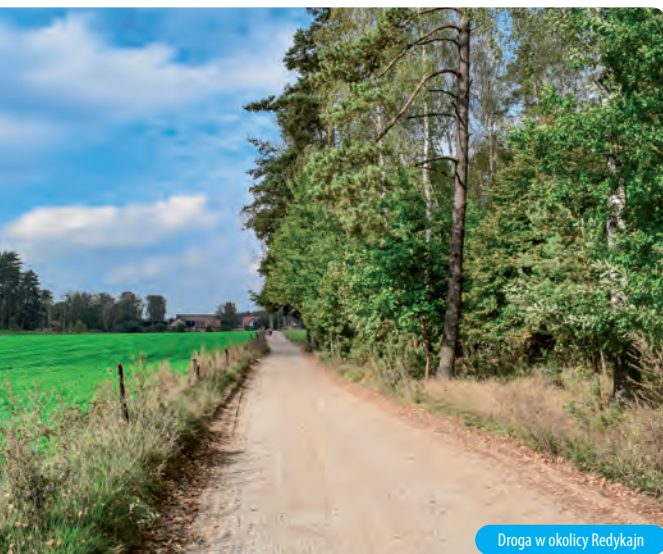
Las Miejski w Olsztynie

wiaduktami kolejowymi, docieramy do rozległego Lasu Miejskiego z rozbudowaną siecią ścieżek pieszych i rowerowych. Na jego terenie zlokalizowana jest także elektrownia wodna.

Na północy miasta wyjeżdżamy do lasu drogą o utwardzonej, szutrowej nawierzchni. Przez most Smętka, obok Bike Parku Wąwóz, docieramy do elektrowni wodnej na Łynie. W tym miejscu wpada do niej rzeka Wadąg. Przejeżdżamy mostem na drugą stronę Łyny (trzeba wspiąć się po schodach). Po dotarciu do ulicy Leśnej skręcamy w lewo obok oczyszczalni ścieków, a ok. 0,5 km dalej odbijamy w prawo.

Odchodząc od ulicy Leśnej szutrową ulicą Wąwózową jedziemy dalej do ulicy Hozjusza. Skręcamy w pierwszej kolejności w prawo, a za przystankiem autobusowym w lewo, w kierunku zabudowań. Zanim do nich dotrzemy, na rozwidleniu odbijamy w prawo (uwaga: brak tabliczki z oznakowaniem szlaku).

Docieramy do miejscowości Redykajny. Na początku wsi skręcamy w prawo, przejeżdżamy przez most na Łynie i jedziemy dalej asfaltem przez Brąswald do Barkwedę. W Brąswaldzie można rozpocząć na przystani kajakowej z wiatą oraz miejscem na ognisko.

Droga w okolicy Redykajny

Maria Zientara-Malewska

Działaczka i poetka warmińska żyła w latach 1894–1984. Urodziła się w Brąswaldzie, w domu nr 4, który znajduje się na początku wsi. Przed wejściem ustawiono popiersie poetki. W centrum wsi, przy neogotyckim kościele pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej (zob. s. 178), mieści się poświęcona jej izba pamięci.

Popiersie Marii Zientary-Malewskiej

Bitwa pod Barkwedą

Bitwa wojsk napoleońskich z wojskami rosyjskimi i pruskimi o przeprawę na rzece rozegrała się w dniach 2–4 lutego 1807 r.

Mijamy jezioro Mosąg i dojeżdżamy do Barkwedę. Dawnym korytem Łyny przepływa tędy Stara Łyna. We wsi kierujemy się drogowskazami na Strusiolandię (zob. s. 179), a dalej jedziemy ładną aleją w głąb lasu, zgodnie z oznakowaniem Warmińskiej Łynostrady.

Wyjeżdżając z lasu przed Cerkiewnikiem, docieramy na wzniesienie, z którego rozciąga się wspaniała panorama okolic z kościołem pw. św. Katarzyny (zob. s. 179). Szutrowym zjazdem kierujemy się do wsi, skąd

Ujście Łyny do jeziora Mosąg

jedziemy dalej drogą asfaltową. Przed Łyną skręcamy w lewo, na szutrową drogę oznaczoną drogowskazem „Swobodna 2”. Nad Łyną znajduje się miejsce do wypoczynku z wiatami.

W Swobodnej stoi ciekawa kapliczka, a przy niej drogowskaz na Dobre Miasto. Na końcu wsi rozpoczyna się droga asfaltowa (na kilkukilometrowym odcinku prowadzi wzdłuż niej ścieżka rowerowa), którą dojeżdżamy przez Knopin – tu warto zwrócić uwagę na stojącą po lewej stronie kapliczkę z 1792 r. – do Dobrego Miasta.

W Dobrym Mieście (zob. s. 179) przejeżdżamy przez park przy Małej Łynie, w którym można zatrzymać się na odpoczynek. Jest to wspaniałe miejsce do zabawy dla dzieci. Wyjeżdżając z miasta, kierujemy się drogą wojewódzką nr 507 w stronę Braniewa. Na tym odcinku możemy skorzystać ze ścieżki rowerowej. Za Kunikiem skręcamy na Smolajny. We wsi zachował się dawny pałac biskupów warmińskich (zob. s. 181).

Dojeżdżamy do lasu i skręcamy w drogę wiodącą w prawo. Na tym odcinku można natknąć się na luźniejszy szuter. W Urbanowie kierujemy się na Łaniewo. Od Łaniewa do Lidzbarka Warmińskiego (zob. s. 20) trasa pokrywa się z rowerowym Szlakiem Kolejowym, prowadzącym z Ornety (zob. s. 92). W Lidzbarku Warmińskim przez park im. Ireny Kwinto docieramy do Bulwaru nad Łyną.

Trasa została wytyczona w oparciu o istniejące drogi i ścieżki rowerowe, prowadzi także szosami o małym natężeniu ruchu samochodowego. Ze względu na szutrową, nieutwardzoną nawierzchnię w lasach zaleca się rowery do jazdy w terenie. Miłośnicy historii muszą zarezerwować sobie dużo czasu na zwiedzanie.

W Lidzbarku Warmińskim trasa łączy się ze szlakiem Green Velo.

W Olsztynie są dwa dworce kolejowe (do początku szlaku bliżej jest z dworca Olsztyn Zachodni). W pobliżu startu można również wygodnie dojechać autobusami komunikacji miejskiej (liniami nr 103, 128, 129). Stacje kolejowe są też w miejscowościach położonych na trasie: w Cerkiewniku, Swobodnej i Dobrym Mieście.

Kapliczka w Swobodnej

Warmińska Łynostrada

Trasę można też potraktować jako rowerową wersję Szlaku Kopernikowskiego, ponieważ przebiega ona przez miasta, z którymi związany był wielki astronom.

Łyna

Łyna jest najdłuższą rzeką Warmii i Mazur. Ma ok. 260 km, a jej końcowy odcinek (64 km) przepływa przez teren Rosji. Tam rzeka, nazywana po rosyjsku Ławą, wpada do Pregoly. Dopiero w 1949 r. zmieniono oficjalnie jej niemiecką nazwę Alle, zastępując ją nazwą polską.

Łyna stanowi atrakcyjną, międzynarodową trasę kajakową. Przemierzając ją, można bliżej poznać historię regionu i jego walory przyrodnicze. Rzeka płynie przez historyczne ośrodki miejskie: Olsztyn, Dobre Miasto, Lidzbark Warmiński, Bartoszyce i Sępólno. Przecina kilka ciągów moren czołowych, co przekłada się na różnicowany charakter poszczególnych odcinków jej doliny.

Łynę szczególnie upodobał sobie ks. Karol Wojtyła, późniejszy papież Jan Paweł II, który latem 1958 r. wraz z grupą studentów uczestniczył w spływie kajakowym jej górnym biegiem i wpadającą do niej Marózką. To właśnie podczas spływu dowiedział się o nominacji na biskupa krakowskiego.

Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Brąswaldzie

Neogotycka świątynia, zbudowana na wzgórzu, pochodzi z lat 1894–1896. Jej wnętrze ozdabia polichromia przedstawiająca sceny z dziejów Polski i Warmii, wykonana w 1912 r. W latach 1894–1928 proboszczem był tutaj ks. Walenty Barczewski (1856–1928), działacz ludowy i poseł do Landtagu. Został pochowany na miejscowym cmentarzu.

Wnętrze kościoła w Brąswaldzie

Strusiolandia w Barkwedzie

To gospodarstwo agroturystyczne z minizoo, w którym mieszka ok. 100 zwierząt. Wśród tych rzadziej spotykanych można zobaczyć m.in. strusie afrykańskie, emu, kuce, lamy, pawie czy bażanty królewskie.

Kościół pw. św. Katarzyny w Cerkiewniku

Neogotycka świątynia, położona na niewielkim wzniesieniu, dominuje nad wsią. Wybudowano ją w 1852 r. w miejscu wcześniejszego kościoła, który spłonął. Wystrój i wyposażenie są pseudobarokowe. Przed frontowym ogrodzeniem stoi pomnik upamiętniający ofiary I wojny światowej.

Pomnik w Cerkiewniku

Dobre Miasto

Dobre Miasto otrzymało prawa miejskie w 1329 r. Podczas II wojny światowej jego centrum zostało całkowicie zniszczone, podobnie jak większość zabudowy. Po wojnie miasto odbudowano, ale niestety historyczne śródmieście nie zostało odtworzone. Obecnie Dobre Miasto liczy ponad 10 tys. mieszkańców i należy do międzynarodowej sieci Cittaslow.

Najbardziej znanym zabytkiem jest tu gotycki **kościół pw. Najświętszego Zbawiciela i Wszystkich Świętych** z lat 1376–1389. To druga pod względem wielkości świątynia na Warmii. Wewnątrz warto zwrócić

Kościół pw. Najświętszego Zbawiciela i Wszystkich Świętych, fot. arch. UMWWM

Skansen Miejski i Baszta Bociania w tle, fot. arch. UMWWM

uwagę na sklepienie gwiazdiste oraz na zabytkowe elementy wyposażenia. Najstarszym z nich jest średniowieczny ołtarz Matki Boskiej z ok. 1430 r., tryptyk z wążkiem św. Anny Samotrzeć i dzieciństwa Chrystusa. Do zabytków barokowych należy ołtarz główny, powstały w latach 1743–1748, oraz wcześniejsza ambona z 1693 r. Na ścianie nawy południowej wisi duży barokowy krucyfiks z 2. poł. XVII w. W części zachodniej znajduje się gotycka rzeźba Matki Boskiej na półksiężycu z ok. 1520 r., naturalnych rozmiarów. Kościół wkomponowany jest w zabudowania kolegiackie.

Wśród innych zabytków Dobrego Miasta warto także wymienić wzniesioną na planie koła, pięciokondygnacyjną gotycką **Basztę Bociania** z lochem. Obecnie na niższych piętrach budowli mieści się galeria, a na wyższych Muzeum Dobrego Miasta. Prezentowane eksponaty są związane z historią miasta oraz Warmii, wśród nich można obejrzeć dawne mapy biskupstwa warmińskiego, plany miasta, fotokopie dawnych dokumentów, a także skamieliny. Nieopodal baszty, w ciągu kamieniczek urządzono **Skansen Miejski**, prezentujący dawne warsztaty rzemieślnicze.

W mieście działa znany zakład cukierniczy Jutrzenka, produkujący m.in. kultowe krówki i śliwki w czekoladzie.

Ścieżka rowerowa pomiędzy Swobodną a Dobrym Miastem

Zespół pałacowo-parkowy w Smolajnach

W skład zespołu wchodzi barokowy pałac, zbudowany w latach 1741–1743, który bez większych modernizacji przetrwał do chwili obecnej. Po jego wschodniej stronie wznosi się wieża bramna z przylegającą do niej niewielką oficyną, pochodzącą z 1765 r. Zachowały się też liczne zabudowania folwarczne. Cały zespół otacza zabytkowy park ze starodrzewem, na który składają się lipy, graby, brzozy, klony, sosny, świerki, wiązy oraz sosny amerykańskie.

Wojewódzkie Centrum Informacji Turystycznej w Olsztynie, ul. Staromiejska 1, 10-017 Olsztyn, tel. 89 535 35 65, info@mazurytravel.com.pl, www.mazury.travel

Miejska Informacja Turystyczna w Olsztynie, pl. Jana Pawła II 1 (w przyziemiu ratusza, wejście od ul. 1 Maja), 10-101 Olsztyn, tel. 89 521 03 98, info@olsztyn.eu, www.facebook.com/mit.olsztyn

Centrum Informacji Turystycznej, ul. Dębowa 3, 11-100 Lidzbark Warmiński, tel. 570 899 399

Biuro Informacji Turystycznej w Dobrym Mieście, ul. Warszawska 14, 11-040 Dobre Miasto, tel. 89 513 20 40, www.dobremiasto.com.pl

173 Artan Salon i Serwis Rowerowy, ul. Kajki 2, 11-100 Lidzbark Warmiński

177 Wypożyczalnia Rowerów Marcin Kozłowski, ul. Krzywa 4, 11-100 Lidzbark Warmiński (sezonowo III–X)

109 Hotel Krasicki**** History & SPA, pl. Zamkowy 1/7, 11-100 Lidzbark Warmiński

147 Hotel Krasicki**** History & SPA, pl. Zamkowy 1/7, 11-100 Lidzbark Warmiński

048 PPHU Magor Janusz Górecki – Hotel Górecki, ul. Olsztyńska 4, 11-100 Lidzbark Warmiński

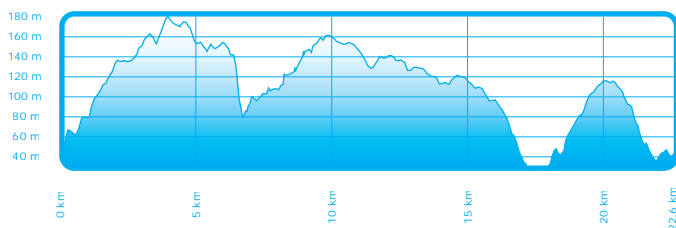

061 Hotel Krasicki**** History & SPA, pl. Zamkowy 1/7, 11-100 Lidzbark Warmiński

22 Szlak rowerowy MTB Kadyny

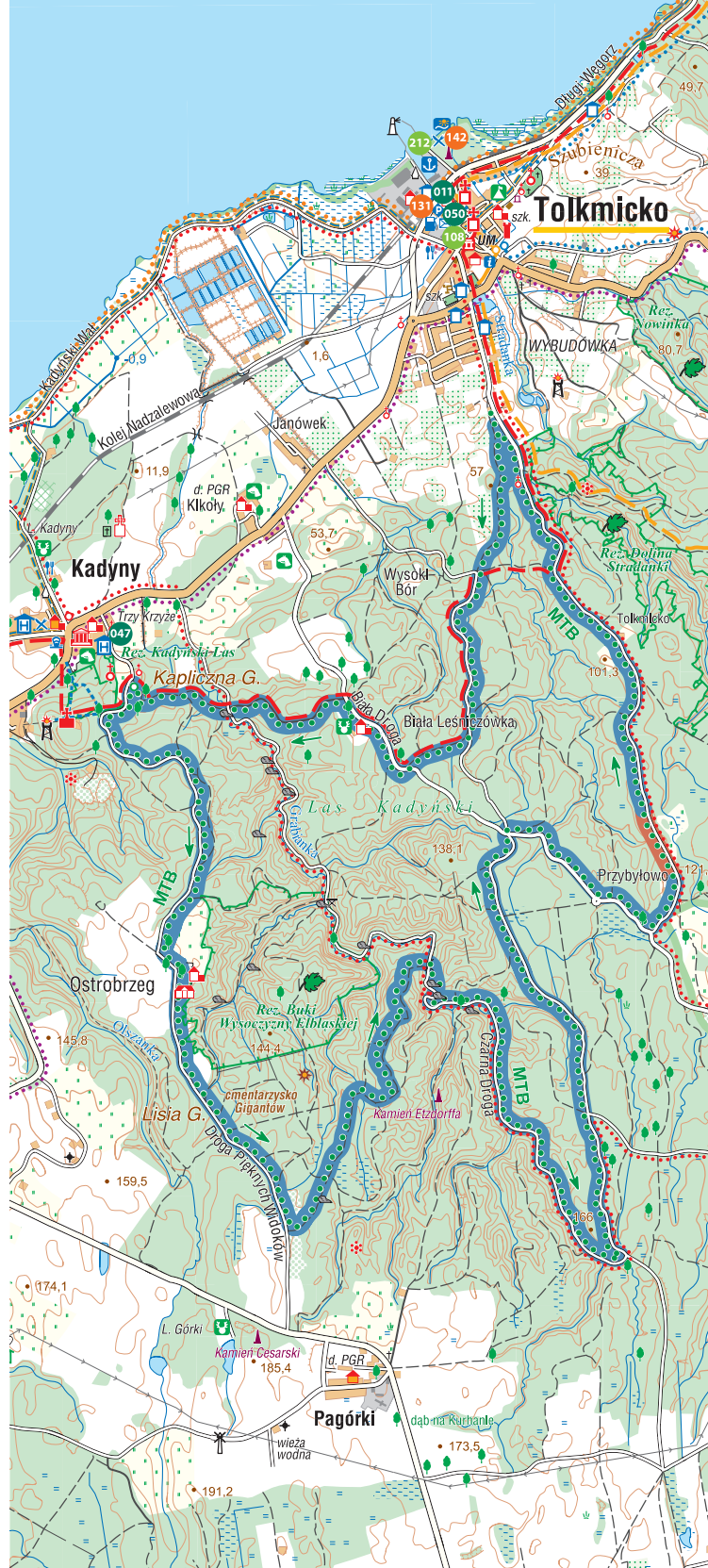
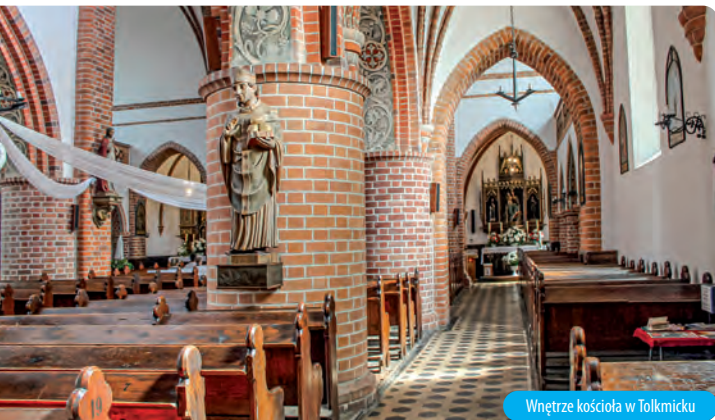
Kadyny (0,0 km) • rezerwat przyrody Buki Wysoczyzny Elbląskiej (2,6 km) •
Tolkmicko (17,6 km) • Kadyny (22,6 km)

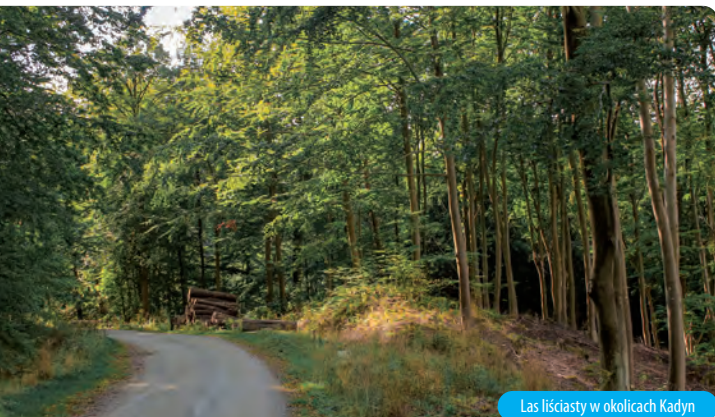
Trasa wytyczona na obszarze Parku Krajobrazowego Wysoczyzny Elbląskiej (zob. s. 187), przez piękny las liściasty z przewagą buków. To trudny teren, są na nim liczne podjazdy i zjazdy oraz gruntowe i żwirowe dukty leśne. Szlak stanowi propozycję dla średnio doświadczonych rowerzystów górskich. Jego atutami są piękne widoki.

Z Kadyn (zob. s. 185) wyjeżdżamy na południe, mijając dawny pałac cesarski, obecnie hotel. Oznakowana trasa rozpoczyna się na terenie stadniny, przy kapliczce Świętego Krzyża. Kierując się znakami umieszczonymi po lewej i prawej stronie drogi, ruszamy pod górę, w kierunku klasztoru Franciszkanów (zob. s. 185).

Pierwsze 5 km to podjazd po zniszczonej drodze do osady Ostrogóra, która jest położona na skraju rezerwatu przyrody Buki Wysoczyzny

Las liściasty w okolicach Kadyn

Elbląskiej. Za wsią jeszcze krótki odcinek jedziemy prosto, a następnie skręcamy w lewo. Na tym etapie czekają nas dwa strome zjazdy, oznaczone wykrzyknikami. Warto zatrzymać się na mijanych wzniesieniach. To najwyżej położone miejsca na trasie, roztaczają się z nich wspaniałe widoki na okolicę.

Następny etap prowadzi szeroką leśną szutrówką w kierunku Tolkmicka. To zdecydowanie najłatwiejszy odcinek trasy.

Po kilku kilometrach docieramy do skrzyżowania. Skręcamy w prawo, zgodnie z oznakowaniem trasy. Droga wiedzie w dół. Mijamy pojedyncze zabudowania wsi Przybytowo. Tu zaczyna się dłuższy odcinek bruku. Po prawej stronie widzimy rzeczkę Stradankę i tablice informujące o rezerwacie przyrody Dolina Stradanki.

Na przedmieściach Tolkmicka skręcamy ostro w lewo, na szeroką utwardzoną drogę szutrową, z której można podziwiać rozległą panoramę okolicy z Zalewem Wiślanym w tle.

Następnie dojeżdżamy do tzw. białej drogi i ruszamy w dół, w kierunku Winnicy Kadyny – Białej Leśniczówki (zob. s. 186). Mijamy ją po lewej stronie, a potem, uważnie obserwując oznakowanie, nieco dalej skręcamy w lewo i wracamy do drogi prowadzącej w kierunku klasztoru Franciszkanów.

Trasa została bardzo dobrze oznakowana, jednak tylko w jedną stronę. Brak na niej wyznaczonych miejsc do odpoczynku, ale wystarczy zjechać nad Zalew Wiślany, do Tolkmicka lub Kadyn, aby skorzystać z urokliwych piaszczystych plaż, z których rozciągają się rozległe widoki. Znaczne różnice wysokości sprawiają, że na szlaku występują liczne strome zjazdy oraz podjazdy, które niewprawionym rowerzystom mogą sprawiać spore problemy. Urozmaicheniem będą długie zjazdy utwardzonymi drogami szutrowymi, np. przed Tolkmickiem, ale zdarzają się też odcinki piaszczyste, a po deszczu nawet błotniste. Na trasie najlepiej sprawdzi się rower crossowy lub górski.

Kadyny leżą przy drodze wojewódzkiej nr 503, 20 km na północ od Elbląga, gdzie znajduje się najbliższy dworzec kolejowy. Nie ma możliwości dojazdu na trasę z rowerem komunikacją publiczną.

Kadyny

Miejscowość malowniczo położona nad Zalewem Wiślanym, u stóp Wysoczyzny Elbląskiej. Niegdyś w tym miejscu znajdowała się pruska osada. Kiedy w XIII w. została zdobita przez Krzyżaków, w jej pobliżu powstała dzisiejsza wieś Kadyny. Doceniono w ten sposób strategiczne położenie wcześniejszego grodu.

Pierwsza wzmianka o Kadynach pochodzi z 1255 r. W 1431 r. ich właścicielem został Jan Bażyński, przywódca opozycji antykrzyżackiej i uczestnik wojny trzynastoletniej. W 1898 r. wieś otrzymał cesarz Wilhelm II, który nakazał zbudować w niej swoją letnią rezydencję. W związku z tym zaprojektowano nawet nowy układ wsi, opracowany według założeń architektów berlińskich. Z cesarskiego polecenia w 1905 r. w Kadynach powstała manufaktura ceramiczna. Tutejsze wyroby bardzo szybko stały się znane.

W 2015 r. w Kadynach otwarto nową przystań jachtową.

Klasztor Franciszkanów w Kadynach

Klasztor Franciszkanów w Kadynach

Zakon Braci Mniejszych (Franciszkanów) ma charakter kontemplacyjno-czynny. Trzech mieszkających w kadyńskim klasztorze zakonników łączy modlitwę i pracę. Klasztor jest usytuowany w szczególnym miejscu, z dala od głównej drogi, pośrodku objętego ochroną rezerwatową Kadyńskiego Lasu (zob. poniżej), na wzniesieniu zwanym Górą Klasztorną.

Rezerwat przyrody Kadyński Las

Rezerwat rozciąga się na zapleczu zabytkowego zespołu pałacowego w Kadynach. Chroni fragmenty starego lasu bukowego. Rosną w nim wiekowe buki, jesiony i dęby, wiele z nich to pomniki przyrody. W pobliżu rezerwatu przebiega aleja dębowa, przy której rośnie m.in. Dąb Bażyńskiego, nazwany na cześć dawnego właściciela wsi Jana Bażyńskiego.

W porcie w Tolkmicku

Tolkmicko

W XIII w. okolice dzisiejszego Tolkmicka, zamieszkiwane przez pruskie plemię Pogezanów, podbili Krzyżacy. Pomiedzy 1296 a 1300 r. założona przez nich osada otrzymała przywilej lokacyjny. Pierwszy pisemny zapis nazwy miasta (w formie Tolkemit) pochodzi z 1326 r. W 1440 r. Tolkmicko przystąpiło do Związku Pruskiego. Czternaście lat później burmistrz miasta złożył przysięgę wierności królowi polskiemu, a mieszczanie zburzyli tutejszy zamek krzyżacki. Po zakończeniu wojny trzynastoletniej w 1466 r. Tolkmicko znalazło się w granicach Polski (Prusy Królewskie) i pozostało w nich aż do I rozbioru, czyli do 1772 r. W styczniu 1945 r. Armia Czerwona zniszczyła miejscowość w 50%. Zwiedzając miasteczko, warto zwrócić uwagę na średniowieczny układ urbanistyczny, kościół pw. św. Jakuba Apostoła z XIV w., basztę z końca XIV w. i pozostałości murów obronnych.

Najstarszym zabytkiem w okolicy miasta są tzw. **Wały Tolkmitta**, czyli najlepiej zachowane w regionie grodzisko staropruskie. Znajduje się ono ok. 3 km na południe od Tolkmicka. W dolinie rzeczki Stradanki można zobaczyć pozostałości fos i obwałowań dochodzących do 7 m wysokości. Umocnienia, obejmujące obszar o wymiarach 350 m na 150 m, zostały wkomponowane w naturalne wąwozy leśne, co podnosiło walory obronne założenia.

Winnica Kadyny – Biała Leśniczówka

Można stwierdzić, że założenie winnicy w tych okolicach było odważnym eksperymentem. Pierwsze krzewy winne (ok. 16 tys.) zostały zasadzone w 2013 r. Pierwsze zbiory odbyły się w 2017 r., a w 2019 r. winnica została otwarta dla zwiedzających i degustatorów. **Biała Leśniczówka 1**, 82-340 Tolkmicko, tel. 518 975 903, info@zywewino.pl, www.zywewino.pl.

Biała Leśniczówka

Park Krajobrazowy Wysoczyzny Elbląskiej

Park chroni najciekawsze fragmenty Wysoczyzny Elbląskiej, porośnięte głównie lasami bukowymi. Krajobraz ma wiele wspólnego z obszarami górskimi południowej Polski. Najwyższym punktem jest Góra Srebrna (198,5 m n.p.m.). Pod względem ukształtowania terenu Wysoczyzna Elbląska stanowi przykład moreny dennej. Jej północno-zachodnia krawędź stromo opada ku Zalewowi Wiślanemu, przyjmując nawet w niektórych miejscach charakter brzegu klifowego.

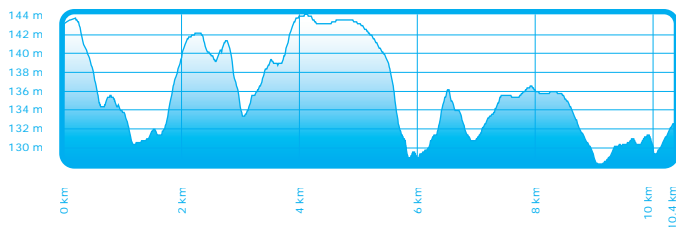
Informacja Turystyczna w Tolkmicku, Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury, ul. Świętojańska 1, 82-340 Tolkmicko, tel. 55 231 61 82 wew. 25, inf-tur.tolkmicko@wp.pl

- 108** Ratusz z wieżą widokową i Muzeum Regionalne w Tolkmicku, pl. Wolności 3, 82-340 Tolkmicko
- 212** Tramwaj wodny, Port 1, 82-340 Tolkmicko (sezonowo VI–VIII)
- 131** Sami Swoi, ul. Świętojańska 48, 82-340 Tolkmicko
- 142** Smażalnia Ryb – Punkt Gastronomiczny Fregata, ul. Parkowa 4, 82-340 Tolkmicko (sezonowo V–IX)
- 047** Kadyny Folwark Hotel & Spa, Kadyny 18, 82-340 Tolkmicko
- 050** Pokoje – Maria Małysko-Dudek, ul. Kościelna 1, 82-340 Tolkmicko
- 011** Sami Swoi, ul. Świętojańska 48, 82-340 Tolkmicko

23 MTB Bitwa o twierdzę Boyen

Twierdza Boyen – start (0,0 km) • twierdza Boyen – meta (10,4 km)

MTB Bitwa o twierdzę Boyen to jedna z kilku tras na Mazurach, na których rozgrywane są zawody kolarstwa górskiego. Nie należy do najłatwiejszych. Jest bardzo dynamiczna, mocno zróżnicowana, sporo na niej singletracków i krętych duktów leśnych. Bardzo ciekawe i niespotykane nigdzie indziej są „single”, które prowadzą wzdłuż wałów twierdzy tzw. suchą fosą. To jedyna tego typu trasa w Polsce.

Trasa stanowi gratkę dla każdego fana kolarstwa MTB. Start i meta zlokalizowane są na terenie twierdzy Boyen w Giżycku. Długie odcinki na początku i końcu trasy prowadzą suchą fosą wzdłuż ceglaneanego muru Carnota i bastionów narożnych twierdzy. Obok krótkiego odcinka przebiegającego u podnóża Wzgórza św. Brunona są to jedyne płaskie odcinki szlaku.

Okrążenie o długości ok. 10 km ma profil typowy dla cross-country. Składają się na nie ciekawe singletracki, występujące naprzemiennie z krętymi duktami leśnymi na Wzgórzu św. Brunona. Przeważają tu wzniesienia z wąskimi ścieżkami i stromymi zboczami po obu stronach, przypominającymi górskie szlaki. Suma przewyższeń na trasie wynosi 348 m. W południowej części szlaku zjazd i podjazd są krótkie, ale strome i kręte.

Cmentarz wojenny przy twierdzy Boyen

Wzgórze św. Brunona

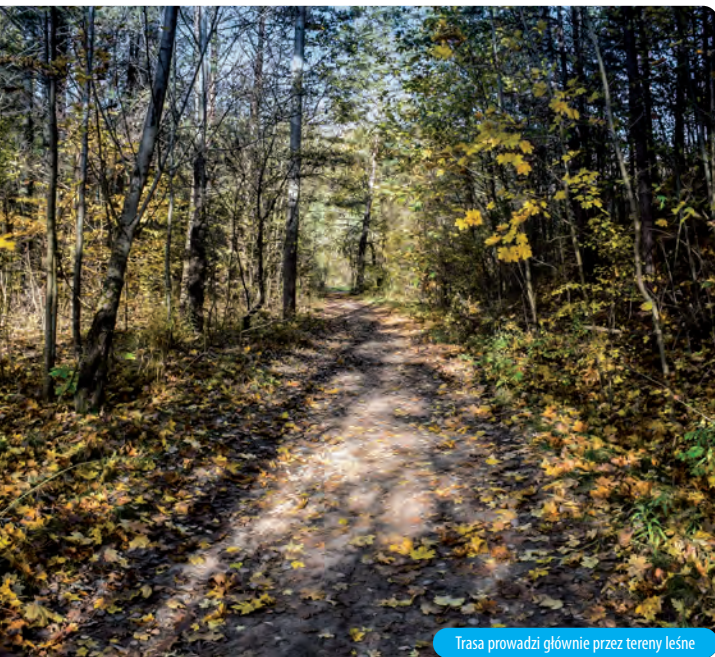
Często trzeba zejść z rowerem i wspiąć się pod górę. Za to w północnej części trasy, prowadzącej wzdłuż muru twierdzy, można się rozpędzić.

Na trasę należy się wybrać rowerem crossowym lub górskim. Trzeba być uważnym, ponieważ kręte i wąskie ścieżki prowadzą w większości po terenach leśnych. Miejsce do odpoczynku znajduje się na Wzgórzu św. Brunona (zob. ramka s. 57).

Przez Giżycko przejeżdżają pociągi regionalne kursujące na trasie Olsztyn – Elk. Jest też kilka połączeń dalekobieżnych.

Trasa prowadzi głównie przez tereny leśne

Twierdza Boyen, fot. arch. UMWWM

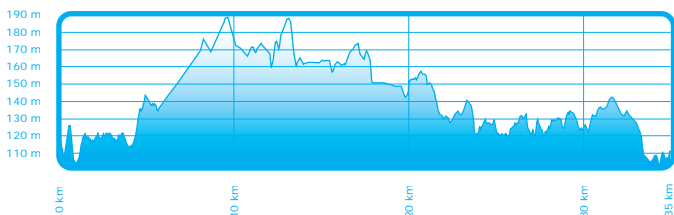
Kolarstwo górskie na Mazurach

Czy Mazury to dobry teren do uprawiania kolarstwa górskiego? Turyści rowerowi od dawna wiedzieli, że tak. Urozmaicony krajobraz morenowy, liczne lasy i jeziora to doskonała kombinacja, pozwalająca nie tylko odprężyć się na rowerze, ale też poczuć zastrzyk adrenaliny. Kilka lat temu okazało się, że region świetnie nadaje się także do organizowania zawodów w kolarstwie górskim. Odbywają się one od 2015 r., a od 2018 r. rozgrywane są tu nawet mistrzostwa Polski. To wszystko w ramach serii wyścigów Milko Mazury MTB.

24 Szlak czerwony w gminie Górowo Iławeckie

Górowo Iławeckie (0,0 km) • Dęby (5,6 km) • rezerwat przyrody Jezioro Martwe (13,4 km) • Zamkowa Góra (17,9 km) • Dzikowo Iławeckie (19,5 km) • Kandyty (23,2 km) • Bukowiec (27,1 km) • Worławki (30,0 km) • Górowo Iławeckie (35,0 km)

Trasa przeznaczona dla średnio zaawansowanych rowerzystów, przebiegająca przez tereny przygraniczne. Na zakończenie wycieczki warto zwiedzić Górowo Iławeckie. Miasto ma ciekawą historię i kilka interesujących zabytków, są w nim również atrakcyjne tereny rekreacyjne.

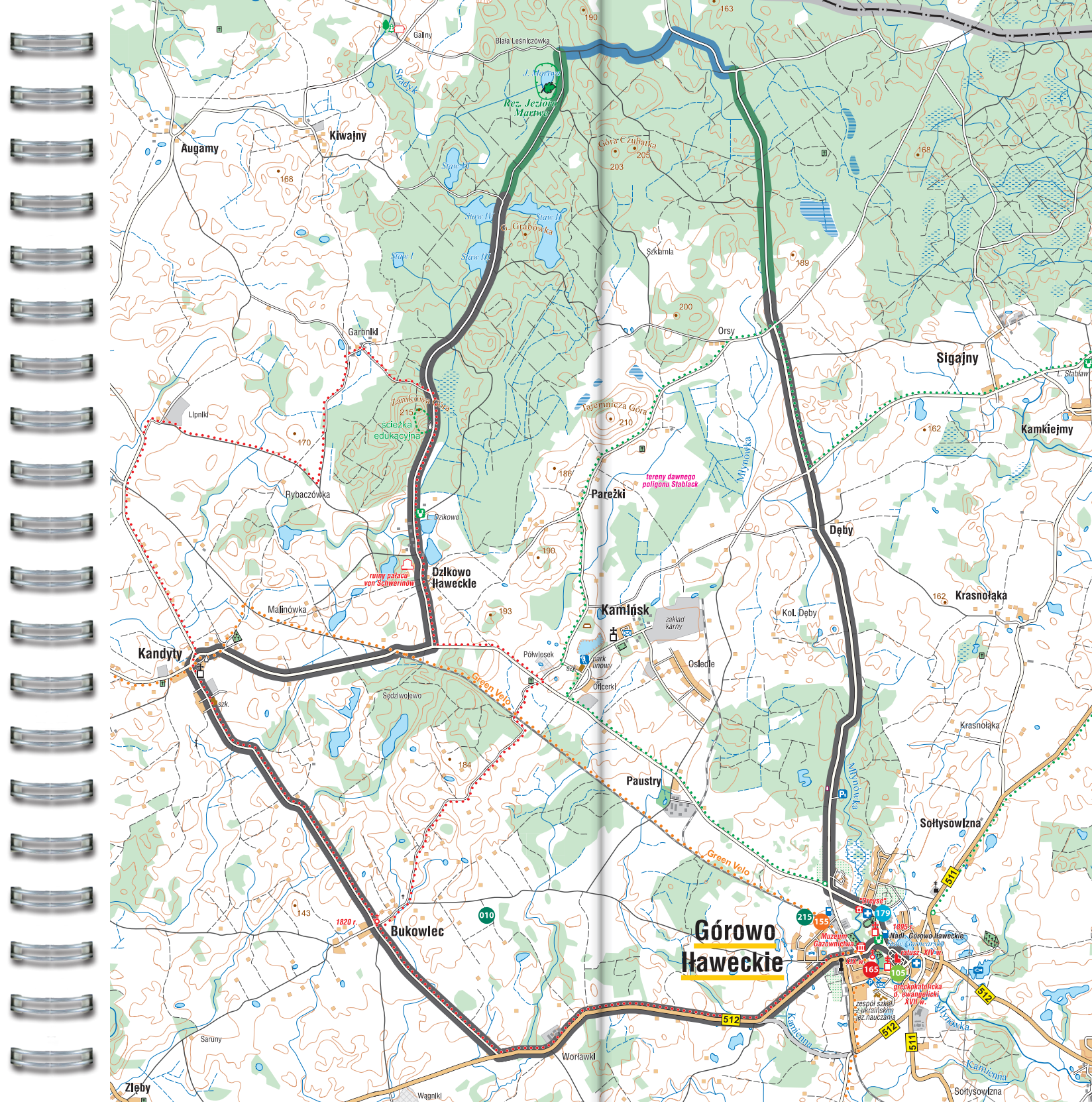

					asfalt polbruk
35	4 h 2 h	trudna	wyczynowa	niepełne	gruntowa ulepszona gruntowa szutrowa

Oznakowany początek szlaku znajduje się przy wyjeździe z Górowa Iławeckiego na północ, przy ulicy Podleśnej. Najpierw kierujemy się drogą asfaltową w stronę wsi Dęby. Teren jest tu raczej płaski, z niewielkimi wzniesieniami. Za Dębami docieramy do skrzyżowania. Jedziemy dalej

Na szlaku przed miejscowością Dęby

Wiaty turystyczna w Bukowcu

prosto, zgodnie z drogowskazem „Granica Państwa 7”. Po ok. 3 km od skrzyżowania, na rozwidleniu dróg szutrowych skręcamy w lewo (droga w prawo prowadzi do granicy). Od skrzyżowania asfaltowa nawierzchnia robi się coraz bardziej zniszczona. Później droga zmienia się w gruntową, ale na tym odcinku jest jeszcze utwardzona. Przejeżdżamy nią ok. 3 km i skręcamy pod kątem 90 stopni w lewo, w szeroką drogę szutrową.

Mijamy drewnianą tablicę „Stablack” (w czasie II wojny światowej w pobliskim Kamińsku działał obóz jeniecki Stalag IA Stablack). Kilkaset metrów za nią znajduje się Jezioro Martwe (zob. obok). Prowadzi do niego z drogi krótka, wąska ścieżka.

Znad jeziora jedziemy dalej szutrem na południe. Na trasie zaczyna się pojawiać asfalt, pod nim widoczne są pozostałości bruku. Kierujemy się na Dzikowo Iławeckie, mijając po prawej stronie Górę Zamkową (zob. obok).

Za Dzikowem Iławeckim, na skrzyżowaniu z drogą biegnącą do Lelkowa, skręcamy w prawo i dojeżdżamy do wsi Kandyty (zob. s. 195). Tu, przy kościele, znajduje się MOR Green Velo. W Kandytach skręcamy w lewo, na Bukowiec. We wsi wznosi się zabytkowy kościół (zob. s. 195), a przy drodze ustawiono wiaty turystyczne.

Z Bukowca jedziemy dalej prosto do skrzyżowania z drogą wojewódzką nr 512. Tu skręcamy w lewo. Ostatni odcinek trasy prowadzi główną szosą do Górowa Iławeckiego.

Ze względu na nawierzchnię trasę można uznać za przeznaczoną dla średnio zaawansowanych rowerzystów. Co prawda szlak w większości prowadzi drogami asfaltowymi, ale w północnej

części ich nawierzchnia jest mocno zniszczona. Z tego względu na trasie najlepiej sprawdzi się rower crossowy lub górski. Po drodze nie ma ostrych podjazdów, a na szosach ruch samochodowy jest znikomy. Z oferty gastronomicznej można skorzystać jedynie w Górowie Iławeckim. Na trasie są za to wiaty turystyczne: na Górze Zamkowej, w Dzikowie Iławeckim i w Bukowcu, a także MOR w Kandytach.

Górowo Iławeckie leży 27 km na zachód od Bartoszyca i 26 km na północ od Lidzbarka Warmińskiego, przez które przebiega droga krajowa nr 51. Nie ma możliwości dojazdu na trasę z rowerem komunikacją publiczną.

Uwaga! Granica państwa

W północnej części szlak przebiega miejscami kilkaset metrów od granicy państwa. Aby móc zwiedzać te okolice, należy obowiązkowo zgłosić Straży Granicznej (tel. 89 76 30 320) planowany przebieg wycieczki. W strefie nadgranicznej przez cały czas trzeba mieć przy sobie dowód tożsamości. Pod żadnym pretekstem nie można wchodzić na pas graniczny.

Jezioro Martwe

Proces rozkładu roślin i innych drobnych organizmów w zamulonej wodzie sprawił, że obecnie jest to zbiornik bez tlenu. Jego woda jest silnie zakwaszona. Podchodząc bliżej do jeziora, należy zachować szczególną ostrożność, ponieważ roślinność zarastająca jego brzegi tworzy pływający dywan, który czasami może się przerwać. Jezioro jest otoczone torfowiskiem. Można do niego dojechać od drogi przesieką zaczynającą się przy czerwonej tablicy z nazwą rezerwatu. Rezerwat przyrody Jezioro Martwe utworzono w celu ochrony reliktovej rośliny maliny moroszki.

Góra Zamkowa

To najwyższy punkt Wzniesień Górowskich (216 m n.p.m.). Wzdłuż prowadzącej do niej drogi ustawiono tablice ścieżki edukacyjnej. Na górę wchodzi się po drewnianych schodach. Niestety nie widać stąd okolicy, ponieważ polana na szczycie jest otoczona drzewami. Znajdują się tu za to wyposażone w stoły wiaty, pod którymi można odpocząć.

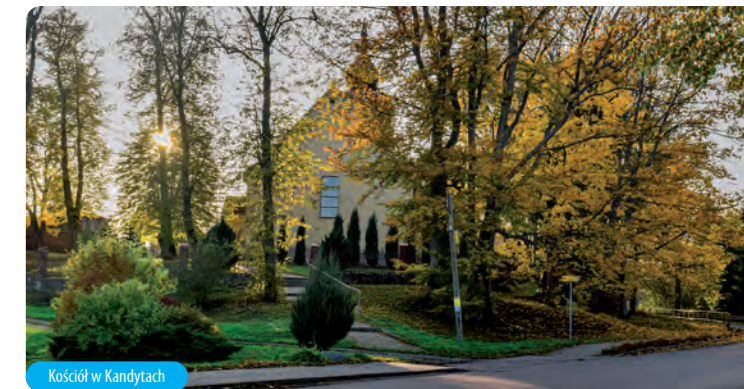
Dawniej Góra Zamkowa była miejscem kultu pogańskich Prusów. Niewykluczone, że stał na niej drewniany gródek. Na początku XIX w. królewski astronom Fryderyk Wilhelm Bessel prowadził stąd obserwacje gwiazd, a podczas ostatniej wojny prawdopodobnie ustawiono tu radionamiernik Heinricha Peilera FuSAn-733 dla pilotów Luftwaffe.

Kandyty

Wieś powstała pod koniec XIII w. Była związana z jaćwieskim wodzem Skomandem, który w latach 1273–1281 walczył z Krzyżakami, a następnie uciekł na Ruś. Później jednak wrócił z wygnania i pogodził się z niedawnymi wrogami. Przyjął chrzest i oddał się pod opiekę zakonu krzyżackiego. W zamian za wierność otrzymał nadania w okolicach Kandyt. Jego historia kończy się więc inaczej niż innego wodza pruskiego Herkusa Montego (zob. ramka s. 197).

We wsi stoi kościół poewangelicki z 1575 r., zniszczony w 1945 r. i odbudowany z ruin.

Kościół w Kandytach

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Bukowcu

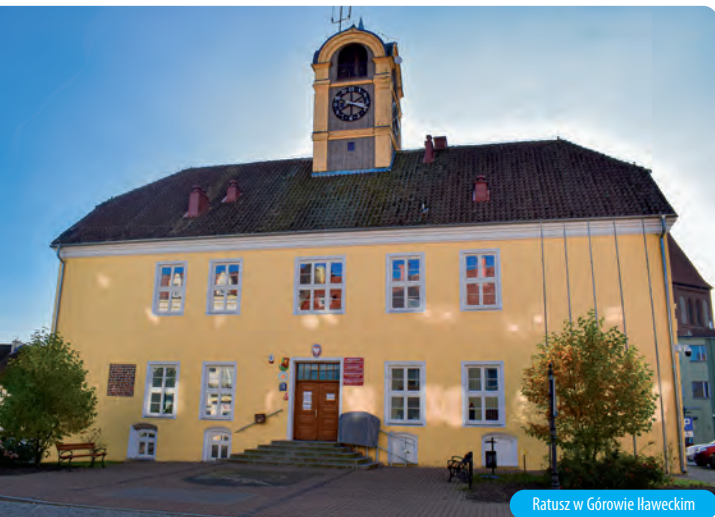
Świątynia z 1820 r. Jest to budowla salowa, orientowana. Manierystyczny ołtarz główny pochodzi z początku XVII w.

Górowo Iławeckie

Nieduże, liczące obecnie ponad 4 tys. mieszkańców miasteczko, położone na siedmiu wzgórzach, w historycznej krainie Natangii. Do XIII w. okolice zamieszkiwali Prusowie z plemienia Natangów.

Górowo powstało w 1335 r. Pierwotnie było osadą targową i stanowiło własność zakonu krzyżackiego. Później stało się miejscowością prywatną, co w przypadku miast zdarzało się rzadko na terenie byłych Prus Wschodnich. W latach 1482–1809 należało najpierw do rodziny Truchess-Waldburgów, a później do rodziny von Schwerinów.

Warto zwrócić uwagę na średniowieczny układ urbanistyczny **starego miasta** z gotyckim ratuszem, rynkiem oraz zabytkowymi kamienicami. Wśród zabytków są też obiekty sakralne różnych wyznań: neogotycki

Ratusz w Górowie Iławeckim

kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa z 1895 r. oraz **cerkiew greckokatolicka** z XIV w. z przyległą smukłą, murowaną dzwonnica z XV w. Świątynia pierwotnie funkcjonowała jako katolicka, a następnie ewangelicka. Wewnątrz można zobaczyć barokowe malowidło sufitowe z herbami rodowymi dawnych właścicieli miasta, a także ikonostas autorstwa Jerzego Nowosielskiego. Nieopodal kościoła znajduje się budynek, w którym w 1807 r. nocował Napoleon Bonaparte. W pobliżu, przy ulicy Sikorskiego 18, obok przychodni, zachowało się kilka macew z dawnego **kirkutu** – pamiątka po społeczności żydowskiej.

Unikatowymi zbiorami może poszczycić się tutejsze **Muzeum Gazownictwa**, działające w zabytkowej gazowni koksowej z 1908 r. To ciekawa propozycja dla miłośników historii i techniki.

Originalnym zabytkiem jest **dom przedwojennego przedsiębiorcy budowlanego**, stojący przy ulicy Armii Krajowej 17. Za nim widoczne są budynki dawnego zakładu. Najciekawszym elementem willi jest barierka tarasu na pierwszym piętrze, ozdobiona germańskimi runami. Kilka znaków zostało uszkodzonych, niektórych brakuje, więc

Staw Garcarski

sentencję można odczytać jedynie w przybliżeniu – „Rozsądny stara się znaleźć prawdę, aby ostatecznie stać się wolnym od zwodniczej iluzji”.

W Górowie Iławeckim, należącym do sieci Cittaslow, jest wiele miejsc, w których można odpocząć po zakończeniu wycieczki rowerowej. Na zachód od rynku rozciąga się **park miejski**, z urokliwymi alejkami spacerowymi. Dobrym miejscem do rekreacji są również okolice **Stawu Garcarskiego**. W części południowo-zachodniej znajduje się promenada, są też dwa mola pływające dla wędkarzy: w części północnej akwenu oraz od strony skweru im. Sybiraków, za ratuszem. W północnej części miasta usytuowany jest natomiast sztucznie utworzony **Zalew Miejski**, bezpośrednio sąsiadujący z lasem. Otaczają go atrakcyjne tereny spacerowe, wyznaczono tu również miejsce na ognisko.

Pierwowzór Konrada Wallenroda

Po podboju krzyżackim w 1260 r. Natangowie wzięli udział w powstaniu przeciwko zakonowi. Jednym z przywódców zrywu był Herkus Monte, który w 1273 r., po wielu latach walki zginął w lesie nieopodal Górowa. Postać Montego stała się inspiracją m.in. dla Adama Mickiewicza, który upodobił do niego głównego bohatera swojej powieści „Konrad Wallenrod”.

- 165** Punkt Informacji Turystycznej w Górowie Iławeckim, ul. Kościuszki 26, 11-220 Górowo Iławeckie, tel. 89 761 00 48, infoturgorowo@mtnet.pl
- 179** PKN Orlen Bliska 69 Górowo Iławeckie, ul. Sikorskiego 28, 11-220 Górowo Iławeckie
- 105** Parafia greckokatolicka pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, ul. ks. Mirosława Ripeckiego 1, 11-220 Górowo Iławeckie
- 155** „Róża Wiatrów”, ul. Wyszyńskiego 36, 11-220 Górowo Iławeckie
- 010** Gospodarstwo Agroturystyczne „Wielebowo”, Bukowiec 26, 11-220 Górowo Iławeckie
- 215** Noclegi „Róża Wiatrów”, ul. Wyszyńskiego 36, 11-220 Górowo Iławeckie

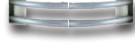
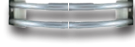
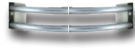
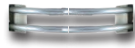
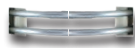
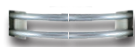
Spis MPR-ów

Nr rekomendacji	Nazwa obiektu	Adres	Kod pocztowy	Miejscowość	Sezonowo
001	Elixir Hotelik Caravaning	Guty 9	11-500	Giżycko	(sezonowo V-X)
002	Hotel Młyn w Elblągu sp. z o.o.	ul. Kościuski 132	82-300	Elbląg	
003	Dom Mysliwski „Sagalasówka” – Natalia i Wojciech Bryccy	Krzykały 28	11-130	Orneta	
004	Wynajem Apartamentów i Domków „Osirficy” – Monika Osirńska	Nowa Pasłęka 25e	14-500	Braniewo	
005	Centrum Spotkań i Aktywności Społecznej we Fromborku przy Fundacji „Złoty Szalik”	ul. Braniewska 11	14-530	Frombork	
006	Zakład Gastronomiczno-Hotelarski Jerzy Dziokan w Węgorzewie	ul. Wańkowicza 3	11-600	Węgorzewo	
007	Camping nr 61	ul. Panieńska 14	82-300	Elbląg	(sezonowo V-IX)
008	Dwór Dawidy	Dawidy 1	14-400	Pasłęk	
009	Pałac i Folwark Galiny	Galiny 110	11-200	Bartoszyce	
010	Gospodarstwo Agroturystyczne „Wielebowo”	Bukowiec 26	11-220	Górowo Iławeckie	
011	Sami Swoi	ul. Świętojańska 48	82-340	Tolkmicko	
012	Na Zaciszu	ul. 22 Lipca 29c	11-612	Krukłanki	
013	Bobrownia	Dwórno 33	11-220	Górowo Iławeckie	
014	Przystań Żeglarska Składowo	Harsz 60	11-610	Pozedrze	(sezonowo V-X)
015	U Rybaka	Nowa Pasłęka 9a	14-500	Braniewo	
016	Róża Wiatrów	ul. Wodociągowa 1	11-600	Węgorzewo	
017	Klektki Conference & Spa	Klektki 1	14-407	Godkowo	
018	Pokoje Gościnne Anna	ul. 1 Maja 5	19-500	Gołdap	
019	Ekoturystyka Dwór Klewiny	Klewiny 3	19-520	Banie Mazurskie	
020	Dom Wędkarza	Sobiechy 53	11-606	Budry	
021	Agroturystyka Rowerowa Przystań „Morozówka”	Sarnowo 29	11-100	Lidzbark Warmiński	(sezonowo V-X)
022	Hotel Wanda – Marek Olenkiewicz	ul. Wojska Polskiego 27	11-400	Kętrzyn	
023	Pod Wzgórzem	ul. Poczтова 15	14-530	Frombork	
024	Chata Pogaduchy	Nowiny 2	14-530	Frombork	(sezonowo V-VIII)
027	Hotel Bartis	pl. Konstytucji 3 Maja 5	11-200	Bartoszyce	
028	Dworek Dębówko	Dębówko 1	11-200	Bartoszyce	
029	Apartamenty Euphoria	Osiedle 21b	19-500	Gołdap	
030	Gospodarstwo Agroturystyczne „Mimoza” – Grażyna Ławrynowicz	Krawczyki 2	11-200	Bartoszyce	
031	Pokoje Gościnne Nad Zalewem Wiślanym	ul. Królowej Marii 1a	82-340	Tolkmicko	
032	Niebieska Tawerna Przystań „Unia”	Kal 9	11-600	Węgorzewo	
033	Hotel Kopernik	ul. Kościelna 2	14-530	Frombork	
034	Gospodarstwo Agroturystyczne „Zacisze”	Trygort 33	11-600	Węgorzewo	
035	Ośrodek Sportu i Rekreacji w Ornecie – Sportowa Baza Noclegowa Olimp	ul. Sportowa 7	11-130	Orneta	
036	Ośrodek Turystyczny Frombork	ul. Braniewska 19	14-530	Frombork	(sezonowo V-IX)
037	Hotelik Gołdap	pl. Zwycięstwa 21	19-500	Gołdap	
038	Przystań Statków Pasażerskich Żegluga Mazurskiej sp. z o.o. w Węgorzewie	bulwar Loir et Cher 2	11-600	Węgorzewo	(sezonowo VI-VIII)
039	Hotel Mazury	al. Wojska Polskiego 56	11-500	Giżycko	
040	Zamek Reszel – Pokoje Gościnne	ul. Podzamcze 3	11-440	Reszel	
041	Pokoje Gościnne Stana	ul. Świętojańska 42	82-340	Tolkmicko	
042	Gospodarstwo Wróbel Nad Rzeką	Wróbel 29	19-520	Banie Mazurskie	(sezonowo IV-IX)

043	Plajny – Ogród Dobrych Myśli	Plajny 10	14-407	Godkowo	
044	„Agroturystyka Pod Orzechami”	Chojnowo 24a	82-340	Tolkmicko	
045	Letniskowa 30 – Caloroczny Dom	ul. Letniskowa 30	11-600	Węgorzewo	
046	Gospodarstwo Agroturystyczne „Mazurska Chatka”	Kaczory 14	11-420	Srokowo	(sezonowo VI-VIII)
047	Kadyny Folwark Hotel & Spa	Kadyny 18	82-340	Tolkmicko	
048	PPHU Magor Janusz Górecki – Hotel Górecki	ul. Olsztyńska 4	11-100	Lidzbark Warmiński	
049	Gospodarstwo Agroturystyczne Rowerowa Przystań „Jankeśówka”	Wielochowo 43	11-100	Lidzbark Warmiński	
050	Pokoje – Maria Małyko-Dudek	ul. Kościelna 1	82-340	Tolkmicko	
051	Aga Gospodarstwo Gościnne kat. **	ul. 22 Lipca 23	11-612	Krukłanki	
052	Agroturystyka „U Joanny Mentel”	Pluskiejmy 45	19-504	Dubeninki	
053	Agroturystyka Puszcza Romincka	Galwiecie 50	19-500	Gołdap	
054	Dawna Szkoła	Górne 34	19-500	Gołdap	
055	Agrokajnię	Kajnię 19	14-520	Pieniężno	
056	Hotel Żuławy***	ul. Królewiecka 126	82-300	Elbląg	
057	Republika Ściborska	Ściborki 6	19-520	Banie Mazurskie	
058	Willa Dwa Jeziora	Kal 23j	11-600	Węgorzewo	
059	Hotel i restauracja „Cztery Pory Roku”	ul. Braniewska 12	11-130	Orneta	
060	Garncamia	Kamionek Wielki 1	11-600	Węgorzewo	
061	Hotel Krasicki**** History & Spa	pl. Zamkowy 1/7	11-100	Lidzbark Warmiński	
062	Bukowiec 77	Bukowiec 77	11-220	Górowo Iławeckie	(sezonowo VI-IX)
063	EkoFarma Vitalis	Zastawno 37	14-420	Młynary	
064	Siedlisko Sabinowo	Stawki 31	11-600	Węgorzewo	
065	Piękna Góra – Anna Rudziewicz	Konikowo 11	19-500	Gołdap	
066	Wypoczynek Nad Stawami	al. Wojska Polskiego 4	11-606	Budry	(sezonowo V-IX)
067	Domy Letniskowe Mamry	Trygort 132	11-600	Węgorzewo	
068	Zajazd Bankietowo-Weselny Dolina Sadosiów – Mariusz Sadowski	Dobry 24	14-407	Godkowo	
069	Biuro Turystyki Aktywnej „Gertis” – Noclegi	Świdry 11	11-500	Giżycko	(sezonowo VI-VIII)
070	Hotel Elbląg	ul. Stary Rynek 54-59	82-300	Elbląg	
071	Pałac w Osieci „Biały Książę 1861”	Osieka 3	11-200	Bartoszyce	(sezonowo IV-IX)
072	Noclegi przy Restauracji Stodoła „Shotels”	ul. Bema 9i 11	11-200	Bartoszyce	
073	Agro-Pokoje „Marta”	Rybical 33	11-520	Ryn	(sezonowo IV-X)
074	Jakubówka – Ewa Zaremba	Konikowo 12	19-500	Gołdap	
075	Stara Szkoła	Harsz 25/5	11-610	Pozedrze	
076	Hotelik Hermes	ul. Dworcowa 25	14-520	Pieniężno	
077	Gospodarstwo Ogrodniczo-Agroturystyczne „Eko-landia” – Krystyna i Antoni Kierul	ul. Elbląska 99	11-130	Orneta	(sezonowo IV-X)
079	Agroturystyka „Pałac w Janowie”	Janów 1	82-300	Elbląg	
080	Gospodarstwo Pasieczne „Wiosna”	Górne 2	19-500	Gołdap	(sezonowo V-XI)
081	Aga – Caloroczny Domek	ul. Wczasowa 36	11-600	Węgorzewo	
082	Na Skraju	Kajki 12	11-606	Budry	(sezonowo V-X)
083	Majątek Giże Marczak	Giże 41	19-411	Świątajno	
084	Słoneczny Zakątek	Promenada Zdrowia 14	19-500	Gołdap	(sezonowo VI-IX)
085	Centrum Dydaktyczno-Szkoleniowe Gołdap	ul. Partyzantów 31	19-500	Gołdap	
086	Agroturystyka Lolkowo	Leśny Rów 4	11-420	Srokowo	
087	Atena	Promenada Zdrowia 4	19-500	Gołdap	
088	Forest House	Kłębowo	11-100	Lidzbark Warmiński	(sezonowo V-IX)
089	Założenie Pałacowo-Parkowe w Dawidach	Dawidy 1	14-400	Pasłęk	
091	Pałac i Folwark Galiny	Galiny 110	11-200	Bartoszyce	
092	Róża Wiatrów	ul. Wodociągowa 1	11-600	Węgorzewo	(sezonowo IV-XI)
093	Koncha Port	Wrony 17	11-500	Giżycko	(sezonowo V-IX)
094	Biuro Obsługi Klienta Żegluga Ostródzko-Elbląskiej sp. z o.o. w Elblągu	ul. Wodna 1b	82-300	Elbląg	(sezonowo V-IX)
095	Wind-Czarter	ul. Olsztyńska 9a	11-500	Wilkasy	(sezonowo V-IX)

096	Ekoturystyka Dwór Klewiny	Klewiny 3	19-520	Banie Mazurskie	
097	Teren Rekreacyjno-Społeczny „Krekolandia” w Krekolach, gmina Kwity, powiat lidzbarski	Krekole 32	11-106	Kiwity	
098	Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu	bulwar Zygmunta Augusta 11	82-300	Elbląg	
099	Przystań Statków Pasażerskich Żegluga Mazurskiej sp. z o.o. w Węgorzewie	bulwar Loir et Cher 2	11-600	Węgorzewo	(sezonowo VI–VIII)
100	Tradycyjne Gospodarstwo Ekologiczne	Gajrowskie 17	11-510	Wydminy	
101	Kompleks Rekreacyjno-Sportowy Nad Jeziorem Rydzówka	Leśniewo	11-420	Srokowo	(sezonowo VI–IX)
102	Wilczy Szaniec	Gierłoż 5	11-400	Kętrzyn	
103	Leśna Szkoła	ul. Leśna 1	11-420	Srokowo	
104	Bocianie Gospodarstwo Rolne PTOPI	Żywkowo 7	11-220	Górowo Iławeckie	
105	Parafia greckokatolicka pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Górowie Iławeckim	ul. ks. Mirosława Ripeckiego 1	11-220	Górowo Iławeckie	
106	Republika Ściborska	Ściborki 6	19-520	Banie Mazurskie	
107	Garncaria (Pracownia Garmcarska)	Kamionek Wielki 1	11-600	Węgorzewo	
108	Ratusz z wieżą widokową i Muzeum Regionalne w Tolkmicko	pl. Wolności 3	82-340	Tolkmicko	
109	Hotel Krasicki**** History & Spa	pl. Zamkowy 1/7	11-100	Lidzbark Warmiński	
110	Piękna Góra – Anna Rudziewicz	Konikowo 11	19-500	Goldap	
111	Rezerwat „Dolina Rzeki Walszy”	Park 1	14-520	Pieniężno	
112	Aeroklub Elbląski	ul. Lotnicza 8b	82-300	Elbląg	
113	Biurowisko Turystyki Aktywnej „Gertis” – Noclegi	ul. Dąbrowskiego 14	11-500	Gizycko	(sezonowo V–IX)
114	Centrum Edukacji i Promocji Rybactwa	ul. Olsztyńska 54	11-500	Wilkowy	
116	Mazurolandia – Mazurski Park Atrakcji	Parcz 7/1	11-400	Kętrzyn	(sezonowo IV–XII)
117	Pracownia Ceramiczna Ogniem Malowana	ul. Traugutta 4/1	11-500	Gizycko	
118	Spyłwy Kajakowe Gajrowskie – Mazury Garbate	Gajrowskie 17	11-510	Wydminy	
119	Centrum Sztuki Galeria EL	ul. Kuśnierska 6	82-300	Elbląg	
120	Spyłwy kajakowe rzeką Sapiną i Węgorapą	ul. Wczasowa 36	11-600	Węgorzewo	(sezonowo V–IX) (sezonowo V–XI)
121	Gospodarstwo Pasieczne „Wiosna”	Górne 2	19-500	Goldap	
122	Stajnia Gajrowskie – Jazda Konna	Gajrowskie 17	11-510	Wydminy	
123	Mazurskie Źródło Solankowe i Pijalnia Wód Mineralnych	Promenada Zdrowia 20	19-500	Goldap	
124	Zakład Gastronomiczno-Hotelarski Jerzy Dziokan w Węgorzewie	ul. Wańkowicza 3	11-600	Węgorzewo	
126	Kawiarnia Santos Cafe	ul. Kromera 7	14-500	Braniewo	
127	Róża Wiatrów	ul. Wodociągowa 1	11-600	Węgorzewo	(sezonowo IV–XI)
128	Centrum Spotkań i Aktywności Społecznej we Fromborku przy Fundacji „Złoty Szalik”	ul. Braniewska 11	14-530	Frombork	
129	Restauracja Gospoda Galiny	Galiny 110	11-200	Bartoszyce	
130	Córka Rybaka Sztynort Smażalnia Ryb	Sztynort 3d	11-600	Węgorzewo	(sezonowo V–X)
131	Sami Swoi	ul. Świętojańska 48	82-340	Tolkmicko	
132	Reggae Burger	ul. Braci Ejsmontów 8	11-600	Węgorzewo	(sezonowo V–IX)
134	Restauracja Bartis	pl. Konstytucji 3 Maja 5	11-200	Bartoszyce	
135	Restauracja Zapiecek w Suchaczu	ul. Królowej Marii 1a, Suchacz	82-340	Tolkmicko	
136	Piwiarnia Warki	ul. Daszyńskiego 16b	11-400	Kętrzyn	
137	Bar „Młyn” Beata Bazydło	ul. Konopnickiej 31	19-520	Banie Mazurskie	
138	Restauracja Kardamon	pl. Piłsudskiego 1	11-400	Kętrzyn	
139	Gospoda, noclegi „Biały Dwór”	Starczyki 4	19-504	Dubeninki	(sezonowo V–IX)
140	Dworek Dębówko	Dębówko 1	11-200	Bartoszyce	
141	Hotel Mazury	al. Wojska Polskiego 56	11-500	Gizycko	
142	Smażalnia Ryb – Punkt Gastronomiczny Fregata	ul. Parkowa 4	82-340	Tolkmicko	(sezonowo V–IX)
143	Restauracja Ardi	ul. Kętrzyńska 23	11-200	Bartoszyce	
144	Ekofarma Vitalis	Zastawno 37	14-420	Młynary	
145	Hotel i restauracja „Cztery Pory Roku”	ul. Braniewska 12	11-130	Orneta	
147	Hotel Krasicki**** History & Spa	pl. Zamkowy 1/7	11-100	Lidzbark Warmiński	

148	Piękna Góra – Anna Rudziewicz	Konikowo 11	19-500	Goldap	
149	Gospodarstwo Agroturystyczne „Mimoza”	Krawczyki 2	11-200	Bartoszyce	
150	Restauracja „Stodola”	ul. Bema 9 i 11	11-200	Bartoszyce	
151	Pod Wzgórzem	ul. Pocztowa 15	14-530	Frombork	
152	Restauracja Góra Wiatrów	Trygort 132	11-600	Węgorzewo	
153	Pizzeria-kawiarnia MałeriKa	ul. Gałczyńskiego 1	11-400	Kętrzyn	
154	Restauracja Gościńciew u Kalicha	ul. Portowa 4a	11-600	Węgorzewo	
155	Róża Wiatrów	ul. Wyszyńskiego 36	11-220	Górowo Iławeckie	
156	Restauracja Żuławianka (przy hotelu Żuławy w Elblągu)	ul. Królewiecka 126	82-300	Elbląg	
157	Informacja Turystyczna w Ornecie	ul. Rycerska	11-130	Orneta	(sezonowo V–IX)
158	Centrum Informacji Turystycznej w Elblągu	ul. Stary Rynek 25	82-300	Elbląg	
159	Punkt Informacji Turystycznej w Kętrzynie	pl. Piłsudskiego 10/1	11-400	Kętrzyn	
160	Centrum Informacji Turystycznej w Goldapi	pl. Zwycięstwa 16	19-500	Goldap	
161	Centrum Promocji i Informacji Turystycznej w Gizycku	ul. gen. J. Zajączka 2	11-500	Gizycko	
162	Centrum Informacji Turystycznej we Fromborku	ul. Młynarska 5a	14-530	Frombork	
163	Informacja Turystyczna w Pieniężnie	ul. Generalska 8	14-520	Pieniężno	
164	Biurowisko Turystycznej w Węgorzewie	bulwar Loir et Cher 4	11-600	Węgorzewo	
165	Informacja Turystyczna w Górowie Iławeckim	ul. Kościuski 26	11-220	Górowo Iławeckie	
166	Mobilna Wypożyczalnia Sprzętu Turystycznego (rowerów, nart)	Jablórskie 34	19-500	Goldap	
167	Biurowisko Usług Turystycznych Wama-Tour	ul. Konarskiego 1/1	11-500	Gizycko	
168	Róża Wiatrów	ul. Wodociągowa 1	11-600	Węgorzewo	(sezonowo IV–XI)
169	Reggae Burger	ul. Braci Ejsmontów 8	11-600	Węgorzewo	(sezonowo V–IX)
170	Przedsiębiorstwo Handlowo Usługowe Varius – Bogdan Uhrny, Biuro Podróży Variustur	ul. 1 Maja 14	82-300	Elbląg	
171	Leder – Katarzyna Lewandowska	ul. Armii Krajowej 8b	11-600	Węgorzewo	
172	PU Viking	ul. Podleśna 18a/5	11-130	Orneta	
173	Artan – Salon i Serwis Rowerowy	ul. Kąjki 2	11-100	Lidzbark Warmiński	
174	Republika Ściborska	Ściborki 6	19-520	Banie Mazurskie	
175	Przystanek Nowe Monasterzysko	świeciska wiejska	14-420	Młynary	
176	Salon-Serwis Rowerowy Wądecki	ul. Ogólna 4	82-300	Elbląg	
177	Wypożyczalnia Rowerów Marcin Kozłowski	ul. Krzywa 4	11-100	Lidzbark Warmiński	(sezonowo III–X)
178	Sklep Pod Stariczykami	Błąkały 5	19-504	Dubeninki	
179	PKN Orlen Bliska 69 Górowo Iławeckie	ul. Sikorskiego 28	11-220	Górowo Iławeckie	
180	PKN Orlen Bliska 479 Elbląg	ul. Tysiąclecia 2	82-300	Elbląg	
181	PKN Orlen 895 Braniewo	ul. Pułaskiego 26	14-500	Braniewo	
182	PKN Orlen 1038 Węgorzewo	ul. Bema 13	11-600	Węgorzewo	
183	PKN Orlen 1087 Elbląg	ul. Nowodworska 45	82-300	Elbląg	
184	PKN Orlen 4163 Goldap	ul. Warszawska 2	19-500	Goldap	
185	PKN Orlen 4305 Bartoszyce	ul. Kętrzyńska 37a	11-200	Bartoszyce	
186	Mazurskie Źródło Solankowe i Pijalnia Wód Mineralnych	Promenada Zdrowia 20	19-500	Goldap	
187	Agroturystyka Siedlisko Pod Dębami	Romankowo 2	11-210	Sępólno	
188	Stanica Wodna Kietlice Nad Mamrami – Paweł Krawczyński	Kietlice 1	11-600	Węgorzewo	(sezonowo)
189	Stanica Wodna Kietlice Nad Mamrami – Paweł Krawczyński	Kietlice 1	11-600	Węgorzewo	(sezonowo)
190	Szkolne Schronisko Młodzieżowe przy Liceum Ogólnokształcącym w Węgorzewie	ul. Prusa 8	11-600	Węgorzewo	
191	Hotel Tajty	ul. Przemysłowa 17	11-500	Gizycko	
192	Kietlice Nad Mamrami	Kietlice 1	11-600	Węgorzewo	(sezonowo IV–X)
193	Dom w Akacjach	Lisy 11	19-520	Banie Mazurskie	
194	Pokoje Gościnne – Ewa Nowicka	ul. Ogrodowa 24	14-530	Frombork	
195	Gospodarstwo Agroturystyczne w Pastwiskach	Pastwiska 2	11-410	Barciany	
196	Agroturystyka Nowa Pasłęka	Nowa Pasłęka 20c	14-500	Braniewo	

SPIS MPR-ÓW

197	Zacisze Leśne	Medyny 4	11-100	Lidzbark Warmiński	
198	Stara Szkoła Nad Jeziorem	Czarne 8	19-504	Dubeninki	
199	Ziśnio. Pracownia. Galeria	ul. Krzywa 4a	11-100	Lidzbark Warmiński	
200	Wypożyczalnia Jachtów – Nautika.pl	Wrony 13b	11-500	Giżycko	(sezonowo IV–X)
201	Domki Letniskowe Leśny Zakątek	ul. Leśna 2	11-600	Węgorzewo	(sezonowo V–IX)
202	Restauracja Baba Pruska	Sztynort 11	11-600	Węgorzewo	(sezonowo IV–X)
203	Port Nowy Sztynort	Sztynort 11	11-600	Węgorzewo	(sezonowo IV–X)
204	Tawerna Żęza	Sztynort 11	11-600	Węgorzewo	(sezonowo IV–X)
205	Wypożyczalnia Rowerów Sztynort	Sztynort 11	11-600	Węgorzewo	(sezonowo IV–X)
206	Restauracja La Bottle	ul. Stary Rynek 63–64	82-300	Elbląg	(sezonowo VI–XII)
207	Drewniana Osada	Jabłońskie 34	19-500	Gołdap	
208	Kawiarnia „Kafka Bartoszycka”	pl. Konstytucji 3 Maja 12	11-200	Bartoszyce	
209	Agroturystyka Mazurskie Uroczysko	Skomętno Wielkie 23	19-314	Kalinowo	(sezonowo V–IX)
210	Agroturystyka Żabie Oko	Jasieniec 9	11-612	Krukłanki	
211	Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku	ul. Katedralna 8	14-530	Frombork	
212	Tramwaj Wodny	Port 1	82-340	Tolkmicko	(sezonowo VI–VIII)
213	Hotel Cesarski***	pl. Grunwaldzki 8	11-500	Giżycko	
214	Hotel Giżycko***	pl. Grunwaldzki 11	11-500	Giżycko	
215	Noclegi „Róża Wiatrów”	ul. Wyszyńskiego 36	11-220	Górowo Iławeckie	
216	Hostel Duchówka	ul. Wypiańskiego 16	82-300	Elbląg	
217	Marina Suchacz	ul. Portowa 12, Suchacz	82-340	Tolkmicko	
218	Maurella Domek pod Skarpą	Wielochowo 6A	11-100	Lidzbark Warmiński	
219	Przedsiębiorstwo Gastronomiczno-Ustługowe Katarzyna Kuśtowska (Matrioszka)	ul. Partyzantów 27 a	19-500	Gołdap	
220	Przedsiębiorstwo Gastronomiczno-Ustługowe Katarzyna Kuśtowska (Matrioszka)	ul. Partyzantów 27 a	19-500	Gołdap	
221	Przedsiębiorstwo Gastronomiczno-Ustługowe Katarzyna Kuśtowska (Matrioszka)	ul. Partyzantów 27 a	19-500	Gołdap	
222	Dworek Mazurski Lizer	Stręgiele 13	11-610	Pozezdrze	
223	Galeria Rękodzieła Mazurskiego w Węgorzewie – Fundacja Skarbiec Mazurski	pl. Wolności 7	11-600	Węgorzewo	
224	Pizzeria Factory	ul. Zamkowa 4/8	11-130	Orneta	
225	Agroturystyka Siedlisko pod Dębami	Romankowo 2	11-210	Sępól	
226	Marina Suchacz	ul. Portowa 12, Suchacz	82-340	Tolkmicko	
227	Agroturystyka u Bartnika	Kal 17	11-600	Węgorzewo	
228	Agroturystyka A&G Dubeninki	ul. Dębowa 1 A	19-504	Dubieninki	

Rowerowe Warmińsko-Mazurskie

propozycje tras i wycieczek
(część I)

Sieć tras rowerowych, tworzona wokół warmińsko-mazurskiego odcinka szlaku Green Velo, to doskonała propozycja dla miłośników wycieczek krajoznawczych na dwóch kółkach. Coś dla siebie z pewnością znajdą wśród nich wszyscy rowerzyści – od rodzin z dziećmi po amatorów MTB. Malowniczy krajobraz morenowych wzgórz, rozległe lasy i liczne jeziora, które tworzą atrakcyjną przestrzeń do aktywnego odpoczynku, gotyckie kościoły i zamki – to wszystko czeka na przemierzających rowerem urokliwe zakątki regionu.

www.mazury.travel

Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
Departament Turystyki i Sportu, ul. Mariańska 3, 10-052 Olsztyn
tel. 89 521 69 00, fax. 89 521 69 09
e-mail: dt@warmia.mazury.pl, www.warmia.mazury.pl